

ОБЛАСТНА СТРАТЕГИЯ

НА ОБЛАСТ

С АДМИНИСТРАТИВЕН ЦЕНТЪР

ГР. КЪРДЖАЛИ

2005 – 2015 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

на Областната стратегия за развитие на
Област с административен център гр.Кърджали 2005-2015 г.

Въведение	1
А) Анализ на икономическото и социалното състояние	3
1.Географско положение	3
2.Природни условия и ресурси като фактор за развитието на областта	4
2.1.Релеф	4
2.2.Климат	5
2.3.Водни ресурси	12
2.4.Почви	12
2.5.Растителни и животински ресурси	13
3.Демография	13
3.1.Динамика в общия брой на населението	14
3.2.Естествено движение на населението	16
3.3.Възрастова структура на населението	16
3.4.Население по етническа принадлежност	24
4.Икономическо развитие	28
4.1.Промисленост	28
4.1.1.Обща характеристика и динамика на основни икономически показатели	28
4.1.2.Секторна структура	33
4.1.3.Инвестиции	36
4.2.Селско стопанство, в т.ч. хидромелиорации	37
4.2.1.Състояние на аграрния сектор и на селското стопанство в област Кърджали	37
4.2.2.Актуално състояние на поземления фонд	40
4.2.3.Регистрирани производители на селскостопанска продукция.....	51
4.2.4.Регистрирани тютюнопроизводители съгласно Закона за тютюна и тютюневите изделия.....	52
4.2.5.Поземлени отношения, пазар на земята и комасация на земите	52
4.2.6.Динамика на териториално-структурните изменения на селскостопанското производство	53
4.2.6.1.Растениевъдство	53
4.2.6.2. Животновъдство	59
4.2.7.Състояние и проблеми на напоителните системи	69
4.2.8.Научно-технологично, информационно и техническо обслужване на аграрния сектор	70
4.2.8.1. Научно и технологично обслужване	70

4.2.8.2. Растителна защита	71
4.2.8.3. Техническо обслужване	73
4.2.8.4. Ветеринарно дело	73
4.2.9. Рибовъдство	74
4.2.10. Финансово съдействие на аграрния сектор в Област Кърджали	74
4.2.11. Устойчиво развитие на селските райони	76
4.2.12. Биологично земеделие	76
4.3. Горско стопанство	77
4.3.1. Състояние и тенденции в развитието на горското стопанство	77
4.3.2. Състояние и структура на горското стопанство	77
4.4. Туризъм	85
4.5. Иновации и модернизация	87
4.6. Пазарна инфраструктура /пазар, търговия, услуги/	87
5. Социална сфера	87
5.1. Доходи	87
5.2. Жизнен стандарт	95
5.2.1. Жилищно обезпечаване	95
5.2.2. Движимо имущество	99
5.3. Безработица	102
5.3.1. Състояние на заетостта	102
5.3.2. Динамика и структура на безработицата	103
5.4. Здравеопазване	114
5.5. Образование	119
5.6. Професионално обучение	130
5.7. Култура и културно наследство	132
6. Техническа инфраструктура	133
6.1. ВиК	133
6.1.1. Водоснабдяване	133
6.1.2. Мрежи и системи за отпадни води	136
6.2. Транспортна мрежа	137
6.2.1. Пътна мрежа	137
6.2.2. Железопътна мрежа	149
6.2.3. Въздушен транспорт	152
6.2.4. Транспортно обслужване и услуги	152
6.3. Енергийна мрежа	153
6.4. Съобщителна мрежа	156
6.4.1. Телефонни съобщения	156
6.4.2. Пощенски услуги	157
6.4.3. Покритие с Радио и ТВ сигнал	161
6.4.4. Достъп до Интернет	161
6.4.5. Мобилни телефонни услуги	162
7. Териториална структура	162
7.1. Урбанизация и селищна мрежа	162

8. Състояние на околната среда	177
8.1. Екологично състояние	177
8.1.1. Въздух	177
8.1.2. Земи, почви и земни недра	182
8.1.3. Води	183
8.2. Защитени територии и режимите в тях, съгласно приети Планове за управление	184
8.3. Депа за битови отпадъци	187
8.3.1. Битови отпадъци	189
8.3.2. Промислени отпадъци	190
8.3.3. Разходи за опазване и възстановяване на околната среда	191
9. Райони за целенасочено въздействие	192
10. Трансгранично сътрудничество	195
11. SWOT анализ	197
Б) Стратегическа част	212
1. Визия на Областната стратегия за развитие	212
2. Стратегически цели	213
3. Приоритети, специфични цели и мерки/ основни дейности	215
В) Организация и координация на дейностите за постигане на целите	229
1. Ангажираност на публичните институции и местните организации в областта на регионалното развитие	229
2. Организация и координация на дейността за постигане на целите	230
3. Източници на финансиране	232
Г) Необходими действия по наблюдението, оценката и актуализацията /Система за мониторинг/	233
1. Наблюдение	233
2. Индикатори	234
3. Оценка	234
4. Актуализация	235
5. Информационни източници	236
Д) Схема за устройство	236
1. Териториална конкретизация /визуализация/ на стратегията	236
Приложения	238
Приложение 1 - Основни индикатори за наблюдение.....	238
Приложение 2 - Списък на използваните съкращения.....	246

Въведение

Настоящата Областна стратегия за развитие на Област Кърджали 2005-2015 г. се осъществява в изпълнение на чл. 8 и чл. 10 от Закона за регионално развитие, приет от 39-то Народно събрание на 5 февруари 2004 г.

Областната стратегия за развитие има за цел да разкрие най-важните процеси, които протичат на територията на Област Кърджали и имат значение за нейното социално-икономическо развитие през следващите години. В този смисъл, една от най-важните задачи е да се направят редица анализи и оценки на териториалните процеси - обект на внимание и наблюдение.

Оценките за потенциала и ресурсите на областта, разкриването на проблемите в досегашното развитие, очертаването на тенденциите в реструктурирането на икономиката, оценката на възможностите за стимулиране на позитивните процеси в развитието и неутрализиране на негативните процеси са отправните моменти, които имат отношение към стратегическите виждания за бъдещото развитие на областта. Обект на изследването е цялата територия на Област Кърджали. Проблемите на общинското /местното/ развитие - при условие, че нямат пряко отношение към развитието на областта, не са обект на подробни проучвания. В този смисъл по-голямо внимание се отделя на процесите и явленията, на анализа и оценките за производства и дейности, на инфраструктурни обекти и системи, които са с надобщинско, т.е. с регионално и общообластно значение. Една от най-важните цели на Областната стратегия за развитие е да се определят основните цели и приоритети в развитието, както и дейностите/ мерките за постигането им, които се основават на ефективно използване на природния потенциал и специализация.

Процесът по присъединяването на Република България към Европейския съюз е важно допълнително основание за изграждане на стратегии за регионално развитие в страната и специално на стратегията на Област Кърджали. Регионалното развитие и търсенето на пътища за намаляване на различията в развитието на отделните страни и на регионите в тях, са едни от най-важните приоритети на Европейския съюз и направления на подпомагане. Голяма част от средствата - както на Структурните фондове на Европейския съюз, така и на Предприсъединителните фондове, са ориентирани под една или друга форма към подпомагане на регионалното развитие и към постепенното намаляване на различията в това отношение.

За да може България да се развива ефективно в процеса на присъединяване към Европейския съюз и да се възползва от Предприсъединителните фондове на съюза, а в бъдеще и като страна-членка -

от Структурните му фондове, тя трябва да изпълнява поетото задължение да извършва аргументирано, финансово осигурено и бюджетно разпределено дългосрочно икономическо програмиране и планиране както на национално, така и на регионално ниво.

Важен елемент на изграждането на Областната стратегия за развитие е анализът на състоянието на наличните ресурси и възможности. Особено внимание е обърнато на ефективността от използването на природните, културни, демографски, екологични и инфраструктурни дадености и на реалните възможности, които съществуват, и които областта може да използва за своето по-ефективно бъдещо развитие.

Оценката на развитието на местната икономика и на цялостното обществено-икономическо развитие на областта е основана на специфичното прилагане и адаптиране на възможностите на SWOT-анализа към проблемите на оценката на регионалното развитие. Този анализ включва взаимнообвързана оценка на вътрешните за дадена организация или регион *силни (Strengths)* и *слаби (Weaknesses) страни*, както и на външните за организацията или региона *възможности (Opportunities)* и *заплахи (Threats)*. Анализът се прилага в планирането на регионалното развитие. Значението му се подсилва и от факта, че той се смята за задължителен елемент на стратегиите, плановете и програмите, свързани с ползването на Структурните и Предприсъединителните инструменти на Европейския съюз.

Резултатите от SWOT-анализа позволяват по-точно формулиране на стратегическите цели, приоритетите и специфичните цели за развитие на областта, както и междинна, периодична и последващата /заключителна/ оценка на нейната позиция - основно в национален мащаб и предприемане на мерки за коригиране на състоянието. Между елементите на този анализ има отделни полезни взаимовръзки, разкриващи потенциала или проблемите, които стоят на преден план за разрешаване.

Важно е също да се отбележи, че SWOT-анализът на отделните направления на развитие на Област Кърджали е направен не само по отношение на моментното им състояние, но и по отношение на очакваната степен на развитие в края на плановия период, т.е. към 2015 г., когато Република България вече ще е страна-членка в Европейския съюз. Именно сравняването на сегашното състояние по отделни приоритети на развитие и очакваното състояние през 2015 г., в резултат на реализацията на настоящата стратегия, позволява да се оценят - макар засега на едно по-общо експертно ниво, очакваните резултати от прилагането ѝ.

А) Анализ на икономическото и социалното състояние

1. Географско положение

Област Кърджали заема 3 216 кв. км. площ в югоизточната част на Република България, което представлява 2,9 % от територията ѝ. Намира се в Южен централен район за планиране /NUTS BG 22/. Тя граничи на запад със Смолянска област, на север с Хасковска и Пловдивска области, на юг и югоизток с държавната граница на страната с Република Гърция.

В административно-териториалните граници на Област Кърджали са включени седем общини - Ардино, Джебел, Кирково, Крумовград, Кърджали, Момчилград и Черноочене.

Дължината на общата ни граница с Република Гърция е около 90 км. Граничното положение на областта е благоприятно от гледна точка на възможностите за нейното развитие. Преди всичко това местоположение обуславя значителния потенциал на областта за осъществяване на трансгранично сътрудничество. От друга страна перспективите за развитие на областта са свързани в много голяма степен с възможностите за интегриране на Област Кърджали със съседните области и със създаването на предпоставки за общо използване на ресурси и потенциали за развитие.

През територията на Област Кърджали преминава Общоевропейски транспортен коридор /ОЕТК/ № 9 Хелзинки - Санкт Петербург - Москва /Псков - Киев - Любашевка - Кишинев - Букурещ - Русе - Димитровград - проход Маказа - Александруполис. Превеждането на международните потоци

между Румъния, България и Гърция се извършва последством ГКПП-Капитан Андреево, тъй като участъкът Хасково - Кърджали - Подкова - проход Маказа все още не функционира поради отсъствие на ГКПП-Маказа. Отсъствието на ГКПП по някои от коридорите, какъвто е ОЕТК № 9, пречат на функционирането им като международни, т.е. явява се “прекъсване” на ОЕТК. Изграждането на ГКПП-Маказа, както и реконструкцията и модернизацията на съставната инфраструктура на ОЕТК № 9 ще утвърдят това направление в посока север-юг като конкурентно трасе през българската територия за връзка между Балтийско и Северно море, ще възобнови преноса на хора и товари по оста Русия, Румъния, България - Гърция и региона на Егейско море. Провеждането на ОЕТК № 9 през южната ни граница в най-голяма степен ще повлияе на регионалното развитие в Южния централен район за планиране, в т.ч. и най-вече на Област Кърджали. Чрез отваряне на ГКПП-Маказа ще се насърчи сътрудничеството между двата гранични региона, разстоянието между Кърджали и Комотини ще бъде значително намалено /съответно 228 км и 112 км/.

Разстоянието от областния център Кърджали до най-близкото действащо летище - Пловдив е 100 км, до най-близкия ГКПП-Капитан Андреево - 133 км., и до най-близкото пристанище - Бургас е 255 км.

2. Природни условия и ресурси като фактор за развитието на областта

2.1. Релеф

Област Кърджали заема по-голямата част от Източните Родопи. Релефът на областта е преимуществено планински и полупланински. Най-високите точки в областта са връх Вейката /1463 м/ в южната част, а в западната част - връх Алада /1241 м/ и връх Чилияка /1450 м/. Теренът на Областта се прорязва от горното и средно течение на река Арда, заедно с нейните притоци р. Върбица, р. Крумовица и р. Перперек. По долините на тези реки са най-плодородните земи и най-големите селища. По поречиета на река Арда е разположен град Кърджали, на река Върбица - град Момчилград, а на река Крумовица - град Крумовград.

Според географското райониране на Република България Област Кърджали се намира в Източнородопския подрайон на Южна България. Тази област обхваща нископланинския хълмист релеф по средното течение на река Арда. Средната надморска височина е 329 м.

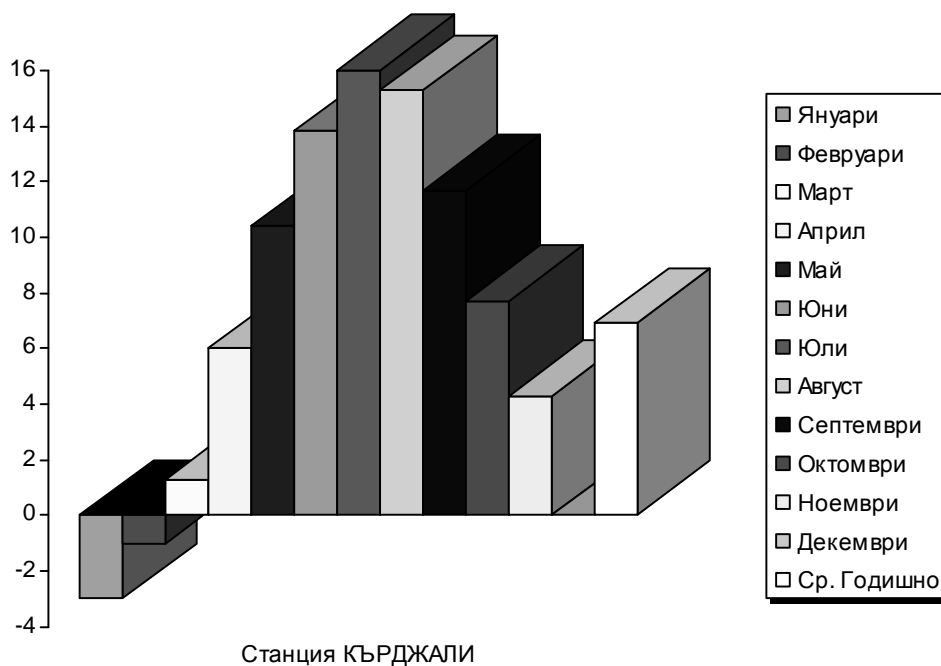
2.2. Климат

В климатично отношение Областта попада в Южнобългарската климатична област и по-точно в Източно-родопския климатичен район, повлиян от топлото Средиземноморско влияние. Зимата е сравнително мека. Минимални температури през зимните месеци са сравнително високи.

Таблица №1. Средна месечна минимална температура на въздуха в С° /фиг..№1/

Станция	МЕСЕЦИ												Ср.год. t
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Кърджали	-3.0	-1.0	1.3	6.0	10.4	13.8	16.0	15.3	11.7	7.7	4.3	0.0	6.9

Фиг.№1. Средна месечна минимална температура на въздуха в С°

Лятото е слънчево и горещо, като максималните температури достигат до 40 градуса.

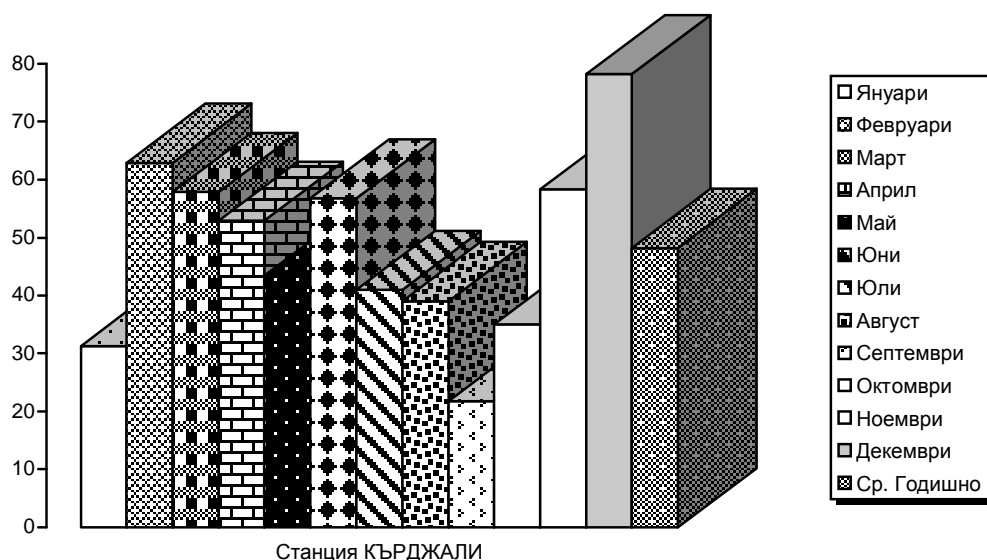
Средната зимна температура е около 0 градуса по Целзий, а през лятото – 24 градуса. Средната годишна температура се движи в границите 11-13 градуса. Годишната температурна сума е около 4 000 градуса.

През есенно-зимния период под влияние на средиземноморските циклони падат едни от най-големите валежи. Наблюдават се два максимума: зимен – ноември, декември, януари; пролетен – май, юни, юли и един минимум – август, септември. Поради южното положение на областта голяма част от зимните валежи падат във вид на дъжд или дъжд и сняг.

Таблица №2. Средна месечна и годишна сума на валежите (в мм/м²) /фиг.№2/

Станция	МЕСЕЦИ												Годишна сума
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Кърджали	31.3	62.9	57.9	52.9	43.4	56.7	40.9	39.0	21.7	35.0	58.3	78.2	48.2

Фиг.№2. Средна месечна и годишна сума на валежите (в мм/м²)

Много слаби са валежите /един от най-слабите в цялата страна/ в края на лятото и пролетта. Тези периоди съвпадат с критичните периоди от развитието на пролетните култури по отношение на влагата, поради което за повече от тях климатичните условия са малко подходящи и неподходящи.

Таблица №3. Минимални, максимални и средномесечни стойности на рН на валежите в Кърджали за 2002 г. по месеци

	МЕСЕЦИ											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
рН мин.	5,7	5,7	6,1	5,8	5,7	6,0	6,0	6,1	6,1	5,2	5,2	5,0
рН макс.	6,1	5,8	6,4	6,0	6,1	6,2	6,4	6,8	7,1	6,9	6,6	5,9
рН средномесечно	5,9	5,8	6,3	5,9	6,0	6,1	6,3	6,3	6,4	6,4	5,6	5,6

Таблица №4. Минимални, максимални и средномесечни стойности на рН на валежите в Кърджали за 2003 г. по месеци

	МЕСЕЦИ											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
рН мин.	5,0	5,0	6,2	5,0	5,1	5,1	5,1	6,1	5,3	5,3	5,7	5,5
рН макс.	6,4	7,1	6,2	7,1	7,0	5,7	6,6	6,1	6,7	6,9	7,0	7,0
рН средномесечно	5,4	6,0	6,2	6,3	6,0	5,3	5,6	6,1	6,1	5,8	6,1	6,4

Таблица №5. Минимални, максимални и средномесечни стойности на рН на валежите в Кърджали за 2004 г. по месеци

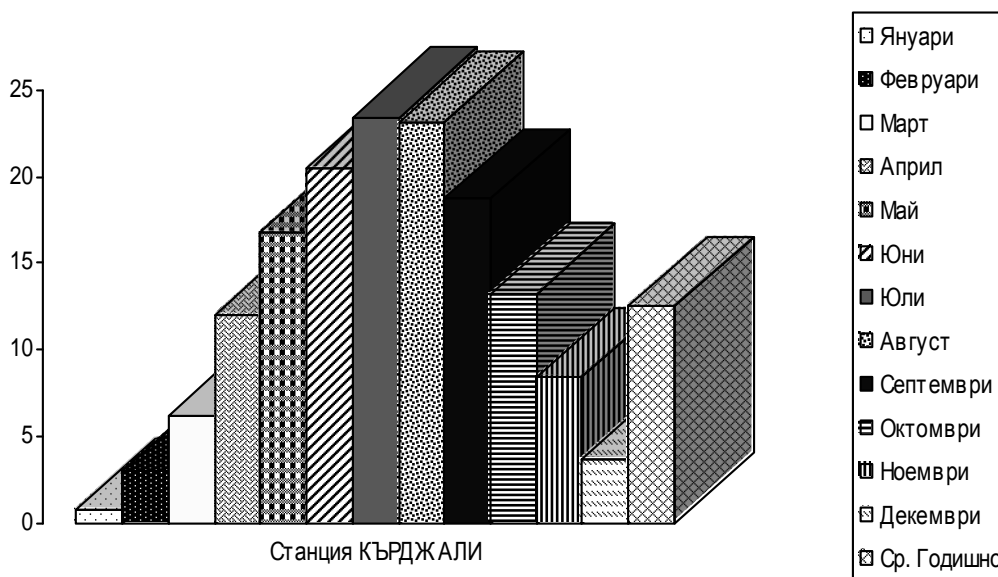
	МЕСЕЦИ											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
рН мин.	5,0	5,7	5,3	5,4	5,0	5,0	5,0	5,2	5,7	5,7	5,3	5,1
рН макс.	6,9	6,9	6,6	6,9	6,9	6,8	6,2	6,3	6,3	6,4	6,8	6,5
рН средномесечно	5,9	6,6	6,0	6,1	5,7	5,8	5,6	5,8	6,1	6,1	5,9	5,9

Климатът в Област Кърджали като цяло е мек и влажен, силно повлиян от близостта на Средиземно море. Средните зимни температури са около 0⁰ С, а през лятото не надхвърлят 24⁰ по Целзий.

Таблица №6 Средна месечна и годишна температура на въздуха в С° /фиг. №3/

Станция	МЕСЕЦИ												Ср.год. t
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Кърджали	0.8	3.0	6.2	12.0	16.8	20.5	23.4	23.1	18.7	13.2	8.4	3.7	12.5

Фиг. №3. Средна месечна и годишна температура на въздуха в С°

През вегетационния период има достатъчно топлина за развитието на най-топлолюбивите култури най-вече в равнинната част, водосбора на р. Арда и нейните притоци/. Характерно за температурния режим на повечето равнинни части на района е ранното затопляне през пролетта, малката опасност от късни пролетни и ранни есенни мразове и опасността от ниски отрицателни температури през зимния период.

Таблица №7. Месечна и годишна средна абсолютна минимална температура на въздуха в С° /фиг. №4/

Станция	МЕСЕЦИ												Ср.г од. t
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Кърджали	-12,7	-10,7	-6,3	-0,7	5,2	8,6	11,3	10,1	5,2	0,4	-3,8	-9,4	-0,2

Фиг. №4. Месечна и годишна средна абсолютна минимална температура на въздуха в С°

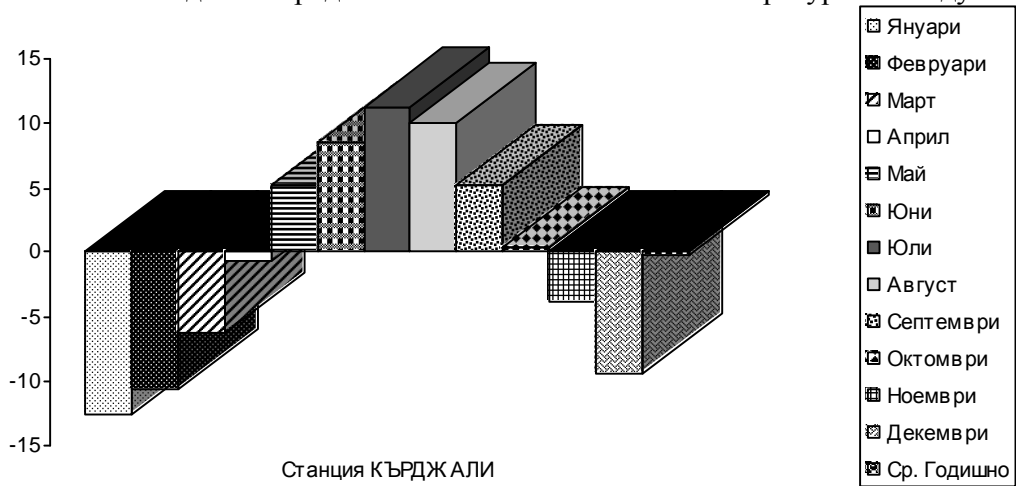

Таблица №8. Температура на повърхността на почвата в С° /фиг. №5/

Станция	МЕСЕЦИ												Ср.год. t
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Кърджали	1,9	4,02	7,7	14,5	20,3	24,7	28,4	29,1	23,0	14,7	8,9	4,0	15,10

Фиг.№5. Температура на повърхността на почвата в С°

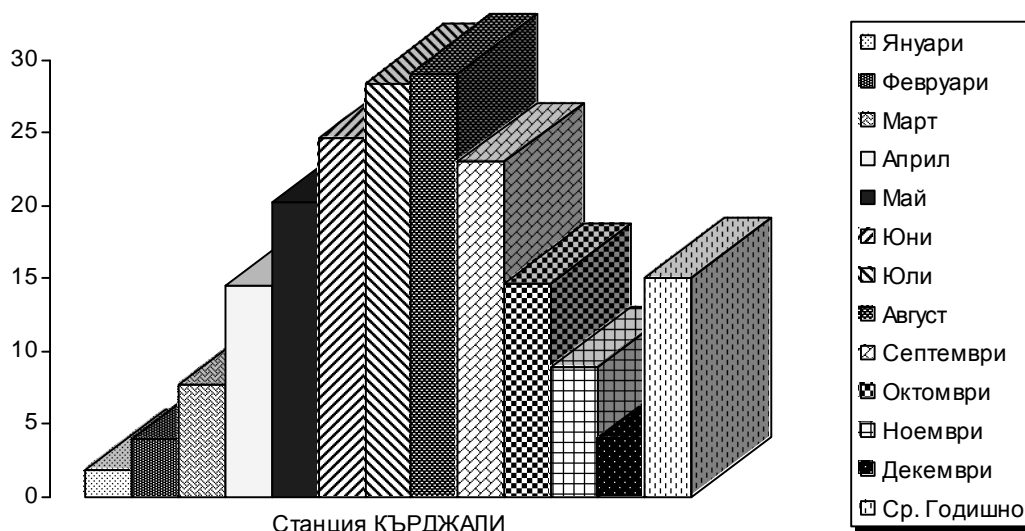

Таблица №9. Най-ранна, средна и най-късна дата на последния пролетен и първия есенен мраз и средна продължителност на свободното от мраз време

Станция	Последен мраз			Първи мраз			Средна продължителност (в дни)
	Най-ранна дата	Средна дата	Най-късна дата	Най-ранна дата	Средна дата	Най-късна дата	
Кърджали	13.03	07.04	05.05	28.09	12.11	02.12	218

Меката зима и дългия вегетационен период създават добри условия за отглеждане на втори култури. Тази възможност практически не се използва понастоящем, основно поради недостатъчното овлажняване и необходимостта от изкуствено напояване.

Таблица №10. Продължителност (дни) на периодите с устойчиво задържане на температурите над 0°, 5°, 10°, и 15°C

Станция	Продължителност (в дни)				Температурна сума (С x дни)			
	0°	5°	10°	15°	0°	5°	10°	15°
Кърджали		290	216	156		1450	2160	2340

Таблица №11. Брой на ясните дни за 2002 г. по месеци

	МЕСЕЦИ												Год.
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Брой на ясните дни	3	7	1	1	4	4	6	2	1	3	3	0	35

Таблица №12. Брой на ясните дни за 2003 г. по месеци

	МЕСЕЦИ												Год.
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Брой на ясните дни	1	3	6	2	11	11	5	10	3	1	2	3	58

Таблица №13. Брой на ясните дни за 2004 г. по месеци

	МЕСЕЦИ												Год.
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Брой на ясните дни	2	2	2	2	2	3	9	7	9	2	2	4	46

Забележка: “Ясен ден” – ден със среднодневна облачност от 0 до 2 десети.

Таблица №14. Средна месечна и годишна скорост на вятъра /фиг..№6/

Станция	МЕСЕЦИ												Ср. год.
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Кърджали	1,4	1,9	2,2	2,0	1,6	1,5	1,6	1,6	1,5	1,6	1,5	1,5	1,66

Фиг.№6. Средна месечна и годишна скорост на вятъра

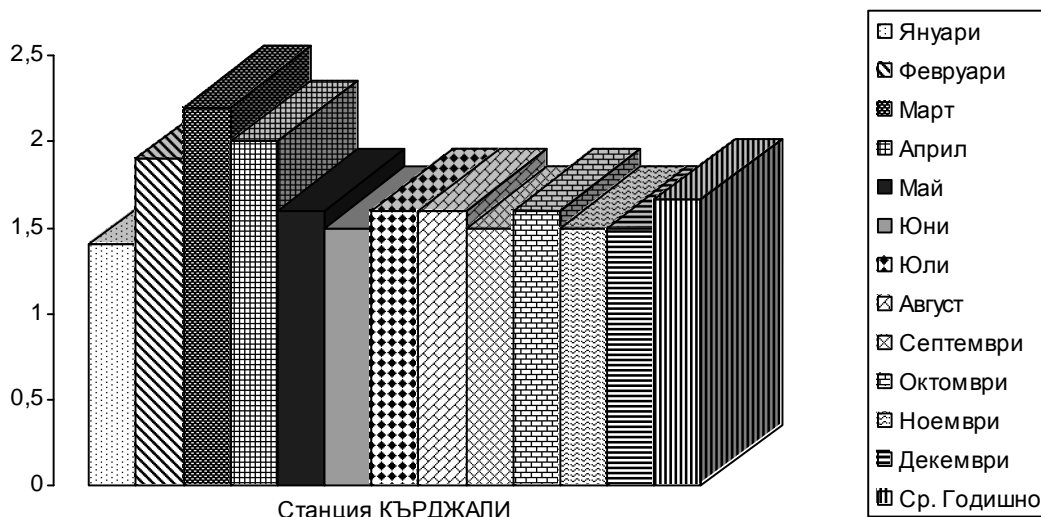
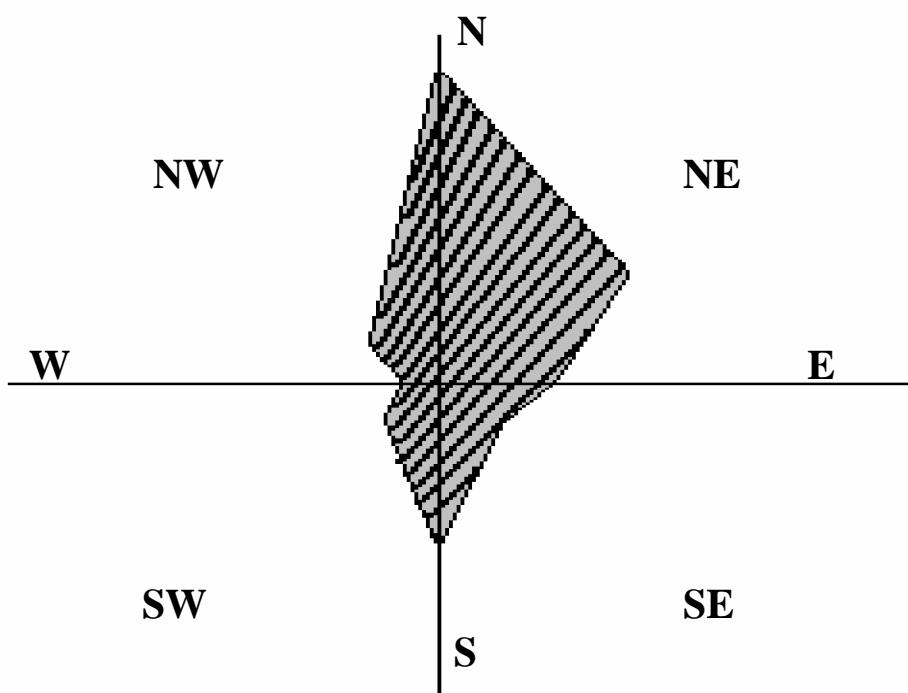

Таблица №15. Честота на вятър по посока и тихо (в %) /фиг..№7 и №8/

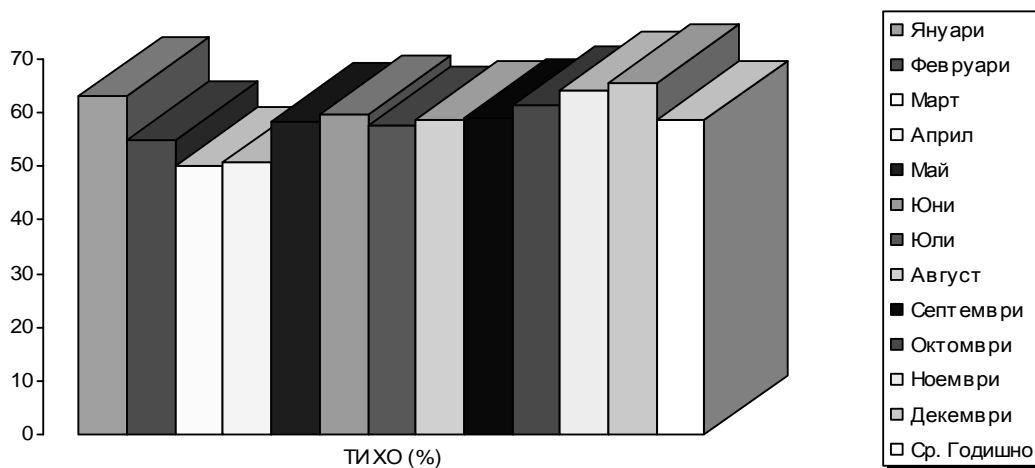
Посока	МЕСЕЦИ												Год.
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
N	37,7	32,2	37,2	26,6	25,3	30,7	35,2	32,6	35,1	36,8	27,6	31,9	32,4
NE	13,1	10,7	15,9	15,1	17,3	17,5	23,9	25,9	23,6	19,6	11,7	11,1	17,1
E	10,2	7,3	7,2	9,9	10,4	10,7	12,0	12,9	11,3	6,5	9,7	10,3	9,9

SE	2,9	6,3	4,4	5,6	7,0	5,2	6,2	6,0	6,7	5,8	8,3	2,5	5,6
S	20,8	30,1	26,5	32,4	25,6	18,2	7,8	8,8	10,7	17,5	31,7	28,1	21,5
SW	5,4	6,1	2,2	4,2	5,2	4,5	2,5	2,8	2,6	4,6	3,2	7,8	4,3
W	2,0	1,4	1,5	1,8	1,8	3,8	3,2	2,3	2,4	1,8	2,1	1,1	2,1
NW	7,7	5,9	5,1	4,5	7,3	9,6	9,2	8,6	7,7	7,4	5,8	7,2	7,2
ТИХО	63,1	54,8	50,1	50,8	58,4	59,6	57,7	58,6	59,1	61,4	64,3	65,6	58,7

Фиг.№7. Роза на ветровете

Фиг.№8. Тихо (в %)

2.3. Водни ресурси

Теренът на Областта се прорязва от горното и средно течение на река Арда, заедно с нейните притоци р. Върбица, р. Крумовица и р. Перперек. На река Арда са изградени три от най-големите язовири в страната - яз. "Кърджали"; яз. "Студен Кладенец" и яз. "Ивайловград". Водните площи са 2% от структурата на територията на Областта. Водният отток на реките в областта се характеризира със снежно-дъждовен режим, есенно-зимно пълноводие и рязко изразен февруарски максимум. Под влияние на значителните пролетно-летни валежи зимното пълноводие преминава във вторично пролетно пълноводие и по такъв начин в режима на реките се формира една обща многоводна фаза от ноември до април, през която протичат 80-90% от годишния обем от оттока.

През пролетта падат достатъчно количество валежи, които осигуряват добро овлажняване на почвата. От юли започва срявнително ясно очертан безвалежен период, проявен най-добре в края на лятото и в началото на есента, който продължава до октомври. Годишната сума на валежите е около 600 литра на квадратен метър.

Близо до с. Кирково, в местността "Варниците" има няколко находища на минерална вода, от които едно е проучено и каптирано. Дебитът на водата е 30 л/сек, а температурата е 22-27⁰ по Целзий. Минералната вода лекува успешно кожни, бъбречни и стомашно-чревни заболявания. Минерална вода има открита и в района на кв."Боровец" в град Джебел, като съществува възможност за изграждане на санаториум или балнеолечебен център. Водата е бистра, безцветна, без мирис и с температура 34⁰ С и с дебит 720 дм³/минута.

2.4. Почви

Преобладаващият почвен тип в Област Кърджали са канелените горски почви - силно излужени и слабо оподзолени. Срещат се също в по-малък размер кафяви горски почви, рендзини (хумосно-карбонатни), алувиални, канелено-подзолисти, делувиални и в незначителен размер други почвени типове. Най-плодородните почви са по долините на р. Арда и нейните притоци и в северните части на областта на границата с Хасковска област.

По-голяма част от почвите имат средна до висока степен на ерозийност - II-III степен, а рН е неутрално до слабо алкално (7-7.8). Малка част са със слабо и средно кисела реакция (рН 6.7-5). Почвите са предимно плитки до средно дълбоки, бедни на хранителни вещества. Обработваемите земеделски земи са разпокъсани и малки по площ. Характерна особеност в този район е, че обработваемата площ не образува компактни масиви, както е в другите райони

на страната, а е разчленена на голям брой дялове различни по размер, форма и положение.

2.5. Растителни и животински ресурси

В Област Кърджали се пресичат две фитогеографски зони - средноевропейската и средиземноморската, както и две зоогеографски зони - северната и средиземноморската. Тези условия са причина за изключително богато разнообразие. Срещат се редки и изчезващи видове, включени в Червената книга на България, ендемити и реликти, и голямо разнообразие от ценни лечебни растения. Основни дървесни видове за региона са зимен дъб, бук, черен бор, бял бор, бреза, летен дъб, цер и др. Основни представители на животинската фауна са сърна, дива свиня, вълк, чакал, лисица, заек, киклик и др. Към момента, на територията на Област Кърджали има обявени съгласно Закона за защитените територии /ЗТ/ общо 36 ЗТ в т.ч.: 1 резерват /Р/, 3 бр. Поддържани резервата /ПР/ / поддържан резерват "Казълчърпъ" - 170 ха площ, поддържан резерват "Боровец" - 35,9 5,4 ха, поддържан резерват "Чамлъка" - 5,4 ха и резерват "Вълчи дол" - 774,7 ха./, 7 бр. Защитени местности и 25 бр. Природни забележителности /ПЗ/. В резултат на разнообразни геологически процеси и сложното геоложко минало на Източните Родопи, в Област Кърджали съществуват интересни скални образувания: вкаменената сватба, каменните гъби, скален прозорец, вкаменената гора, скалите на Устра, гъбата, лъвът, както и хладилната пещера и шестте пещери.

Разнообразието в релефа на областта, в съчетание с почвено-климатичните условия са добра предпоставка за развитието на редица стопански дейности – селско стопанство, хранително – вкусова промишленост и други. Климатичните условия и натрупания производствен опит създават отлични предпоставки за бъдещо развитие както на традиционното тютюнопроизводство, така и за увеличаване дела на обработваемите площи с лозови и овощни насаждения като орехоплодните (орех, бадем, лешник и др.), както и костилковите овощни видове (кайсия, череша, вишня). Съществуват и благоприятни условия за развитието на южните култури (смокини, нар, райска ябълка). Тук виреят и редките овощни видове арония и актинидия. Интерес за района представлява отглеждането на ягода, малина и къпина, немското и френското грозде и шипката.

Климатичните условия в района са благоприятни за развитието на почти всички насоки в зеленчукопроизводството.

3. Демография

3.1. Динамика в общия брой на населението

Намаляването на населението в Област Кърджали, започнало след 1990 година, продължава и досега. То се дължи преди всичко на отрицателния естествен прираст и засилената миграция към вътрешността. Постоянното население на областта към 31.12.2003 г. възлиза на 161 002 човека.

Таблица №16. Постоянно население на област Кърджали /фиг.№9/

2000 год.	2001 год.	2002 год.	2003 год.
201 360	163 341	162 332	161 002

Фиг.№9. Постоянно население на област Кърджали

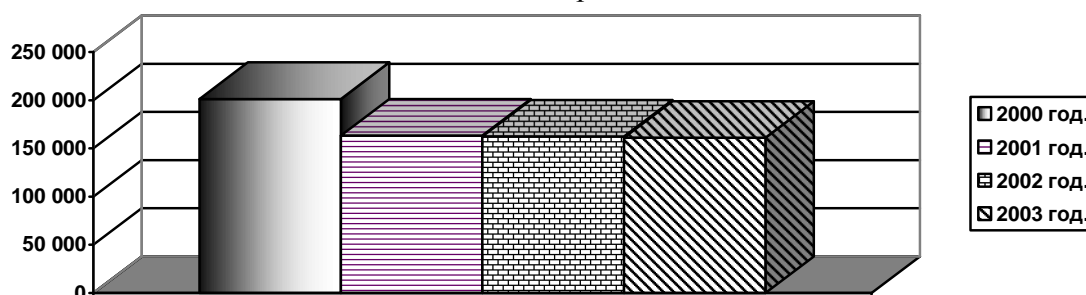

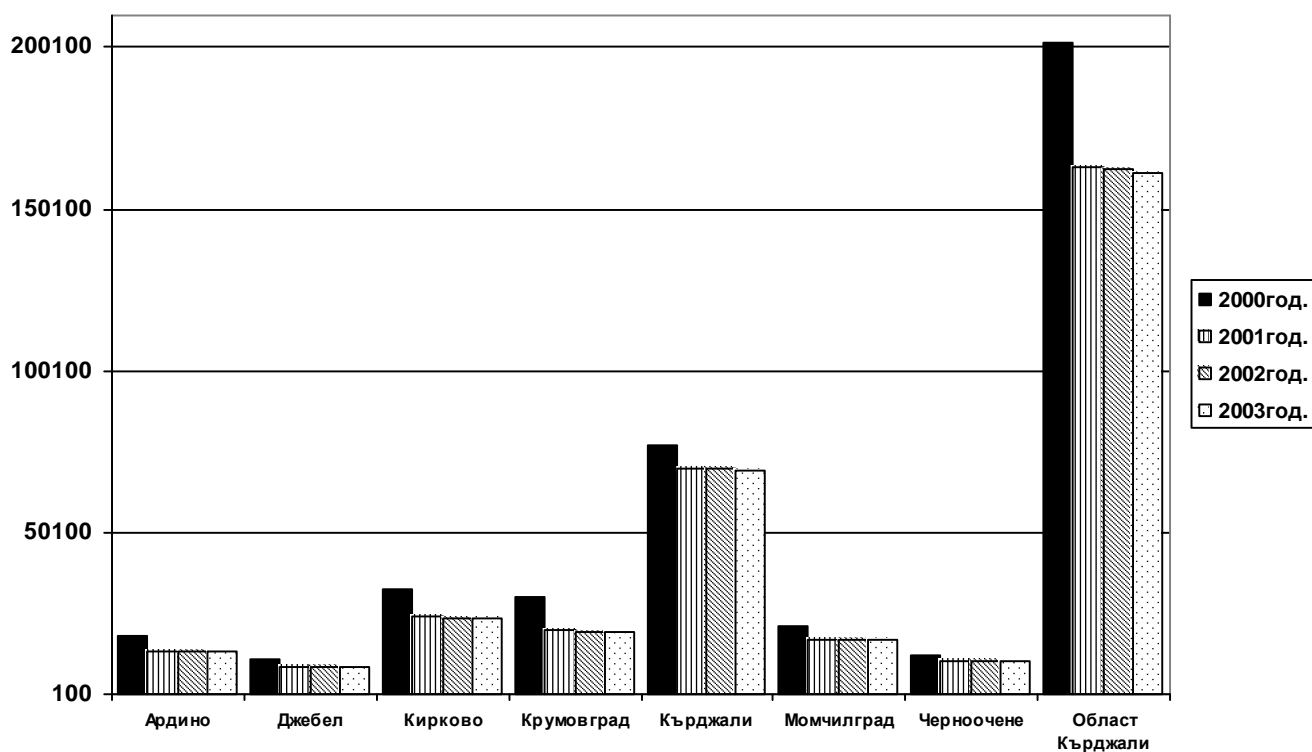
Таблица №17. Население на област Кърджали по общини

Община	2000 год.	2001 год.	2002 год.	2003 год.
Ардино	17898	13492	13410	13236
Джебел	11038	8613	8571	8568
Кирково	32313	24005	23722	23421
Крумовград	30143	19792	19549	19347
Кърджали	76903	69845	69694	69274
Момчилград	21122	17126	16961	16861
Черноочене	11943	10468	10425	10295
Област Кърджали	201 360	163 341	162 332	161 002

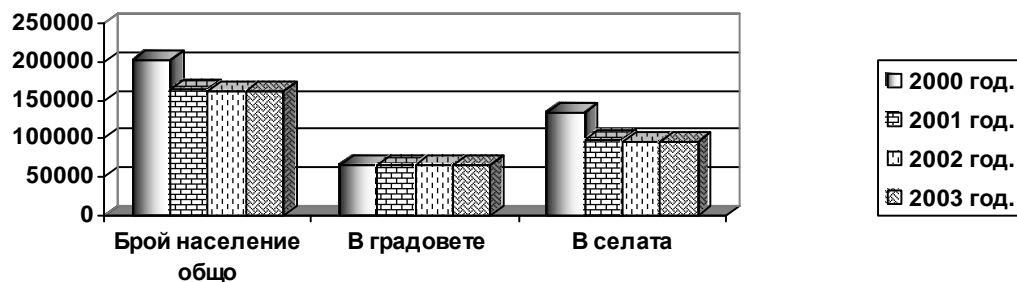
Таблица №18. Население на област Кърджали по местоживееене към 31.12. /фиг.№10, №11 и №12/

	2000год.	2001год.	2002г.	2003год.
Брой население общо	201360	163341	162332	161002
В градовете	66613	65523	65611	65309
В селата	134747	97818	96721	95693
Отношение град /село- %	49.4	67.0	67.8	68.2

Фиг.№10. Население на област Кърджали по местоживееене към 31.12.

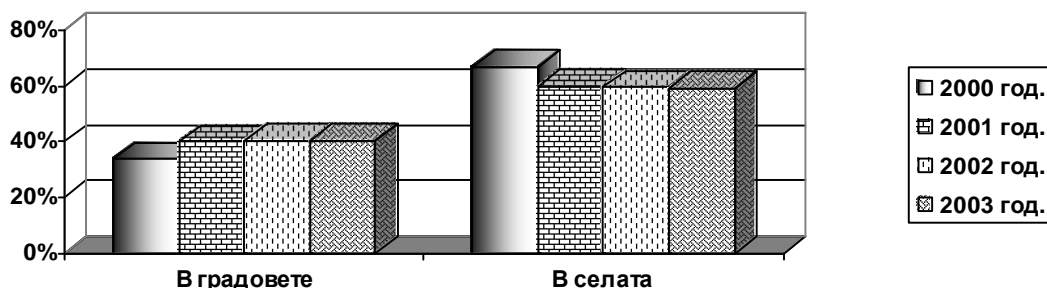

Фиг.№11. Население на област Кърджали по местоживееене към 31.12.

Населението в градовете за периода 2002 – 2003 г. е около 40% от населението, а в селата – 59%.

Фиг. №12. Население на област Кърджали по местоживееене към 31.12.

Средната гъстота на населението в област Кърджали е 62.6 души на кв.км. Населението в областта е разпределено в 7 общини и в 473 населени места, като 48,8 % са мъже и 51,2 %- жени.

Очакваната продължителност на живота в Област Кърджали е една от водещите области. Това се дължи на преобладаващия планински релеф. Наличието на добра инфраструктура и на добри хигиенни условия за живот могат да допринесат за по-високата продължителност на живота. Например детската смъртност в Област Кърджали е 11,72 % и е по-ниска от средната за страната - 14,4%.

3.2. Естествено движение на населението

3.3. Възрастова структура на населението

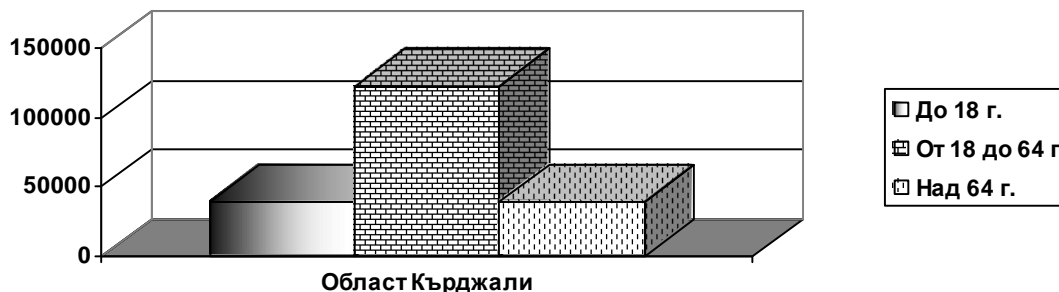
Процесът на демографско остаряване продължава да се задълбочава. Относителният дял на населението в над трудоспособна възраст в общия брой население през 2001 г. е 19.2%, на лицата в трудоспособна възраст е 59.5%, на лицата под трудоспособна възраст 21.3%.

Таблица №19. Сравнително разпределение на населението по възрастови групи /фиг. №13/

Община	До 18г.	18-64г.	Над 64г.	До 18г.	18-64г.	Над 64г.
	брой			%		
Ардино	3 255	10 786	3 857	18,20	60,30	21,50
Джебел	2 275	6 643	2 120	20,60	60,20	19,20
Кирково	6 184	19 564	6 565	19,10	60,60	20,30
Крумовград	5 889	18 005	6 249	19,60	59,70	20,70
Кърджали	15 215	48 368	13 320	19,80	62,90	17,30
Момчилград	4 463	12 684	3 975	21,10	60,10	18,80
Черноочене	2 338	6 819	2 786	19,60	57,10	23,30

Обл. Кърджали	39 619	122 869	38 872	19,70	61,00	19,30
----------------------	--------	---------	--------	-------	-------	-------

Фиг.№13. Сравнително разпределение на населението по възрастови групи

Население под, във и над трудоспособна възраст

Върху обхвата на населението във и над трудоспособна възраст влияние оказва както остаряването на населението, така и направените законодателни промени през последните години в определянето на възрастовите граници на населението при пенсиониране.

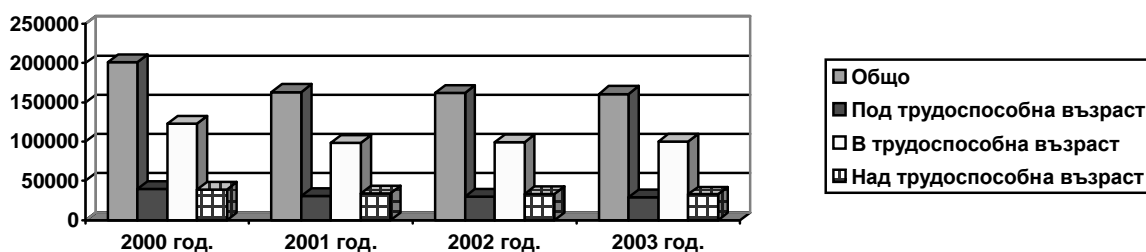
Населението под, във и над трудоспособна възраст общо за Област Кърджали за 2000; 2001; 2002; 2003 година, по общини са както следва:

Таблица №20. Населението под, във и над трудоспособна възраст /фиг.№14 - №21/

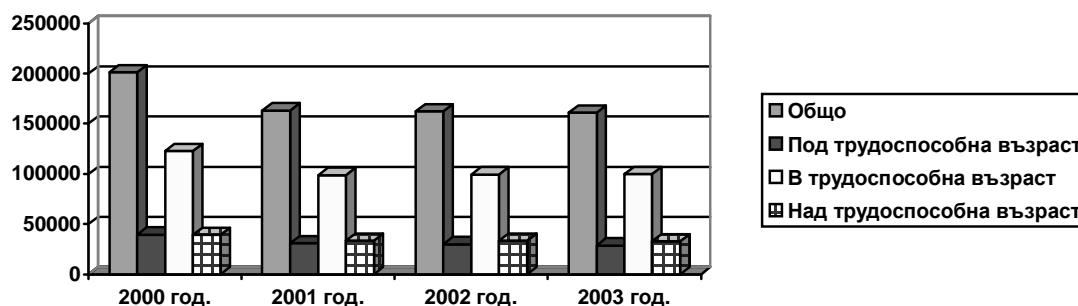
Общини	2000	2001	2002	2003
	общо - жени	общо- жени	общо- жени	общо- жени
Област Кърджали	201360 – 102038	163341- 81986	162332- 81640	161002- 81113
Под трудоспособна възраст	39619 – 19354	30886 – 15035	29768- 14484	28683 – 13952
В трудоспособна възраст	122869 – 57804	98725- 46164	99291- 46572	99681- 46898
Над трудоспособна възраст	38872 - 23980	33730 – 20787	33273 - 20584	32638 – 20263
Ардино	17898-8983	13492-6808	13410-6757	13236-6688
Под трудоспособна възраст	3255-1601	2281-1128	2188-1061	2120-1026
В трудоспособна възраст	10786-5021	8004-3694	8050-3741	8003-3736
Над трудоспособна възраст	3857-2361	3207-1986	3172-1955	3113-1926
Джебел	11038-5558	8613-4291	8571-4279	8568-4286
Под трудоспособна възраст	2275-1121	1733-859	1684-833	1600-780
В трудоспособна възраст	6643-3146	5268-2449	5272-2467	5364-2535
Над трудоспособна възраст	2120-1291	1612-983	1615-979	1604-971
Кирково	32313-16257	24005-11964	23722-11859	23421-11711
Под трудоспособна възраст	6184-3002	4410-2110	4296-2075	4132-1991
В трудоспособна възраст	19564-9228	14270-6545	14188-6510	14123-6491
Над трудоспособна възраст	6565-4027	5325-3309	5238-3274	5166-3229
Крумовград	30143-15130	19792-9774	19549-9685	19347-9583
Под трудоспособна възраст	5889-2953	4042-1977	3917-1907	3758-1811
В трудоспособна възраст	18005-8437	11458-5230	11436-5252	114705286
Над трудоспособна възраст	6249-3740	4292-2567	4196-2526	4119-2486
Кърджали	76903-39388	69845-35569	69694-35539	69274-35410
Под трудоспособна възраст	15215-7418	13169-6422	12671-6183	12264-6005

В трудоспособна възраст	48368-23517	43152-20712	43680-20987	43978-21176
Над трудоспособна възраст	13320-8453	13524-8435	13343-8369	13032-8229
Момчилград	21122-10811	17126-8487	16961-8419	16861-8385
Под трудоспособна възраст	4463-2178	3330-1647	3171-1569	3048-1511
В трудоспособна възраст	12684-6207	10481-4834	10543-4880	10630-4932
Над трудоспособна възраст	3975-2426	3315-2006	3247-1970	3183-1942
Черноочене	11943-5911	10468-5093	10425-5102	10295-5050
Под трудоспособна възраст	2338-1081	1921-892	1841-856	1761-828
В трудоспособна възраст	6819-3148	6092-2700	6122-2735	6113-2742
Над трудоспособна възраст	2786-1682	2455-1501	2462-1511	2421-1480

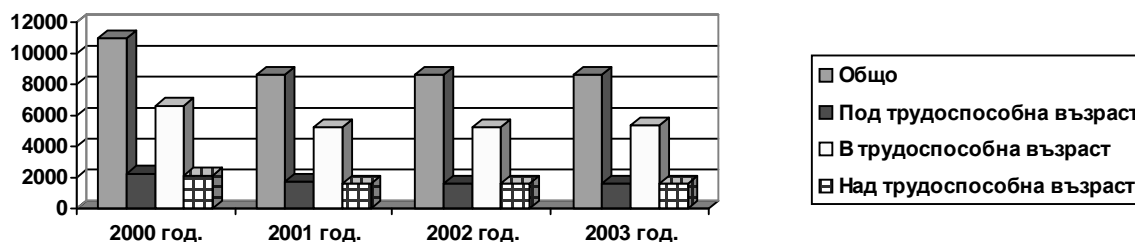
Фиг.№14. Населението под, във и над трудоспособна възраст - област Кърджали

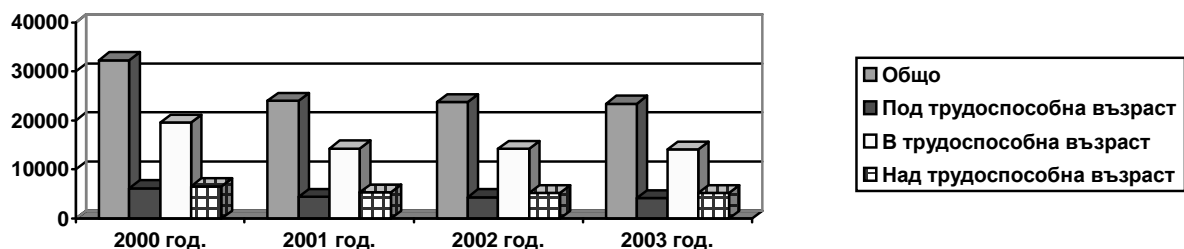
Фиг.№15. Населението под, във и над трудоспособна възраст - община Ардино

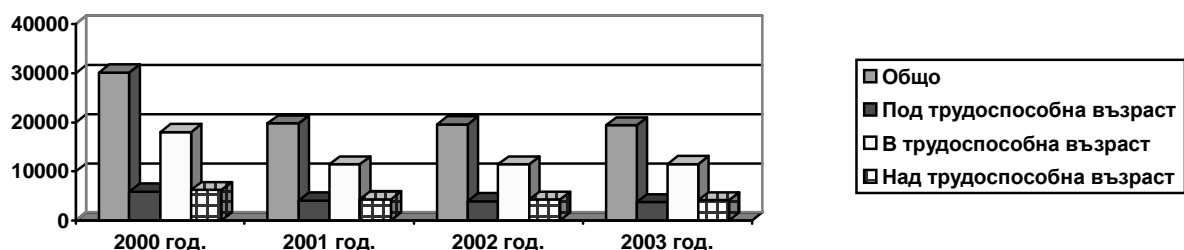
Фиг.№16. Населението под, във и над трудоспособна възраст – община Джебел

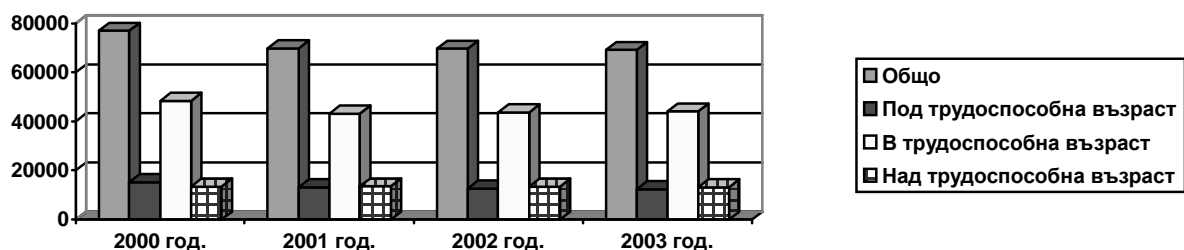
Фиг.№17. Населението под, във и над трудоспособна възраст – община Кирково

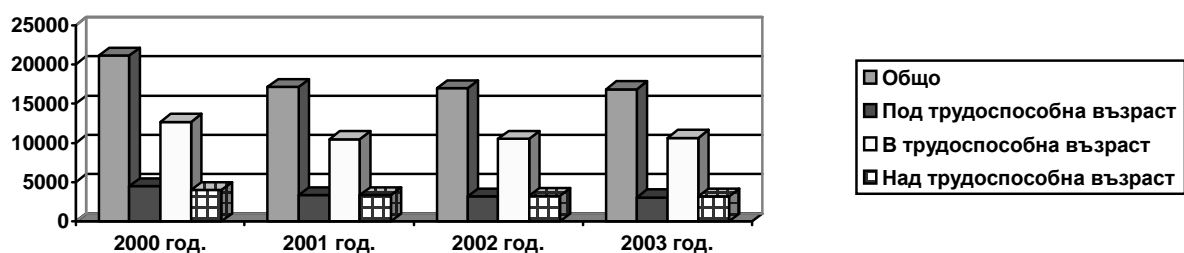
Фиг.№18. Населението под, във и над трудоспособна възраст – община Крумовград

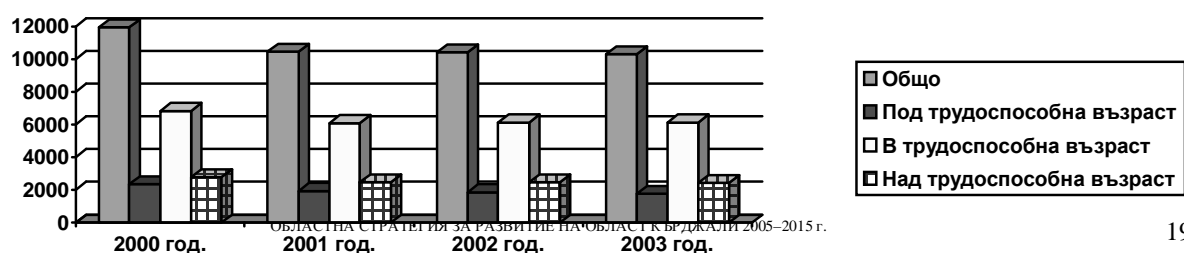
Фиг.№19. Населението под, във и над трудоспособна възраст - община Кърджали

Фиг.№20. Населението под, във и над трудоспособна възраст – община Момчилград

Фиг.№21. Населението под, във и над трудоспособна възраст – община Черноочене

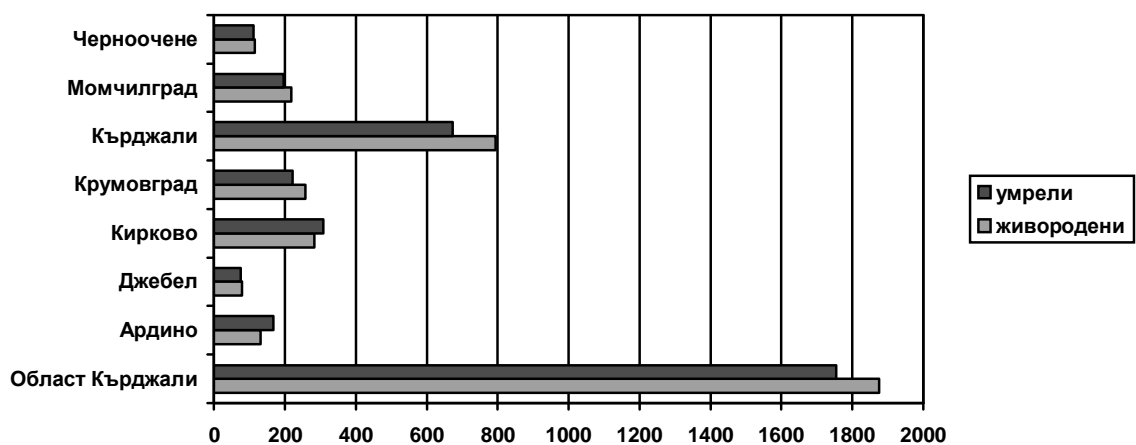
Коефициенти на естествен прираст в Област Кърджали по общини

Таблица №21.Раждаемост и смъртност в област Кърджали по общини /фиг.№22 - №25/

Общини	2000 год.	2001 год.	2002 год.	2003 год.
Област Кърджали				
живородени	1876	1788	1479	1548
умрели	1754	1759	1670	1760
Ардино				
живородени	132	124	103	118
умрели	168	148	44	150
Джебел				
живородени	78	105	68	80
умрели	76	121	63	80
Кирково				
живородени	283	261	201	198
умрели	308	280	282	282
Крумовград				
живородени	257	266	203	200
умрели	221	252	225	192
Кърджали				
живородени	794	739	649	697
умрели	673	661	676	758
Момчилград				
живородени	217	187	155	171
умрели	197	182	186	173
Черноочене				
живородени	115	106	100	84
умрели	111	115	94	125

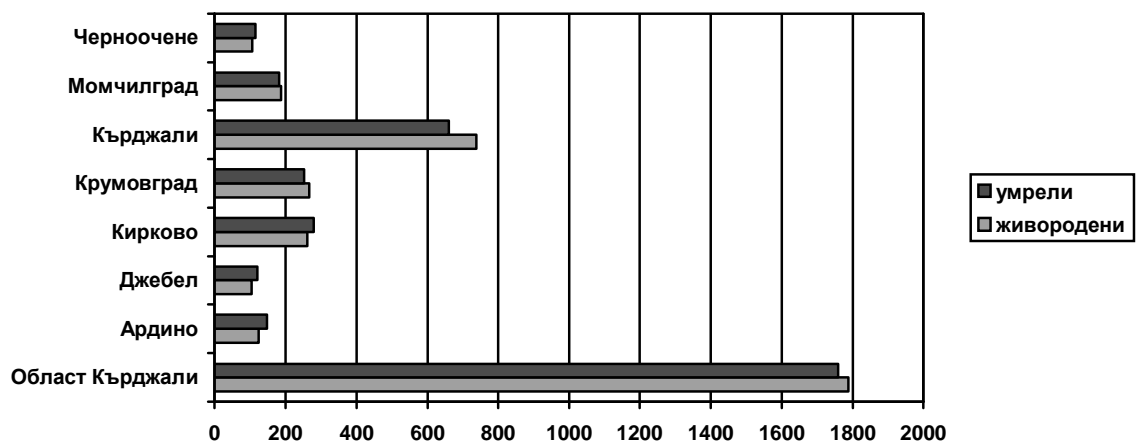
Фиг.№22. Раждаемост и смъртност в област Кърджали по общини

2000 год.

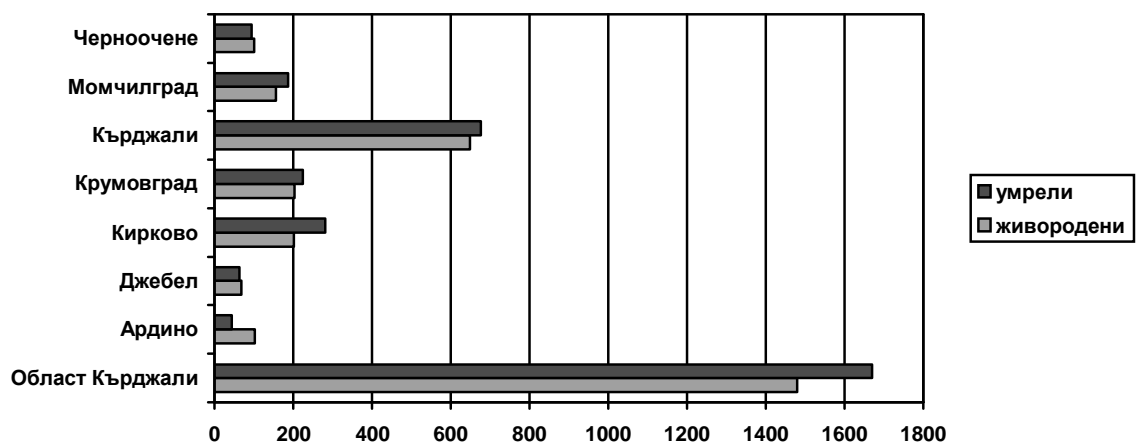
Фиг.№23. Раждаемост и смъртност в област Кърджали по общини

2001 год.

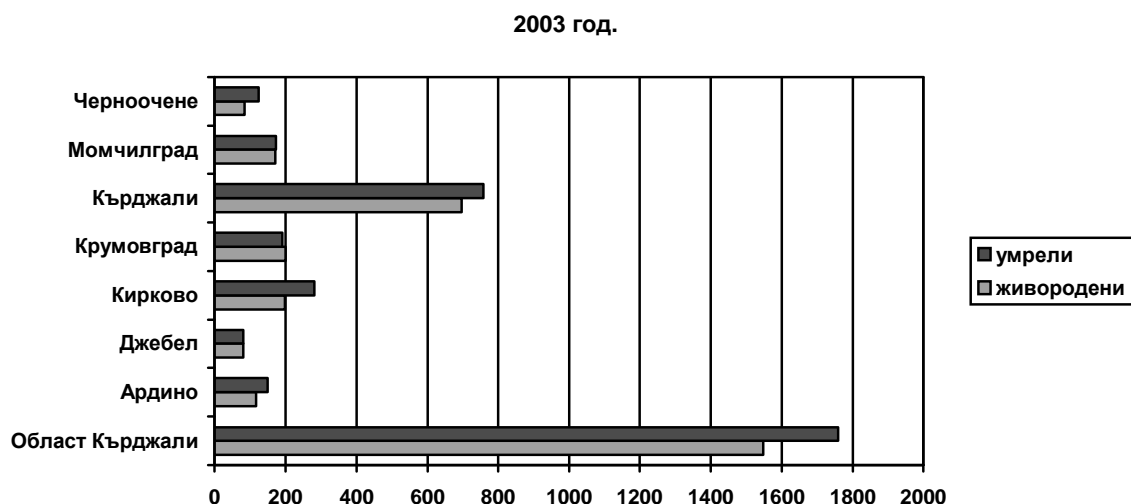

Фиг.№24. Раждаемост и смъртност в област Кърджали по общини

2002 год.

Фиг.№25. Раждаемост и смъртност в област Кърджали по общини

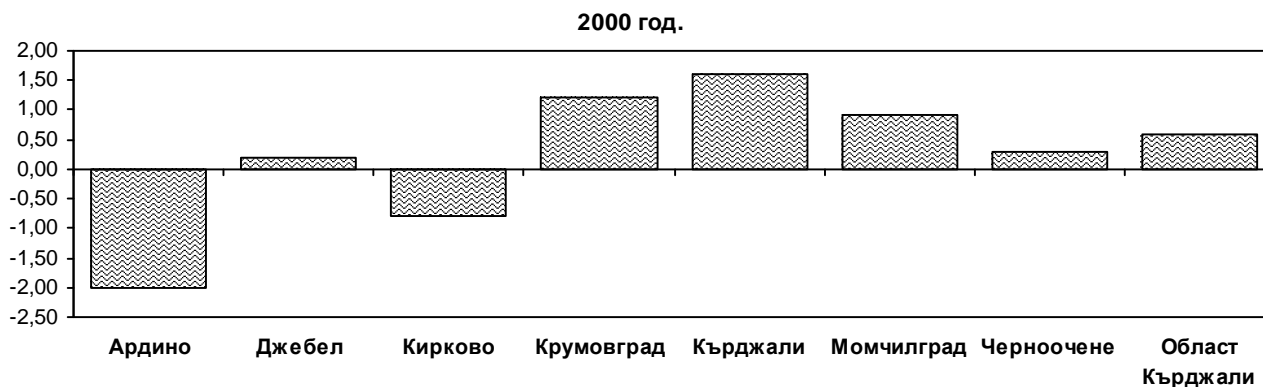

Естествения прираст на населението / на 1000 човека / се обуславя от настъпилите промени в раждаемостта и смъртността. Данните за естествения прираст на населението за 2000; 2001; 2002 и 2003 година , по общини са както следва:

Таблица №22. Данни за естествения прираст на населението по години /фиг.№26 - №29/

Общини	2000 год.	2001 год.	2002 год.	2003 год.
Ардино	-2.0	-1.8	-3.0	-2.4
Джебел	0.2	-1.8	0.6	-
Кирково	-0.8	-0.7	-3.4	-3.6
Крумовград	1.2	0.7	-1.1	0.4
Кърджали	1.6	1.1	-0.4	-0.9
Момчилград	0.9	0.3	-1.8	-0.1
Черноочене	0.3	-0.9	0.6	-4.0
Област Кърджали	0.6	0.2	-1.2	-1.3

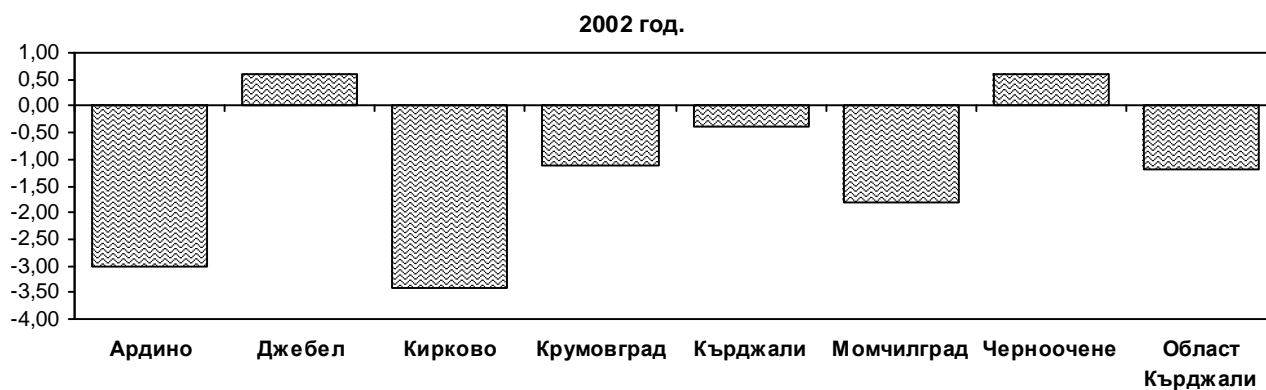
Фиг.№26. Данни за естествения прираст на населението по години

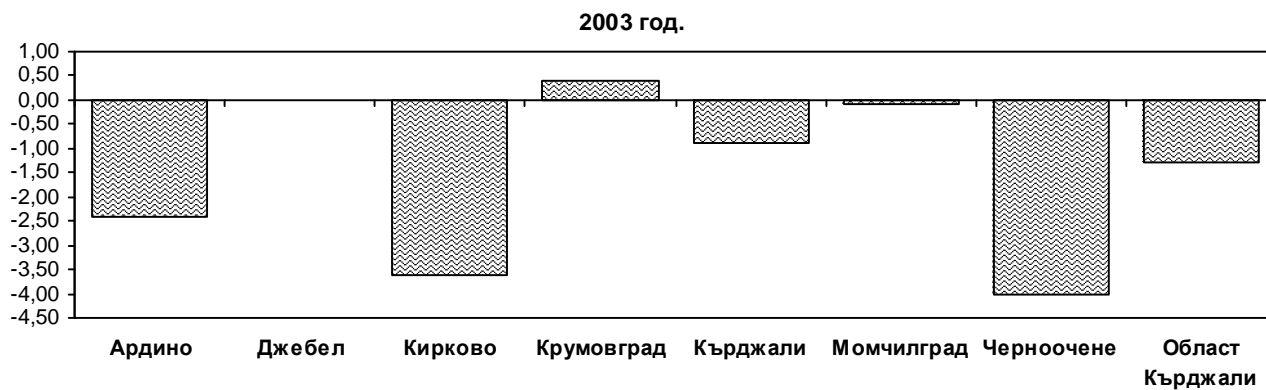
Фиг. №27. Данни за естествения прираст на населението по години

Фиг. №28. Данни за естествения прираст на населението по години

Фиг. №29. Данни за естествения прираст на населението по години

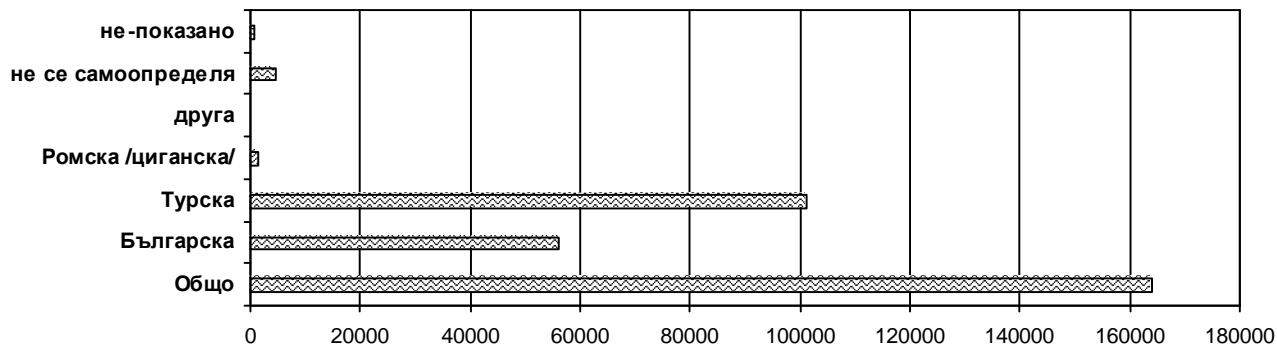

3.4.Разпределение на населението по етническа принадлежност

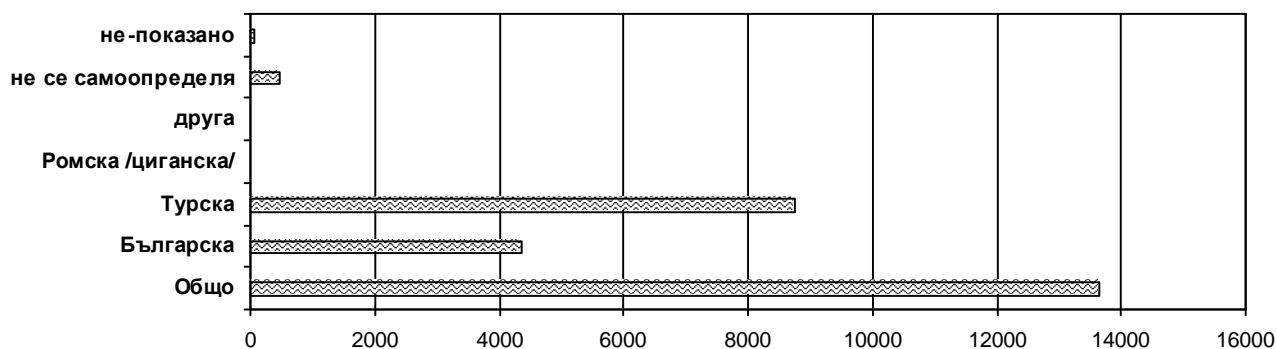
Таблица №23.Население по етническа група и общини (преброяване 1.03.2001 година)
/фиг. №30 - №37/

<u>Етническа група</u>							
Област Общини	Общо	българска	Турска	Ромска / циганска /	друга	Не се самоопределя	Не- показано
Област Кърджали	164019	55939	101116	1264	385	4565	750
Ардино	13649	4350	8764	1	15	470	49
Джебел	8661	1621	6648	1	14	341	36
Кирково	24220	10261	12790	105	20	993	51
Крумовград	19907	6838	11683	30	23	1207	126
Кърджали	69830	30209	36980	938	295	1016	392
Момчилград	17185	2384	14012	188	13	531	57
Черноочене	10567	276	10239	1	5	7	39

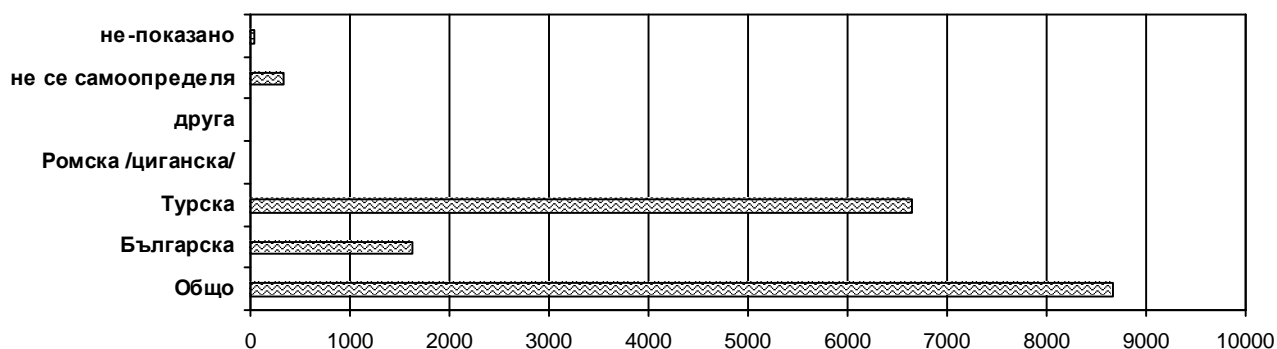
Фиг.№30. Население по етническа група и общини – област Кърджали

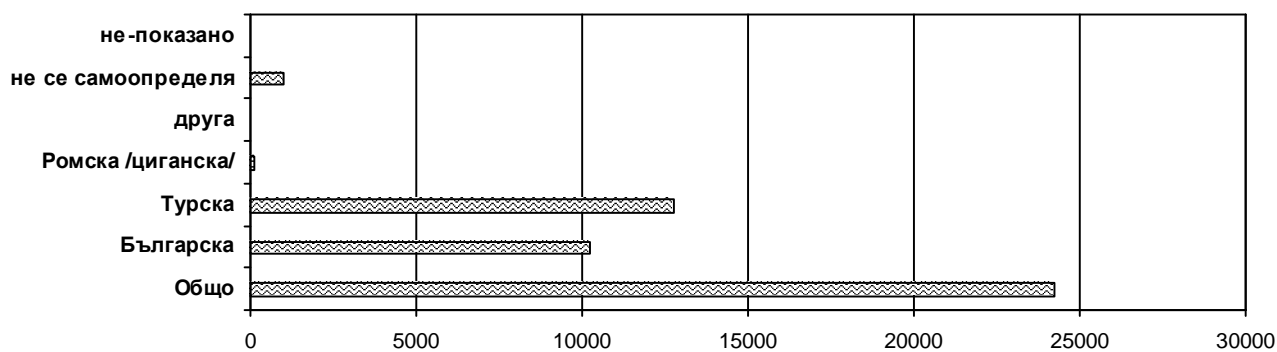
Фиг.№31. Население по етническа група и общини – община Ардино

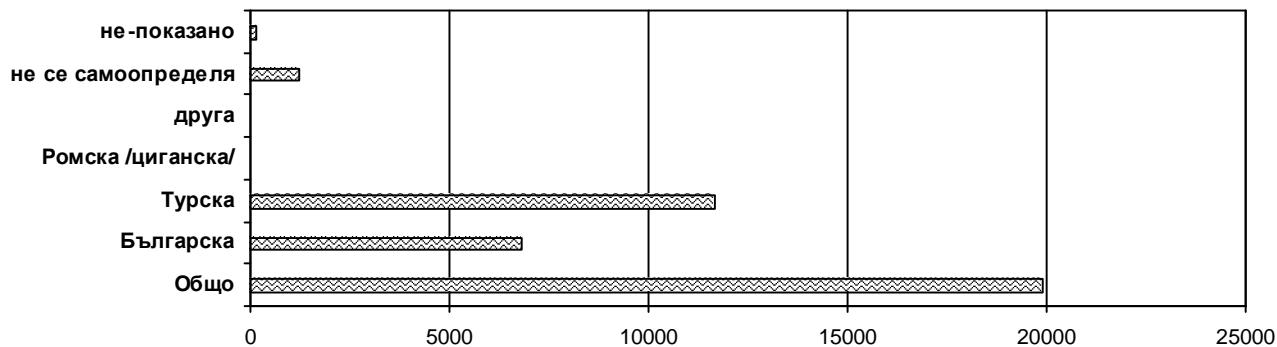
Фиг.№32. Население по етническа група и общини – община Джебел

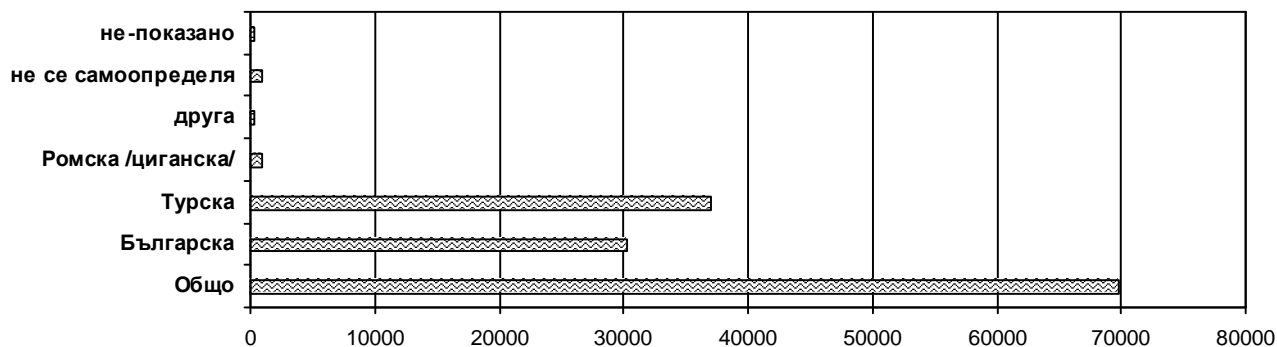
Фиг.№33. Население по етническа група и общини – община Кирково

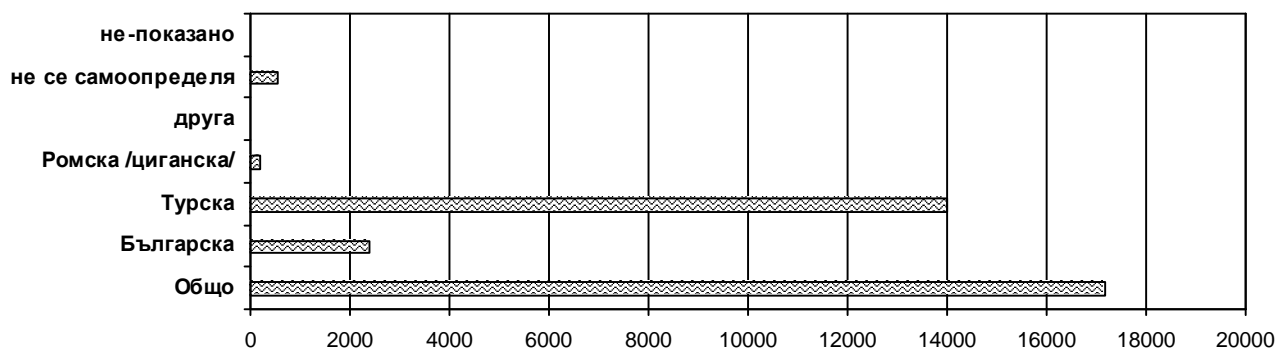
Фиг.№34. Население по етническа група и общини – община Крумовград

Фиг.№35. Население по етническа група и общини – община Кърджали

Фиг.№36. Население по етническа група и общини – община Момчилград

Фиг.№37. Население по етническа група и общини – община Черноочене

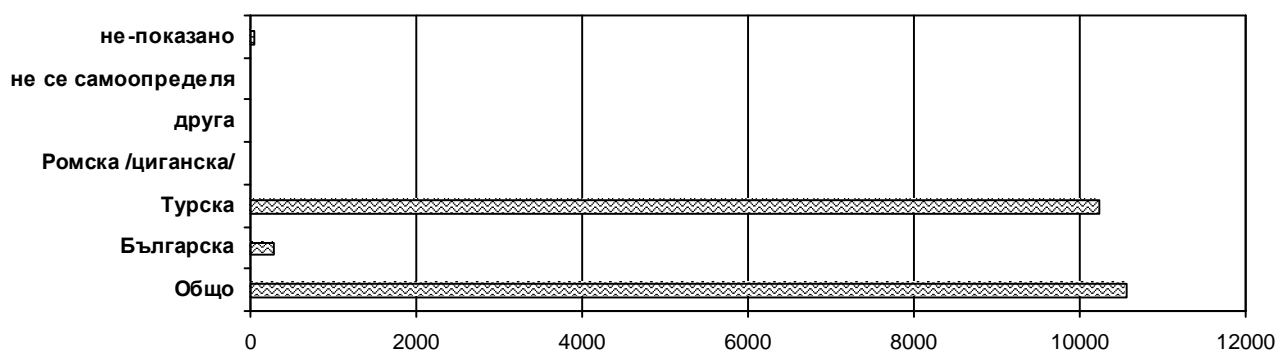

Таблица №24. Механично движение на населението по общини /фиг. №38/

Общини	2000		2001		2002		2003	
	заселени	изселени	заселени	изселени	заселени	изселени	заселени	изселени

ОБЩО

Област Кърджали	5875	5799	4011	4341	2119	2924	2257	3375
Ардино	819	585	350	405	127	236	196	338
Джебел	370	379	233	267	84	126	157	160
Кирково	708	753	508	571	240	490	246	463
Крумовград	670	936	556	755	233	430	262	472
Кърджали	2217	2136	1847	1635	1059	1182	1039	1398
Момчилград	732	622	281	398	245	311	261	359
Черноочене	359	388	236	310	131	230	96	185

Фиг.№38. Механично движение на населението по общини

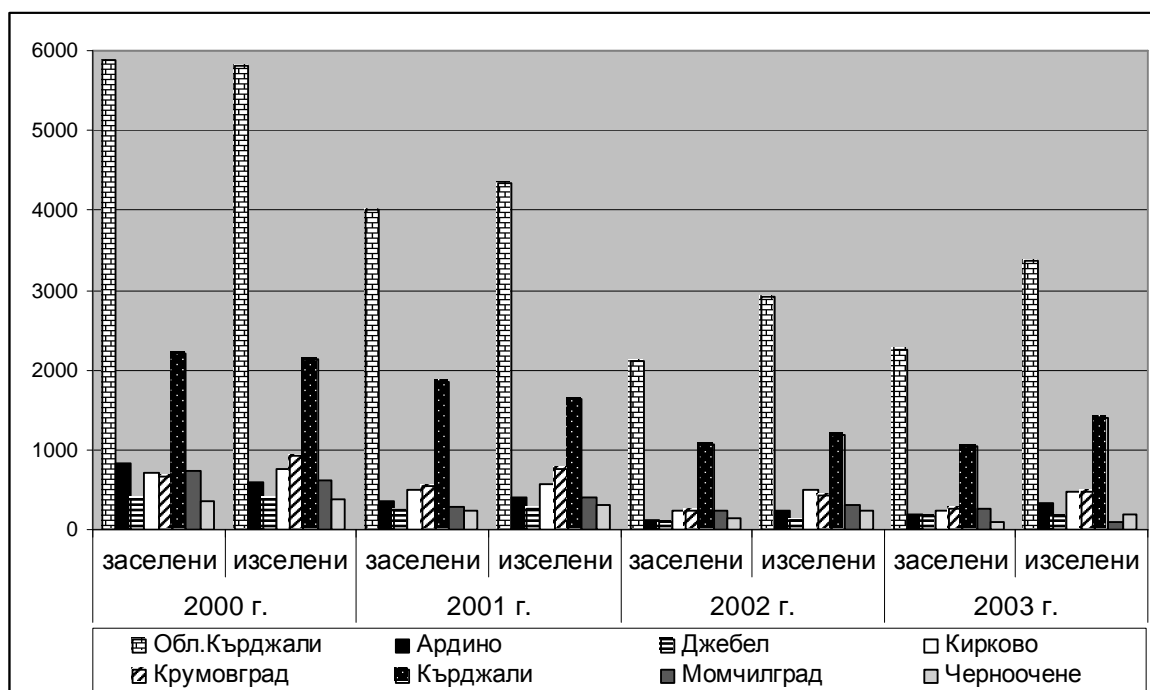

Таблица №25. Механично движение на населението по общини /мъже/

Област Кърджали	2882	2683	1889	2017	907	1369	940	1603
Ардино	416	287	190	210	59	115	84	165
Джебел	188	188	102	131	43	64	66	73
Кирково	374	341	237	257	100	198	97	203
Крумовград	315	459	259	351	102	203	122	227
Кърджали	1049	960	858	725	453	536	441	677
Момчилград	362	283	129	203	105	141	104	173
Черноочене	178	165	114	140	45	112	26	85

Таблица №26. Механично движение на населението по общини /жени/

Област Кърджали	2993	3116	2122	2324	1212	1555	1317	1772
Ардино	403	298	160	195	68	121	112	173
Джебел	182	191	131	136	41	62	91	87
Кирково	334	412	271	314	140	211	149	260
Крумовград	355	477	297	404	131	227	140	245
Кърджали	1168	1176	989	910	606	646	598	721
Момчилград	370	339	152	195	140	170	157	186
Черноочене	181	223	122	170	86	118	70	100

Населението в областта е разпределено в 7 общини и в 473 населени места, като 48,8 % са мъже и 51,2 % - жени.

4. Икономическо развитие

4.1. Промисленост

4.1.1. Обща характеристика и динамика на основни икономически показатели

Промислеността в област Кърджали е отражение на икономическите процеси развили се в националната икономика и южен централен район. През последните години брутния вътрешен продукт в областта, макар и с малки темпове нараства, което е характерно за повечето региони в страната.

Таблица №27. БВП на човек от населението по текущи цени (в лева) /фиг.№39/

Година	2000 г.	2001г.	2002г.	2003г.
Република България	3274	3754	4109	4398
Област Кърджали	2054	2528	2624	

Фиг.№39. БВП на човек от населението по текущи цени (в лева)

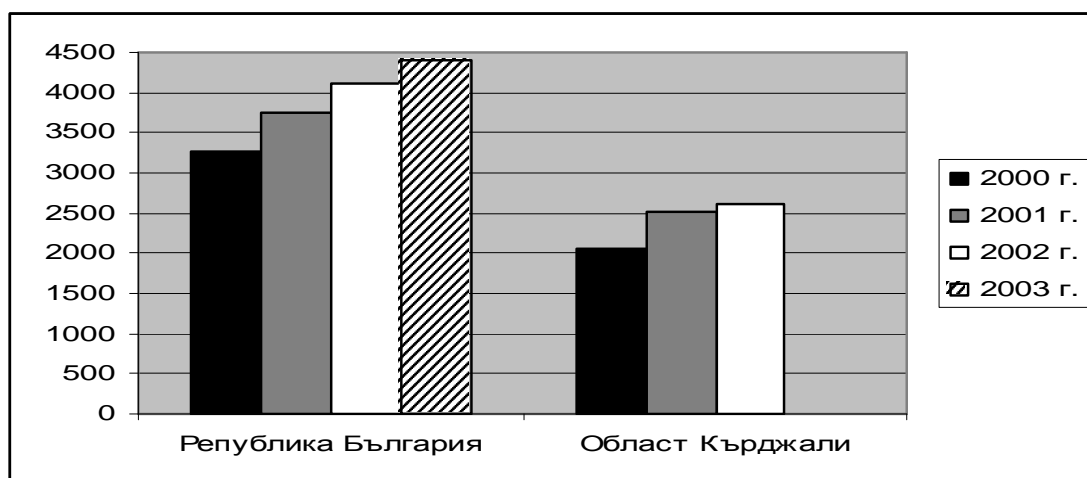

Таблица №28. БВП по текущи цени (милиони левове)

Година	2000	2001	2002	2003
Република България	26753	29709	32335	34410
Област Кърджали	413	414	427	

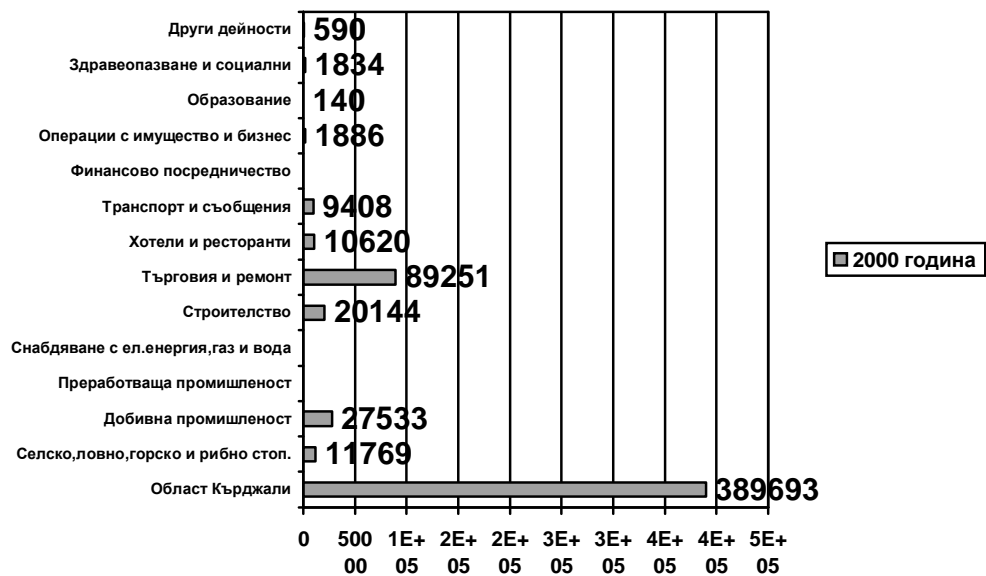
По данни от регистър “БУЛСТАТ” към 31.XII.2002 год. в ТСБ - Кърджали са регистрирани общо 12987 фирми, от които 3663 са активни.

Нетен размер на приходите от продажби на предприятията от нефинансов сектор по икономически дейности в област Кърджали. За 2000 г. предприятията от нефинансовия сектор са реализирали приходи от дейност 389693 хил. лв., за 2001г. реализираните приходи са 401988 хил. лв., за 2002г. реализираните приходи от дейността са 464262 хил. лв вследствие на тези цифри може да се каже, че има трайна тенденция за повишаване на приходите. Тези данни могат да се илюстрират със следните две таблици:

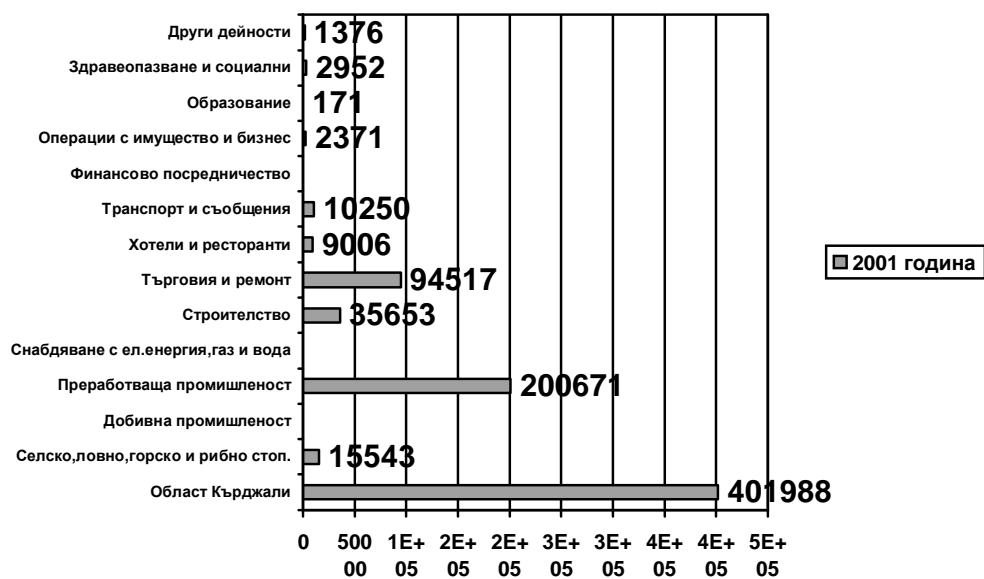
Таблица №29. Нетен размер на приходите от продажби на предприятията от нефинансов сектор по икономически дейности в област Кърджали (хиляди лева), /фиг. №40 - №43/

Икономически дейности	2000	2001	2002	2003
Област Кърджали	389693	401988	464262	522057
Селско, ловно, горско и рибно стопанство	11769	15543	14380	15845
Добивна промишленост	27533	..	25210	23667
Преработваща промишленост	..	200671	175058	187889
Снабдяване с електроенергия, газ и вода
Строителство	20144	35653	31818	35968
Търговия и ремонт	89251	94517	106410	139867
Хотели и ресторанти	10620	9006	8870	8447
Транспорт и съобщения	9408	10250	..	91861
Финансово посредничество
Операции с имущество и бизнес	1886	2371	2881	3645
Образование	140	171	213	320
Здравеопазване и социални	1834	2952	4671	7763
Други дейности	590	1376	1815	2321

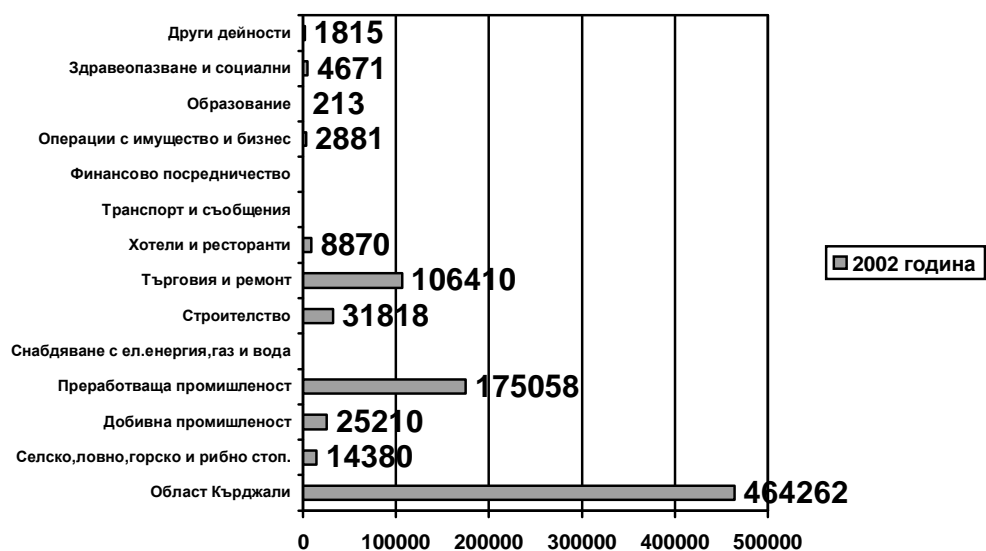
Фиг. №40. Нетен размер на приходите от продажби на някои от предприятията от нефинансовия сектор по икономически дейности в област Кърджали

Фиг. №41. Нетен размер на приходите от продажби на някои от предприятията от нефинансовия сектор по икономически дейности в област Кърджали

Фиг. №42. Нетен размер на приходите от продажби на някои от предприятията от нефинансовия сектор по икономически дейности в област Кърджали

Фиг. №43. Нетен размер на приходите от продажби на някои от предприятията от нефинансовия сектор по икономически дейности в област Кърджали

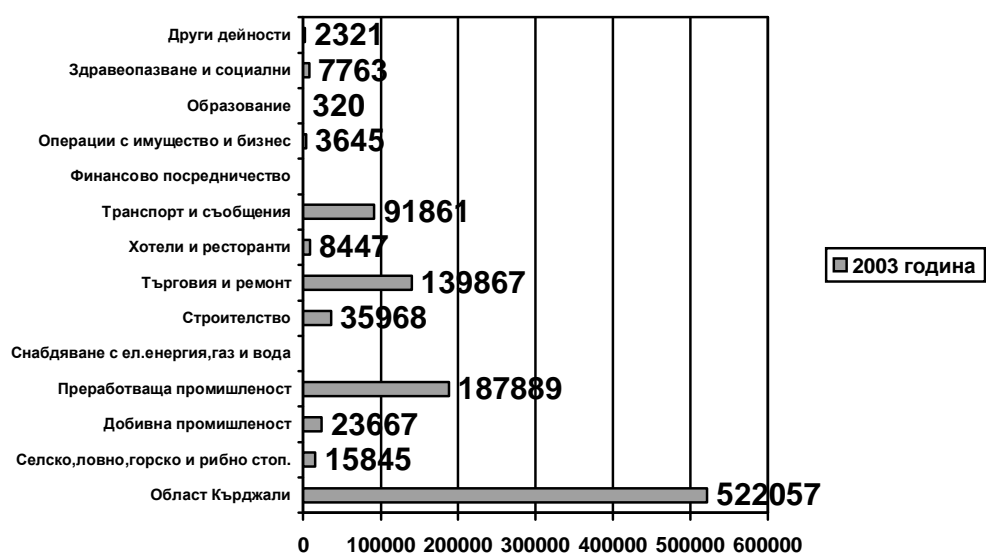

Таблица №30. Нетен размер на приходите от продажби на предприятията от нефинансов сектор според броя на заетите в област Кърджали (хиляди лева)

Видове предприятия	2000	2001	2002	2003
Област Кърджали – всички единици	389693	401988	464262	522057
Микро до 10 заети	973300	105054	111523	129555
Малки от 11 до 50 заети	47684	61343	77018	101822
Средни от 51 до 100 заети	18557	22284	22370	23444
Междинна група от 101 до 250 заети	22718	25873	109979	124208
Големи с над 250 заети	203404	187434	143372	143028

Водещ отрасъл в област Кърджали е “Преработващата промишленост”, в който приходите от продажби за 2003г са 187889 хил. лв., което е с повече от 12 000 хил. лв. спрямо 2002г. Тук са направени и най-много инвестиции, което предполага по-добро развитие на този отрасъл в бъдеще, като размерът на разходите за придобиване на ДМА (дълготрайни материални активи) за 2002г. е равен на 9876 хил. лв. или почти една трета от активите на цялата икономика в областта.

Второ място по значимост в регионалната икономика се заема от раздел “Търговия и ремонт” където са реализирали нетни приходи от продажби за 139867 хил. лв.(2003г.), което е с 39 000 хил.лв. повече от предходната година. Отрасълът е от определящо значение и поради големият брой наети лица в него. Размерът на разходите за придобиване на ДМА (дълготрайни материални активи) за 2002г. е равен на 3320 хил. лв.

Следващият отрасъл по значимост е “Транспорт и съобщения” и е сред най-прогресиращите през последните години. Размерът на нетните приходи от продажби за 2002 година са 91861 хил. лв.

На четвърто място като определящ за икономиката на региона е отрасъл “Строителство”, където малко на брой предприятия, произвеждат значителна по обем продукция- 28602 хил. лв. и реализират 35968 хил. лв. приходи от дейността. В този отрасъл всички стопански единици са реализирали печалба, което показва, че ефективността е висока. Очаква се този раздел да има още по-голямо значение за икономиката на областта, поради сравнително високия брой заети лица в него и увеличението на ДМА.

Най-голям брой стопански единици са в отрасъл “Търговия на дребно(без ТД с МПС), ремонт на лични вещи и стоки за домакинството”. Тяхната продукция обаче е сравнително малка.

Според относителния дял на нетните приходи от продажби тежестта на отраслите в областната икономика придобива следния вид през 2002 г.:

§ Преработваща промишленост - 35,99 %

- § Търговия и ремонт - 37,83 %
- § Транспорт и съобщения – 17.60 %
- § Строителство - 6,89 %
- § Добивна промишленост – 4.53 %

Очакваното развитие на икономиката на областта се основава на:

- Умерен климат с положителни средногодишни температури и най-много слънчеви дни в България;
- Подготвени специалисти и изпълнителски кадри в селското стопанство и промишлеността;
- Опит в използването на технологии за интензивно растениевъдство;
- Опит и съвременна техника за машиностроително производство;
- Предстоящо откриване на КПП на границата с Гърция;
- Развита техническа инфраструктура и чиста околна среда, свободни земеделски и промишлени площи и сгради на ниски цени и близки места за отдих и исторически обекти за туризъм.

4.1.2.Секторна структура

Показателят Брутна добавена стойност е измерител на жизнеността на икономиката. Изчисленията на БДС по области в България започват през 1998 год., когато Националният статистически институт възприема методиката на EUROSTAT за изчисляване на регионална БДС. За Кърджалийска област отнесена към другите области и средно за страната имаме следната статистика (данни на ТСБ по години):

Таблица №31 Брутна добавена стойност по текущи цени (в лева)

години	2000	2001	2002	2003
Република България	23697	26356	28526	30089
Област Кърджали	366	367	377	

Таблица №32. Брутна добавена стойност по текущи цени в сектор “Селско стопанство и горско стопанство”

<i>Милиони левове</i>				
години	2000	2001	2002	2003
Република България	3301	3533	3459	3435
Област Кърджали	98	73	72	

Индустрията произвежда 23% от БДС и е най-динамично развиващия се сектор в региона през 2003г.

Таблица №33. Брутна добавена стойност по текущи цени в сектор "Индустрия"

<i>Милиони левове</i>				
	2000	2001	2002	2003
Република България	6902	7562	8289	9020
Област Кърджали	77	92	86	

Структурата на икономиката се характеризира с най-голям относителен дял и тенденция на нарастване на **услугите** и представлява 58% от общия БДС за областта.

Таблица №34. Брутна добавена стойност по текущи цени в сектор “Услуги”

<i>Милиони левове</i>				
	2000	2001	2002	2003
Република България	13494	15621	16777	17633
Област Кърджали	190	202	219	

Таблица №35. Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи по отраслови сектори в област Кърджали

Отраслови сектори	/хиляди лева/		
	2000	2001	2002
Област Кърджали	20864	29002	27525
Селско, ловно, горско и рибно стопанство	252	831	971
Добивна промишленост	1683	2229	896
Преработваща промишленост	9319	12031	9876
Снабдяване с електроенергия, газ и вода	1575	3248	2537
Строителство	1132	3352	3442
Търговия и ремонт	2022	2654	3320
Хотели и ресторанти	238	283	563
Транспорт и съобщения	1087	574	1251
Финансово посредничество	2	1	1
Операции с имущество и бизнес услуги	55	243	194
Държавно управление	384	792	1022
Образование	235	639	2336
Здравеопазване и социални дейности	194	1609	239
Други дейности	2686	516	877

В икономическата визитна картичка на областта освен тютюнопроизводството присъстват цветната металургия, машиностроенето, текстилната промишленост, дървопреработването, мебелната индустрия и др. В структурата на регистрираните предприятия най-голям дял се пада на търговията и само 10,5 % - на промишлеността.

Текстилната и шивашката промишленост са определяща част от икономическия профил на областта. Отрасълът е осигурил и най-голям процент от чуждите инвестиции в Кърджалийска област.

Хранително-вкусовата промишленост в Кърджали е представена от множество дребни частни фирми.

Тютюнопроизводството е основната дейност и приходоизточник за населението, живеещо извън големите градове. Отглеждат се тютюневите сортове “Башибали”, “Джебел басма”, “Крумовград” и др.

4.1.3. Инвестиции

По обобщени данни на ТСБ за 2003 г. 46% от чуждестранните преки инвестиции в хиляди щатски долари са направени от 6 гръцки фирми, 35% от чуждестранните преки инвестиции са направени от 6 холандски, 3% от 45 турски фирми и останалите 16% от фирми от 9 други страни.

Таблица №36. Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия с натрупване към 31.12 в Област Кърджали

(Хиляди щатски долари)

Година	2000	2001*	2002	2003
Област Кърджали	2742.9	4049.9	5563.0	35960.1

* Включително краткосрочни задължения

Таблица №37. Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия на Област Кърджали по страни на инвеститори към 31.12.2003г. * /фиг. №45/

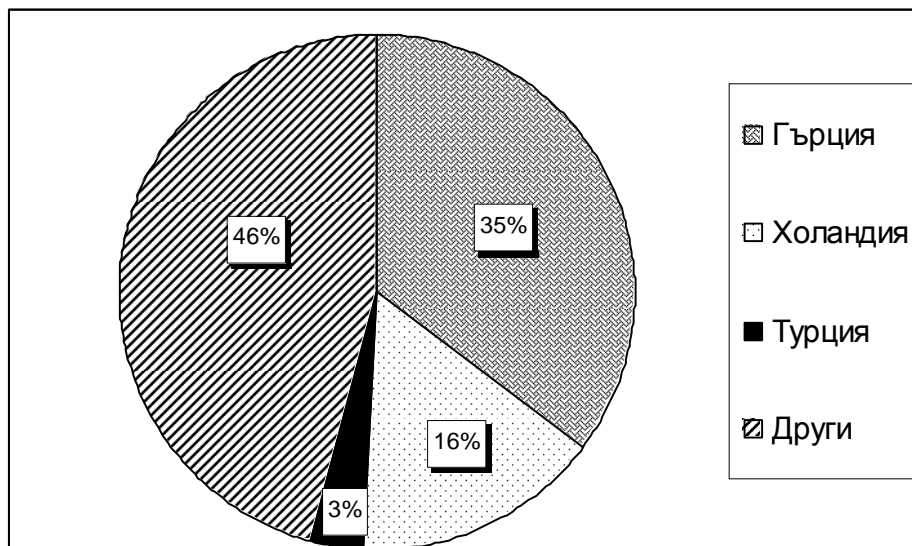
(Хиляди щатски долари)

Страни	Брой предприятия	Общ размер на чуждестранните инвестиции
Германия	2	...**
Гърция	6	12648.6
Италия	1	.. **
Кипър	1	.. **
Китай	1	.. **
Холандия	6	5626.2
Турция	45	1251.2
Великобритания	2	.. **
САЩ	1	.. **
Франция	1	.. **
Общо	66	35960.1

* - Включително краткосрочно задължения

** - Конфиденциални данни

Фиг.№44. Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия на Област Кърджали по страни на инвеститори към 31.12.2003г.(в %)

4.2. Селско стопанство, в т.ч. хидромелиорации

4.2.1. Състояние на аграрния сектор и на селското стопанство в област Кърджали

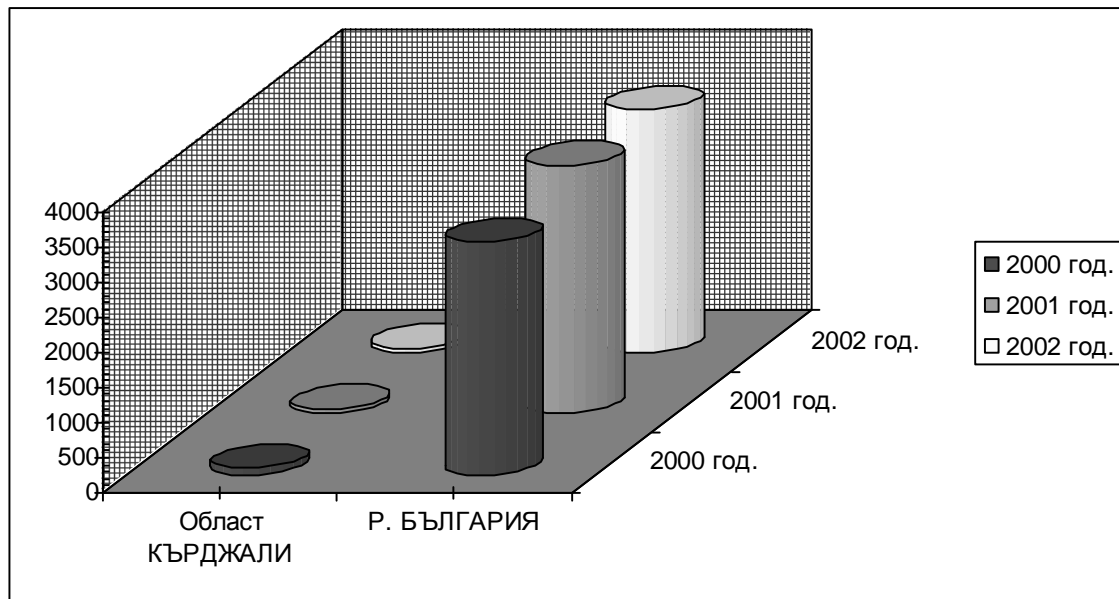
По данни на ТСБ Кърджали произведената през 2003 г. в областта брутна добавена стойност по текущи цени в сектор **“Селско и горско стопанство”** е 2.08% от тази в същия сектор за страната или 0.25% от общата БДС за страната. Този сектор се характеризира със свръхзаестост, ниска ефективност и ниско ниво на комерсиализирано производство.

За периода от 2000 до 2002г. сектора “селско и горско стопанство” намалява относителния си дял в създадената брутна добавена стойност изчислена по текущи цени в сравнение с икономиката на страната и на областта. От 2,97 % през 2000г., сектора “селско и горско стопанство” на област Кърджали намалява дела си на 2,07% през 2001г. и на 2,08% през 2002г. от добавената стойност на сектора в страната. А спрямо икономиката на областта – от 23,73 % през 2000г., на 17,63% през 2001г. и 16,86% през 2002г.

Таблица №38. Брутна добавена стойност по текущи цени в сектор “селско и горско стопанство” /фиг. №45/

(милиони лева)			
години	2000г.	2001г.	2002г.
Р.България	3 301	3 533	3 459
Област Кърджали	98	73	72

Фиг. №45. Брутна добавена стойност по текущи цени в сектор “селско и горско стопанство” /в милиони лева/

Специфичните географско-климатични условия на Област Кърджали, миграционните процеси в региона, приватизацията и реструктурирането на по-голямата част от промишлените и преработвателни предприятия – това е част от сложната система от обективни и субективни фактори, оказали съществено влияние върху процесите и структурното развитие на аграрния сектор.

Приключилата поземлена и провеждащата се аграрна реформа създават подходящи благоприятни условия за насърчаване на частните земеделски производители и земеделските кооперации в областта. Състоянието и развитието на селското стопанство в област Кърджали са пряко зависими от множество фактори, основните от които са:

- Местните почвени и климатични условия;

- Специфичният планински и полупланински релеф и тип конфигурация на терените;
- Състоянието на местната преработвателна – основно лека и хранително-вкусова промишленост;
- Изградеността на напоителните системи и на другата техническата инфраструктура, обслужваща аграрния сектор;
- Разпокъсаността на мрежата от населени места и други.

Област Кърджали е разположена в преходно-средиземноморската климатична област. Преобладаващият почвен тип в Областта са канелените горски почви – силно излужени и слабо оподзолени. Срещат се също в по-малък размер кафяви горски почви, рендзини (хумусно-карбонатни), алувиални, канелено-подзолисти, делувиални и в незначителен размер други почвени типове. Най-плодородните почви са по долините на р. Арда и нейните притоци и в северните части на областта на границата с Хасковска област. Обработваемата земя в областта е със среден бонитетен бал 40.

В климатично отношение Областта попада в Южнобългарската климатична област и по-точно в Източно-родопския климатичен район, повлиян от топлото Средиземноморско влияние. Зимата е сравнително мека. Минимални температури през зимните месеци са сравнително високи. Лятото е слънчево и горещо, като максималните температури достигат до 40 градуса. Средната зимна температура е около 0 градуса по Целзий, а през лятото – 24 градуса. Средната годишна температура се движи в границите 11-13 градуса. Годишната температурна сума е около 4 000 градуса. През есенно-зимния период под влияние на средиземноморските циклони падат едни от най-големите валежи. Наблюдават се два максимума: зимен – ноември, декември; пролетен – май, юни и един минимум – август, септември. Поради южното положение на областта голяма част от зимните валежи падат във вид на дъжд или дъжд и сняг. През пролетта падат достатъчно количество валежи, които осигуряват добро овлажняване на почвата. От юли започва сравнително ясно очертан безвалежен период, проявен най-добре в края на лятото и в началото на есента, който продължава до октомври. Годишната сума на валежите е около 600 литра/кв.м.

4.2.2. Актуално състояние на поземления фонд

Специфичните природни - климатични и географски условия в значителна степен определят основния профил на специализация на селското и горско стопанство в област Кърджали, но за да бъде пълен анализа на условията е необходимо да се направи сравнителен анализ на състоянието на поземления фонд.

Общият размер на земеделските земи в Област Кърджали е 1 367 704 дка към 31.12.2000г.

Основните водоизточници са река Арда и нейните притоци река Върбица, р.Крумовица и р.Перперек. На река Арда са построени язовирите “Студен кладенец”, “Кърджали” и “Боровица”, като общият размер на водните течения и водни площи на територията на областта са 67 600 дка.

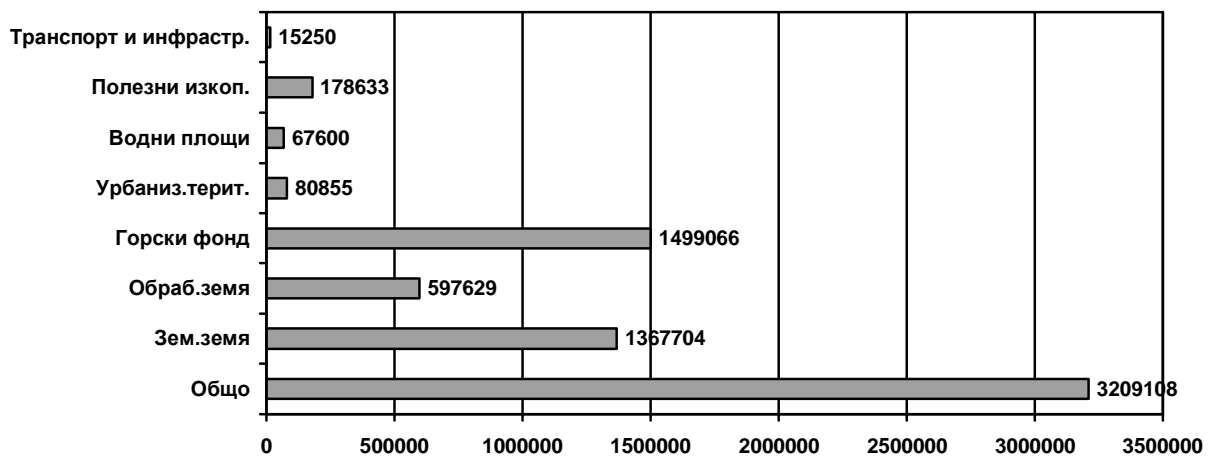
Таблица №39.Баланс на земята на територията на област Кърджали в сравнение с баланса на страната към 31.12.2000 г.
/фиг. №46 - №53/

(в дка)

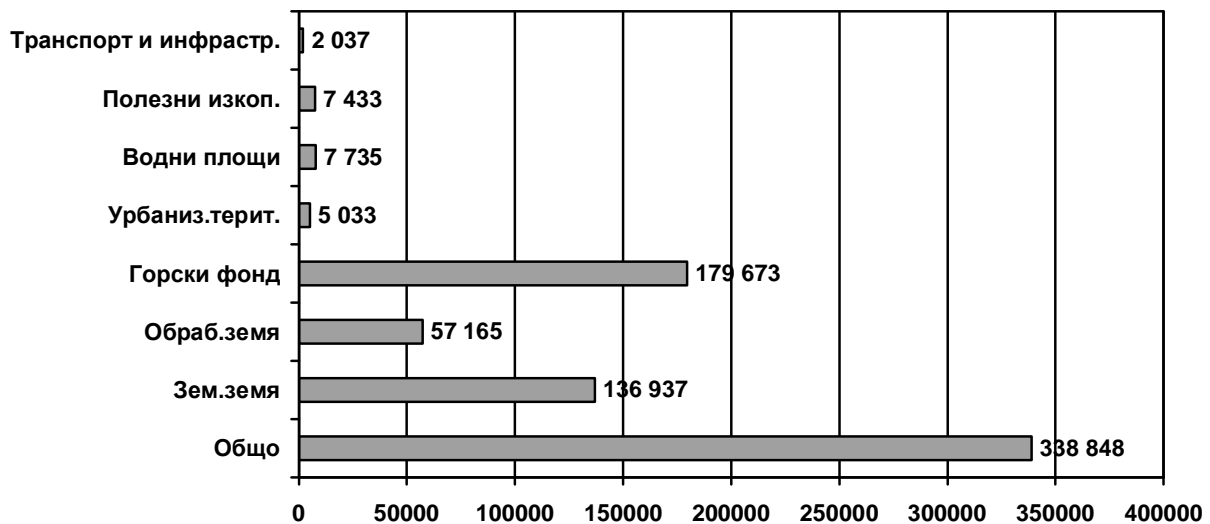
Общини	Общо	Земеделска земя	В т.ч. Обработка ма земя	Горски фонд	Населени места и други урбанизиран и територии	Водни Течения и водни площи	За добив на полезни изкопаеми	За транспорт и инфраструктура
РБългария	111 001 902	63 764 817	49 769 279	37 157 538	4 603 416	3 010 385	2 710 867	754 879
Област Кърджали	3 209 108	1 367 704	597 629	1 499 066	80 855	67 600	178 633	15 250
Относителен дял в % на област Кърджали разпределен его на земята в РБългария	2,89 %	2,14 %	1,20 %	4,03 %	1,76 %	2,25 %	6,59 %	2,02 %
Ардино	338 848	136 937	57 165	179 673	5 033	7 735	7 433	2 037
Джебел	229 079	74 021	40 351	141 245	6 916	1 210	4 853	834
Кирково	537 871	237 233	107 433	268 332	8 557	5 625	16 388	1 736
Крумовград	843 319	395 937	148 626	396 019	16 043	6 759	25 316	3 245
Кърджали	574 742	229 523	122 436	224 809	28 786	36 645	51 273	3 706
Момчилград	358 124	168 045	64 208	119 304	11 327	6 718	50 423	2 307
Черноочене	327 125	126 008	57 410	169 684	4 193	2 908	22 947	1 385

Забележка: Данните от таблицата са взети от информационен бюлетин област Кърджали 2000 – 2003г. на Националния статистически институт .
Има разминаване между данните, които представени от Областна дирекция “Земеделие и гори“, РУГ Кърджали и НСИ.

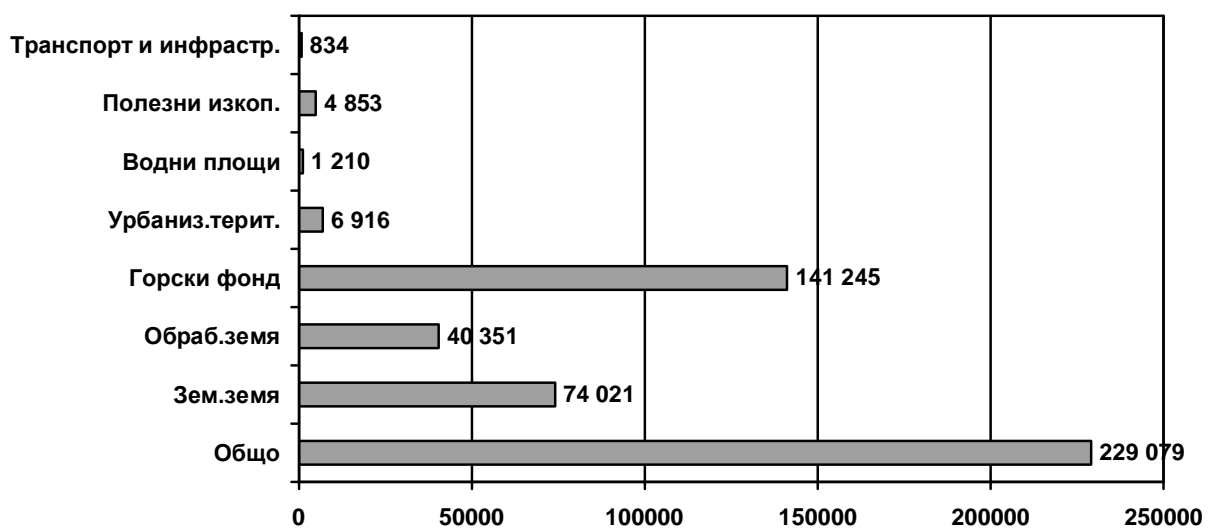
Фиг.№46.Баланс на земята на територията на област Кърджали (в дка)

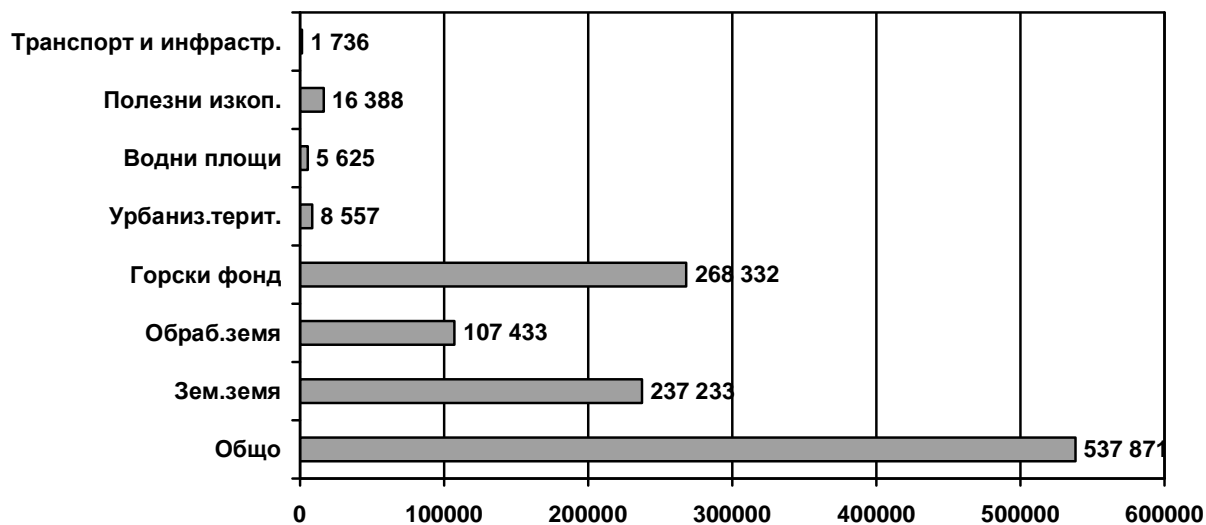
Фиг.№47.Баланс на земята на територията на област Кърджали – община Ардино (в дка)

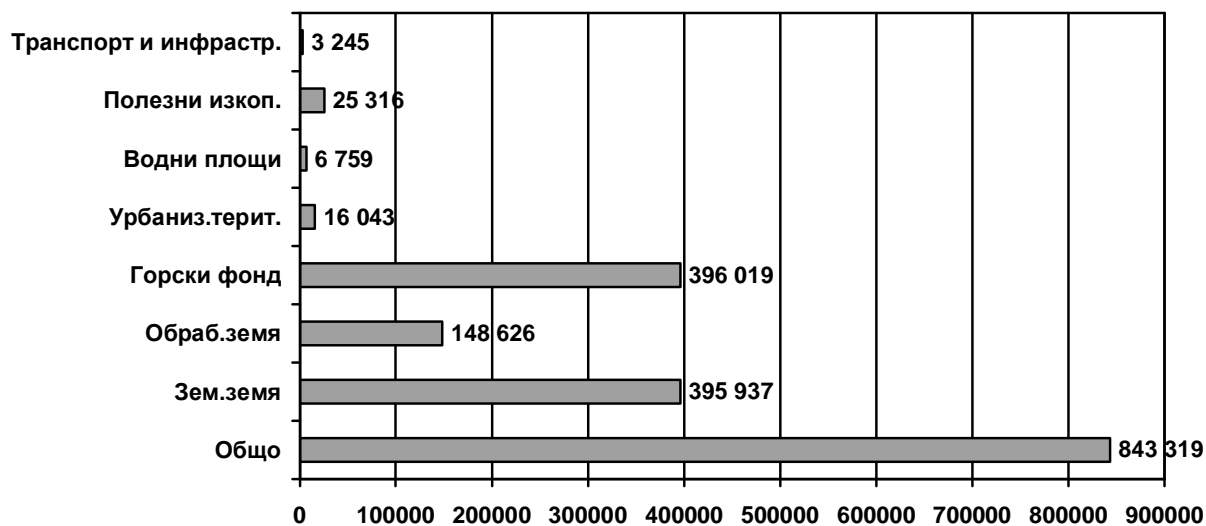
Фиг.№48.Баланс на земята на територията на област Кърджали – община Джебел (в дка)

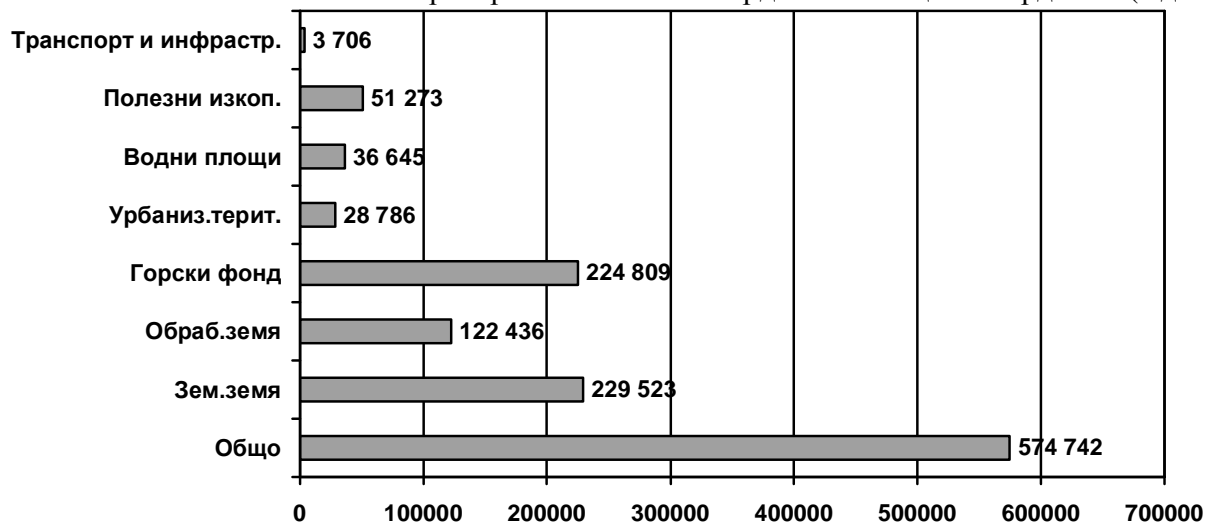
Фиг.№49.Баланс на земята на територията на област Кърджали – община Кирково (в дка)

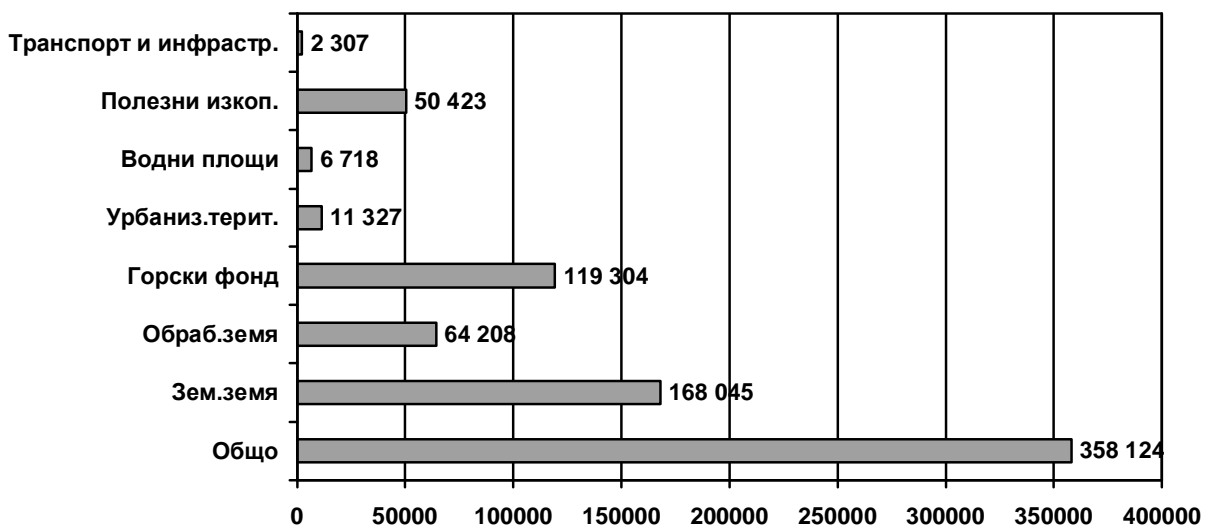
Фиг.№50.Баланс на земята на територията на област Кърджали – община Крумовград (в дка)

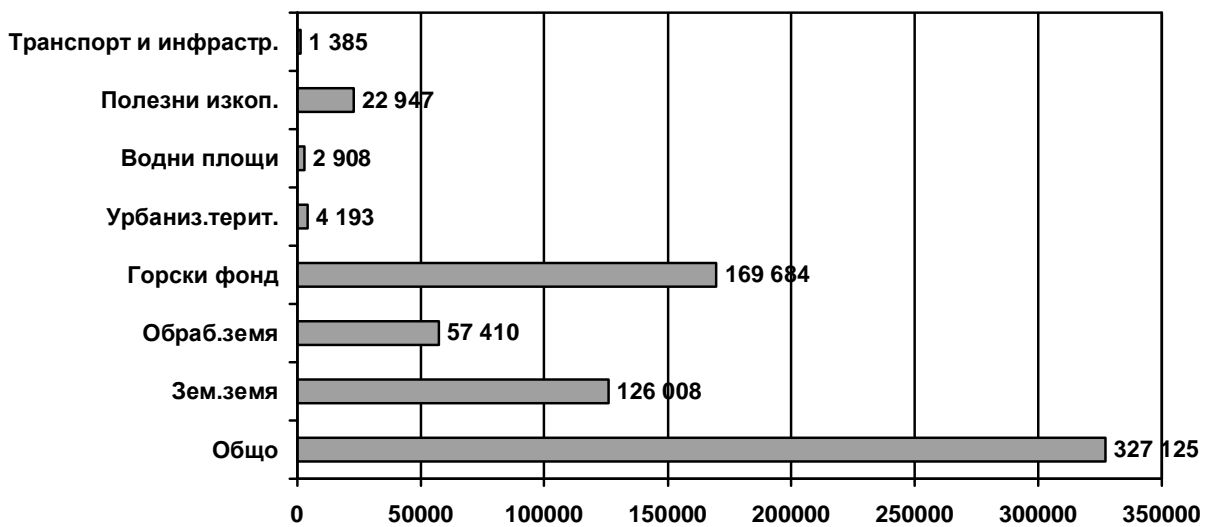
Фиг.№51.Баланс на земята на територията на област Кърджали – община Кърджали (в дка)

Фиг.№52.Баланс на земята на територията на област Кърджали – община Момчилград (в дка)

Фиг.№53.Баланс на земята на територията на област Кърджали – община Черноочене (в дка)

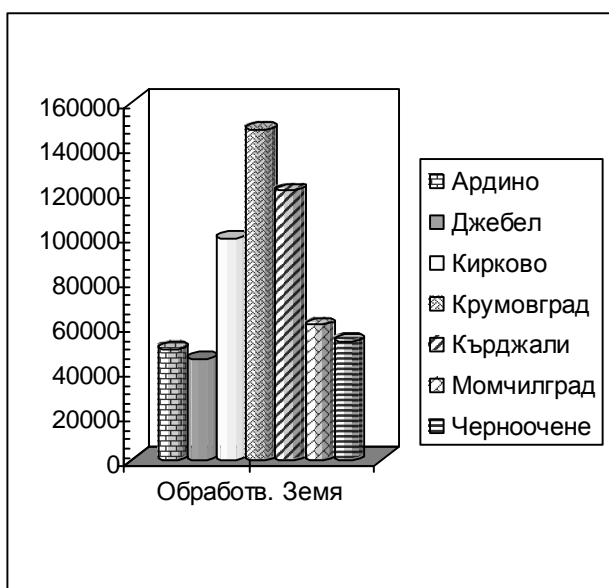
На област Кърджали принадлежат 1.20 % от обработваемата земя на страната, докато относителният дял на областта в общата територия на Република България е 2,89%. Средната снабденост с обработваема земя на един жител е 2,97 дка и е два пъти по-ниска в сравнение със средната за страната. Това е фактор разкриващ спецификата и тясната рамка на специализиране на селското стопанство със специфичната култура за района – тютюн. Ниската степен на снабденост със земеделска земя, поради срецифичната географска характеристика е една от причините за формиралата се монокултурност в растениевъдството.

Анализът на данните в Баланса на земята на територията на Област Кърджали, в сравнение със средните за страната показва по-нисък относителен дял на земеделските земи – 42,69% и по-висок дял на горския фонд - 45,79%. В Област Кърджали стопанисваната селскостопанска земя е нараснала в сравнение с предишни години и към 01.01.2000 г. е 576 хил. дка.

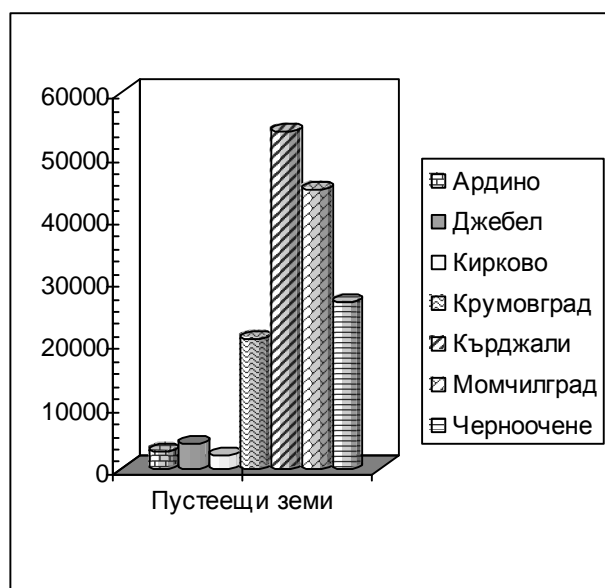
Таблица №40. Баланс на обработваемите земеделски земи на територията на област Кърджали към 31.12.2004 г. /фиг..№54, №55 и №56/ (в дка)

Показател	ОБЩИНИ						
	Ардино	Джебел	Кирково	Крумовград	Кърджали	Момчилград	Черноочене
Обработваема земя	49639	45641	99310	147545	120361	60475	53118
В т.ч. Пустеещи Земи	2810	4033	2116	20766	53979	44677	26697
Горски Фонд	188550	143497	311735	404963	293402	157423	192475

Фиг.№54. Обработваема земя (в дка)

Фиг.№55. Пустеещи земи (в дка)

Фиг.№56. Горски фонд (в дка)

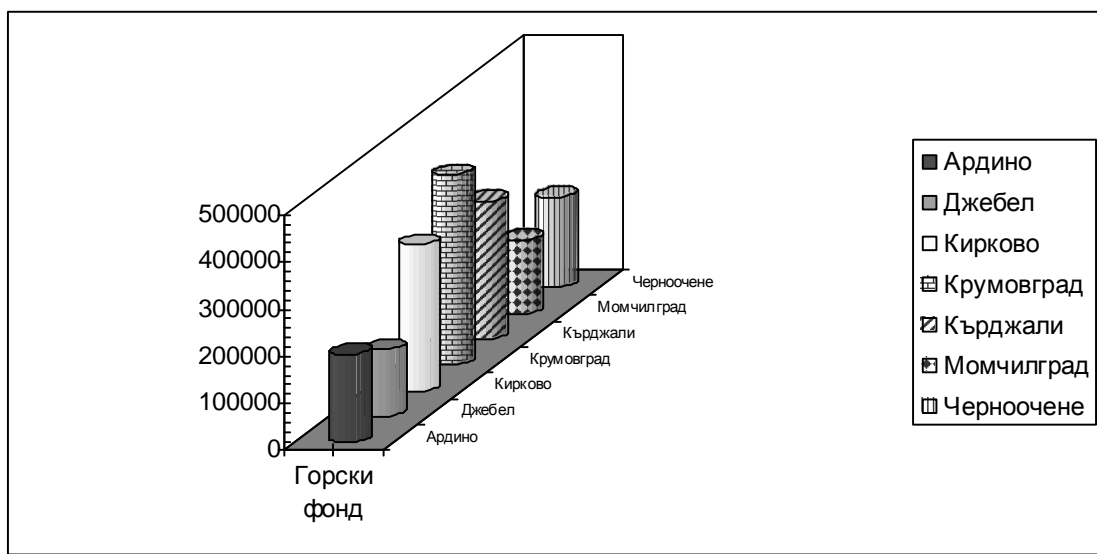
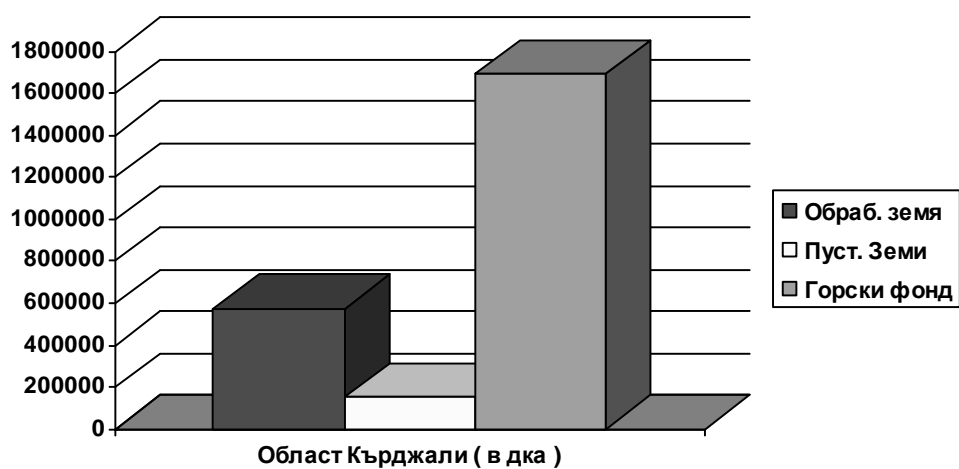

Таблица №41. Обработваема земя през 2003 г. общо за страната е в размер на 32 387 820 дка /фиг. №57, №58/ (в дка)

Показател	Област Кърджали дка	Дял от общата площ на областта - %
Обработваема земя	576 089	17,95
В т.ч.пустеещи земи	155 078	4,83
Горски фонд	1 692 045	52,73

Фиг.№57.Баланс на обработваемите земеделски земи на територията на област Кърджали (в дка)

Фиг.№58.Баланс на обработваемите земеделски земи на територията на област Кърджали (дял от общата площ в %)

Забележка: Категорията обработваема земя включва така наречените пустеещи земи. Това са ниви, ливади и трайни насаждения, които не се обработват две и повече години. Пустеещите земи се различават по смисъл от необработваемата земя, където се включват мери и пасища, полски пътища и др.

Процентите в таблицата са изчислени от съотношението на общите декари в колона 2 към общата територия на област Кърджали.

Данните са взети от Областна дирекция “Земеделие и гори в област Кърджали.

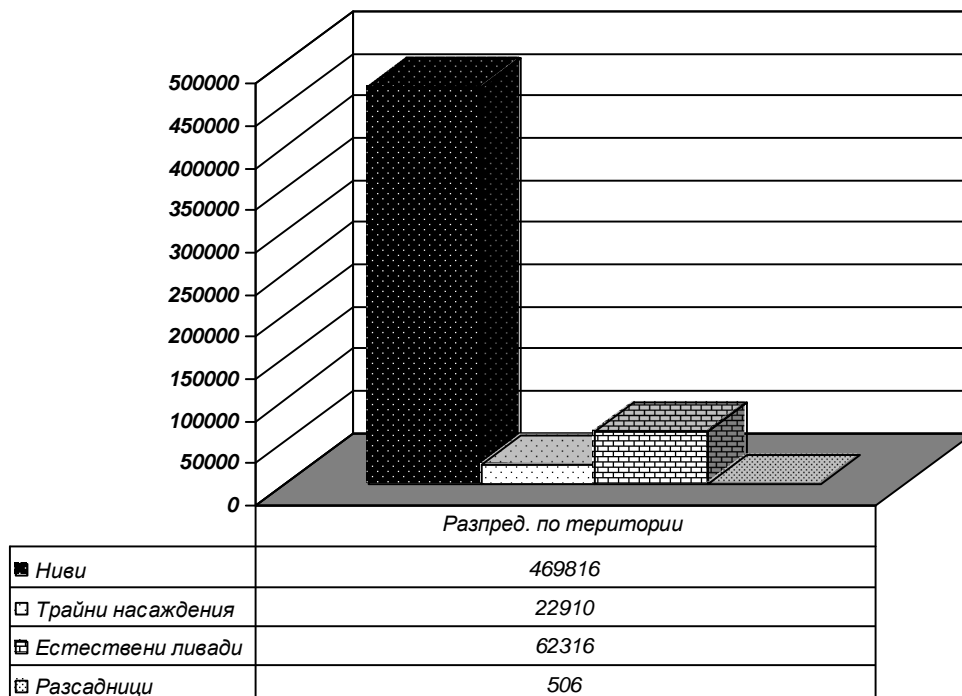
Таблица № 42.Разпределение на обработваемата земя в област Кърджали към 31.12.2004 г. /фиг. №59, №60/

Тип обработваема земя	Разпределение по територия (дка)	Дял в обработв. земя на областта - %	Дял в общата територия на областта – %
	2004 г.	2004 г.	2004 г.
Ниви	469816	81,55	14,64
Трайни насаждения	22910	3,98	0,71
Естествени ливади	62316	10,82	1,94
Разсадници	506	0,09	0,02
Мери и пасища			
Гори и полезащитни пояси			
Полски пътища			

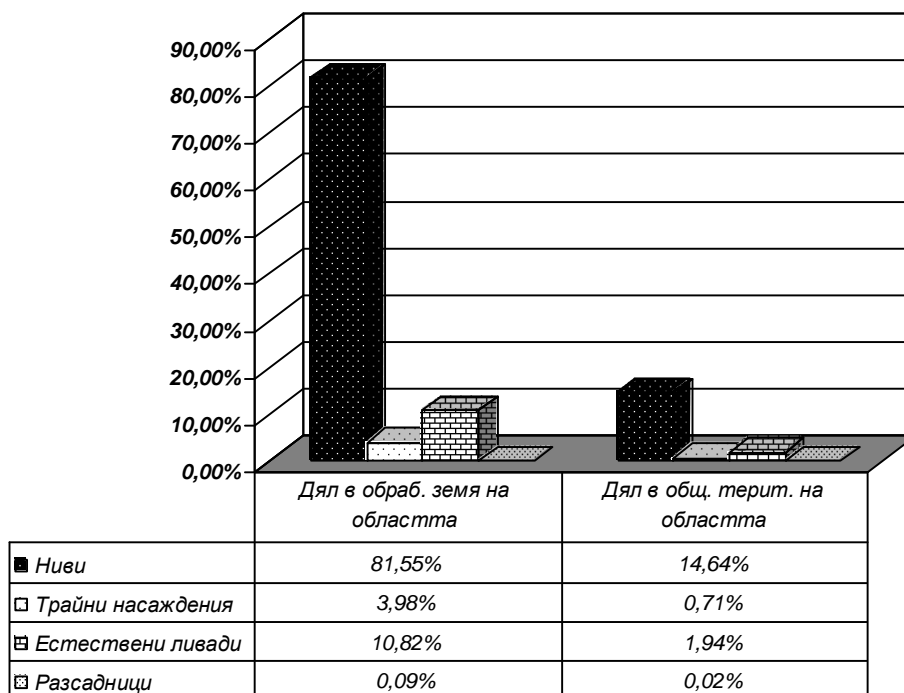
Източник: ОС”ЗГ” в областта

Последните три показателя не са отразени, тъй като те не се включват в категорията обработваема земя.

Фиг.№59.Разпределение на обработваемата земя в област Кърджали към 31.12.2004 г.
/в дка/

Фиг.№60.Разпределение на обработваемата земя в област Кърджали към 31.12.2004 г.

Горепосочените данни позволяват да се уточни, че нивите заемат около 469816 дка към 31.12.2004 г. или 81,55% от обработваемата земя в областта.

Изменения в структурата на собствеността на земята

Процесите на реструктуриране и адаптация на селското стопанство в Област Кърджали, носят проявяващите се в цялата страна характеристики на един труден и бавен процес, но имат своя типично регионална характеристика. На територията на Област Кърджали съществуват 7 Общински служби “Земеделие и гори”, които се занимават с възстановяване собствеността на земеделските земи, горите и земите от горския фонд.

Възстановяването на земеделските земи на собствениците и техните наследници е приключило изцяло – на 100 %. Във всичките 460 броя землища са възстановени 1 292 872 дка земеделска земя.

Този факт е една много добра предпоставка, ползвайки пазарните форми на стимулиране, селското стопанство в Област Кърджали да започне да излиза от затрудненията и да бъдат преодолените негативните тенденции в развитието му през последните 15 години. Анализирайки резултатите от възстановяването на собствеността върху земеделски земи, се отбелязва повишена активност на земеделските стопани в процесите на възстановяване на собствеността върху земята. Средногодишният темп е двойно по-голям от този през периода 1992-96 год. Създаващите се предпоставки за стимулиране на реалния пазар на земята все още не са дали своите положителни резултати, но в близко бъдеще следва да се приближат към собствениците на земята.

Ликвидирането на материалната база, концентрирана в бившите ТКЗС и бавния процес на връщането на земята в реални граници обусловиха трудното реализиране на аграрната реформа в областта. Земята е раздробена на няколко пъти по-дребни участъци отколкото е била преди колективизацията, особено поради увеличени брой наследници. Голяма част от наследниците на земеделска земя живеят в други области или извън България. Стопанските субекти в отрасъла практически не заделят средства за инвестиции, а нова техника се купува изключително рядко. Трудното инвестиционно и оборотно кредитиране се отразява негативно върху нормалното протичане на селскостопанските операции. В резултат на тези причини значителни площи в областта остават ежегодно необработени.

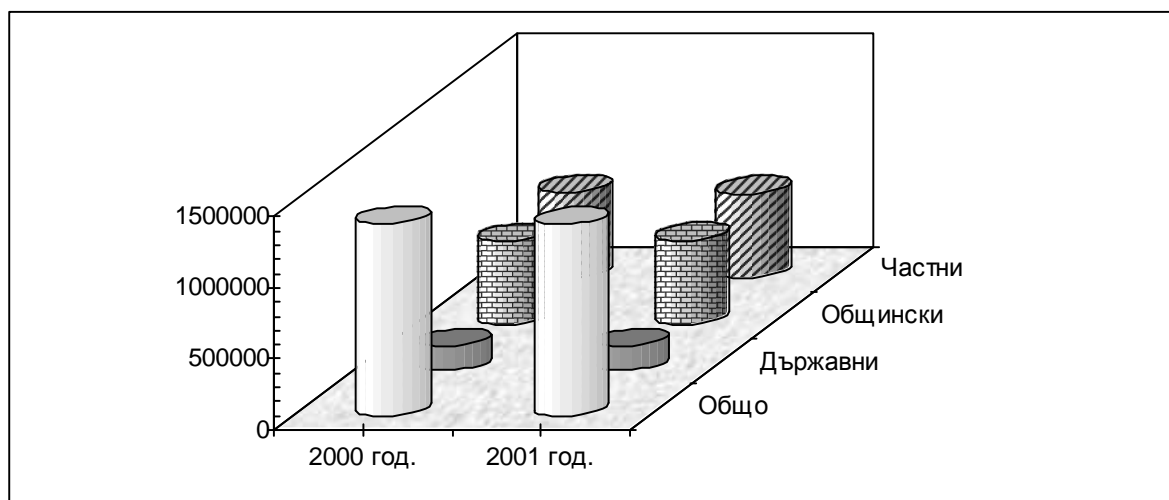
Таблица №43. Стопанисвана селскостопанска земя по категории стопанства към 01.07.

/фиг. №61/

(в дка)

№ по ред	Вид собственост	2000г.	2001г.
1.	Общо	1 353 062	1 350 826
2.	Държавни	165 498	166 636
3.	Общински	583 596	588 681
4.	Частни	603 968	595 509

Фиг. №61. Стопанисвана селскостопанска земя по категории стопанства към 01.07. /в дка/

Характерна особеност за Област Кърджали е, че в сравнение със съседните области и спрямо средните статистически данни за България е нисък процента на обхващане на земеделска земя за обработването в кооперации - по Закона за кооперациите. Друга характерна особеност е ниският процент на оземленост на населението, чийто основен поминък е селското стопанство.

Таблица №44. Дял на обработваемата земя в частния сектор в област Кърджали към 01.03.2005г.

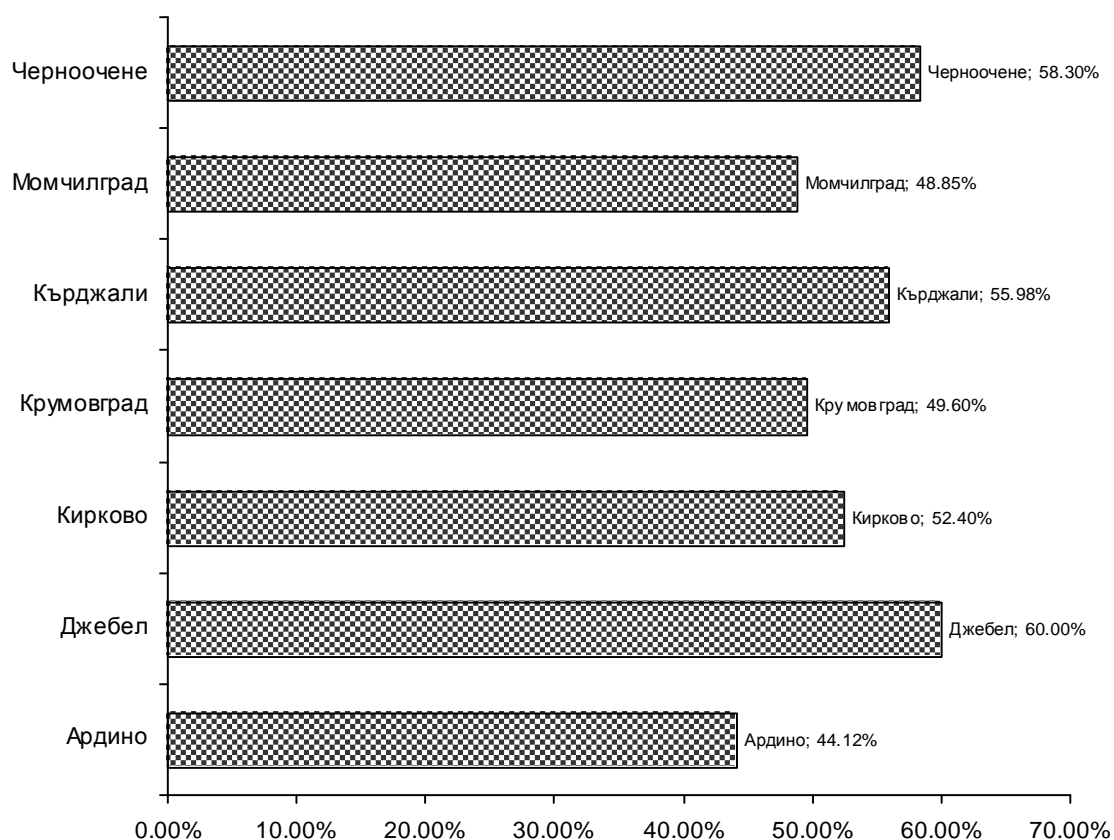
/фиг. №62/

(в дка)

Индикатор	Мярка	ОБЩИНИ						
		Ардино	Джебел	Кирково	Крумовград	Кърджали	Момчилград	Черноочене
Дял на обработваемата земя в частния сектор	%	44,12	60,0	52,4	49,6	55,98	48,85	58,3

Източник: ОСЗГ в област Кърджали

Фиг.№62.Дял на обраб. земя в частния сектор /в %/

Въпреки особеностите на процесите по промяна на собствеността, видно от горната таблица, категорично се извежда тенденцията за бъдещата водеща и решителна роля на частния сектор в селското стопанство.

4.2.3. Регистрирани производители на селскостопанска продукция

Съгласно разпоредбите на Закона за подпомагане на земеделските производители (ЗПЗП) към МЗГ е изграден и функционира Регистър на земеделските производители. С всяка изминала година броят на регистрираните земеделски производители в България се увеличава – през 2001 г. те са били 29 059, през 2002 г. - 33 925, а през 2003 г. – 43 930 земеделски производители – физически и юридически лица. Фактор за засилване на интереса към регистрацията е обстоятелството, че тя е необходимо условие за достъп до финансово подпомагане от ДФ “Земеделие” и програма САПАРД.

Броят на регистрираните земеделски производители за цялата 2004 г. в област Кърджали е 3032 души. Тенденцията на увеличение се запазва и в първите месеци на 2005 г.

4.2.4.Регистрирани тютюнопроизводители съгласно Закона за тютюна и тютюневите изделия

Във Фонд “Тютюн”, съгласно Закона за тютюна и тютюневите изделия (ЗТТИ), е създаден и функционира Национален регистър на тютюнопроизводителите и площите с тютюн в България. Броят на регистрираните тютюнопроизводители през 2004 г. е 20 019.

Данните за регистрирането на тютюнопроизводителите показват, че в тютюнопроизводството трайно са ангажирани семействата на около 60 000 производители. С тютюнопроизводство се занимава голяма част от населението на планинските и полупланински райони на страната. С най-голям относителен дял на заетите в тютюнопроизводството са областите Кърджали, Благоевград и Хасково. За 2004 г. относителният дял от общия брой на тютюнопроизводителите в страната за област Кърджали е 33 %, за област Благоевград - 24 % и за област Хасково - 12 % .

Запазването на броя на тютюнопроизводителите може да бъде обяснено с факта, че тази култура има традиции в отглеждането и е основен поминък на населението в определени райони на страната, както и с провежданата политика за регулиране и подпомагане на тютюнопроизводството.

4.2.5. Поземлени отношения, пазар на земята и комасация на земите

Разпокъсаността на земята, намаляване на поливните площи; остарели съоръжения, недостатъчни инвестиции и нови технологии, недостатъчно интегриране с хранително-вкусовата промишленост и др., създали се след приключване процеса по възстановяването на собствеността ѝ, създава пречки за развитието на модерно и ефективно земеделие. Пазарно ориентираното и икономически жизнеспособно селско стопанство изисква наличие на окрупнена земя за ползване и притежание.

Продължаващата делба на наследствени имоти води до намаляване на средната площ на имотите, и то не може да бъде компенсирано от твърде слабото окрупняване на земята чрез замени и закупуване. Причината за това е, че пазарът на земеделските земи в областта, както и в цялата страна не е развит. Изготвен е проект на закон за “Национална компания “Земя”, която да създаде и поддържа уедрени земеделски имоти посредством пазарни механизми.

От 1998 г., Системата за агро-пазарна информация (САПИ) прави проучвания за **пазара на земята**, които се актуализират всяка година. Данните показват, че през 2004г. са извършени 48 437 бр. покупко-продажби за 46 333 ха земеделска земя, при средна цена 3 060 лв./ха.

За област Кърджали през 2004г. пазарът на земеделски земи отбелязва леко раздвижване. Планинският и полупланински релеф на областта са предпоставка за предлагане на по-малко земеделски земи за свободни продажби. Многото наследници, част от които извън страната, допълнително затрудняват пазара на земеделски земи. През 2004г. са сключени 140 сделки за 833 дка земя. В сравнение с 2003г. продадената земя е 2,5 пъти повече. Средната пазарна цена за 2004г. е 320 лв/дка и спрямо 2003г. е намалена с 29,3 на сто. Най-много земя е реализирана в общините Ардино и Кърджали. Преобладават сделки за V-VIII категории земи. Най-високи цени на земеделски земи са отчетени в общините Момчилград и Кирково. В Кърджалийска област, въпреки отчетения значителен ръст на сделките, пазарът е слаб. Предлагането е ограничено. Търсенето е активно, особено на земи в близост до КПП, пътна мрежа и големи инфраструктурни обекти. През следващата година не се очаква активизиране на пазара на земеделски земи в Кърджалийска област.

Последният нормативен акт, свързан с комасацията на земеделски земи – Закон за кадастъра и комасацията, е приет през 1941 г.

В настоящия момент такъв закон в България няма и по тази причина, уедряването на земеделските имоти може да бъде извършено само чрез свободно изразено желание от страна на собствениците.

4.2.6. Динамика на териториално-структурните изменения на селскостопанското производство

Динамиката на селскостопанското производство на територията на Област Кърджали е особено неравномерна през втората половина на деветдесетте години. Отклонения в равнището на продукцията на растениевъдството и на животновъдството през отделните години се дължи преди всичко на амплитудите в платежоспособното вътрешно и външно търсене спрямо селскостопанските продукти и специфичния пазар на основната култура за растениевъдството в областта – тютюна.

4.2.6.1. Растениевъдство

Основната култура за областта е **ориенталският тютюн с площ от около 100 013 дка**, който осигурява и основния поминък на населението в региона. За сравнение може да се посочат данните за засетите с есенници площи през 2004 год.:

Пшеница	10 208 дка
Ечемик	2 308 дка
Ръж	562 дка

Пролетните култури са заемали 25 698 дка., като най-силно са застъпени картофите с 10 765 дка., царевица 4 527 дка, фасул (зелен и зрял) 3 258 дка.

Трайните насаждения са сравнително слабо застъпени – основно с 2 230 дка винени лозя.

За равнището на производството на някои основните растениевъдни култури в областта и динамиката на нивото на добиви от различните култури може да се съди от представената по-долу таблица.

Таблица №45. Производство на някои основни селскостопански култури в област Кърджали през 2002г., 2003г. и 2004г. /фиг. №63/

Производство по култури	Мярка	2002 г.	2003 г.	2004 г.
Пшеница	Хил. тона	3305 т.	1954,32 т.	2691,2 т.
Ориенталски тютюн	Хил. тона	14974 т.	12458 т.	14943 т.
Зеленчуци – всичко	Хил. тона	17515 т.	22419,2 т.	21203,5 т.
Винени лозя	Хил. тона	1106 т.	999 т.	122 т.

Фиг.№63. Производство на някои основни селскостопански култури в област Кърджали (данните са в хил. тона)

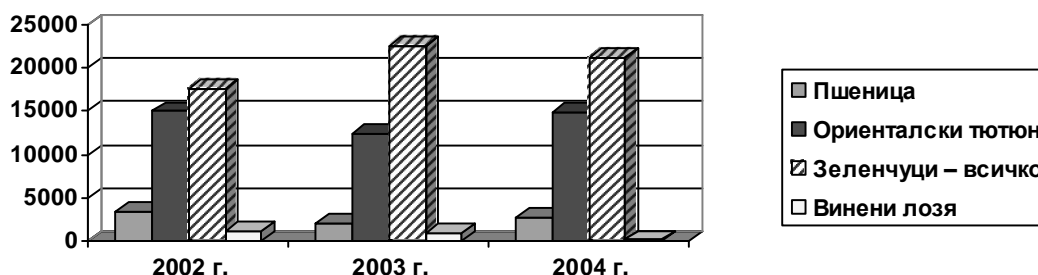
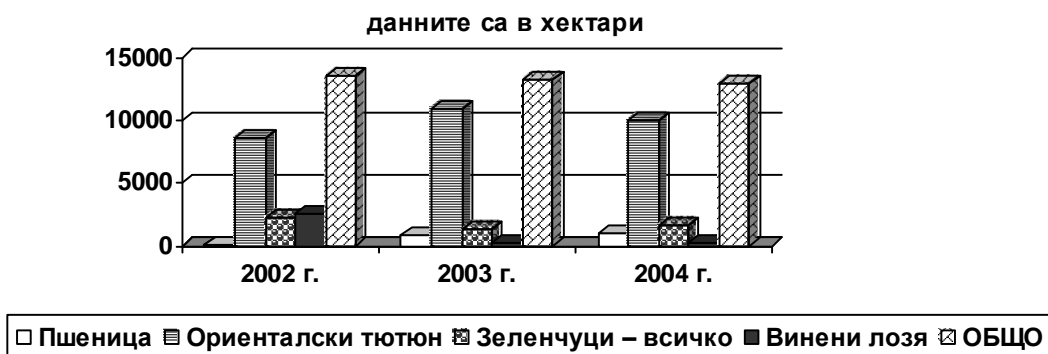

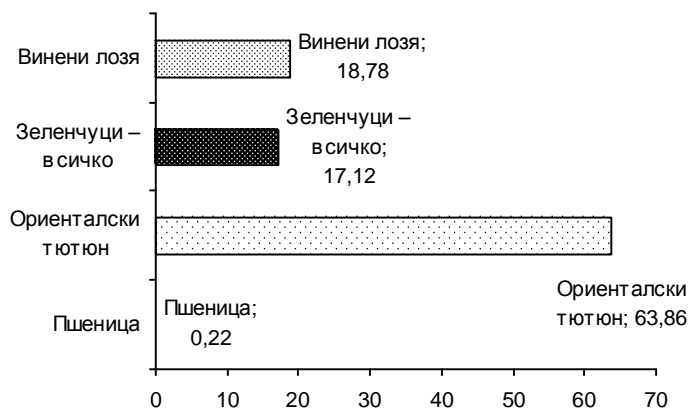
Таблица №46. Посевна площ на основни селскостопански култури в област Кърджали през 2002г., 2003г. и 2004г. /фиг. №64 - №67/

Посевна площ	Мярка	2002г.	2003г.	2004г.
ОБЩО	Хектара	13513,7	13289,5	12840,6
	%	99,98	99,98	99,91
Пшеница	Хектара	30	797	967,5
	%	0,22	5,99	7,53
Ориенталски тютюни	Хектара	8630,8	10912,4	10013,0
	%	63,86	82,11	77,9
Зеленчуци – всичко	Хектара	2313,9	1323,6	1637,1
	%	17,12	9,95	12,75
Винени лозя	Хектара	2539	256,5	223
	%	18,78	1,93	1,73

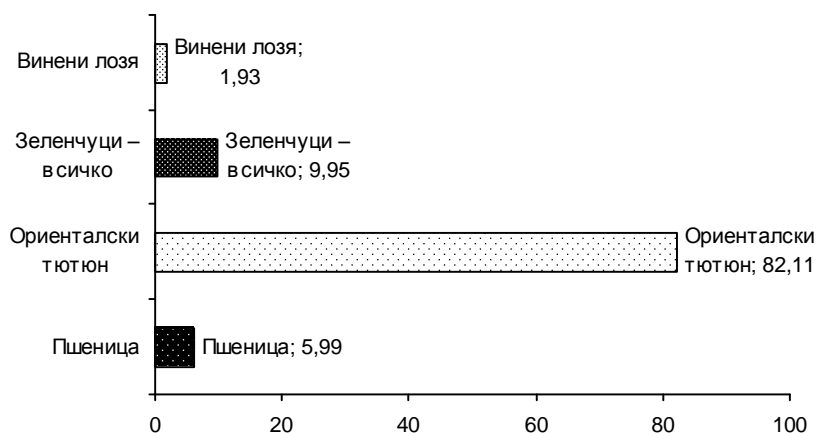
Фиг.№64. Посевна площ на основни селскостопански култури в област Кърджали

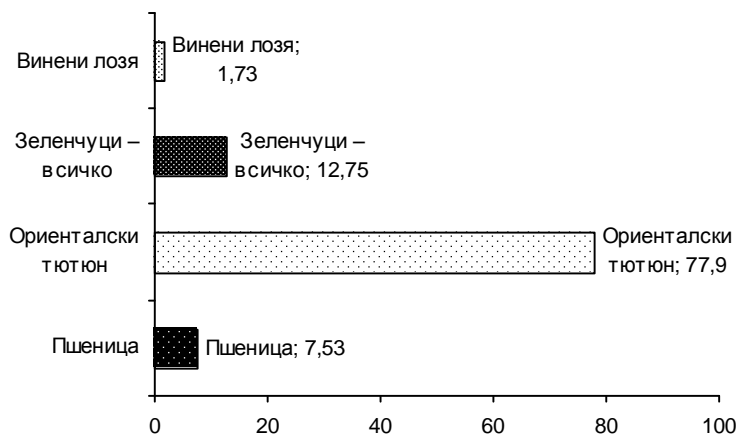
Фиг.№65. Посевна площ на основни селскостопански култури в област Кърджали за 2002 г. в %

Фиг.№66. Посевна площ на основни селскостопански култури в област Кърджали за 2003 г. в %

Фиг. №67. Посевна площ на основни селскостопански култури в област Кърджали за 2004 г. в %

Тютюнопроизводство

Основният поминък на населението от област Кърджали е свързан с тютюнопроизводството. За научното обслужване на това производство е създаден Районен център за научно приложно обслужване в гр. Кърджали, но главното за производството на висококачествения тютюн си остава специфичната почва на Източните Родопи и изцяло ръчният труд.

В практиката са утвърдени два произхода ориенталски тютюни: Крумовград и Джебел. От първия произход са застъпени сортовете Крумовград 90, Крумовград 988, Крумовград 58 и Ахрида. От другия произход съответно – Джебел 576, Джебел 169, Джебел К – 81, Басма 15 и БАН 324. Производството е доминирано от произход Крумовград. Обратно произход Джебел намалява своето участие. Това обстоятелство основно се свързва с променящите се напоследък изисквания на пазара, с които производителя, търговци и преработватели трябва да се съобразяват. Държавната регулацията на производството на тютюни и тяхната преработка е инструмент, който предпазва производителите от свръхпроизводство на количества, за които няма пазарно търсене. Регулирането на пазара на тютюни става чрез лицензирането и регистрацията на фирмите - изкупуващи тютюни, лицензирането на първичната преработка на тютюн и задълженията на тези субекти да правят вноски в Държавен Фонд “ТЮТЮН”.

Таблица №47.Отпусната квота и регистрирани тютюнопроизводители в област Кърджали по години /фиг. №68/

година	КВОТА т.	РЕГ. ПРОИЗВ. бр.
2000	8658	11664
2001	13227	13867
2002	12828	16330
2003	17134	18547
2004	16555	18731

Фиг.№69.Регистрирани тютюнопроизводители в област Кърджали по години

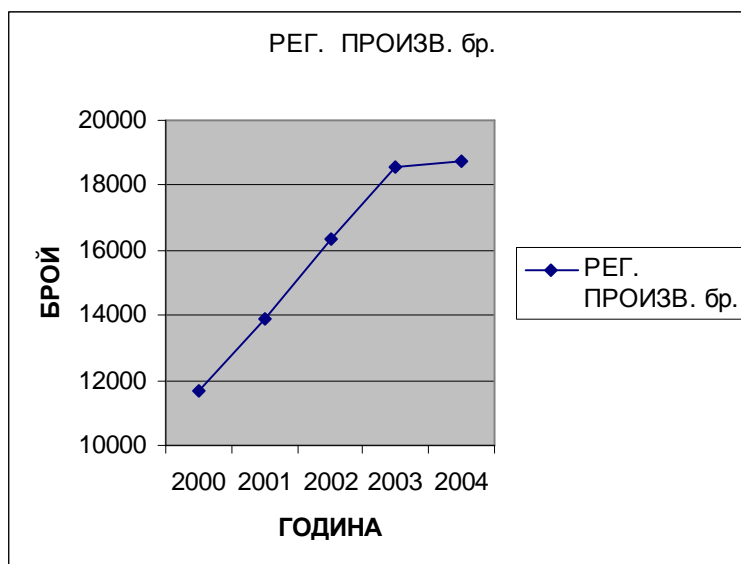

Таблица №48.Минимални изкупни цени по произход и класа по години

Година	МИНИМАЛНА ИЗКУПНА ЦЕНА лв/кг					
	произход Крумовград			произход Джебел басма		
	I кл.	II кл.	III кл.	I кл.	II кл.	III кл.
2000	5,48	3,82	1,66	5,65	5	2,14
2001	5,83	4,06	1,77	6,02	5,32	2,28
2002	6,72	4,26	1,77	7,33	5,6	2,28
2003	6,72	4,26	1,77	7,33	5,6	2,28
2004	6,72	4,26	1,77	7,33	5,6	2,28

Таблица №49.Размер на премията по произход и класа

Година	ПРЕМИЯ лв/кг					
	произход Крумовград			Произход Джебел басма		
	I кл.	II кл.	III кл.	I кл.	II кл.	III кл.
2000	1	1	1	1,5	1,5	1,5
2001	1,95	1,55	1,25	2,4	2,05	1,7
2002	2,4	1,85	1,4	2,6	2,05	1,7
2003	2,6	2	1,5	2,8	2,2	1,7
2004	2,6	2	1,5	2,8	2,2	1,7

Трайни насаждения

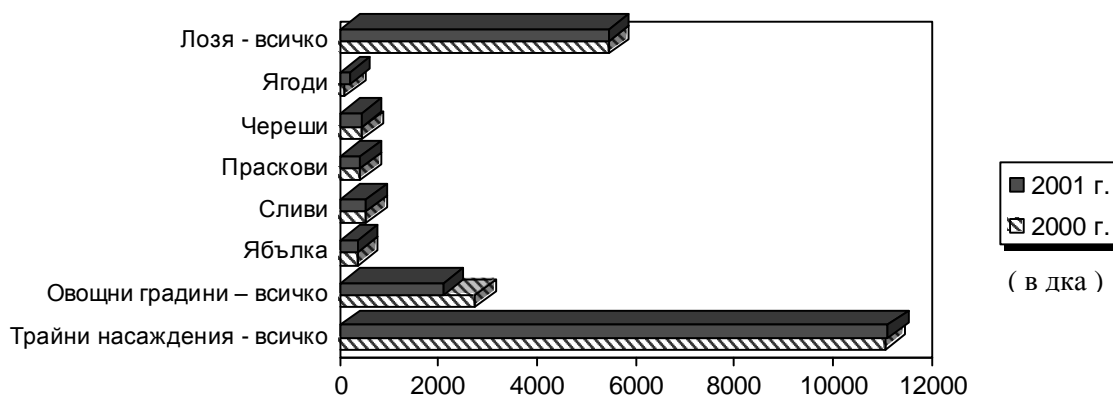
Отглеждането на лозя и овощни в Област Кърджали е слабо застъпено. Площта на лозята възлиза на около 2 230 дка и е почти непроменена от 1992 год. Всички лозови насаждения са плододаващи, като в тази цифра са включни и тези в частните домове. Застъпени са предимно винените сортове каберне, мерло, димят и памид. Най-големите масиви са в община Кърджали - в районите на селата Черешница, Миладиново, Калоянци и Чифлик и в по-малка степен в общините Черноочене и Крумовград. Възрастта на насажденията е от 14 до 25 години. Поради липса на средства за извършване на необходимите агротехнически мероприятия и дългия период на неустановена форма на собственост върху тях, състоянието им е от много лошо до задоволително. Средният добив от декар за 1998 година е 248 кг., като от 1992 до 1999 година, той се движи от 200 до 400 кг/дка. Съществуват възможности за създаване на нови и за възстановяване на стари насаждения.

Отглеждането на овощни култури в област Кърджали е със символичен характер за момента. Към началото на 2000 год. заетите площи по видове са следните:

Таблица №50.Засадени (плододаващи) площи с трайни насаждения в област Кърджали /фиг. №70/

№ по ред	Овощни видове	(в дка)	
		2000 г.	2001г.
1.	Трайни насаждения - всичко	11 041	11 114
2.	Овощни градини – всичко	2 758	2 094
3.	Ябълка	365	360
4.	Сливи	545	545
5.	Праскови	430	425
6.	Череши	451	439
7.	Ягоди	104	214
8.	Лозя - всичко	5 451	5451

Фиг.№70. Засадени (плододаващи) площи с трайни насаждения в област Кърджали

Етерично-маслени и лекарствени култури

Отглеждането на етерично-маслените и лекарствените култури е сравнително ново за областта и е продиктувано от сравнително ниските изкупни цени на тютюна през последните години. През 1998 год. в община Крумовград, с.Долна Кула са създадени 90 дка насаждения от маточина, 60 дка от жълт кантарион. В община Черноочене съществуват 10 дка дилянка. Насоката към този тип култури е естествена и от гледна точка на близкия до отглеждането на тютюна, но по-лек ръчен труд и относително по-високите изкупни цени.

В сравнение с общата структура на растениевъдното производство в страната, област Кърджали показва следните по-важни особености:

- в растениевъдството относителният дял на тютюна е най-висок и придава характер на растениевъдството като монокултурен подотрасъл;
- незначителен дял имат техническите култури и трайните насаждения с възможности за възстановяване на лозарство и овощарство;
- налице са обективни възможности за развитие на екстензивни форми на селското стопанство, основани на принципите на биологично производство

4.2.6.2. Животновъдство

До 1990 година съотношението между растениевъдство и животновъдство в общата селскостопанска продукция е 60% : 40%. През последните 10 години дялът на животновъдството непрекъснато намалява, като най-висок спад има в отглеждането на свине. Една от най-важните причини за това е преминаването

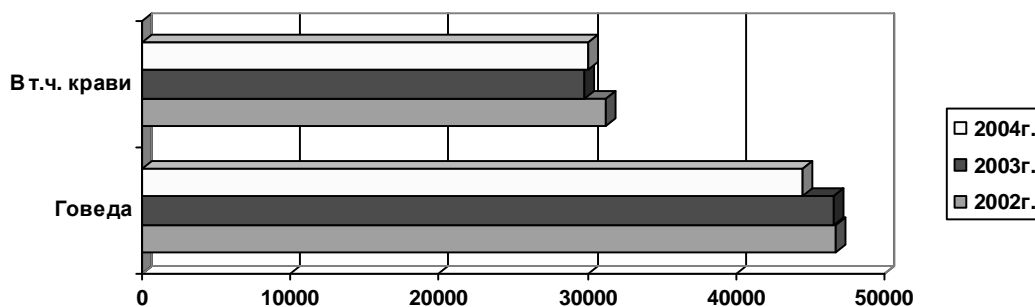
на животновъдството в областта почти изцяло в дребния, основно семеен частен сектор, където няма условия за стопански ефективна концентрация и за въвеждане на съвременни технологии, при отглеждане на голям брой животни.

За специализацията на животновъдството в област Кърджали спрямо националния потенциал и за значението на поголовието в областта може да се съди от следната таблица:

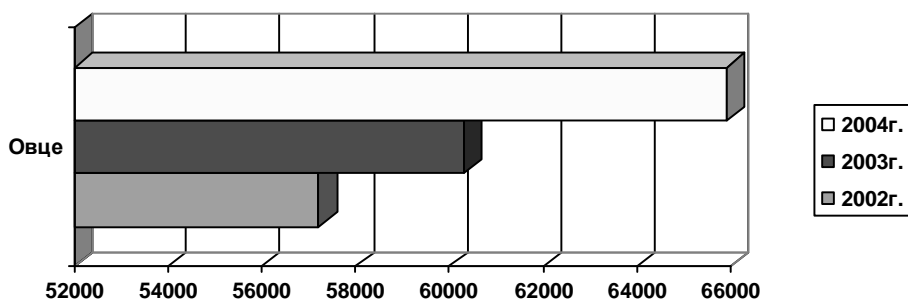
Таблица №51. Брой на селскостопанските животни в област Кърджали и в национален мащаб за 2002г, 2003г и 2004г. /фиг.71 - №74/

Показатели В животновъдството	Мярка	Област Кърджали			За страната като цяло			Относителен дял в националното поголовие		
		2002г.	2003г.	2004г.	2002г.	2003г.	2004г.	2002г.	2003г.	2004г.
Говеда	брой	46668	46582	44500	691225	728336	737000	6,75%	6,40%	6,04%
В т.ч. крави	брой	31239	29833	30103	375977	378182	384000	8,31%	7,89%	7,84%
Овце	брой	57206	60300	65912	1728357	1598556	1500000	3,31%	3,77%	4,39%
Свине	брой	1002	1934	987	996481	1032300	1065000	0,10%	0,19%	0,09%
Птици	брой	227600	235800	273500	1813820	2169098	2170000	1,25%	1,09%	1,26%
Пчелни семейства	брой	8920	9691	10623	310928	459178	450000	2,87%	2,11%	2,36%

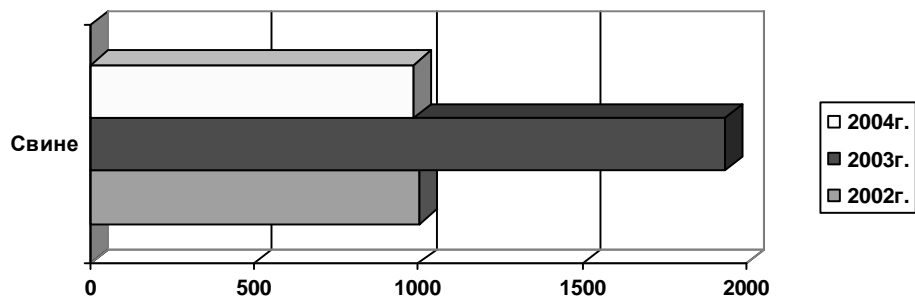
Фиг.№71. Данни за област Кърджали по години – говеда и в т.ч. крави /в брой/

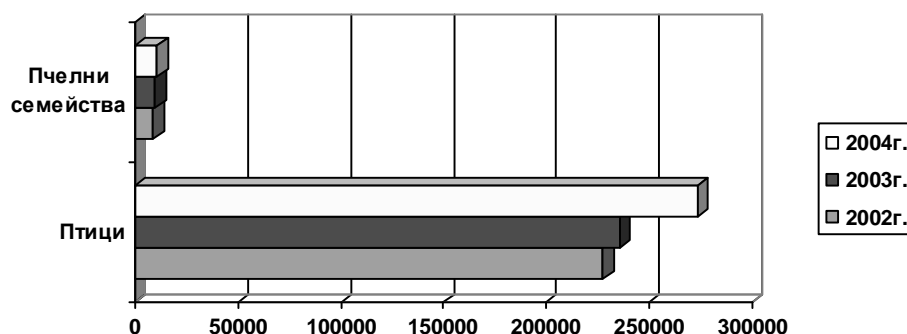
Фиг.№72. Данни за област Кърджали по години – овце /в брой/

Фиг.№73.Данни за област Кърджали по години – свине /в брой/

Фиг.№74.Данни за област Кърджали по години – птици и пчелни семейства /в брой/

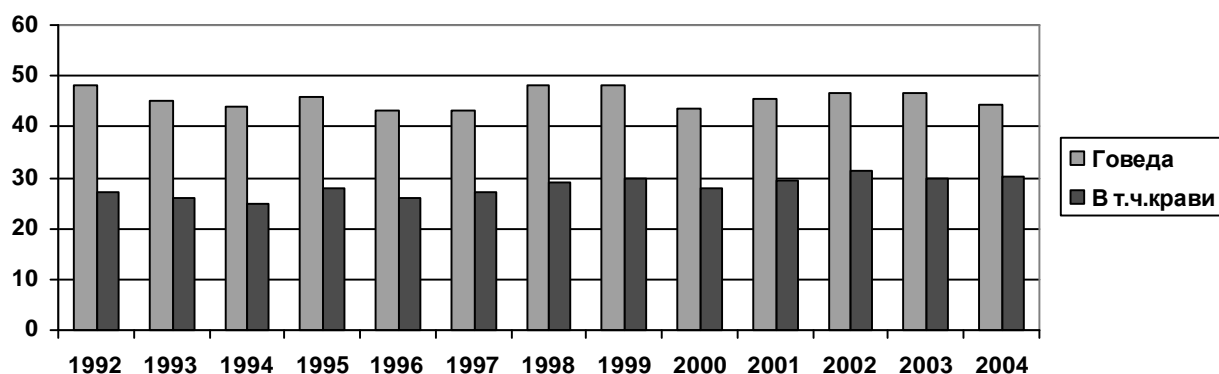
Делът на отглежданите на територията на област Кърджали селскостопански животни към 31.12.2004 г. спрямо общия брой за страната е съответно: говеда – 6,04 %, крави – 7,84 %, свине – 0,09 %, овце – 4,39 %, пчелни семейства – 2,36 % и птици – 1,26 %.

Развитието на животновъдството през последните десет години в област Кърджали се характеризира с намаляване броя на основните видове селскостопански животни с изключение на птиците и овцете, в сравнение с 2002год.

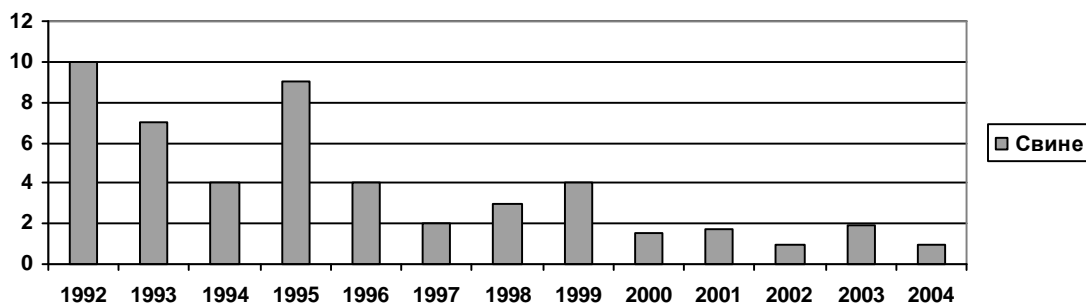
Таблица №52. Динамика на броя на отглежданите селскостопански животни в област Кърджали за периода 1992г. - 2004г. /фиг. №75 - №78/

Селскостопански животни	Мярка	Година												
		1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Говеда	Хил. Бр.	48	45	44	46	43	43	48	48	43,39	45,426	46,668	46,582	44,500
В т.ч. крави	Хил. Бр.	27	26	25	28	26	27	29	30	28,017	29,593	31,239	29,833	30,103
Свине	Хил. Бр.	10	7	4	9	4	2	3	4	1,519	1,763	1,002	1,934	0,987
Овце	Хил. Бр.	81	70	62	65	59	60	62	58	53,234	55,883	57,206	60,300	65,912
Птици	Хил. Бр.	176	173	211	227	212	211	230	215	211,3	236,2	227,6	235,8	273,5

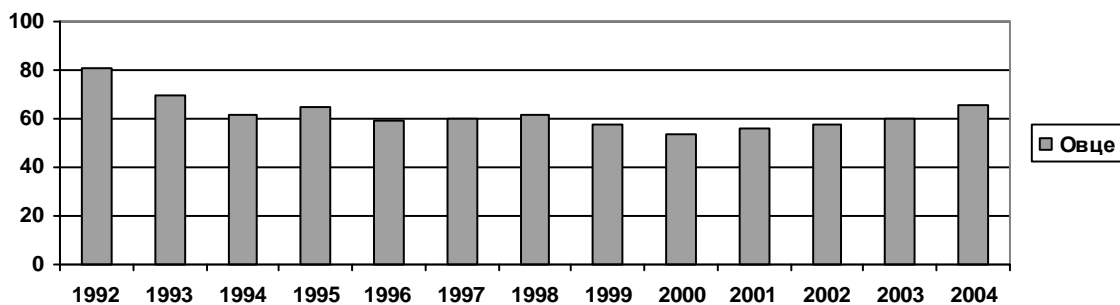
Фиг.№75. Динамика на броя на отглежданите говеда и в т.ч.крави в област Кърджали за периода 1992г. - 2004г. /в хил броя/

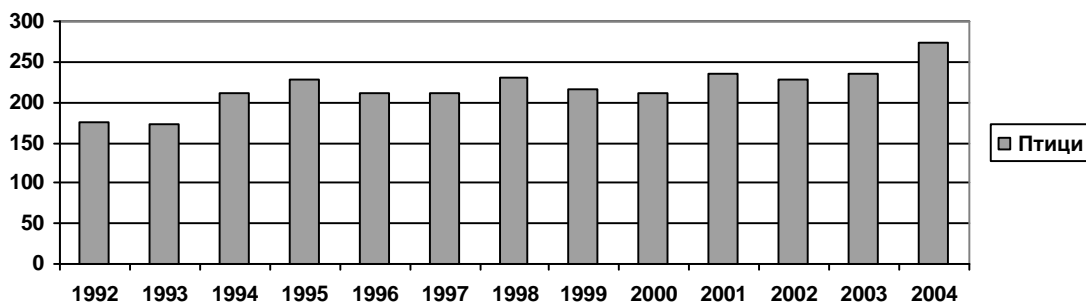
Фиг.№76. Динамика на броя на отглежданите свине в област Кърджали за периода 1992г. - 2004г. /в хил. броя/

Фиг.№77. Динамика на броя на отглежданите овце в област Кърджали за периода 1992г. - 2004г. /в хил. броя/

Фиг.№78. Динамика на броя на отглежданите птици в област Кърджали за периода 1992г. - 2004г. /в хил. броя/

Най-неблагоприятна тенденция на намаление се очертава при свинете. Наблюдават се много ниски показатели за броя на животните - особено през последните четири години, достигайки през 2004 г. едва 9,87 % от нивото си през 1992г. при свинете. Броят на говедата чувствително намалява през периода 1992-1997 г., стабилизира се през 1998 г., когато достига ниво близко до 1992 г. и през 1999-2004 г. се запазва сравнително висок. Единствено при птиците се наблюдава значително увеличение. През периода 1993-1994г. те нарастват с 15%, а към 1998 г. техния брой е 155,40% спрямо 1992 г.

Съотношението между отглежданите селскостопански животни в обществения и в частния сектор в областта се променя съществено след 1995 г. През последните години при всички видове животни превес има частният сектор.

От общият брой животни в областта, изключителна заслуга на частните стопани през последните пет години е увеличаването броя на пчелните семейства.

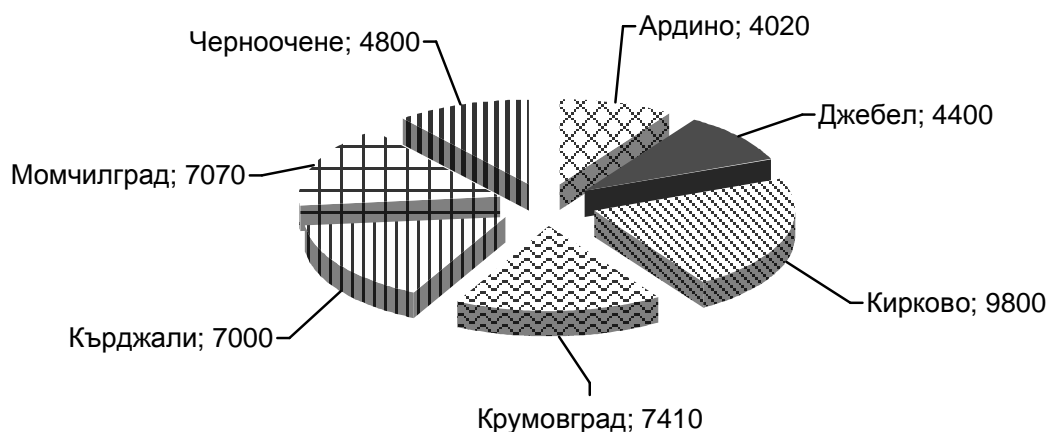
Тези тенденции се потвърждават и от анализа на разпределението на селскостопанските животни по общини в областта. От таблицата по-долу е

видно, че разпределението на селскостопанските животни в областта по общини е в пряка зависимост от географските и демографски дадености.

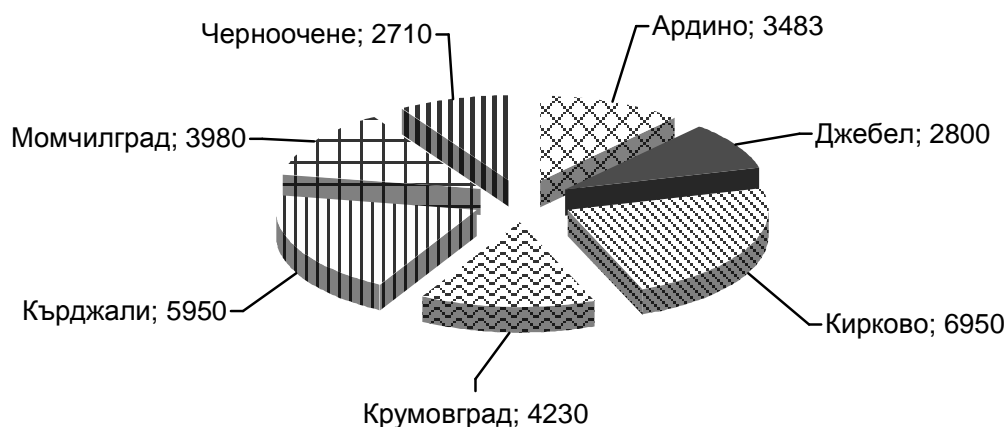
Таблица №53. Брой на селскостопанските животни в област Кърджали по общини към 01.01.2005г. /фиг. №79 - №85/

Общини	Говеда бр.	В т.ч. крави бр.	Свине бр.	Овце бр.	Кози бр.	Птици бр.	Пчелни семейства бр.
Ардино	4020	3483	56	5136	226	9800	1012
Джебел	4400	2800	50	6700	200	11500	800
Кирково	9800	6950	76	7900	1100	31300	1651
Крумовград	7410	4230	106	12076	1170	23800	2411
Кърджали	7000	5950	650	14100	2800	69100	1980
Момчилград	7070	3980	49	13150	1930	93800	1570
Черноочене	4800	2710	-	6850	550	34200	1199
ОБЩО	44500	30103	987	65912	7976	273500	10623

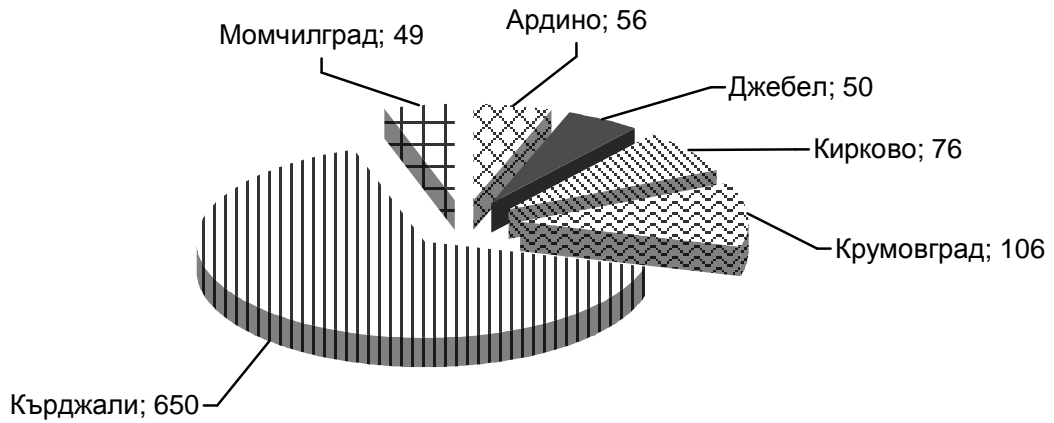
Фиг. №79. Брой на говеда в област Кърджали по общини към 01.01.2005г.

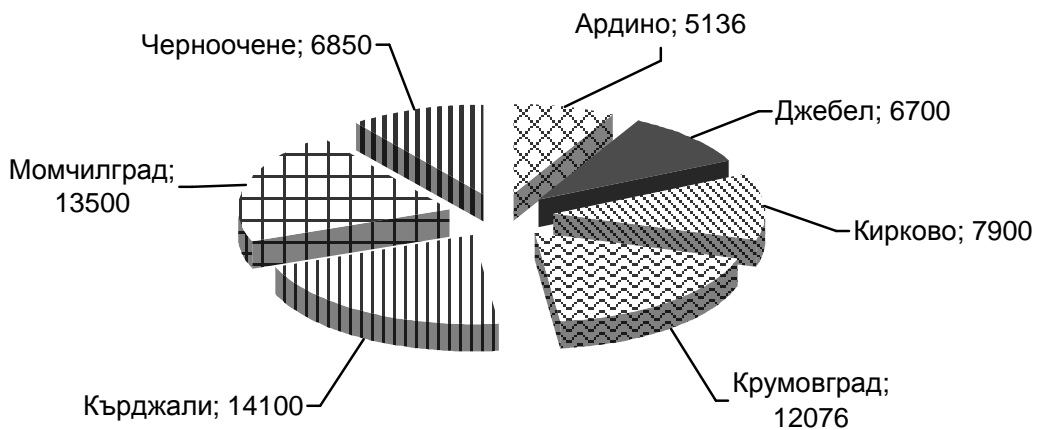
Фиг. №80. В т.ч. крави в област Кърджали по общини към 01.01.2005г.

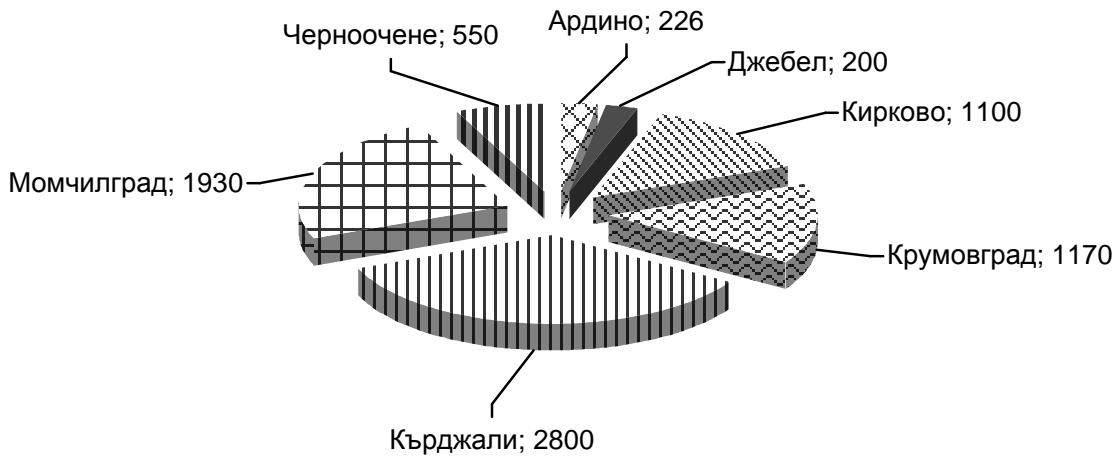
Фиг.№81.Брой на свине в област Кърджали по общини към 01.01.2005г.

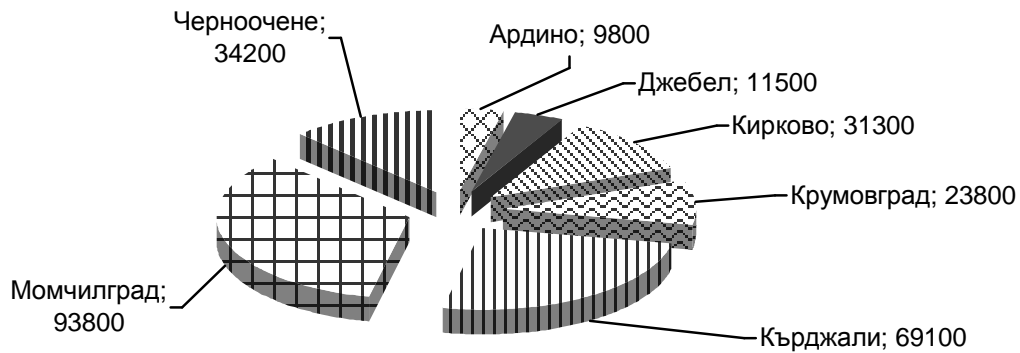
Фиг.№82.Брой на овце в област Кърджали по общини към 01.01.2005г.

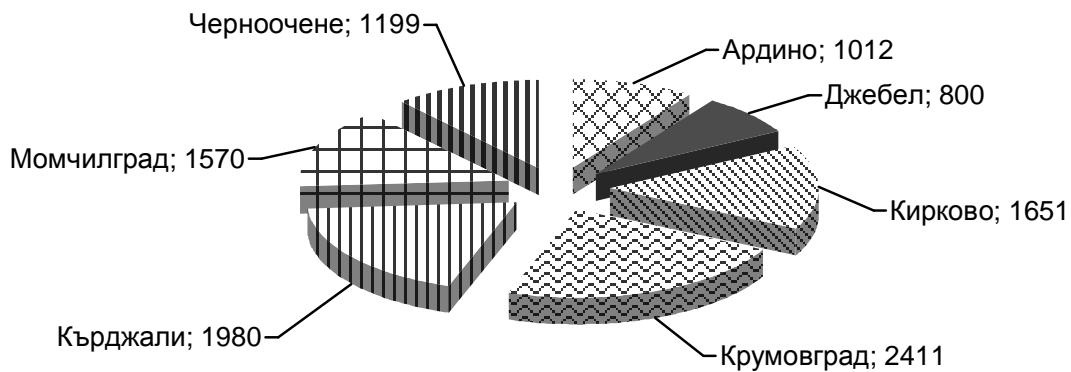
Фиг.№83.Брой на кози в област Кърджали по общини към 01.01.2005г.

Фиг.№84.Брой на птици в област Кърджали по общини към 01.01.2005г.

Фиг.№85.Брой на пчелни семейства в област Кърджали по общини към 01.01.2005г.

Като типично за областта е развитието на животновъдството в Община Кърджали. Тук са съсредоточени над 15,89% от общия за областта брой говеда и 25,26% от общия за областта брой птици; 1,39 % от овцете; над 65,86% от свинете; 18,64% от пчелните семейства. Независимо, че показателите за броя на животните са устойчиви, през периода 1990-2004г. се очертават негативни тенденции на задържане както на екстензивното, така и на интензивното развитие на подотрасъла.

Липсата на финансиране и продължителните периоди на неустановена собственост предопределиха закриването на големите свинеферми в областта.

Това е една от основните причини и за най-високия процент на намаляване на поголовието в свинепроизводството.

Животновъдството се развива предимно в частния сектор, в стопанства с малък брой животни, което не позволява ефективно въвеждане на високопроизводителна механизация и автоматизация на отглеждането. Намаляването на производството на зърнени и фуражни култури в областта, както и отдалечеността на по-големите фуражни заводи оскъпяват изхранването на животните. Ниските изкупни цени на млекото и останалите животински продукти и липсата на възможност до момента на рамкови договаряния на групи производители с преработващите предприятия също е задържащ момент във формирането на регионални пазари на продукцията, които да гарантират както селскостопанските производители за изкупуване на продукцията им, така и преработвателите – за планиране на производствени мощности.

Сравнително положителното развитие на **производството в подотрасъл животновъдство** в област Кърджали през периода 2002 – 2004 г. се обуславя от търсенето на вътрешния и на международните пазари и от сравнително добрата конкурентоспособност на местните производители – независимо от ниските изкупни цени. Произведеното краве мляко общо в областта през 2004 г. възлиза на 58 276 тона и е увеличено с 22,35% в сравнение с предходната година и овче мляко - 1 821 тона, което е увеличение с 38,58% в сравнение с предходната година.

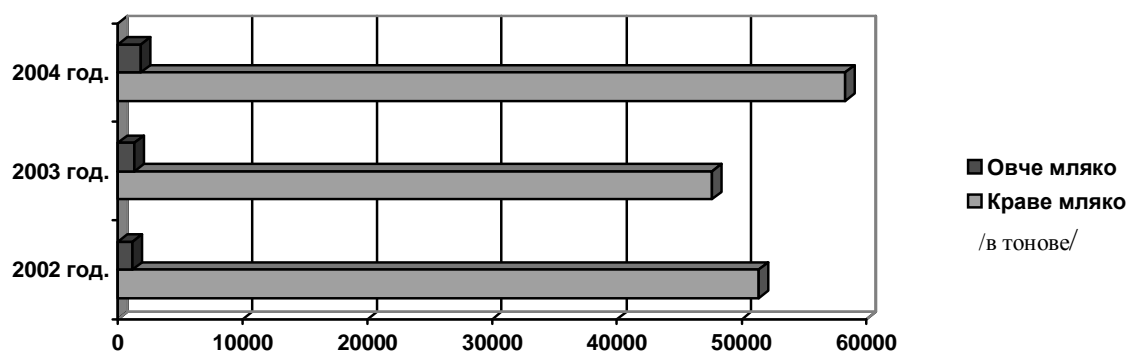
Производството на яйца през сравнителния период се развива в зависимост от пазарната конюнктура. През периода 2002-2004 г. има ръст в производството от 19072 хил.бр. до 22735 хил.бр. Извода който може да се направи е, че чрез въвеждане на автоматизация и челен световен опит в няколко ферми за яйца, яйцепроизводството се превърна в едно устойчиво развиващо се направление на птицевъдството в област Кърджали.

На сегашният етап интерес се проявява и към подотрасъла пчеларство – с около 106230 пчелни семейства за 2004 г., като е налице нарастване с над 49,83% спрямо 2000 г. на броя на пчелните семейства.

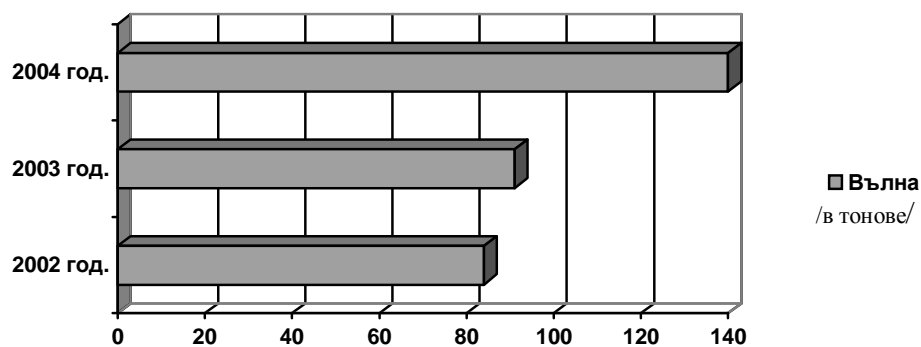
Таблица №54. Производство на животинска продукция в област Кърджали и национален мащаб /фиг. №86 - .№88/

Производ- ство	Мярка	Общо за страната			Област Кърджали			Съотношение спрямо производството в страната %		
		2002	2003	2004	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Краве мляко	Тона	1305912	1308525	1350000	51375	47630	58276	3,93	3,64	4,32
Овче Мляко	Тона	93479	88679	100140	1165	1314	1821	1,25	1,48	1,82
Вълна	Тона	6500	6500	6500	84	91	140	1,29	1,4	2,15
Яйца	Хил. бр	1650000	1700000	1700000	19072	19271	22735	1,15	1,13	1,34

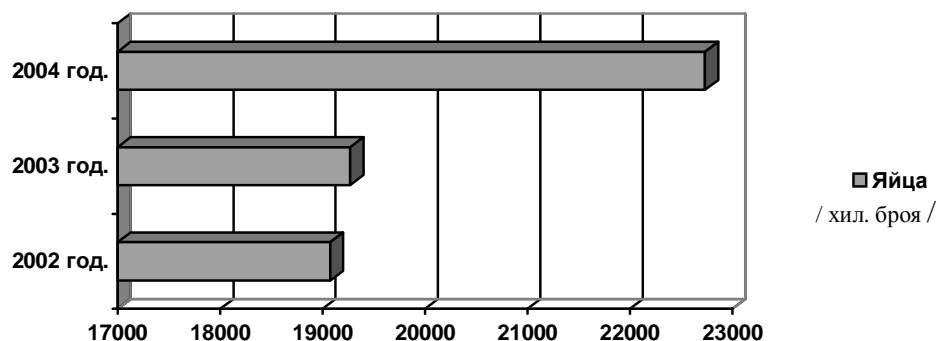
Фиг.№86.Производство на овче и краве мляко в област Кърджали по години (в тонове)

Фиг.№87.Производство на вълна в област Кърджали по години (в тонове)

Фиг.№88.Производство на яйца в област Кърджали по години (хил.броя)

4.2.7. Състояние и проблеми на напоителните системи

Независимо от растящата потребност за развитие на интензивно селско стопанство, в незавидно техническо състояние са **напоителните системи** в областта. На площ от 81 360 дка са изградени поливни системи, което показва наличието на добре развити напоителни системи, от които на държавни водоизточници стопанисвани от “Напоителни системи” ЕАД 62 873 дка в т.ч. годни 58 453 дка и негодни 4 720 дка. Значителна част от напоителните системи в областта са построени в периода 1960- 1990 год. Изградените хидромелиоративни системи са с висока себестойност на подаваната от тях вода. Поради което част от този фонд се оказва неизползваема, а друга част е необходимо да се реконструира и модернизира.

Основен фактор за повишаване на добивите и качеството на произведената продукция е оптимално използване на хидромелиоративния фонд. Изградените на територията на Област Кърджали напоителни полета се намират в лошо техническо състояние. Ниският процент на реално полетите площи продължава да е основен проблем за напояването. Причините за тази негативна тенденция са:

- трудното приспособяване на управлението на напояването към формиращите се пазарни отношения и частна собственост върху земеделските земи.
- Унищожаване на по-голямата част от вътрешноканалната мрежа, разграбването на поливната техника, на част от помпенните станции и други хидромелиоративни съоръжения.

За възобновяване на напояването земеделските производители е необходимо да учредят Сдружения на водоползвателите, които да приемат вътрешно- каналната мрежа и безвъзмездното право на ползване на хидромелиоративните съоръжения, включени в капитала на “Напоителни системи” ЕАД на технологичен принцип.

Пълноценното използване на напояваните обработваеми земи в област Кърджали ще позволи да се увеличат значително площите с царевица за зърно, люцерна, фуражна царевица (отглеждана като втора култура), късни зеленчуци и други. То ще позволи да се стабилизират количествата произвеждан тютюн, като направи по-привлекателен труда и увеличи добивите от декар. Уникалните за страната почвено-климатични условия в областта – особено по отношение на слънцегреенето, позволяват да се предположи, че при своевременна рехабилитация и модернизация на напоителните системи масово в областта могат да се осигуряват и по две реколти за определени култури.

Това налага една нова стратегия за развитието на хидромелиорациите в област Кърджали:

- Реконструкция и модернизация на съществуващия хидромелиоративен фонд за постигане на по-ниска себестойност на подаваната вода, съобразено с новите планове за земеразделяне и структурата на земеделските култури;
- Изграждането на нови високо-ефективни с ниска себестойност на водата поливни площи;
- Предаване на част от хидромелиоративния фонд на сдруженията за напояване.

За осъществяване на тези намерения е необходимо реализацията на проекти свързани с ремонта и реконструкцията на водоемите и прилежащите напоителни полета.

4.2.8. Научно-технологично, информационно и техническо обслужване на аграрния сектор

4.2.8.1. Научно и технологично обслужване

Научно-технологичното и информационно обслужване на селското стопанство в областта се осъществява от следните специализирани звена: Районния център за научноприложно обслужване Кърджали и Техникум по селско стопанство гр.Кърджали.

Централно място сред тях заема Районния център за научноприложно обслужване. Станцията се занимава с научно–изследователска и консултантска дейност. Дейността си в това направление осъществява чрез провеждане на консултации, открити дни, изградени демонстрационни полета, участия в изложби, изнесени съобщения, проведени курсове, издаване на материали в пресатаи др.

“**Техникум по селско стопанство**”-гр.Кърджали е авторитетно средно учебно заведение, което е създадо голяма част от квалифицираните средни специалисти. Разполага с добра учебно-методическа база, както и със собствен машинен парк с учебни цели.

Основен дял от приложната и обслужващата дейност на РЦНПО и в близките години ще бъде производството на елитни и суперелитни семена от тютюн и стандартен посадъчен материал от орехоплодни видове. Центърът разполага със 100 дка колекционни насаждения от лешници и орехи и технологии за производство на посадъчен материал от тях.

Независимо от традициите и възможностите научно-технологичното обслужване на селското стопанство не се използва активно за интензификацията на растениевъдството и животновъдството в областта – основно поради ограничените финансови възможности на частните стопани.

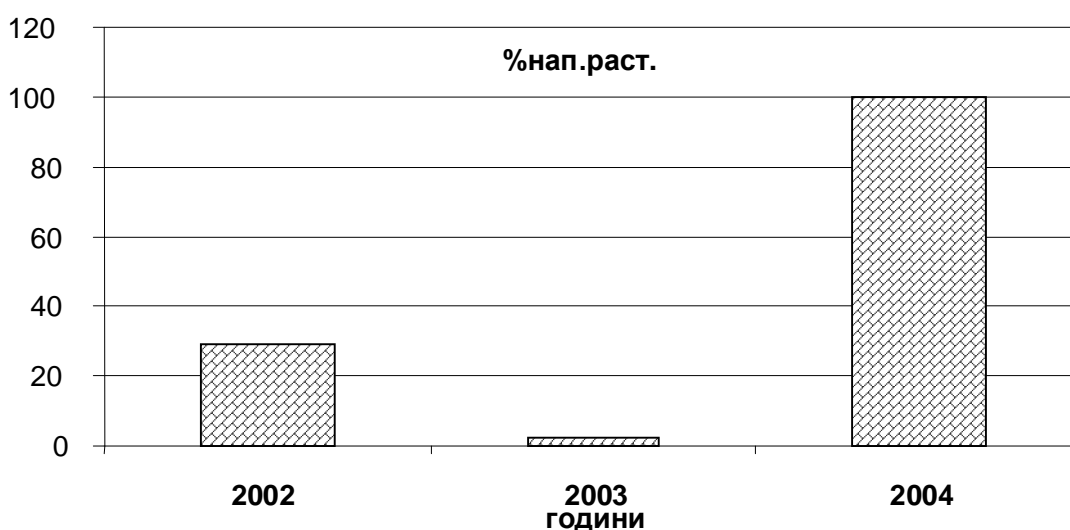
4.2.8.2. Растителна защита

Районната дирекция по растителна защита – Кърджали (към НСРЗКА при МЗГ) е специализирано звено за растителна защита в област Кърджали. През последните години - поради спецификата на структурните промени в земеделието и сериозните затруднения при финансиране на разпокъсаното дребно производство, все по-малко се ползват препарати за растителна защита.

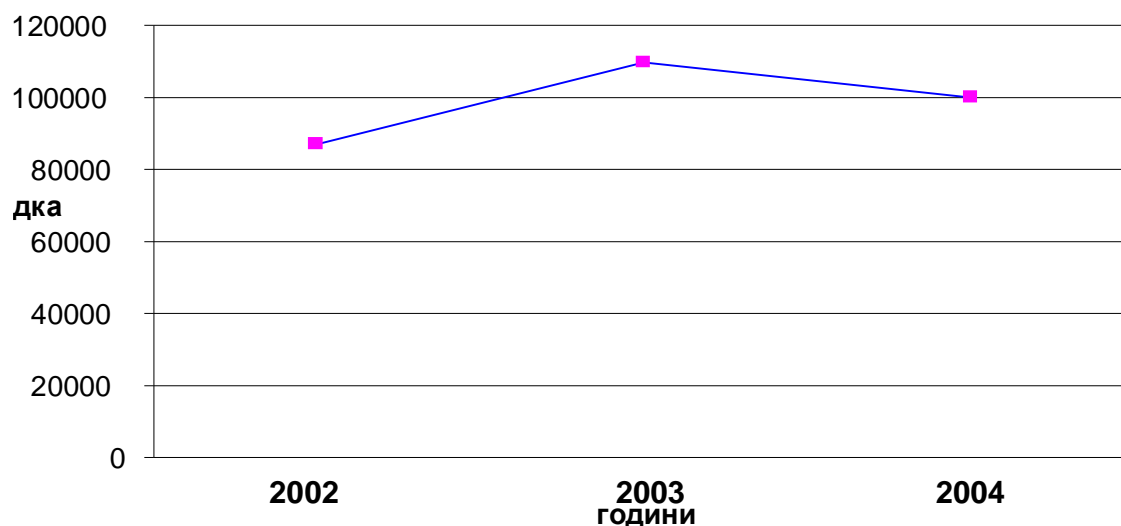
Основните вредители по културите за региона, които нанасят по сериозни поражения са:

- Скакалци;
- Тютюнева бълха;
- Листни въшки по тютюна;
- Див огън по тютюна;
- Бронзовост;
- Картофена мана по домати и картофи;
- Колорадски бръмбар;
- Синя китка.

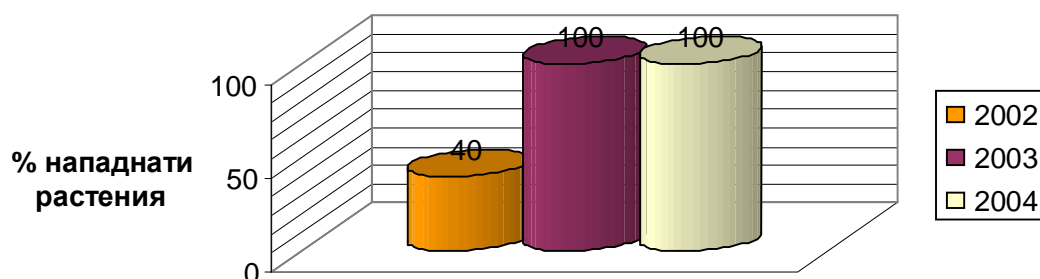
Фиг.№89.Степен на нападение от мана по тютюна и див огън : 2002 – 2004г.

Фиг.№90.Напръскани декари тютюн срещу мана : 2002 – 2004г.

Фиг.№91.Нападение от див огън на полето : 2002 – 2004г.

Тревожни за бъдещето на растениевъдството в Източните Родопи са проявилите се през 1998 г., 1999 г. и 2000 г. в района на община Черноочене, а през 2000 година и в общините Момчилград, Крумовград и Кирково, във формата на каламитет - популации на “марокански скакалец”. Своевременно реализираната борба с този тип вредител през пролетта на 2000 год. не допусна да бъдат нанесени щети на селскостопанските култури.

Друга много сериозна заплаха за устойчивото развитие на тютюнопроизводството е широкото разпространение на “нематода” – паразит, който ограничава развитието на тютюневото растение и намалява добивите от 3 до 4 пъти. Невъзможността на разпокъсаните малки ферми, отглеждащи тютюн,

да водят борба с тези вредители налага формирането и прилагането на регионална политика за подпомагане на тютюнопроизводители за защита на посевите им. Основна причина за разпространението на болестта е високият процент пустееща селскостопанска земя и недостига на финансов ресурс в областта. За защита на селскостопанските производители от такива вредители е необходимо формирането на последователна национална политика и мерки за подкрепа на тютюнопроизводителите, защото рисковете за бедствено разпространение на болестите и вредителите не могат да бъдат преодолен с местни усилия.

4.2.8.3. Техническо обслужване

Техническо обслужване на аграрния сектор в област Кърджали се осъществява от наличната селскостопанска техника, която се притежава от частните стопани, от земеделските кооперации и от специализираните за предоставяне на агротехнически услуги фирми.

Дори и повърхностен анализ на броя, годността и надеждността на наличната селскостопанска техника показва, че тя не е в състояние като количество и качество да отговори на изискванията за агротехническо обслужване на развиващото се съвременно растениевъдство. Друга негативна констатация е, че преобладаващата част от наличната селскостопанска техника е морално и физически амортизирана; характеризира се с висок разход на горива и масла; изисква изключително често осъществяването на текущи, годишни и основни ремонтни дейности. Всичко това води до значително равнище на разходите при производството на земеделски продукти и до намаляване конкурентоспособността на местните производители. Ето защо една от най-важните мерки за насърчаване развитието на растениевъдство в област Кърджали е своевременното модернизиране на селскостопанската техника, чрез съдействие за закупуване на съвременни високопроизводителни в международен мащаб и с по-малки текущи разходи машини от водещи европейски фирми. Само по този начин бързо може да се подобри техническото обслужване на аграрния сектор в областта.

4.2.8.4. Ветеринарно дело

За здравеопазването на животните на територията на областта работи Районната Ветеринарно-медицинска Служба в град Кърджали, а за ветеринарния контрол при производството и пласмента на суровини и продукти от животински произход – Държавен ветеринарносанитарен контрол. Частната практика на ветеринарните специалисти е навлезнала широко и в значителна степен успешно се справя с поддържането на здравето и извършването на задължителните ваксини на селскостопанските животни.

4.2.9. Рибовъдство

В област Кърджали най-благоприятни условия за развитие на рибарството, предлагат двата големи водоема: яз. Кърджали и яз. Студен кладенец, които са публична държавна собственост. Поради факта, че останалите водоеми, които се намират на територията на областта, техническото им изпълнение е направено така, че да задоволяват поливните нужди на местното население в региона тези водоеми не позволяват развитието на рибовъдство в тях, а именно – изискване относно дъно, язовирна стена и др. Поради тази причина усилията на Териториалното звено в гр.Кърджали на Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури, за поддържане на рибния баланс са насочени главно към двата големи язовира, имайки в предвид стратегическото разположение и възможности за развитие на рибарството и големия интерес от страна на рибари от други райони на страната и чужбина.

Освен двата по-големи язовира за рибовъдство се използват и яз.Мъглене, яз.Ястреб, яз.Званица, яз.Карамфил, яз.Лебед, яз.Петелово, яз.Тракиец, яз.Пчеларово, яз.Минзухар, яз.Богатино, яз.Ахрянско, яз.Рудина, яз.Даскалово, яз.Шумнатица, яз.Сливарка и др.

Ежегодно по националната програма за зарибяване на ИАРА София, чрез Териториалното звено в гр.Кърджали, прави зарибяване за поддържане на рибния баланс.

Тенденциите за развитието на рибарството в района са свързани с няколко фактора:

- Промяна на дънната структура на водоемите (баластриране на дъното), за да се създадат условия за рибовъдство;
- По-засилен и строг контрол от страна на всички контролиращи органи, имащи отношение към рибарството;
- Популяризиране на дейността сред обществеността, проявяваща интерес към рибарството.

4.2.10. Финансово съдействие за аграрния сектор в област Кърджали

Кредитирането на земеделските производители в областта се осъществява от Търговските банки, ДФ “Земеделие”.

За подпомагане на инвестиционната активност на земеделските производители през периода 2002 г. - 2004 год. Регионалната структура на ДФ “Земеделие” е финансирала 33 инвестиционни проекта на земеделски производители за предоставяне на целеви преференциални инвестиционни кредити на обща стойност от 772 142 лв. От тях 3 бр. за закупуване на 50 бр. крави, 8 броя за закупуване на 96 бр. юници, 14 бр. за закупуване на 2 178 бр. овце, 1 бр. за създаване на пчелин, 2 бр. за закупуване на 110 бр. зайци,

закупуване на 1 500 бр. кокошки-носачки, 1 бр. за ремонт на свинеферма, 4 бр. за създаване на овощни градина от ябълки, праскови, череши и сливи, 1 бр. за закупуване на трактор.

Наред с това са отпуснати целеви субсидии за подпомагане на земеделски производители в следните направления:

Таблица №55.Целеви субсидии за подпомагане на земеделски производители

№ по ред	Вид на субсидията	Година	Стойност, лв
1.	Субсидия за изхранване на животни от Националния генофонд и контролираната елитна част от популацията	2002	10 517,50
		2003	4 956,00
		2004	14 383,81
2.	Субсидия за продадено краве и овче мляко	2002	65 974,23
		2003	140 233,60
		2004	179 506,14
3.	Сулсидия за продадена капия	2003	33 480,00
		2004	29 178,66
4.	Субсидия за подпомагане изхранването на животни и птици, есен 2003г.	2003	17 858,25
		2004	109 620,75
5.	Субсидия за подпомагане издръжката на растителния генофонд	2004	12 478,18
6.	Субсидия за животновъдство по програма "Родопи"	2003	16 000,00
		2004	40 780,00
7.	Субсидия за закупуване на семена от картофи	2004	22 200,00

Слабата инвестиционна дейност в отрасъла се дължи на ниската доходност спрямо другите отрасли. Общата финансова стабилизация на финасовата и кредитна система, ниските нива на инфлация, завършилата поземлена реформа и мерките с които се стимулира създаването на работещ пазар на земята, са фактори които благоприятстват подобряване на кредитния климат за субектите на селскостопански производства. Необходимо е да се предприемат мерки, разширяващата се палитра от възможности за ефективно финасиране да достига до всеки селскостопански производител. Не се ползват ефективно облекченията в кредитния процес за малки и средни предприятия, които за регламентирани законово.

Не на последно място изключително важна възможност за ресурсно обезпечаване на селскостопанските производства е привличането на територията на област Кърджали на стратегически инвеститори в сферата на леката и хранително-вкусова промишленост и подкрепата за развитието на местни предприятия в тези подотрасли. По този начин - подпомагайки изграждането на

регионалната пазарна инфраструктура за изкупуване на селскостопанските продукти, косвено се стимулира производството им.

През 2005 г. ще продължи работата по изграждане на Разплащателна и Интервенционна агенция.

Целта е да се създадат условия за извършване на плащанията и осъществяване на интервенционните мерки, свързани с механизмите на Общата селскостопанска политика и осигуряване на съвместимост на помощите по националните схеми с европейската практика на подпомагане.

4.2.11. Устойчиво развитие на селските райони – подобряване на условията на живот и труд на заетите в земеделието и горите и на живеещите в селските райони

През 2004 г. стартира подготовката на Национален стратегически план за развитие на селските райони и Програма за развитието на селските райони за периода 2007-2013 г. Продължават дейностите по проект “Устойчиво развитие на селските райони” на МЗГ, ПРООН и 11 –те пилотни общини във връзка с укрепването на капацитета на създадените местни инициативни групи и финансирането на различни местни инициативи чрез фонда за демонстрационни инициативи (ФДИ). Към 11-те пилотни общини са включени общните Ардино и Кирково от област Кърджали.

4.2.12. Биологично земеделие

При биологичното земеделие естествената продуктивност на растенията, животните и почвата, се съчетава със запазване и подобряване качеството на околната среда и особено на почвата и почвеното плодородие. Намаляват се до минимум страничните вложения в земеделската система чрез въздържане от употреба на синтетични минерални торове и пестициди в растениевъдството, както и на лекарства в животновъдството.

През последните години в България започна процес на популяризиране на биологичното земеделие. Възникнаха и първите организации на производители на органични продукти като Кооперация “Био България”, Екофарм, ФБЗ “Биоселена”, и други. Многобройните организации, занимаващи се с биологично земеделие в света са обединени на международно ниво от Международната федерация за трансформация към органично земеделие (International Federation of Organic Agriculture Movements - IFOAM), определяща основните стандарти за биологично земеделие, които се адаптират от националните организации. Организацията наблюдава спазването на националните стандарти, с цел подпомагане на международната търговия.

4.3. Горско стопанство

4.3.1. Състояние и тенденции в развитието на горското стопанство

Територията на областта обхваща Източните Родопи и части от Тракийската равнина. Горският фонд възлиза на 185 443 ха (или 57,79% от общата площ на областта) или 5,6% от националния горски фонд. Стопанисва се от държавните лесничейства. Преобладаващите надморски височини на горския фонд са от 201-700 м, като горите в тези граници заемат 81.5% от дървопроизводителната площ на областта. Заетостта на общата горска площ с гори в момента е 81,23% като опожарените площи и сечища в момента представляват 0,34%.

4.3.2. Състояние и структура на горското стопанство

Регионалното управление по горите (РУГ) - гр. Кърджали е орган на Националното управление по горите. В състава на РУГ – Кърджали влизат 11 държавни лесничейства. Държавните лесничейства на територията на Област-Кърджали са шест: ДЛ “Ардино”, ДЛ ”Кърджали”, ДЛ”Момчилград”, ДЛ”Кирково”, ДЛ”Крумовград” и Горско стопанство “Женда”.

Първите лесоустройствени проекти на лесничействата в този район от 1952-54г. отбелязват, че горите са нискостъблени в много лошо състояние и се предвижда да бъдат подмладени и опазвани, а ерозиралите голи площи да бъдат залесени. В момента горския фонд в област Кърджали е 185 443 хектара. Дървесните запаси надвишават 20 млн. м³ при прираст около 450 х.м³. Средната възраст на горите е 37 год. Преобладават на иглолистните гори - 57,9 %.

Таблица №56. Горска площ по видове собственост в Област Кърджали към 01.01.2004г.
/фиг. №92/

Вид собственост	Дял от общата горска площ
Държавен горски фонд	97,87 %
Общински горски фонд	0,11 %
Частни физически лица	1,08 %
Частни юридически лица	0,10 %
МОСВ - резерват	0,47 %
Религиозни	0,10 %
ВСО	0,50 %

Фиг.№92.Разпределение на горския фонд по видове собственост към 31.12.2004г. в област Кърджали

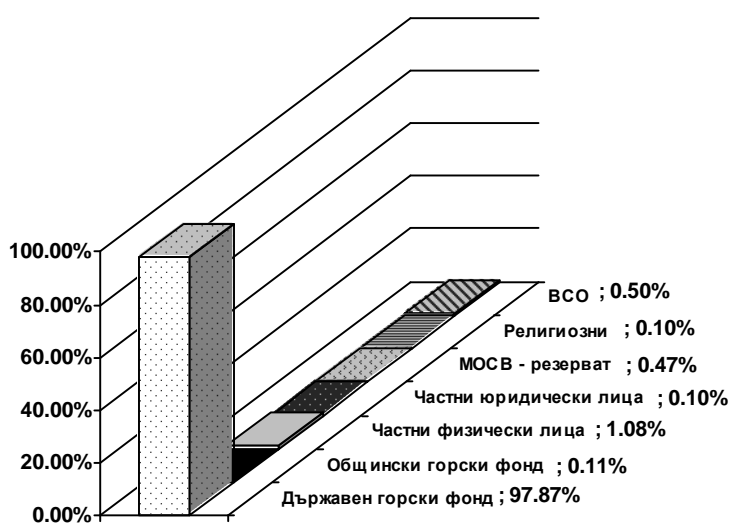

Таблица №57.Разпределение на горския фонд по видове собственост

(в ха)

Година	Частни физически	Частни юридически	общински	МОСВ	ДГФ	ВСО	ЗС	Общо ГФ
2004	1973	1	193	810	178695	914	2857	185443
2003	1809	0	3	810	180409	145	3316	186492
2002	1527	0	3	850	180949	0	3291	186620

През последните 50 години са залесени около 100 000 ха нови гори. Основното залесяване се извършва в ДГФ предимно пожарища, сџхнеци насаждения и култури в сечища и голи площи.

Залесяването е комбинирано с различни противоерозионни технически мероприятия – баражи, каменни прагове, биоплетове, биопрагове.

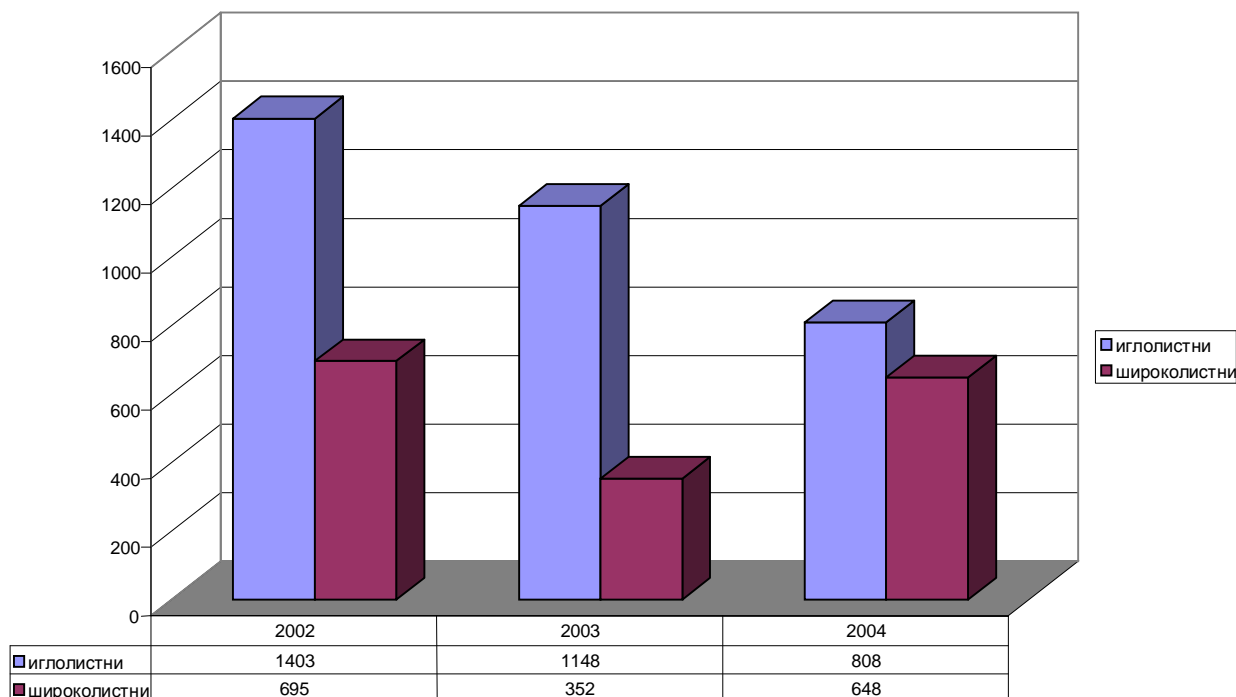
В област Кърджали през последните години залесяванията намаляват и достигат критични ниски стойности за поддържане на лесовъдския капацитет спрямо предходни години.

По дървесни видове продължава да се толерира залесяването с иглолистни видове /черен бор, бял бор/ - инерция от близкото минало. Залесява се по методология от петдесетте години /с открита коренова система/, непозволяваща модернизацията на процеса, създаваща невъзможност за включването на частната и лична инициатива за залесяване и облагородяване в района, поради кратките срокове за засаждане.

Таблица №58.Залесяване по площи, дървесни видове и години /фиг. №93/

	2002 г.			2003 г.			2004 г.		
	иглолистни (дка)	Широколистни (дка)	Общо (дка)	иглолистни (дка)	широколистни (дка)	Общо (дка)	иглолистни (дка)	широколистни (дка)	Общо (дка)
Залесена площ	1403	695	2098	1148	352	1500	808	648	1456

Фиг.№93.Залесени площи (в дка) по години

Горите в област Кърджали са подходящи за добив на средна и дребна строителна дървесина реализирана, най-вече като суровина за добив на целулоза /80 000 м³/. Добива се и едра строителна дървесина, но няма данни за нейното реализиране в предприятията от област Кърджали /дървопреработвателно предприятие в област Кърджали работят с намален капацитет или не работят/. Мебелната промишленост развиваща се в община Момчилград и община Кърджали работят изключително с добита от други региони дървесина.

Прави впечатление превишението на добитите широколистни дърва за огрев спрямо лесоустройствен проект /ЛУП/, за сметка на недобитите други сортименти и неизпълнението на предвидените сечи в широколистни гори. Това рефлектира върху снабдяването с дърва на населението от областта. То е затруднено и се извършва на по-висока средна цена на м³ и тон, отколкото в други региони.

В общинските стратегии за развитие би трябвало да се заложи преработката на дребна и средна иглолистна дървесина, дърва за огрев и вършина от иглолистни от държавните гори в региона в брикети за горене, което ще намали незаконната сеч, концентрираща се върху широколистните видове. Ще се създадат нормални пазарни условия за търговия на енергоносители.

Таблица №59. Добита дървесина по сортименти /фиг. №94/

Година	Година	/в куб.м./							
		стояща	едра	средна	дребна	всичко строителна	дърва	вършина	лежаща маса
		Иглолистни							
2004	предвидено по ЛУП	128819	810	28398	28516	57724	10058	14354	82136
	действително отдечено	134761	3189	47280	10783	61252	18953	137	80342
2003	предвидено по ЛУП	117453	621	23976	28148	52745	5830	12807	71382
	действително отдечено	119164	2845	40252	10103	53200	17120	196	70516
2002	предвидено по ЛУП	113475	500	22820	28090	51410	4760	12650	68820
	действително отдечено	121881	2486	36558	12418	51462	19475	298	71235

Година	Година	/в куб.м./							
		стояща	едра	средна	дребна	всичко строителна	дърва	вършина	лежаща маса
		Широколистни							
2004	предвидено по ЛУП	76433	2910	10943	8534	22387	32223	6155	60765
	действително отдечено	56579	1494	5849	1159	8502	35378	1065	44945
2003	предвидено по ЛУП	70184	2913	9107	9079	21099	29161	5530	55790
	действително отдечено	50516	440	2606	976	4022	36970	1524	42516
2002	предвидено по ЛУП	66368	2870	8460	8882	20212	27451	5215	52878
	действително отдечено	48139	2050	2334	782	5166	33915	1359	40440

Години	години	стояща	едра	средна	дребна	всичко строителна	дърва	вършина	лежаща маса
		Общо							
2004	предвидено по ЛУП	205252	3720	39341	37050	80111	42281	20509	142901
	действително отдечено	191340	4683	53129	11942	69754	54331	1202	125287
2003	предвидено по ЛУП	187637	3534	33083	37227	73844	34991	18337	127172
	действително отдечено	169680	3285	42858	11079	57222	54090	1720	113032
2002	предвидено по ЛУП	179843	3370	31280	36972	71622	32211	17865	121698
	действително отдечено	170020	4536	38892	13200	56628	53390	1657	111675

Фиг.№94.Разпределение на добитата дървесина по сортименти (куб.м.) и по години

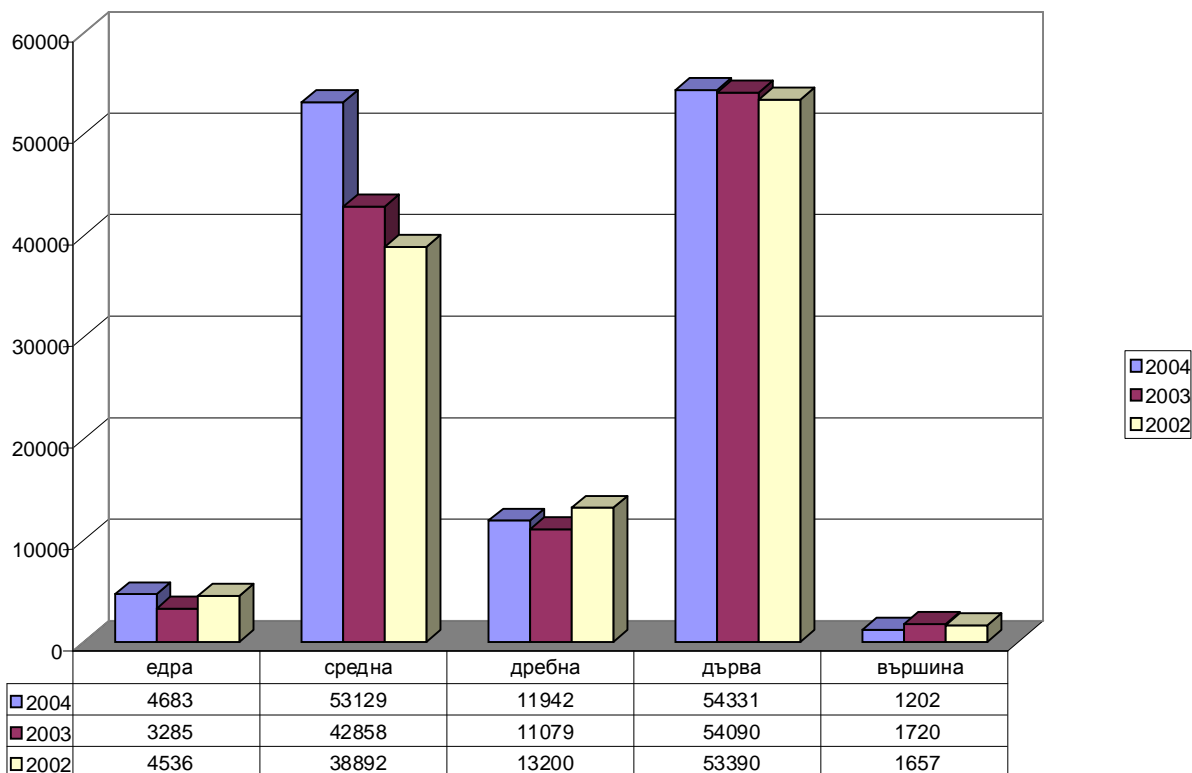

Таблица №60.Предвидено по ЛУП и действително отсечено количество дървесина по сортименти и по години /фиг. №95/

		(M ³)				
година		едра	средна	Дребна	дърва	вършина
2004	по ЛУП	3720	39341	37050	42281	20509
	добита	4683	53129	11942	54331	1202
2003	по ЛУП	3534	33083	37227	34991	18337
	добита	3285	42858	11079	54090	1720
2002	по ЛУП	3377	31280	36972	32211	17865
	добита	4536	38892	13200	53390	1657

Фиг.№95.Предвидено по ЛУП и действително отсечено количество дървесина (куб.м.) по сортименти и по години

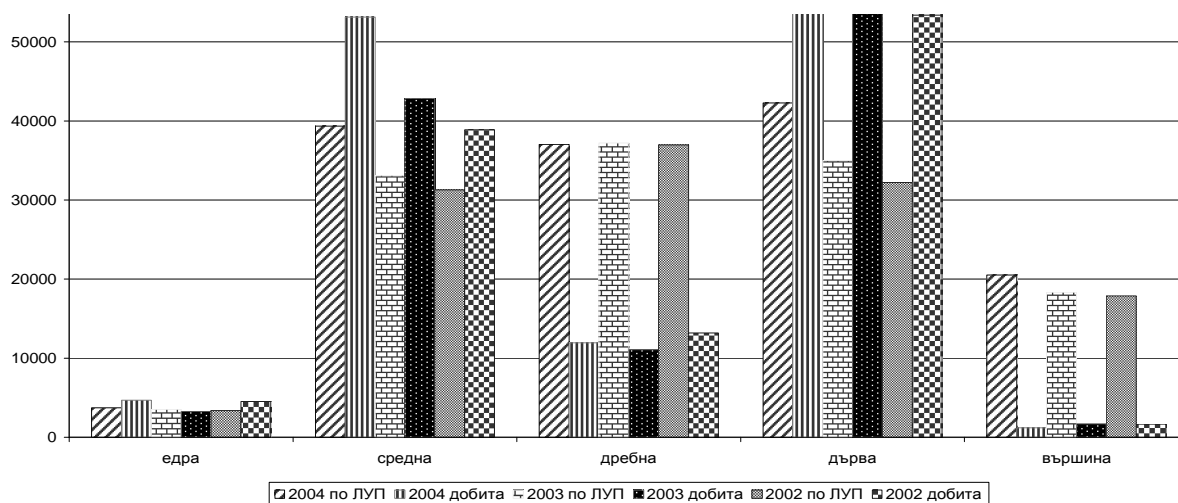
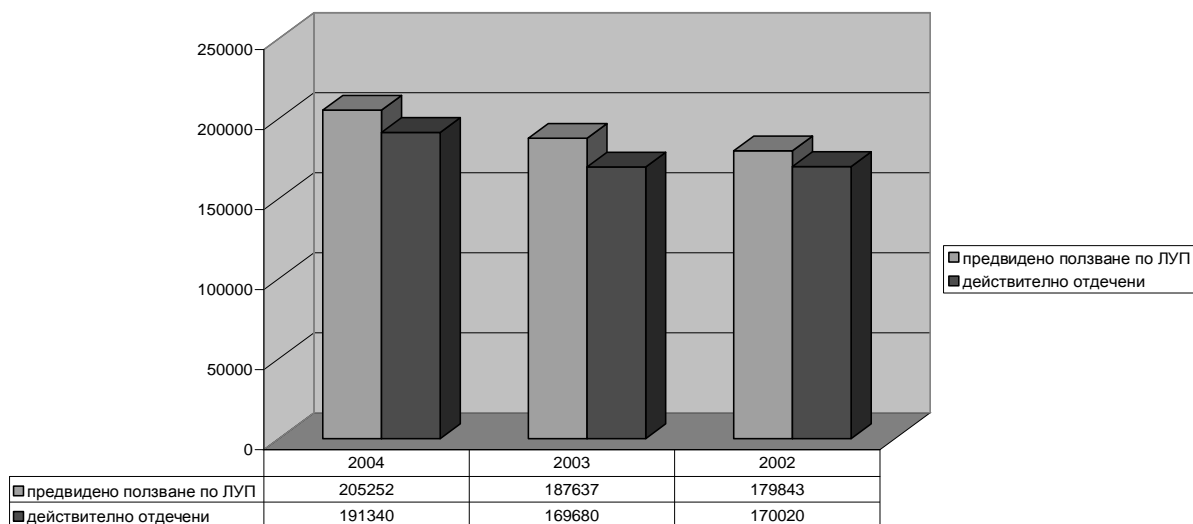

Таблица №61.Предвидено ползване по ЛУП и действителното отсечено по години /фиг. №96/

(куб.м. стояща маса)		
години	предвидено ползване по ЛУП	действително отсечени
2004	205252	191340
2003	187637	169680
2002	179843	170020

Фиг.№96.Предвидено ползване по ЛУП и действителното отсечено (куб.м. стояща маса)
по години

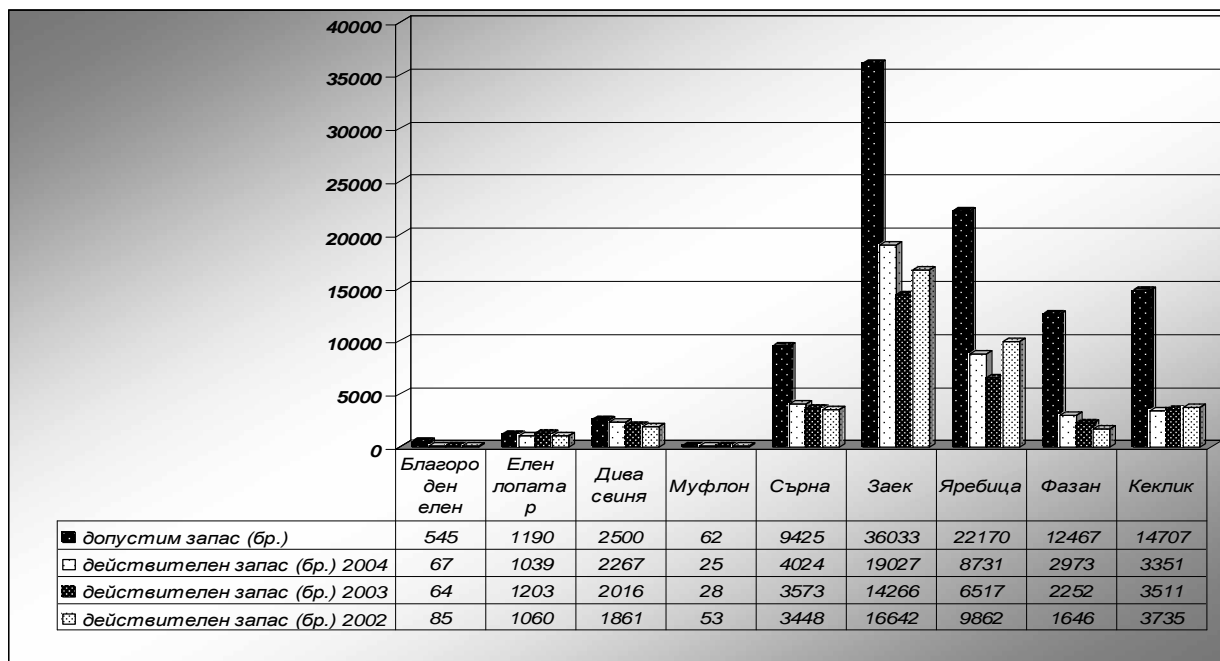

Няма осъвременена визия за развитието на дейностите в горския фонд в област Кърджали. Досегашните анализи и концепции са свързани със структурите на Национално управление на горите /НУГ/, съответно Регионално управление на горите /РУГ/. По представените данни и предложения от РУГ Кърджали е видно, че възможностите за развитие на ловния туризъм, заедно с другите форми на туризъм са ограничени. Трябва да се осъвременят методиките за определяне на допустим и действителен запас на различните видове дивеч, както и неговото ползване за цялата област.

Таблица №62. Действителен и допустим запас на дивеч в предоставените райони на територията на област Кърджали за 2002 г., 2003 г. и 2004 г./фиг. №97/

вид дивеч	допустим запас (бр.)	действителен запас (бр.) 2004	действителен запас (бр.) 2003	действителен запас (бр.) 2002
Благороден елен	545	67	64	85
Елен лопатар	1190	1039	1203	1060
Дива свиня	2500	2267	2016	1861
Муфлон	62	25	28	53
Сърна	9425	4024	3573	3448
Заек	36033	19027	14266	16642
Яребица	22170	8731	6517	9862
Фазан	12467	2973	2252	1646
Кеклик	14707	3351	3511	3735

Фиг.№97. Действителен и допустим запас на дивеч в предоставените райони на територията на област Кърджали за 2002 г., 2003 г. и 2004 г.

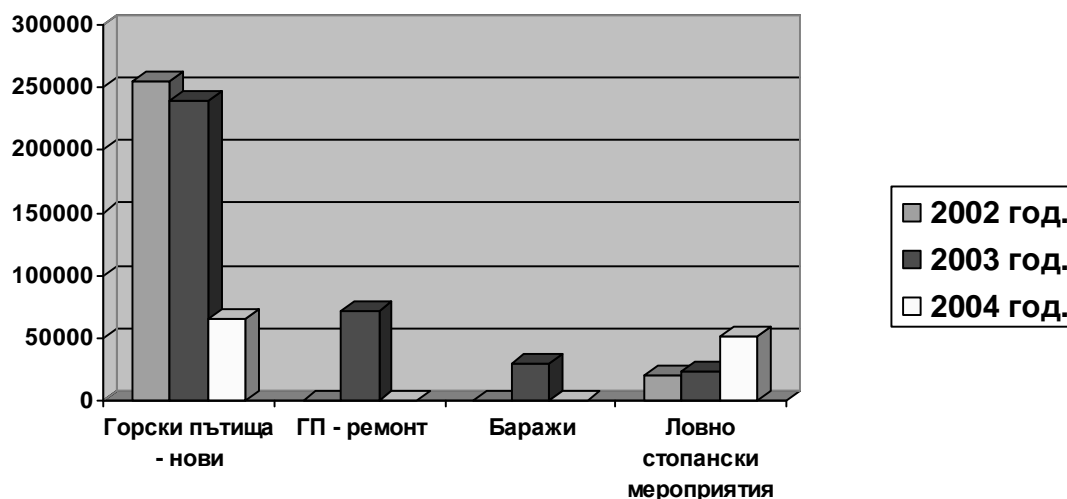

Извършено капитално строителство в ДГФ на територията на област Кърджали.

Таблица №63. Усвоени средства за построяването на горски пътища и други съоръжения на територията на РУГ-Кърджали, /фиг. №98/

Мероприятия	2002год.	2003год	2004год
Горски пътища – нови	254838	239040	65892
ГП-ремонт	-	70908	-
Баражи	-	29500	-
Ловно стопански мероприятия	20180	23835	51343

Фиг.№98. Усвоени средства за построяването на горски пътища и други съоръжения на територията на РУГ-Кърджали

4.4.Туризъм

Туризмът като отделен дял от сектор услуги бележи непрекъснатата тенденция на увеличаване на приходите. Област Кърджали е с богат и разнообразен потенциал за развитие на туризма. Културният и екологичен туризъм в област Кърджали имат основание да се развиват устойчиво на основата на съхраненото уникално природно и културно-историческо наследство на региона. Туризмът може да се утвърди като важен отрасъл на регионалната икономика и да генерира приходи за общините, бизнеса и местното население, чрез развиване и усъвършенстване на уменията за предлагане на туристически услуги с високо качество.

Местният културен и екологичен туристически продукт ще се предлага като уникално и автентично преживяване в условията на съхранената природна и културна среда, като се включват възможности и за трансгранични маршрути.

Културният и екологичен туризъм в област Кърджали имат потенциал да се развиват като доходоносен отрасъл чрез сътрудничеството на държавната и местната власт, бизнеса и НПО чрез създаване на партньорства и институции в негова подкрепа.

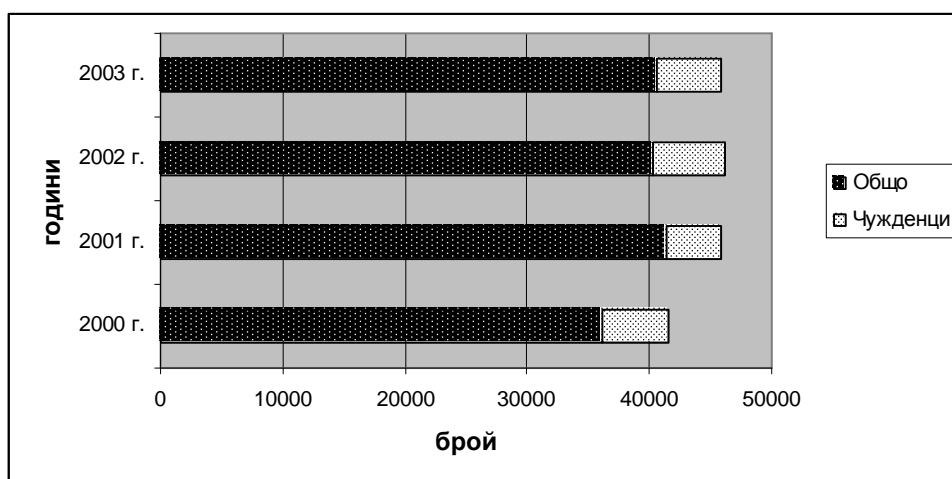
Таблица №64. Средства за подслон функционирали през годината

Средства за подслон				(брой)
	2000	2001	2002	2003
Област Кърджали	18	15	15	14
Легла				
	2000	2001	2002	2003
Област Кърджали	832	793	769	759
Легла – денонощия				
	2000	2001	2002	2003
Област Кърджали	292945	278217	275915	276985

Таблица №65. Реализирани нощувки в средствата за подслон /фиг. №99/

Общо				(Брой)
	2000	2001	2002	2003
Област Кърджали	36119	41395	40341	40578
В.т.ч. от чужденци				
	2000	2001	2002	2003
Област Кърджали	5394	4516	5850	5265

Фиг.№99. Реализирани нощувки в средствата за подслон

4.5.Иновации и модернизация

Знанията и достъпът до изследвания, иновации и технологии се превърнаха в движеща сила на растежа в модерните икономики. Технологиите и интелектуалният капитал станаха главни детерминанти на икономическата конкурентноспособност много повече отколкото природните ресурси или способността за експлоатиране на изобилието от евтин труд.

Традиционните изследователски центрове в България са университетите, научните институти и звената на БАН.

4.6.Пазарна инфраструктура /пазар, търговия, услуги/

На територията на Кърджалийска област функционират следните пазари:

Централен общински пазар – гр.Кърджали;

Животински пазар – гр.Кърджали;

Общински пазар - гр.Ардино;

Общински пазар - гр.Джебел;

Общински пазар - гр.Момчилград;

Общински пазар - гр.Крумовград;

Общински пазар – с.Черноочене;

Общински пазар – с.Кирково.

Като цяло броят на съществуващите пазари за предлагане и изкупуване на селскостопанска продукция са достатъчни, но те далеч не отговарят на изискванията за подходящи терени, сгради и общи условия за този вид продукция. Голяма част от тях не разполагат с необходимите щандове, пространства и установени правила за контрол и извършаване на нормални пазарни взаимоотношения. На много места селскостопанската продукция се предлага нерегламентирано на импровизирани площи и пазарчета, при крайно неблагоприятни хигиенни условия. На тези места не се осъществява почти никакъв ветеринарен и медицински контрол.

Община Кърджали има подготвен проект за изграждане на "Пазар на производителите" и улесняване реализацията на селскостопанската продукция на производителите от общините на областта и съседни области.

5.Социална сфера

5.1.Доходи

Данните за средните доходи на домакинство в Област Кърджали за периода 2000-2006 г. показват увеличение, като разликата за този период е + 2371 лева, а за страната това увеличение е + 1277 лева. В края на периода - 2003

г. основни пера като източници на доходи за домакинствата са работната заплата - 3367 лв., от предприемачество - 927 лв. и от домашното стопанство - 906 лв. /Таблица № 66/.

Таблица № 66. Общ доход на домакинствата /средно на домакинство/ по източници*

/Лева/

Източници \ Година	2000		2001		2002		2003	
	РБългaрия	Област Кърджали	РБългaрия	Област Кърджали	РБългaрия	Област Кърджали	РБългaрия	Област Кърджали
Общо	4610	-	4532	4841	5556	5338	5887	7212
Общ доход	4360	4370	4307	4497	5239	4986	5584	6778
- Работна заплата	1695	2699	1711	2627	1978	2765	2234	3367
- Извън работната заплата	230	155	218	157	226	151	214	251
- От предприемачество	194	336	179	130	226	229	234	927
- От собственост	33	2	30	7	34	0	32	4
- Обезщетения на безработни	49	63	50	53	43	134	30	71
- Пенсии	934	501	1022	518	1061	571	1152	724
- Семейни добавки за деца	35	44	29	37	26	22	32	48
- Други социални помощи	51	62	56	108	86	64	70	101
- От домашно стопанство	727	114	644	535	1043	626	1017	906
- От продажба на имущество	20	99	19	0	25	0	37	-
- Други приходи	392	295	349	323	541	424	532	379
Приходи от спестявания	153	-	128	230	159	328	140	354
Взети заеми и кредити	83	-	88	113	99	24	151	80
Върнати заеми	14	-	9	1	9	-	12	-

* В пари и натура, средногодишен доход

Както и при едно домакинство, така и за едно лице, за периода 2000-2003 г. в Област Кърджали, източниците на доход се формират най-вече от: работна заплата, предприемачество, пенсии и домашно стопанство. Разликата в началото и в края на периода в доходите от работната заплата е + 296 лв., от предприемачество + 197 лв., от пенсии + 86 лв. и от домашното стопанство + 254 лв. За страната тази положителна разлика е при работната заплата, пенсиите и домашното стопанство като източници на доходи /Таблица № 67/.

Таблица № 67. Общ доход на домакинствата /средно на лице/ по източници*

/Лева/

Източници \ Година	2000		2001		2002		2003	
	РБългaрия	Област Кърджали	РБългaрия	Област Кърджали	РБългaрия	Област Кърджали	РБългaрия	Област Кърджали
Общо	1664	-	1672	1463	2085	1635	2244	2280
Общ доход	1574	1243	1589	1359	1985	1527	2129	2143
- Работна заплата	612	768	631	795	742	847	852	1064
- Извън работната заплата	83	44	80	48	85	46	82	79
- От предприемачество	70	96	66	39	85	70	89	293
- От собственост	12	1	11	2	13	0	12	1
- Обезщетения на безработни	18	18	19	16	16	41	11	23
- Пенсии	337	143	377	156	398	175	439	229
- Семейни добавки за деца	13	12	11	11	10	7	12	15
- Други социални помощи	19	18	21	33	32	20	27	32
- От домашно стопанство	262	32	238	162	392	192	388	286
- От продажба на имущество	7	28	7	0	9	0	14	-
- Други приходи	141	83	128	97	203	129	203	121
Приходи от спестявания	55	-	47	70	60	100	52	112
Взети заеми и кредити	30	-	32	34	37	8	58	25
Върнати заеми	5	-	4	0	3	0	5	-

* В пари и натура, средногодишен доход

Въпреки тенденцията към намаляване относителния дял на доходите от работна заплата от общите доходи за периода 2000-2003 г., от структурата на общия доход на домакинствата през 2003 г. за Област Кърджали е видно, че най-висок дял имат доходите от работна заплата - 49,7 % от общите доходи, което е с 9,7 % повече от средното за страната /40,0 %/. Тази тенденция има отговор в цифрите, показващи увеличаване делът на доходите от предприемачество и от домашно стопанство, които са почти изравнени за 2003 г. - 13,7 % и 13,4 % , а за периода бележат плавно и чувствително увеличаване. Това не е същото за страната - делът на доходите от работна заплата за периода бележат леко увеличение от 1-2 %, делът на доходите от предприемачество се запазват същите, а тези от домашното стопанство се увеличават с 2 % /Таблица № 68 и Фиг.№ 100 и 101/.

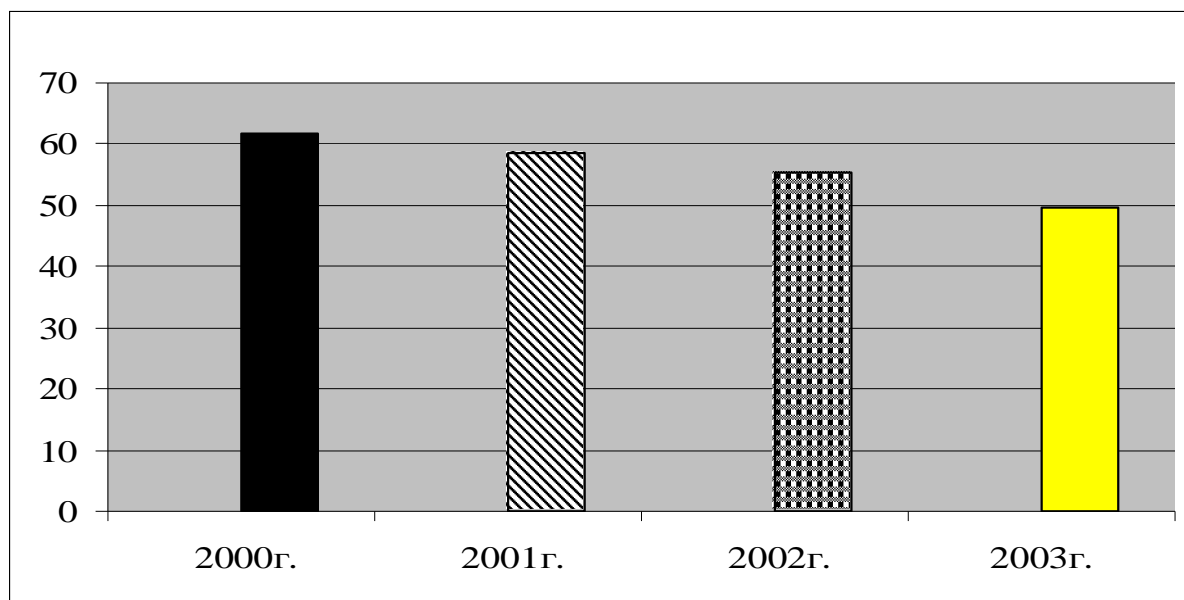
Таблица № 68. Структура на общия доход на домакинствата по източници*, /фиг. №100, №101/

/Проценти/

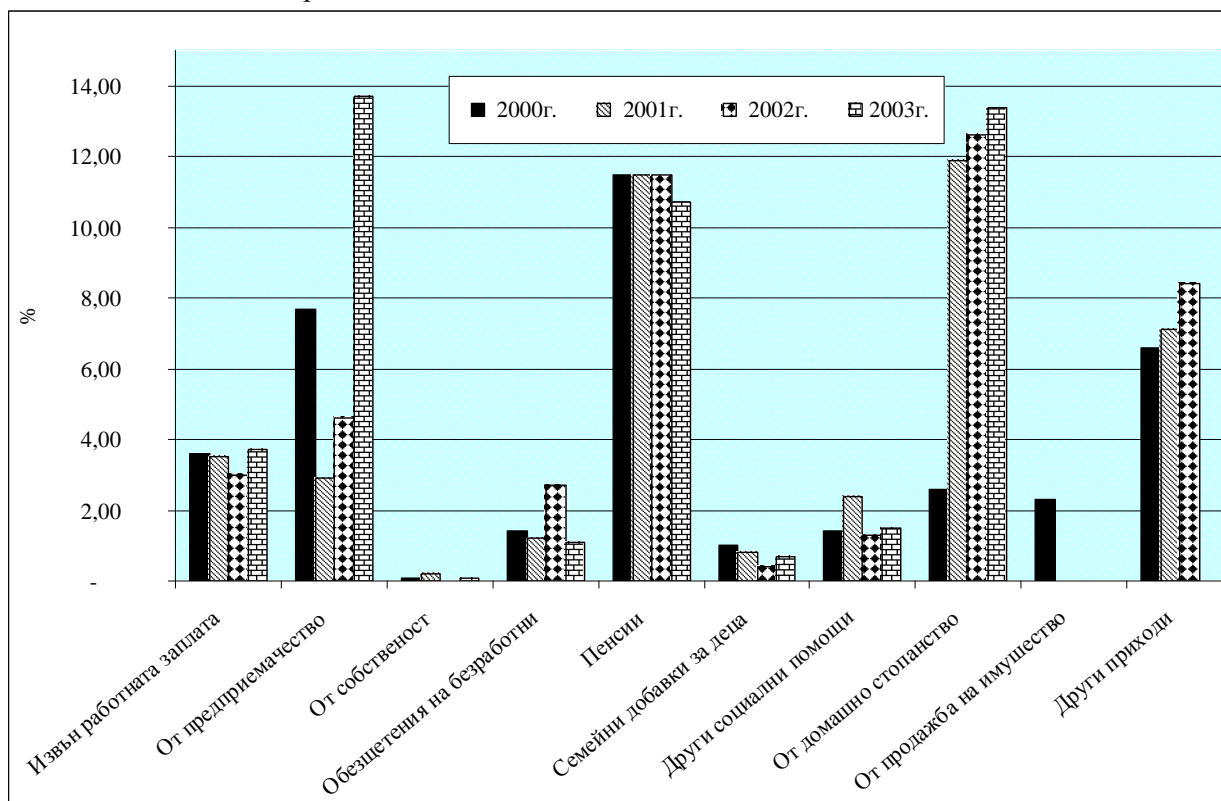
Източници	2000		2001		2002		2003	
	РБългария	Област Кърджали	РБългария	Област Кърджали	РБългария	Област Кърджали	РБългария	Област Кърджали
Общ доход	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
- Работа заплата	38,9	61,8	39,7	58,5	37,6	55,5	40,0	49,7
- Извън работната заплата	5,3	3,6	5,1	3,5	4,3	3,0	3,8	3,7
- От предприемачество	4,5	7,7	4,1	2,9	4,3	4,6	4,2	13,7
- От собственост	0,8	0,1	0,7	0,2	0,6	0,0	0,6	0,1
- Обезщетения на безработни	1,1	1,4	1,2	1,2	0,8	2,7	0,5	1,1
- Пенсии	21,4	11,5	23,7	11,5	20,2	11,5	20,6	10,7
- Семейни добавки за деца	0,8	1,0	0,7	0,8	0,4	0,4	0,6	0,7
- Други социални помощи	1,2	1,4	1,3	2,4	1,6	1,3	1,3	1,5
- От домашно стопанство	16,7	2,6	15,0	11,9	19,8	12,6	18,2	13,4
- От продажба на имущество	0,5	2,3	0,4	0,0	0,4	0,0	0,7	-
- Други приходи	8,8	6,6	8,1	7,1	10,0	8,4	9,5	5,4

* В пари и натура, средногодишен доход

Фиг. № 100. Доходи от работна заплата на домакинствата за Област Кърджали, %

Фиг. № 101. Структура на общия доход на домакинствата по източници /без работна заплата/ за Област Кърджали, %

Тенденцията за плавно увеличение на доходите се съпътства от тенденция за плавно увеличение и на общите разходи в домакинствата. В Област Кърджали за периода 2000-2003 г. разходите са се увеличили с 1064 лв. С най-голям дял участват общите потребителски разходи, от които: за храна - с увеличение от 996 лв., за жилища, вода, ел.енергия и горива за битови нужди - с увеличение от 116 лв., и за облекло и обувки - с увеличение от 127 лв. Има чувствително намаление на данъците, както и на влоговете. /Таблица № 69/.

Таблица № 69. Общ разход на домакинствата /средно на домакинство/ по групи разходи*

/Лева/

Групи разходи	2000		2001		2002		2003	
	РБългaрия	Област Кърджали	РБългaрия	Област Кърджали	РБългaрия	Област Кърджали	РБългaрия	Област Кърджали
Общо	4018	-	4043	4612	4556	4933	4861	5676
Общ разход	3832	3989	3850	4160	4326	4617	4585	5539
Потребителски общ разход	3254	3116	3315	3501	3744	3964	3970	4860
- Храна и безалк. напитки	1691	1531	1727	1936	1836	2178	1854	2527
- Алк. напитки и тютюн. изделия	147	131	142	134	169	123	186	175
- Облекло и обувки	154	210	137	206	158	262	161	337

- Жилища, вода, ел.енергия и горива за битови нужди	469	367	465	344	588	465	644	483
- Жил. обзавеждане и поддържане на дома	109	187	110	163	129	193	150	283
- Здравеопазване	139	85	150	98	176	83	199	130
- Транспорт	198	221	204	218	222	170	245	270
- Съобщения	98	82	128	122	182	166	214	228
- Свободно време, култ.отдих и образование	124	123	124	107	141	141	162	215
- Разнообразни стоки и услуги	125	179	128	173	143	183	155	212
Данъци	142	223	120	178	128	109	142	140
Домашно стопанство	113	133	119	141	130	161	119	178
Други разходи	323	517	296	340	324	383	354	361
Влог	95	-	108	266	115	237	125	79
Покупка на валута, ценни книжа	2	-	1	0	1	0	5	-
Изплатен дълг и даден заем	89	-	84	186	114	79	146	58

* В пари и натура, средногодишен разход

Общо разходите на едно лице в Област Кърджали се формират в най-голяма степен от общите потребителски разходи. За 2003 г. тези разходи са 1536 лв., от които: за храна - 799 лв., за жилища, вода, ел.енергия и горива за битови нужди - 153 лв. и за облекло и обувки - 106 лв. Както и при домакинствата има чувствително намаление на данъците и на влоговете. /Таблица № 70/.

Таблица № 70. Общ разход на домакинствата /средно на лице/ по групи разходи*

/Лева/

Година \ Групи разходи	2000		2001		2002		2003	
	РБългaрия	Област Кърд-жали	РБългaрия	Област Кърд-жали	РБългaрия	Област Кърд-жали	РБългaрия	Област Кърд-жали
Общо	1450	-	1492	1394	1710	1511	1853	1794
Общ разход	1383	1134	1420	1257	1624	1414	1748	1751
Потребителски общ разход	1174	886	1223	1058	1405	1214	1514	1536
- Храна и безалк. напитки	610	436	637	585	689	667	707	799
- Алк. напитки и тютюн. изделия	53	37	52	41	63	38	71	55
- Облекло и обувки	56	60	51	62	59	80	61	106
- Жилища, вода, ел.енергия и горива за битови нужди	169	104	171	104	221	142	246	153
- Жил. обзавеждане и поддържане на дома	39	53	41	49	48	59	57	90

- Здравеопазване	50	24	55	30	66	25	76	41
- Транспорт	72	63	75	66	83	52	93	85
- Съобщения	35	23	47	37	68	51	81	72
- Свободно време, култ.отдых и образование	45	35	46	32	53	43	62	68
- Разнообразни стоки и услуги	45	51	48	52	55	57	60	67
Данъци	51	63	44	54	48	33	54	44
Домашно стопанство	41	38	44	43	49	49	45	56
Други разходи	117	147	109	102	122	118	135	115
Влог	34	-	40	81	43	73	47	25
Покупка на валута, ценни книжа	1	-	1	0	0	0	2	-
Изплатен дълг и даден заем	32	-	31	56	43	24	56	18

* В пари и натура, средногодишен разход

От структурата на общия разход на домакинствата през 2003 г. за Област Кърджали е видно, че най-висок дял имат общите потребителски разходи - 87,7 %, в които се вместиат разходите за храна - 45,6 % от общите разходи, и на второ и трето място чувствително по-малките разходи - тези за жилища, вода, ел.енергия и горива за битови нужди - 8,7 % и облекло и обувки - 6,1 %. Тази тенденция е същата и за страната /Таблица № 71 и Фиг. № 102 и 103/.

Таблица № 71. Структура на общия разход на домакинствата по групи разходи*

/фиг. №102, №103/

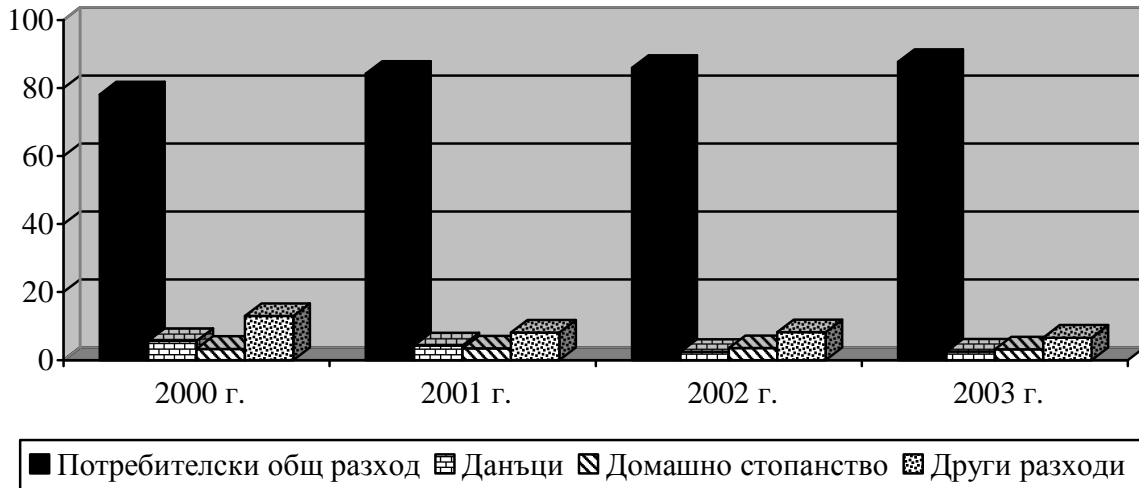
/Проценти/

Година \ Групи разходи	2000		2001		2002		2003	
	РБълг рия	Област Кърд- жали	РБълг рия	Област Кърд- жали	РБълг рия	Област Кърд- жали	РБълг рия	Област Кърд- жали
Общ разход	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Потребителски общ разход	84,9	78,1	86,1	84,2	86,5	85,9	86,6	87,7
- Храна и безалк. напитки	44,1	38,4	44,9	46,5	42,4	47,2	40,4	45,6
- Алк. напитки и тютюн. изделия	3,8	3,3	3,7	3,2	3,9	2,7	4,1	3,2
- Облекло и обувки	4,0	5,3	3,6	4,9	3,7	5,7	3,5	6,1
- Жилища, вода, ел.енергия и горива за битови нужди	12,3	9,2	12,1	8,3	13,6	10,1	14,1	8,7
- Жил. обзавеждане и поддържане на дома	2,8	4,7	2,9	3,9	3,0	4,2	3,3	5,1
- Здравеопазване	3,6	2,1	3,9	2,4	4,1	1,8	4,3	2,3
- Транспорт	5,2	5,5	5,3	5,2	5,2	3,7	5,4	4,9
- Съобщения	2,5	2,0	3,3	2,9	4,2	3,6	4,7	4,1
- Свободно време, култ.отдых и образование	3,2	3,1	3,2	2,6	3,3	3,1	3,5	3,9

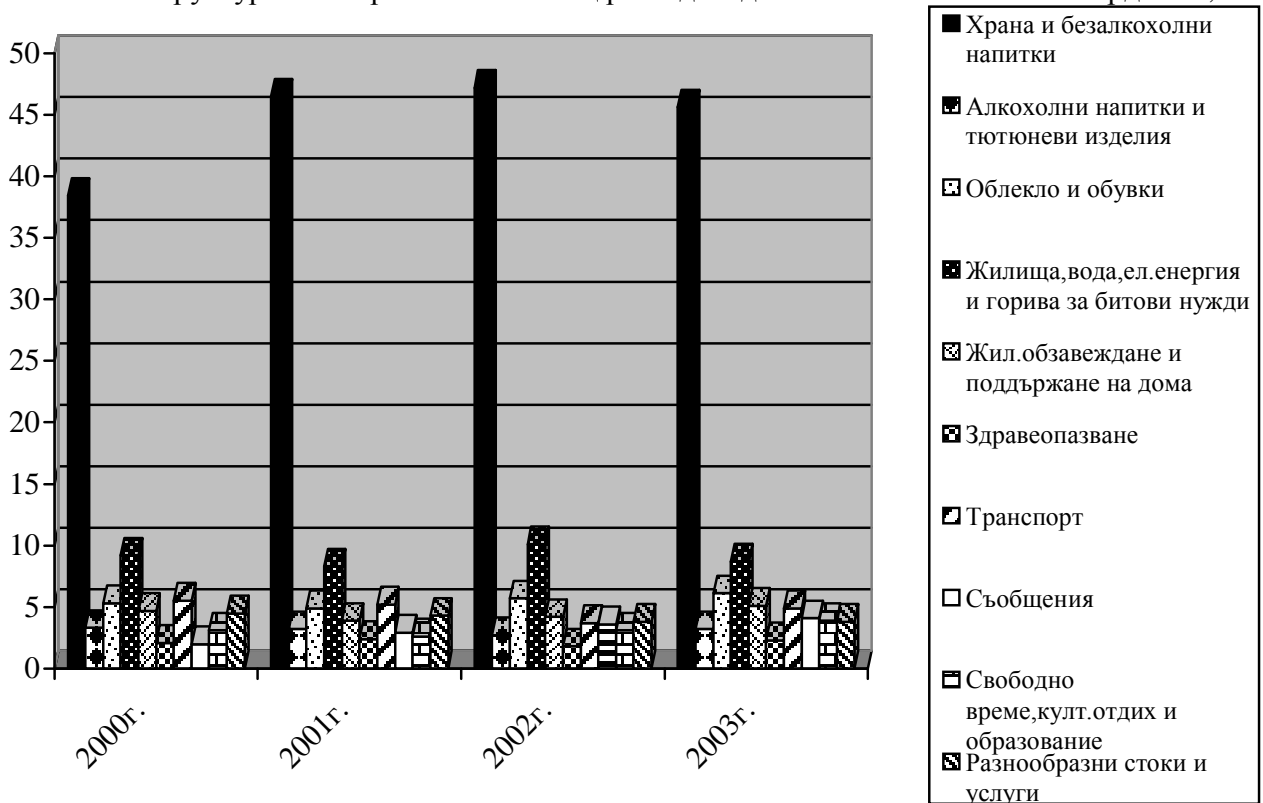
- Разнообразни стоки и услуги	3,4	4,5	3,2	4,3	3,3	3,8	3,3	3,8
Данъци	3,7	5,6	3,1	4,3	2,9	2,4	3,1	2,5
Домашно стопанство	2,9	3,3	3,1	3,4	3,0	3,5	2,6	3,2
Други разходи	8,5	13,0	7,7	8,1	7,4	8,2	7,7	6,6

* В пари и натура, средногодишен разход

Фиг.№ 102. Структура на общия разход на домакинствата по групи разходи за Област Кърджали, %

Фиг. № 103. Структура на потребителския общ разход на домакинствата в Област Кърджали, %

На базата на изложените дотук данни се налагат следните по-важни изводи за състоянието и тенденциите на развитие на доходите на домакинствата в Област Кърджали, за периода 2000-2003 г.:

- Има тенденция за плавно увеличаване на общите средни доходи, която се съпътства от плавно увеличаване и на общите средни разходи на домакинствата;
- За периода източниците на доходи се формират най-вече от работната заплата и нейния относителен дял е най-голям, но се бележи тенденция към плавно и чувствително увеличаване делът на доходите от предприемачество /от 7,7 % на 13,7 %/ и домашно стопанство /от 2,6 % на 13,4 %/ ;
- От структурата на общия разход на домакинствата по групи разходи за Област Кърджали е видно, че най-висок дял имат общите потребителски разходи, които са прекалено големи и техния дял за периода се увеличава. В тези разходи се включват разходите за храна, за жилища, вода, ел.енергия и горива за битови нужди, както и за облекло и обувки, т.е. задължителните домакински разходи и тези за преживяване са много големи, докато разходите за свободно време, културен отдих и образование представляват едва 3,9 %.

5.2.Жизнен стандарт

Това е един комплексен показател, изводите за който трябва да се направят по наблюдението на много индикатори. Той е свързан с: ръста на икономическо развитие, доходите и разходите на населението, жилищното задоволяване, здравните услуги, транспортния достъп, свободното време, културния отдих и образованието и др., но като най-важни се очертават възможностите за покриване на задължителните домакински разходи, както и придобиване на движимо и недвижимо имущество, и доколко доходите позволяват това.

Анализ на всеки един от тези индикатори е застъпен в самостоятелен раздел, поради това ще бъдат разгледани само жилищното обезпечаване и придобиване на движимо имущество.

5.2.1.Жилищно обезпечаване

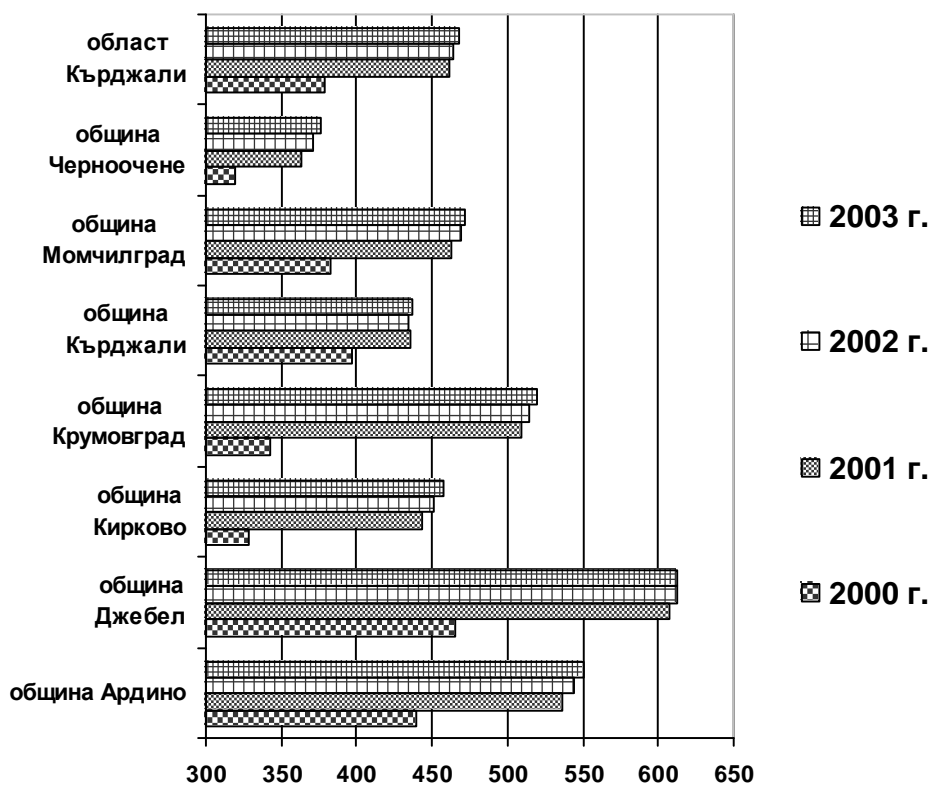
От 2001 г. за Област Кърджали броя на жилищата на хиляда човека от населението бележи тенденция на леко увеличение, което, сравнено с показателя

от 2000 г. е малко. Тази тенденция се забелязва във всички общини на областта. Въпреки намаляващия брой на населението, тези сравнения определят бавните темпове на новото жилищно строителство /Таблица № 72 и Фиг. № 104/.

Таблица № 72. Обезпеченост на населението с жилища по общини в Област Кърджали
/фиг. №104/

Община/ област	Жилища на хиляда човека от населението			
	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.
Ардино	440	536	544	551
Джебел	465	607	612	612
Кирково	328	443	451	457
Крумовград	343	509	514	520
Кърджали	397	435	434	437
Момчилград	383	463	469	472
Черноочене	320	363	371	376
Област Кърджали	379	461	464	468

Фиг. № 104. Жилища на хиляда човека от населението по общини в Област Кърджали – брой

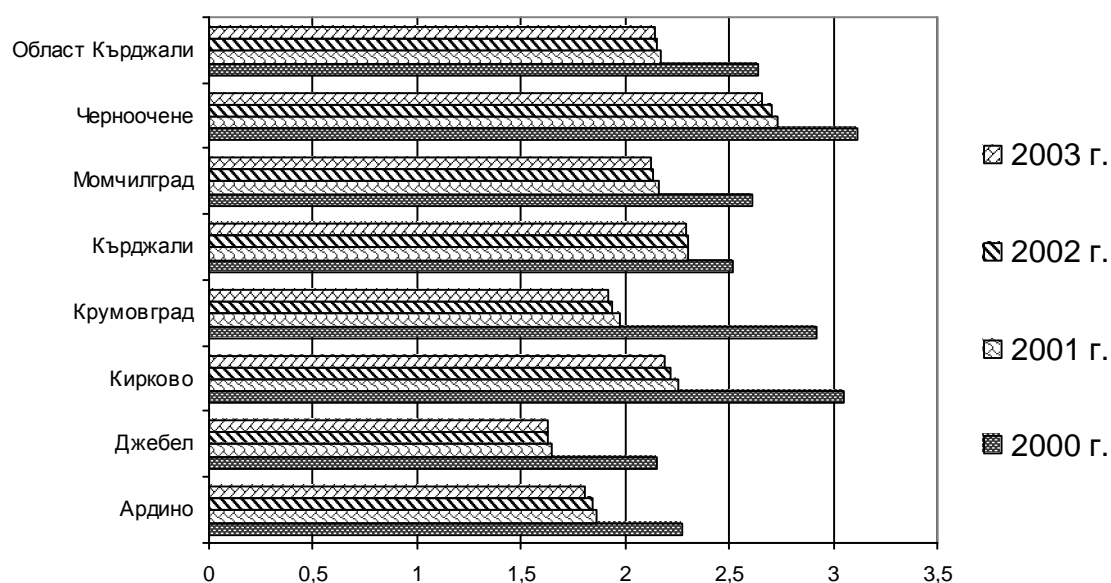

Паралелно и в унисон с направените изводи по-горе, за областта и по общини е характерна слаба тенденция за намаляване средния брой на лицата на едно жилище, и увеличаване жилищната площ на човек от населението /Таблица № 73 и Фиг. № 105 и 106/.

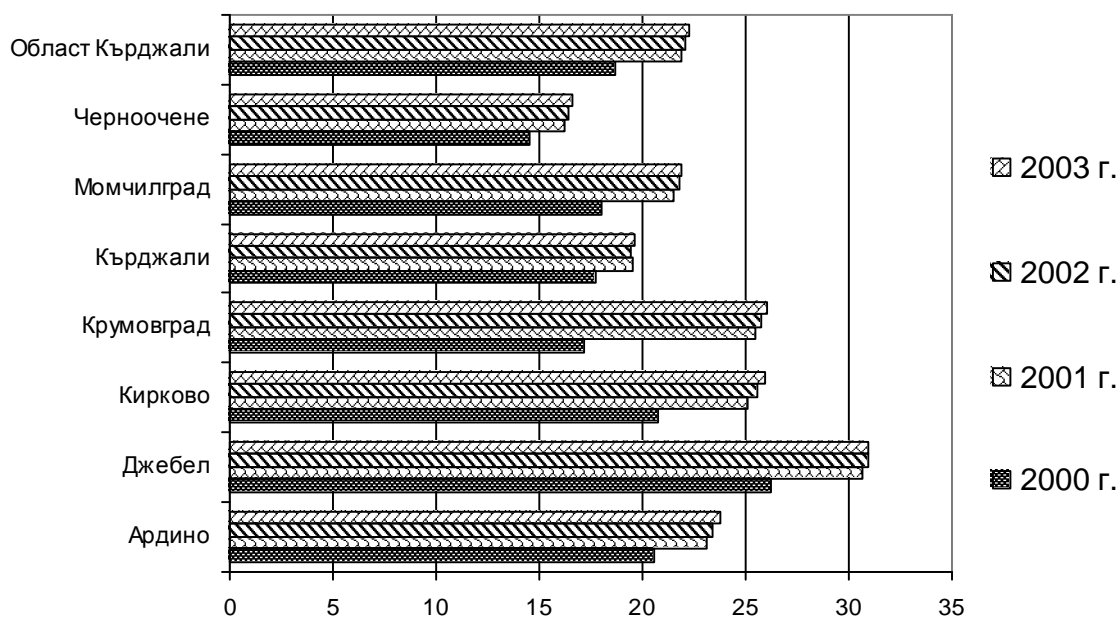
Таблица № 73. Среден брой лица на едно жилище и обезпеченост с жилищна площ на човек от населението по общини в Област Кърджали /фиг. №105, №106/

Община/ област	2000 г.		2001 г.		2002 г.		2003 г.	
	Лица на едно жилище /бр./	Жил. площ на човек /кв.м./	Лица на едно жилище /бр./	Жил. площ на човек /кв.м./	Лица на едно жилище /бр./	Жил. площ на човек /кв.м./	Лица на едно жилище /бр./	Жил. площ на човек /кв.м./
Ардино	2,27	20,60	1,86	23,12	1,84	23,4	1,81	23,8
Джебел	2,15	26,25	1,65	30,62	1,63	30,9	1,63	30,9
Кирково	3,05	20,75	2,26	25,11	2,22	25,6	2,19	25,9
Крумовград	2,92	17,18	1,97	25,48	1,94	25,8	1,92	26,0
Кърджали	2,52	17,69	2,30	19,49	2,30	19,4	2,29	19,6
Момчилград	2,61	18,00	2,16	21,50	2,13	21,8	2,12	21,9
Черноочене	3,12	14,49	2,73	16,18	2,70	16,4	2,66	16,6
Област Кърджали	2,64	18,67	2,17	21,93	2,15	22,1	2,14	22,3

Фиг. № 105. Среден брой лица на едно жилище по общини в Област Кърджали, брой

Фиг. № 106. Обезпеченост с жилищна площ на човек от населението по общини в Област Кърджали, кв.м.

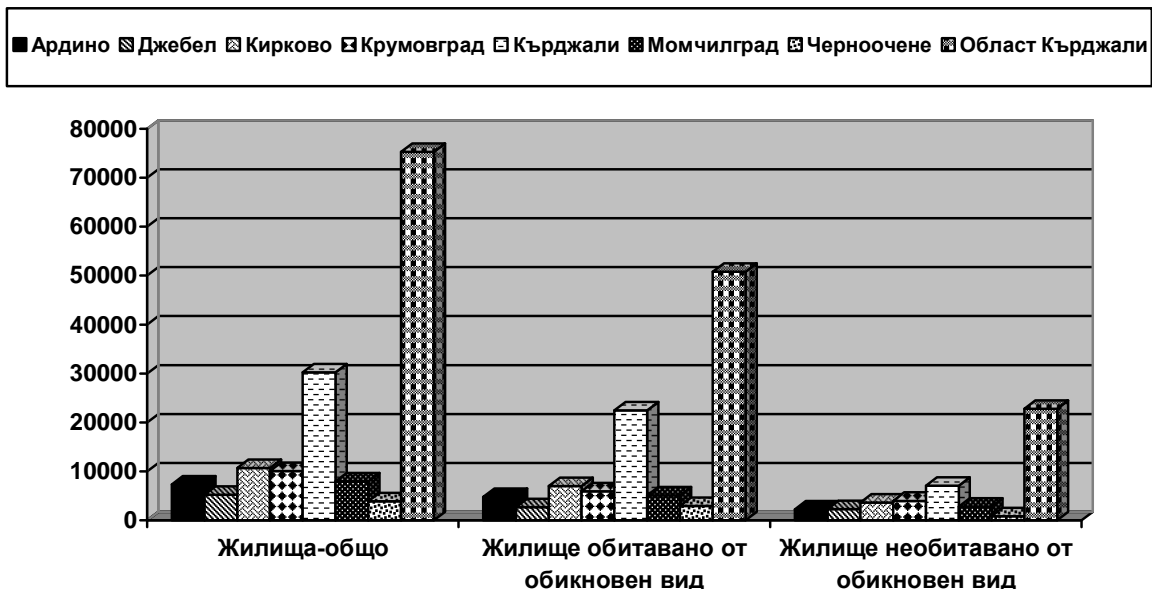

Сравнявайки броя на жилищата с броя на населението над 18 години за областта, се забелязва достатъчна задоволеност на семействата с жилища, някои от които разполагат с повече от едно. Не е положително това, че около 30 % от общия брой жилища са необитаеми, за което икономическия и демографски фактори изиграват важно значение /Таблица № 74 и Фиг.№ 107/.

Таблица №74. Жилища-обитавани и необитавани по общини в Област Кърджали, Преброяване 01.03.2001 г. /фиг. №107/

Общини/ Област	Жилища-общо	/Брой/	
		Жилище обитавано от обикновен вид	Жилище необитавано от обикновен вид
Ардино	7 294	4 755	2 213
Джебел	5 232	2 660	2 276
Кирково	10 697	6 980	3 639
Крумовград	10 061	5 923	3 979
Кърджали	30 230	22 481	7 075
Момчилград	7 940	5 098	2 812
Черноочене	3 858	2 916	815
Област Кърджали	75 312	50 813	22 809

Фиг.№107. Жилища-обитавани и необитавани - общо и по общини в Област Кърджали, Преброяване 01.03.2001 г., брой

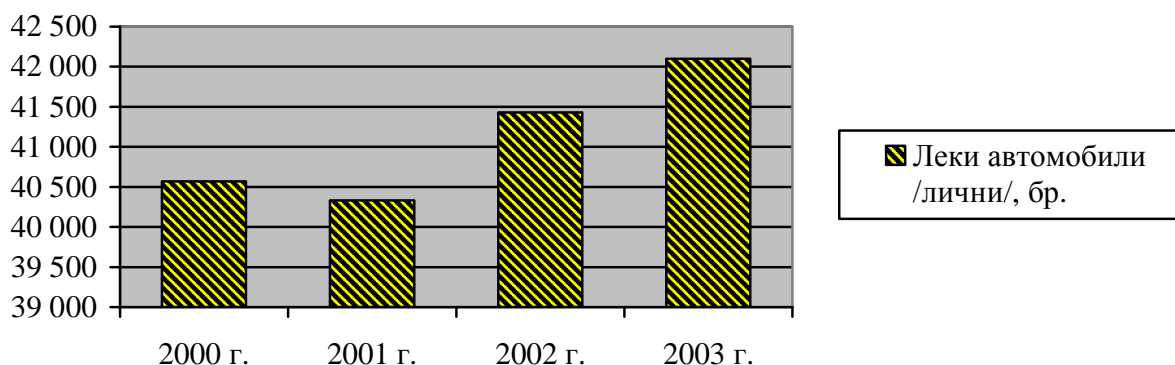
5.2.2. Движимо имущество

Регистрираните ППС в Област Кърджали за последните четири години са /Таблица № 75 и Фиг.№ 108/:

Таблица №75. Регистрирани ППС в Област Кърджали към 31.12. /фиг. №108/

ППС	Година	/Брой/			
		2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.
Регистрирани ППС-общо, от тях:		66 470	66 234	67 364	68 417
-леки автомобили /лични/		40 569	40 332	41 431	42 100
-леки автомобили /фирмени/		944	956	966	1 019
-товарни автомобили /лични/		2 170	2 141	2 193	2 243
-колесни трактори /лични/		411	419	425	423
-автобуси /лични/		361	357	358	355
-автобуси /фирмени/		408	425	428	415

Фиг. № 108. Регистрирани леки автомобили /лични/ в Област Кърджали към 31.12., брой

Възрастта на личните автомобили /лични и фирмени/ за областта към 31.12.2003 г. наброяват следната численост от първата начална регистрация:

- над 30 години - 2 146 бр.
- от 20 до 30 години - 13 568 бр.
- от 10 до 20 години - 21 695 бр.
- от 5 до 10 години - 2 308 бр.
- до 5 години - 222 бр.

Десет от най-разпространените регистрирани марки леки автомобили /лични и фирмени/ в Област Кърджали към 01.04.2005 г. са:

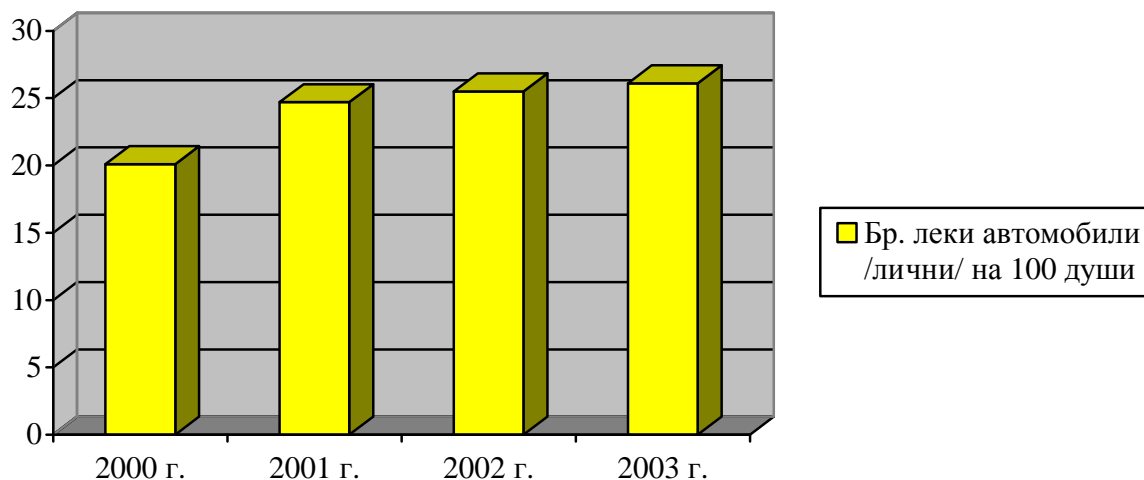
		/Броя/	
1. ВАЗ	12 653	6. Ауди	1 160
2. Москвич	7 251	7. Трабант	1 077
3. Фолксваген	4 225	8. Вартбург	910
4. Форд	2 740	9. Шкода	817
5. Мерцедес	1 300	10. Пежо	561

Спрямо населението на Област Кърджали за периода 2000 - 2003 г., броя на личните леки автомобили на 100 души се увеличава /Таблица № 76 и Фиг.№ 109/. То е:

Таблица № 76. Брой леки автомобили /лични/ на 100 души от населението на Област Кърджали /фиг. №109/

Показател \ Година	Мярка	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.
Население	бр.	201 360	163 341	162 332	161 002
Брой леки автомобили /лични/	бр.	40 569	40 332	41 431	42 100
Брой леки автомобили /лични/ на 100 души	бр./100 души	20,1	24,7	25,5	26,1

Фиг. № 109. Брой леки автомобили /лични/ на 100 души от населението на Област Кърджали

На базата на изложените дотук данни и направените изводи по редица индикатори, застъпени в самостоятелни раздели на анализа, се налагат следните по-важни изводи за жизнения стандарт на населението в Област Кърджали, за периода 2000-2003 г.:

- За периода 2000-2003 г. намалява относителния дял на работната заплата като източник на доходи, но се увеличава относителният дял на доходите от предприемачество /от 7,7 % на 13,7 %/ и домашно стопанство /от 2,6 % на 13,4 %/;

- За същия период приходите от спестявания нарастват, а взетите заеми и кредити намаляват. Въпреки това, обезпечаването със собствени жилища е по-скоро момент от стари парични натрупвания на населението;

- Най-висок дял имат общите потребителски разходи и техният относителен дял за периода 2000-2003 г. се увеличава. В тези разходи се включват разходите за храна, за жилища, вода, ел.енергия и горива за битови нужди, както и за облекло и обувки, т.е. задължителните домакински разходи и тези за преживяване са много големи, докато разходите за свободно време, културен отдих и образование представляват едва 3,9 %. За здравеопазване те са 2,3 %, а разходите за алкохолни напитки и тютюневи изделия съставляват 3,2 %.

- За периода 2000-2003 г. се увеличава както броя на общо регистрираните ППС, така и броя на личните автомобили - леки и товарни. При леките автомобили около 50 % от всички регистрирани са на възраст между 10 и 20 години, но с налагане на по-високите стандарти и изисквания, се регистрират все по-нови автомобили. Преобладаващ е броят на марките автомобили, производство на бившите социалистически страни, които са също около 50 % от десетте най-разпространени регистрирани марки леки автомобили. Увеличава се и броят на леките лични автомобили на 100 души от населението.

5.3.Безработица

По отношение на човешките ресурси в Област Кърджали се наблюдава характерната за страната тенденция на демографско остаряване. Същевременно като резултат от трудностите от икономически характер се явява снижаването на заетостта в областта. Оформят се рискови групи на регионалния трудов пазар, които са неравностойни по отношение на останалите субекти, предлагащи работната си сила. Влияние за това оказва факта, че в областта е значителен дялът на населението с по-ниско образователно равнище и квалификация.

Протичащата структурна реформа и реструктурирането на икономиката са пряко свързани с намаляване броя на заетите.

5.3.1.Състояние на заетостта

По данни от Наблюдението на работната сила на Националния статистически институт през третото тримесечие на 2004 г. броят на икономически активните лица във всички народностопански отрасли на областта са:

Таблица № 77. Население на 15 и повече навършени години по икономическа активност в Област Кърджали

Област	Работна сила /хил./			Коефициент на икономическа активност %	Коефициент на заетост %	Коефициент на безработица %
	Всичко	Заети	Безработни			
Кърджали	70,6	69,1	1,5	52,6	51,5	2,1

Според Наблюдението на работната сила в Област Кърджали 69,1 хиляди са заетите лица.

В Област Кърджали има сравнително добро ниво на заетост според данните, поради сравнително малкият брой на населението и заетостта на трудовите ресурси главно в отглеждане на тютюн и животновъдство в личното стопанство.

Коефициентът на заетост е 51,5 % за Област Кърджали, при 45,3 % - средно за страната. В съответствие с това е и малкият брой на безработните в областта. Според Националния статистически институт коефициентът на безработица е 2,1 % /Таблица № 77/.

Преходният период създаде предпоставки за отраслово преразпределение на заетите лица в регионалната икономика.

Разпределението на заетите лица по възрастови групи показва преобладаващ дял на лицата във възрастовите групи от 45 до 54 г. и от 35 до 44 г. възраст. Следват лицата във възрастова група от 25 до 34 г.

В Област Кърджали водеща е групата на заетите във възрастовата група от 45 до 54 г. /Таблица № 78/.

Таблица № 78. Население на 15 и повече навършени години по икономическа активност и възраст в Област Кърджали

Области	Заети лица /хил./				
	15-24 г	25-34 г	35-44 г	45-54 г	над 55 г.
Кърджали	7,4	14,5	16,3	18,4	5,6

5.3.2. Динамика и структура на безработицата

Провеждащата се структурна реформа и условията на валутен борд оказваха решаващо въздействие върху пазара на труда през наблюдавания период - 2000 - 2004 г.

Процесите на активизиране на икономиката се осъществяват бавно, но вече са налице първите икономически резултати - бизнесклиматът в страната и областта влияе върху активността на частния сектор, който обаче все още не е в състояние да поеме освободената работна сила и производствени мощности.

Безработицата е характерна черта на всяка пазарно ориентирана икономика.

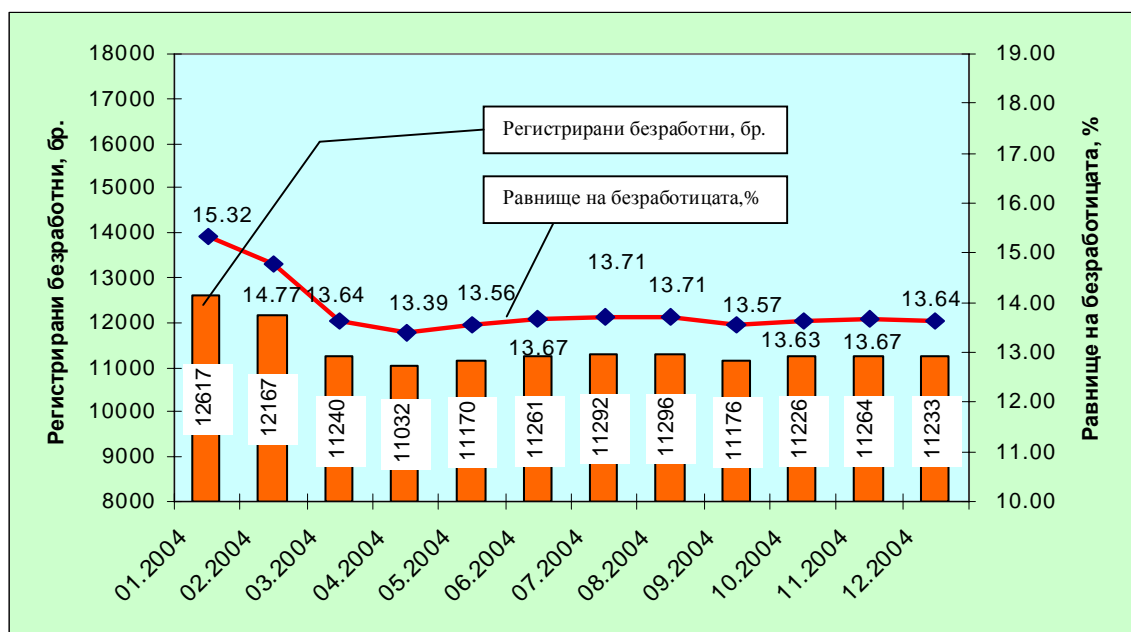
При икономически активно население за областта от 82 379 лица се забелязва следната годишна динамика на безработицата в Област Кърджали: /Таблица № 79/

Таблица № 79. Годишна динамика на безработицата в Област Кърджали /фиг. №110/

Показатели:	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.
Безработни лица - бр.	15 468	14 430	14 406	12 845	11 415
Равнище на безработица - %	15,84	14,78	16,17	15,59	13,86

През 2004 г. се наблюдава следната динамика на безработицата /Фиг. №110/:

Фиг. № 110. Динамика на безработицата в Област Кърджали през 2004 г.

Безработните лица от 12 617 през първия месец на 2004 г., когато е най-високият им брой, достигат най-ниската си численост от 11 032 лица през април и нарастват незначително до 11 264 души през ноември, за да стигнат до 11 233 през месец декември.

Сравнявайки данните е видно, че нивото на регистрираната безработица бележи положителна тенденция на плавно понижение през първите месеци на годината, а през останалата част се задържа на ниво без драстични покачвания.

За 2004 г. в Дирекциите “Бюро по труда” от Област Кърджали са регистрирани средно 11 415 безработни лица, което е с 4 053 души по-малко в сравнение със средно регистрираните безработни за 2000 г.

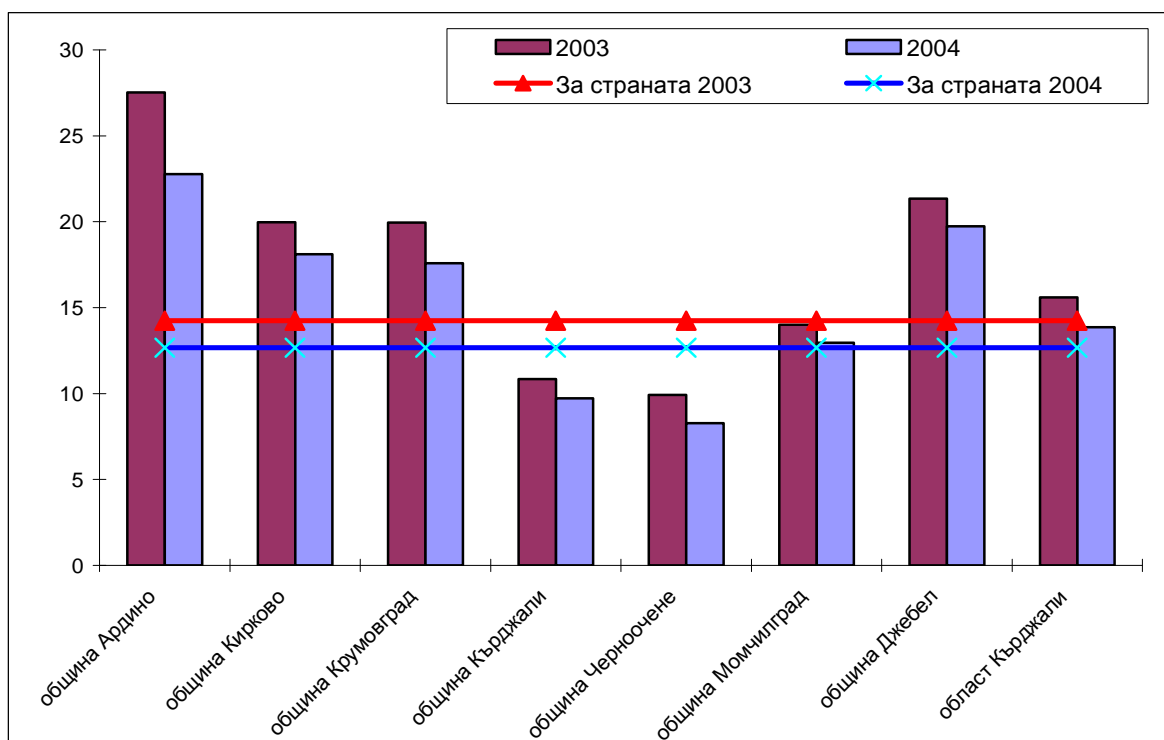
Като цяло стойността на показателя *равнище на безработица* е по-висока от средната за страната за същия период /за страната - 12.67%/. Сравнявайки данните е видно, че нивото на регистрираната безработица след отбелязания връх през 2002 г., намалява през следващата година и достига най-ниското си

ниво през 2004 г. Това се дължи и на засиления процес на реструктуриране на икономиката /Таблица № 80 и Фиг. № 111/.

Таблица № 80. Равнище на безработица по общини в Област Кърджали /фиг. №111/

Общини/ област	Равнище на безработица - %				
	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.
община Ардино	30,52	29,52	32,66	27,52	22,77
община Джебел	19,96	19,02	25,04	21,35	19,73
община Кирково	19,98	18,24	23,76	19,97	18,11
община Крумовград	16,48	14,69	22,47	19,95	17,59
община Кърджали	11,55	10,27	10,70	10,85	9,73
община Момчилград	11,93	13,37	16,85	14,01	12,96
община Черноочене	11,73	11,16	12,26	9,92	8,28
област Кърджали	15,84	14,78	16,17	15,59	13,86

Фиг. № 111. Равнище на безработица по общини в Област Кърджали, %

По-ниско от средното за страната ниво на безработица имат общините Черноочене /8,28%/ и Кърджали /9,73%/, община Момчилград /12,96%/ е почти на границата.

Със значително над средното за страната ниво на безработица е община Ардино /22,77%/. Над средното ниво на безработица за страната са и общините Джебел /19,73%/, Кирково /18,11%/, и Крумовград /17,59%/. От изложените данни се вижда, че проблемите, свързани с безработицата се решават много по-трудно в малките общини и населени места.

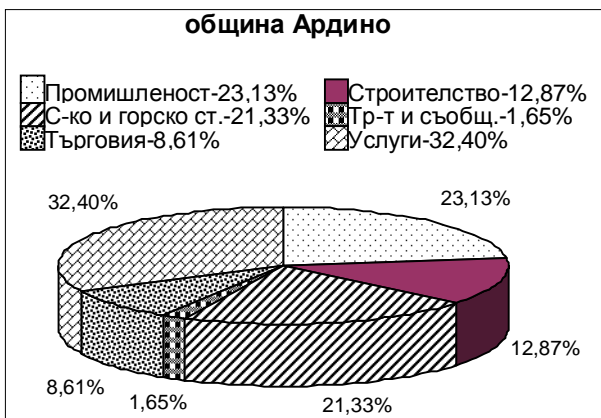
Регистрираните в Дирекциите “Бюро по труда” *безработни лица* имат следното териториално разпределение /Таблица № 81/:

Таблица № 81. Регистрирани безработни лица в Бюрата по труда по общини в Област Кърджали /фиг.№ 112 - № 118/

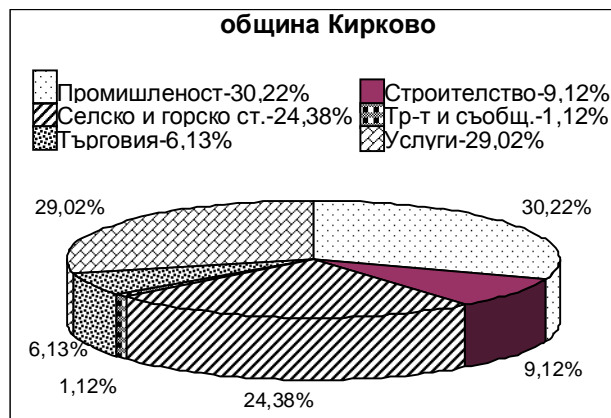
Общини/ област	Безработни лица - бр.				
	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.
община Ардино	2 464	2 383	2 222	1 872	1 549
община Джебел	1 082	1 031	1 104	941	870
община Кирково	3 453	3 152	3 067	2 578	2 339
община Крумовград	2 330	2 077	2 233	1 983	1 749
община Кърджали	4 236	3 768	3 717	3 769	3 379
община Момчилград	1 227	1 375	1 458	1 213	1 122
община Черноочене	676	643	604	489	408
Област Кърджали	15 468	14 430	14 406	12 845	11 415

Фигури № 112-118 дават ясна представа за *отрасловата структура на регистрираната безработица* в областта, като са взети някои по-обобщени основни отрасли на икономиката - промишленост, строителство, селско и горско стопанство, транспорт и съобщения, търговия и услуги:

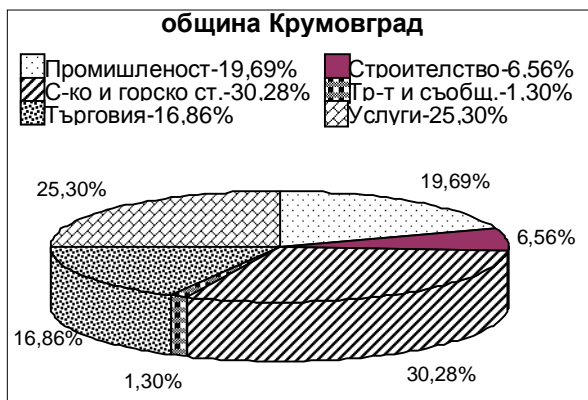
Фиг. № 112. Секторна структура на регистрираната безработица в община Ардино

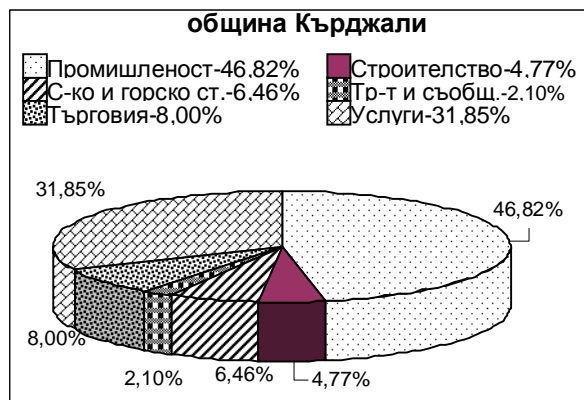
Фиг. № 113. Секторна структура на регистрираната безработица в община Кирково

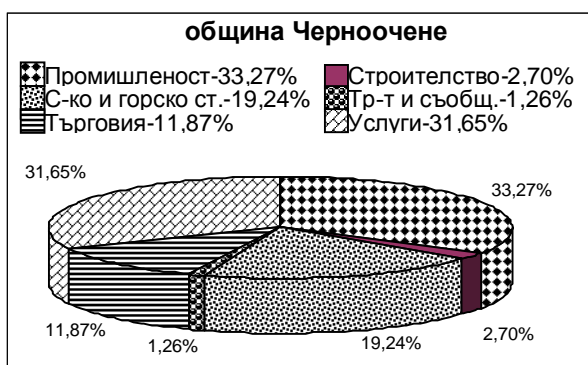
Фиг. № 114. Секторна структура на регистрираната безработица в община Крумовград

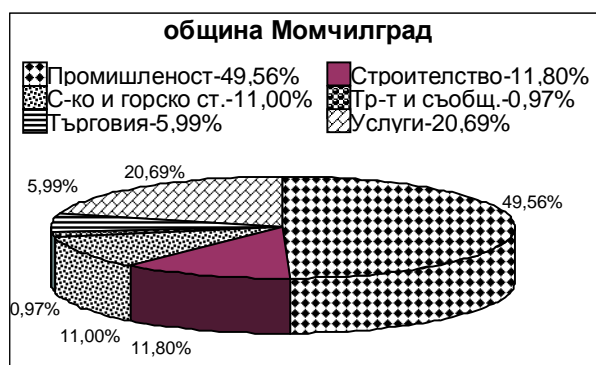
Фиг. № 115. Секторна структура на регистрираната безработица в община Кърджали

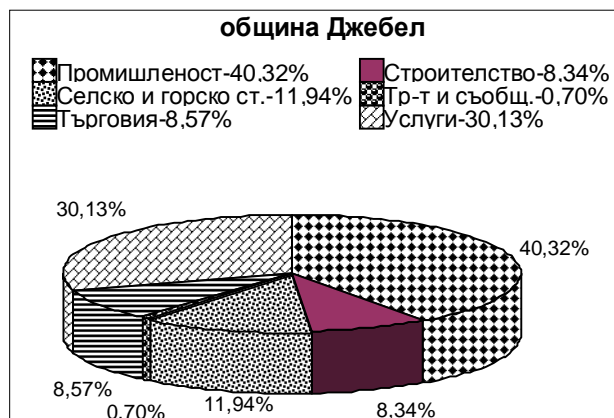
Фиг. № 116. Секторна структура на регистрираната безработица в община Черноочене

Фиг. № 117. Секторна структура на регистрираната безработица в община Момчилград

Фиг. № 118. Секторна структура на регистрираната безработица в община Джебел

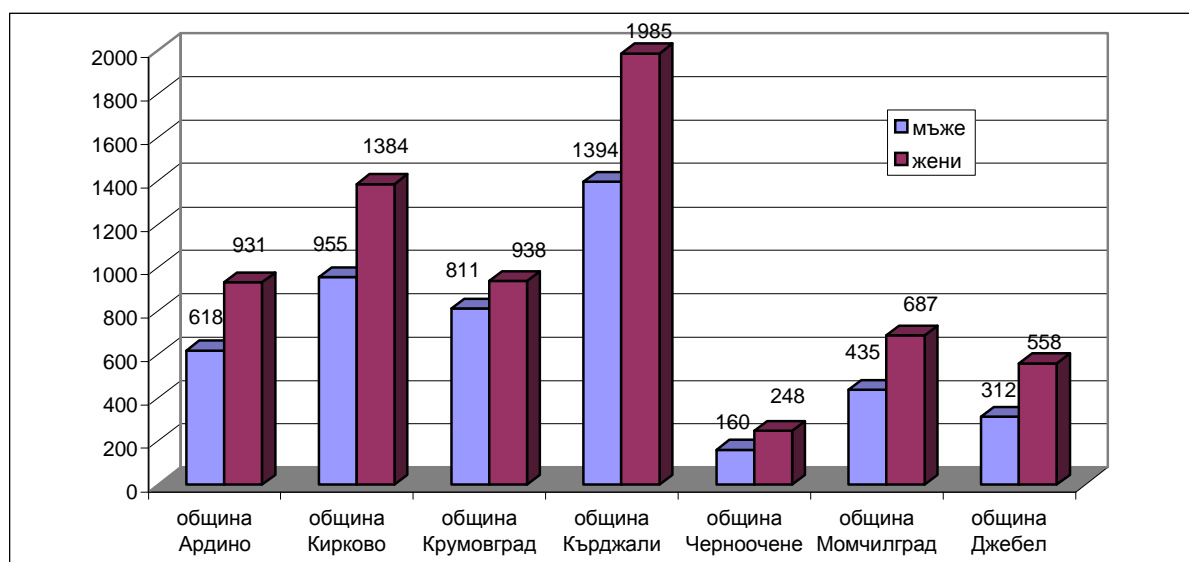

Регистрираните *безработни жени*, които в относителен дял съставляват съответно - 2000 г. - 59,6 %, 2001 г. - 57,9 %, 2002 г. - 55,4 %, 2003 г. - 57,9 % и за 2004 г. - 58,9 % от цялата група безработни са също рисковата категория с трайната тенденция за превес в регистрираните безработни като цяло /Таблица № 82 и Фиг. № 119/. Това най-вече се дължи на степента на развитие на тези отрасли от промишлеността в Област Кърджали, и техния по-голям относителен дял, за които мъжката работна сила е по-предпочитана.

Таблица № 82. Регистрирани безработни жени в Бюрата по труда по общини в Област Кърджали /фиг. № 119/

Общини/ област	Безработни жени - бр.				
	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.
община Ардино	1 375	1 307	1 272	1 105	931
община Джебел	672	632	653	589	558
община Кирково	2 133	1 917	1 800	1 533	1 384
община Крумовград	1 261	1 085	1 112	1 087	938
община Кърджали	2 651	2 206	2 001	2 168	1 985
община Момчилград	690	810	778	670	687
община Черноочене	440	411	360	291	248
област Кърджали	9 222	8 368	7 976	7 442	6 732

Фиг. № 119. Регистрирани безработни мъже/жени в Бюрата по труда по общини в Област Кърджали, брой

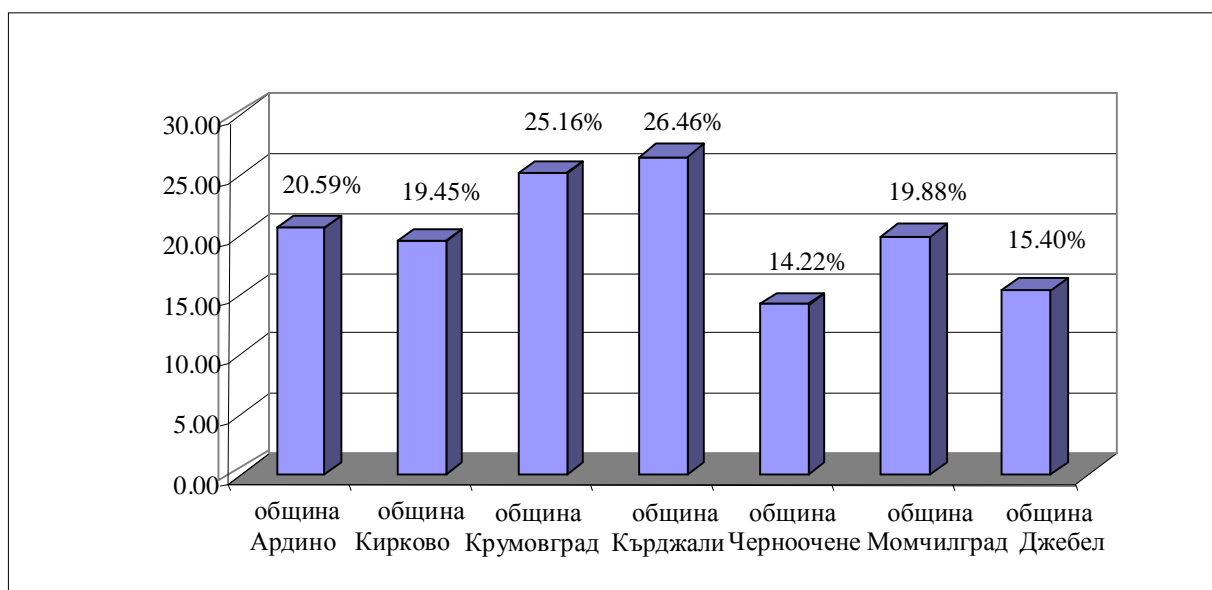
Разпределението на безработните лица *по признака възраст* се отличава със сравнителна равномерност на отделните групи. С най-голям дял са тези от 35 до 39 г. и от 40 до 44 г, съответно 15 % и 14 %, и от 30 до 34 г. и от 45 до 49 г. - по 12 на сто, които също спадат към рисковите групи регистрирани безработни лица, предвид наблюдаваната тенденция работодателите да търсят и наемат лица до 25-30 год. или над пенсионна възраст, с цел избягване плащането на осигурителни вноски.

Наблюденията на динамиката на регистрираната *младежка безработица* показват устойчиви нива и сравнително голям дял спрямо цялата група безработни лица. Предвид факта, че съгласно Закона за насърчаване на заетостта вече не се изплащат социални помощи при завършване на определена степен на образование или квалификация, тези данни за регистрация показват активната позиция на безработните младежи по отношение намирането на работа. Те са и индикатор за търсене на възможностите на Закона за насърчаване на заетостта за стимулиране на работодателите за наемане на млади хора /Таблица № 83 и Фиг. № 120/.

Таблица № 83. Регистрирани безработни младежи до 29 г. възраст в Бюрата по труда по община в Област Кърджали /фиг. № 120/

Общини/ област	Безработни младежи - бр.				
	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.
община Ардино	703	624	512	400	319
община Джебел	239	184	226	153	134
община Кирково	903	748	707	552	455
община Крумовград	600	517	617	456	440
община Кърджали	1 122	1 021	1 015	1 092	894
община Момчилград	307	309	350	275	223
община Черноочене	137	115	161	88	58
област Кърджали	4 011	3 518	3 585	3 015	2 523

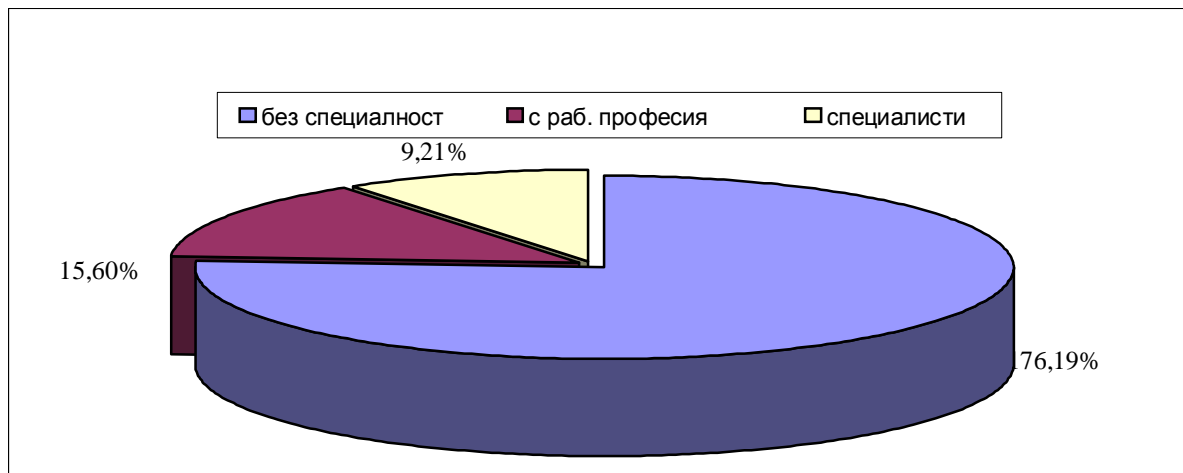
Фиг. № 120. Относителен дял на младежите до 29 г. спрямо общия брой безработни по общини в Област Кърджали, %

Професионалната структура /Фиг.№ 121/ се характеризира с висок относителен дял на регистрираните безработни лица:

- без специалност - 76,19 %
- с работнически професии - 15,60 %
- специалистите са - 9,21 %, от цялата съвкупност.

Фиг. № 121. Професионална структура на безработните в Област Кърджали, %

Сред специалистите с най-голям относителен дял е групата на лицата с инженерно-технически специалности. Особена рискова група е тази на регистрираните безработни лица без специалност, която е неконкурентноспособна на пазара на труда, като в нея влизат предимно лица от социално слабите семейства, което се оказва още по-голям проблем за решаване.

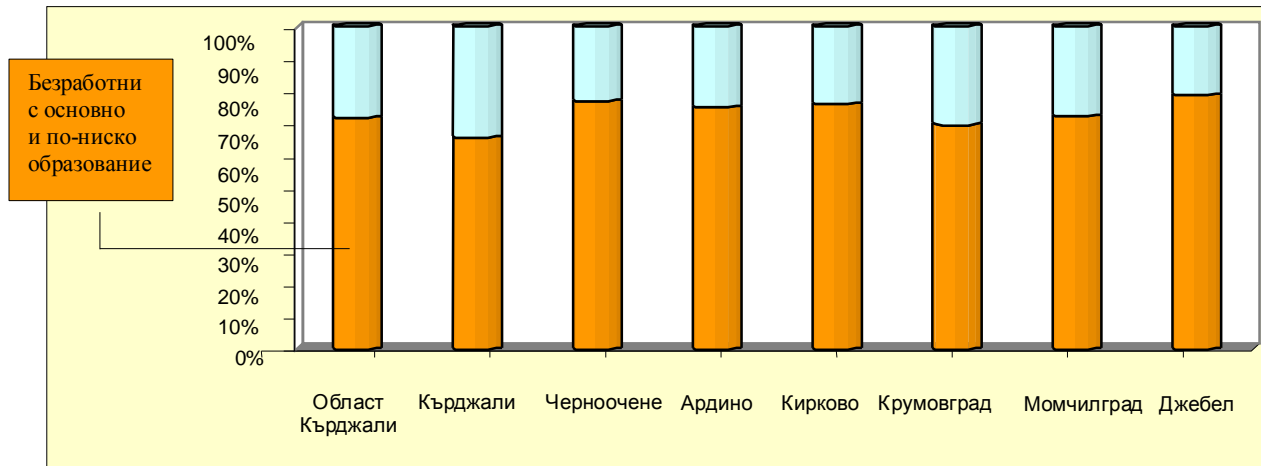
Сегментацията на предлагането на работна сила на областния трудов пазар по признака образование се отличава с трайно доминиращият дял на безработните лица с основно и по-ниско образование - 2000 г. - 69,5 %, 2001 г. - 69,9 %, 2002 г. - 69,6 %, 2003 г. - 71,2% и за 2004 г. - 70,2 % от всички регистрирани безработни лица /Таблица № 84 и Фиг. № 122/.

Висшистите съставляват 4,5 % и със средно образование съставляват 25,27 % от цялата разглеждана съвкупност.

Таблица № 84. Регистрирани безработни лица с основно и по-ниско образование в Бюрата по труда по общини в Област Кърджали /фиг. № 122/

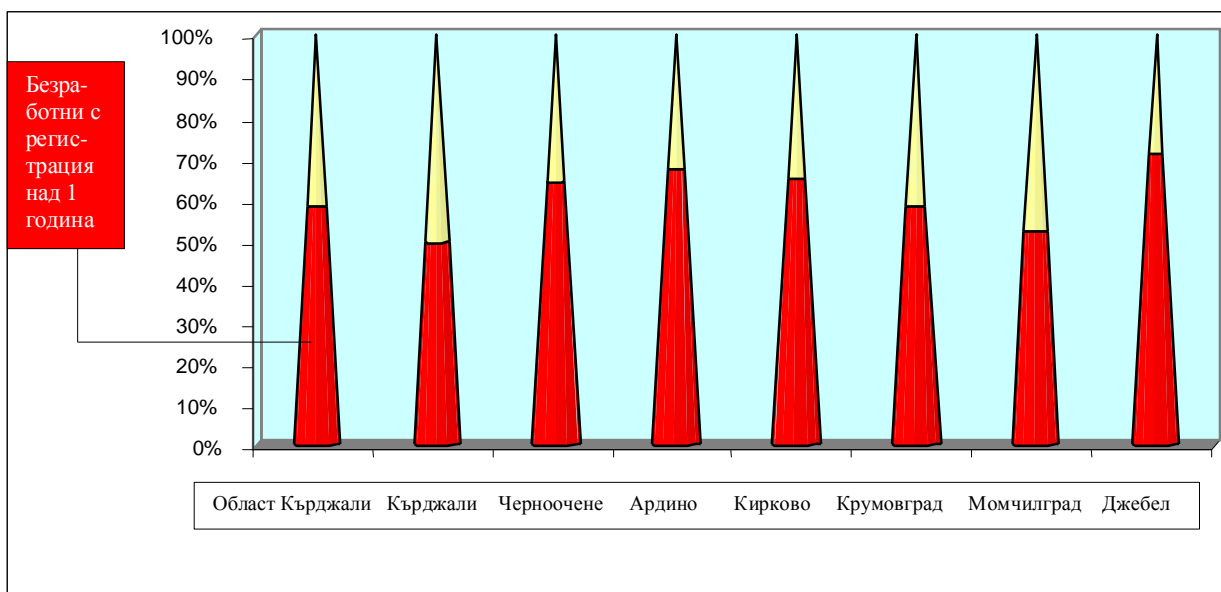
Общини/ област	Безработни лица с основно и по-ниско образование - бр.				
	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.
община Ардино	1 788	1 792	1 655	1 377	1 171
община Джебел	841	831	869	692	682
община Кирково	2 456	2 393	2 263	1 712	1 748
община Крумовград	1 586	1 540	1 478	1 211	1 202
община Кърджали	2 558	2 367	2 228	1 436	2 099
община Момчилград	888	1 019	1 049	788	797
община Черноочене	529	524	481	332	320
област Кърджали	10 646	10 466	10 023	7 548	8 019

Фиг. № 122. Относителен дял на безработните лица с основно и по-ниско образование спрямо общия брой безработни по общини в Област Кърджали, %

Регистрираните *продължително безработни лица* с престой в Дирекциите “Бюро по труда” над 1 година в Област Кърджали също са рискова група безработни. В края на анализирания период те са 6549 или съставляват 57,37 % от всички регистрирани безработни /Фиг. № 123/.

Фиг. № 123. Относителен дял на безработните с регистрация над 1 г. спрямо общия брой безработни по общини в Област Кърджали, %

Следователно една немалка част от безработните трудно се адаптират към наложените от стопанската конюнктура нови изисквания и поради тази причина изпадат в състояние на продължителна безработица. Липсата на подходяща квалификация и образование е сериозна пречка тези лица да бъдат успешно устроени на работа, в предвид ограничения брой на свободните работни места.

Свободните работни места, обявени от работодателите през разглеждания петгодишен период в Дирекциите “Бюро по труда” от Област Кърджали са следните /Таблица № 85/:

Таблица № 85. Заявени работни места по общини в Област Кърджали

Общини/ област	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.
община Ардино	28	44	36	87	79
община Джебел	19	23	18	26	54
община Кирково	45	79	60	83	91
община Крумовград	86	78	79	71	75
община Кърджали	202	227	216	207	184
община Момчилград	46	115	119	69	35
община Черноочене	7	15	20	16	19
област Кърджали	433	581	548	559	537

Натискът на трудовия пазар, измерващ се с броя на безработните лица, кандидатстващи за едно обявено в Дирекциите “Бюро по труда” работно място като цяло се движи в рамките на 13:1.

Това означава, че е налице определен дисбаланс между търсенето и предлагането на работна сила в полза на предлагането. Проследяването на трудово-пазарния натиск по периоди през годината показва ясно оформяща се тенденция към неговото намаление в резултат на силната зависимост на областния трудов пазар от фактори със сезонен характер, водещи през пролетните и летните месеци до значително нарастване на заявените в Дирекциите “Бюро по труда” свободни работни места. Но дисбалансът между търсене и предлагане на труд за дейности с постоянен характер се запазва и това дава основание за идентифициране на подходи за неговото разрешаване.

На базата на разгледаните дотук данни се налагат следните по-важни изводи за състоянието и тенденциите на развитие на трудовия пазар в Област Кърджали:

- Тенденциите в развитието на пазара на труда в областта през наблюдавания период са благоприятни. Формира се тенденция на постепенно намаление на броя на регистрираните безработни лица като цяло, в т.ч. и при

рисковите групи - жените, младежите до 29 г. възраст, лицата с основно и по-ниско образование;

- Страната ни е с високо равнище на безработица, въпреки че от 2000 г. насам се забелязва тенденция на непрекъснато намаление. Равнището на безработицата в Област Кърджали се характеризира с близки до средните за страната стойности;

- Средногодишният брой на безработните от 15 468 души през 2000 г. се редуцира до 11 415 души /с 4 053 по-малко, т.е. с 26,2 %/;

- Средногодишният темп, характеризиращ динамиката на безработицата е отрицателен /- 1,05 %/ при /- 0,32 %/ през 2000 г.;

- Намалява средният брой на безработните жени с 27 % ;

- Намалява средният брой на безработните младежи до 29 г. с 37 % ;

- Като трайна тенденция се явява дисбалансът между търсенето и предлагането на работна сила;

- Оформят се рискови групи на регионалния трудов пазар, които са неравностойни по отношение на останалите субекти, предлагащи работната си сила - безработни лица без специалност, с основно и по-ниско образование, продължително безработните лица с регистрация над 1 година и др. Това се чувства най-остро в районите, където е съсредоточено ромско население, което традиционно е социално изключено, въпреки инициативите за социална интеграция на тази общност. Възможностите за успешна трудова реализация на тези групи на сегашния етап са силно ограничени;

- Безработицата обуславя засилването на процесите на обезлюдяване, миграционните процеси, заселване на градовете и селата-общински центрове и обезлюдяване на по-малките населени места. Големият брой обезкуражени лица се нуждаят от специфични мерки, особено в условията на ниска икономическа активност и застаряване на населението.

5.4.Здравеопазване

Област Кърджали се отличава със сравнително добре развита здравна мрежа и осигуреност с медицински специалисти. В областта през периода 2000-2003 г. са функционирали следните здравни заведения.

Таблица № 86. Лечебни заведения за болнична помощ в област Кърджали по години
/фиг. № 125/

Заведения	2000	2001	2002	2003
	брой – легла	брой – легла	брой – легла	брой – легла
Общо	6 – 1147	6 – 1083	6 – 935	6 – 935
Много профилни болници	4 - 737	4 - 673	4 - 555	4 - 555
Специализиране болници	1 – 350	1 – 350	1 – 320	1 – 320
Диспансери	1 – 60	1 – 60	1 – 60	1 – 60

За последните пет години броя на болничните заведения не е променен, но легловият фонд е намалял незначително.

Броя на болничните легла % на 1000 души за 2002 / 2003/ 2004 е както следва: 2002- 5,8; 2003- 5,8; 2004- 5,8 %.

Броя на лекарите % на 10 000 души за съответните 2002- 24,7; 2003- 21,7; 2004- 22,5%. От тях в специализираната извънболнична помощ броя на лекарите за 2002- 111; 2003- 136; 2004- 129; а броят на общо практикуващите лекари на територията на областта за трите години е : 2002-90; 2003- 88; 2004-82.

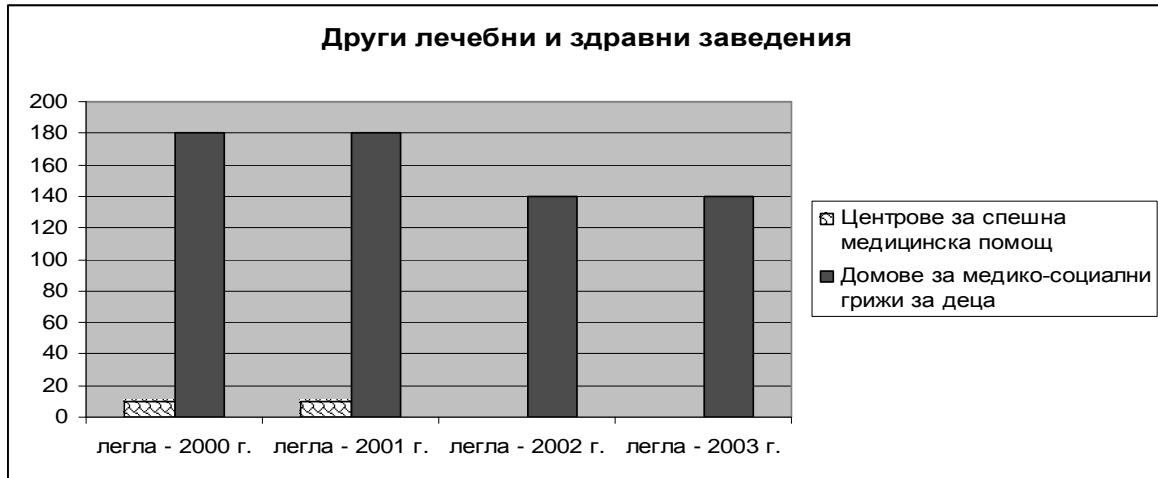
Таблица № 87. Лечебни заведения за извънболнична помощ в област Кърджали /фиг. № 126/

Общо	7 – 20	12 – 20	13 – 20	14 - 20
Диагностично-консултативни центрове	1-10	1-10	1-10	1-10
Медицински центрове	3-10	3-10	3-10	4-10
Стоматологични центрове	1	1	1	1
Медико-диагностични и медико-технически лаборатории	2	7	8	8

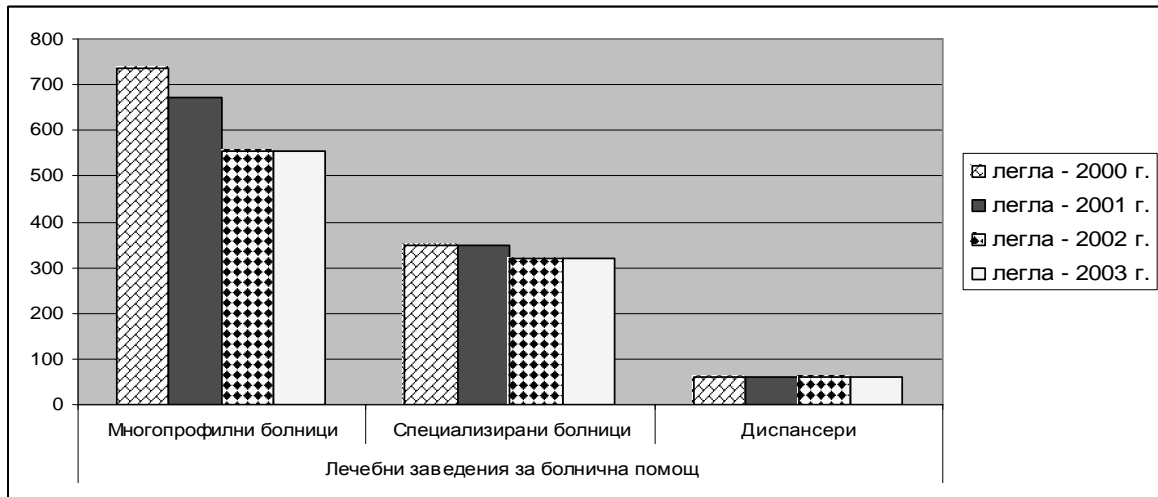
Таблица № 88. Други лечебни и здравни заведения в област Кърджали /фиг. № 124/

Общо	5-190	5-190	5-140	5-140
Центрове за спешна Медицинска помощ	1-10	1-10	1-	1-
Центрове за трансфузионна Хематология	1-	-	-	-
Хосписи	-	1	1	1
Домове за медико-социални Грижи за деца	1-180	1-180	1-140	1-140
Хигиенно-епидемиологични инспекции	1-	1-	1-	1-
Районни центрове по Здравеопазване	1-	1-	1-	1-

Фиг. № 124. Други лечебни и здравни заведения в област Кърджали

Фиг. № 125. Лечебни заведения за болнична помощ в област Кърджали по години

Фиг. № 126. Лечебни заведения за извънболнична помощ в област Кърджали

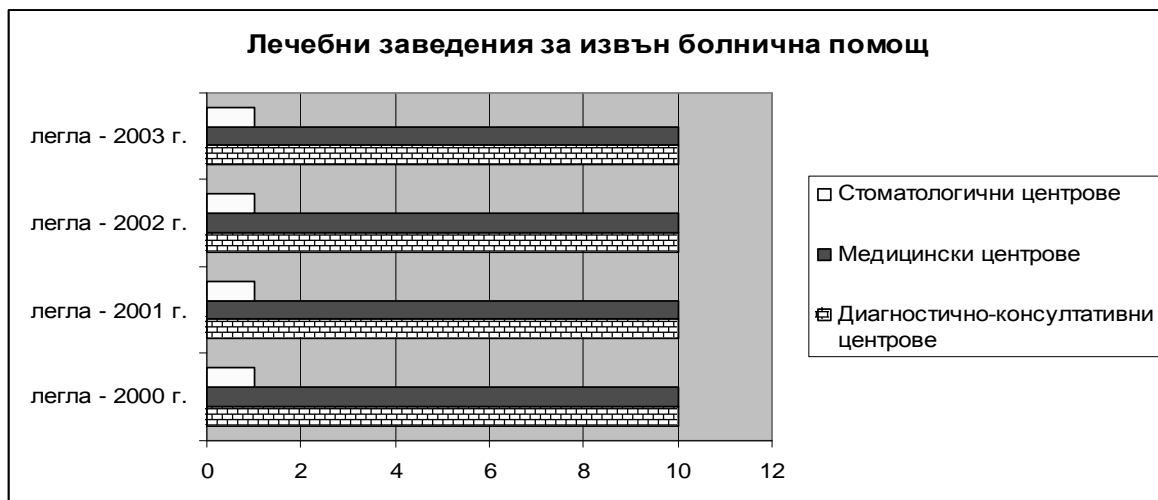

Таблица № 89. Болнични и детски заведения в област Кърджали /фиг. № 127/

	2000	2001	2002	2003
	брой – легла	брой – легла	брой – легла	брой – легла
Болнични заведения				
Област Кърджали	6-1147	6-1083	6-935	6-935
Детски заведения-детски ясли				
Област Кърджали	4-122	4-122	4-122	4-122

Фиг.№ 127. Болнични и детски заведения в област Кърджали

Спадащата раждаемост предизвиква намаляване броя на детските ясли. В сравнение с 1999г. броя на детските ясли е намалял два пъти, а местата в тях почти пет пъти.

Таблица № 90. Заведения за социални грижи и домашен социален патронаж /фиг. № 128/

Заведения	2000	2001	2002	2003
-----------	------	------	------	------

Област Кърджали	1	1	1	1
Брой	1	1	1	1
Места	500	500	526	450
Домашен социален патронаж				
Места	420	420	446	370
Домове с умствени затруднения				
Брой	1	1	1	1
Места	80	80	80	80

Фиг. № 128. Заведения за социални грижи и домашен социален патронаж

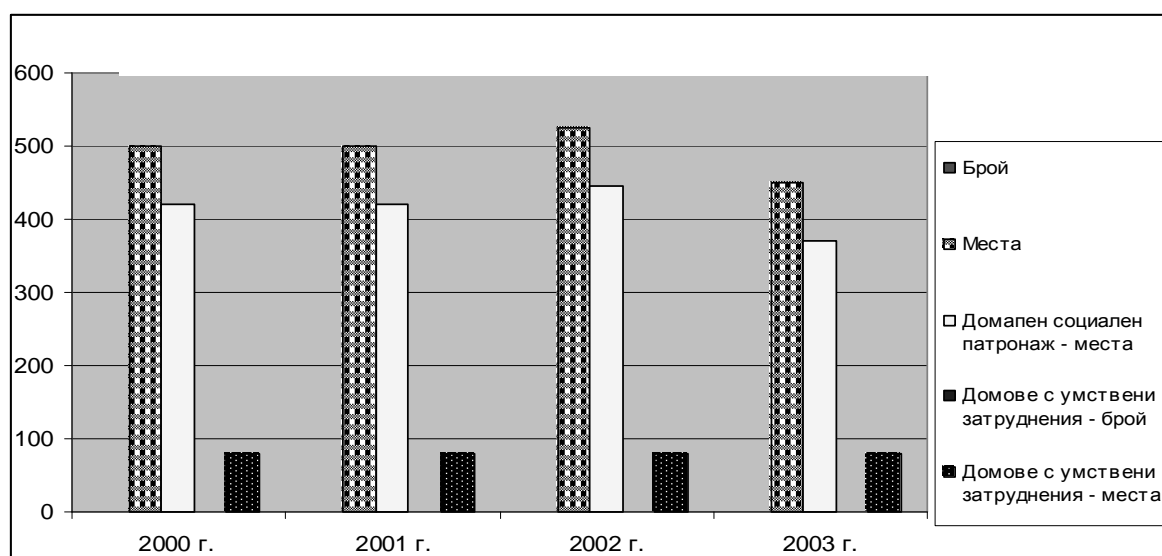

Таблица № 91. Медицински специалисти заети в здравната мрежа на област Кърджали /фиг. № 129/

	2000	2001	2002	2003
Лекари	342	378	401	397
Стоматолози	87	84	92	93

Фиг. № 129. Медицински специалисти заети в здравната мрежа на област Кърджали

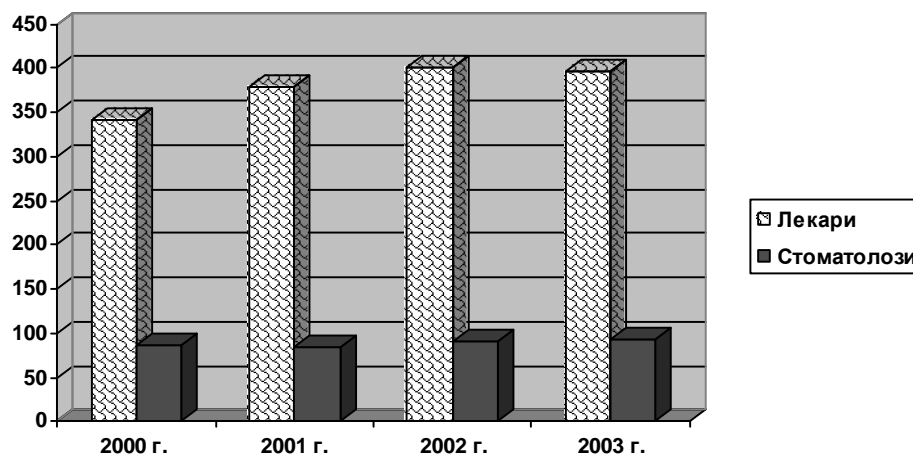

Таблица № 92. Социално значими заболявания на територията на област Кърджали /2004г./

№ по ред	Заболявания	Брой регистрирани заболели за първи път	% от общия брой на заболелите
1.	Нервни заболявания	49	6,04
2.	Травми и отравяния	4631	5,66
3.	Хипертония	2078	2,54
4.	Инсулти	1125	1,37
5.	Исхемична болест на сърцето	864	1,05
6.	Психични заболявания	829	1,01
7.	Диабет	389	0,47
8.	Хашимото (болест на щитовидната жлеза)	198	0,24
9.	Онкологични заболявания	193	0,23
10.	Инфаркти	160	0,19
	Общ брой заболели	81 708	
	Общ брой социално значими заболявания	15 410	
	% от общия брой заболели	18,85%	0,19

Като социално значими заболявания за населението на Област Кърджали се открояват на първо място нервните заболявания, последващи по броя на заболелите са в следната последователност: травми и отравяния, хипертония, инсулти, инфаркти, исхемична болест на сърцето, психични, диабет, хашимото /заболяване на щитовидната жлеза /, онкологични.

5.5. Образование

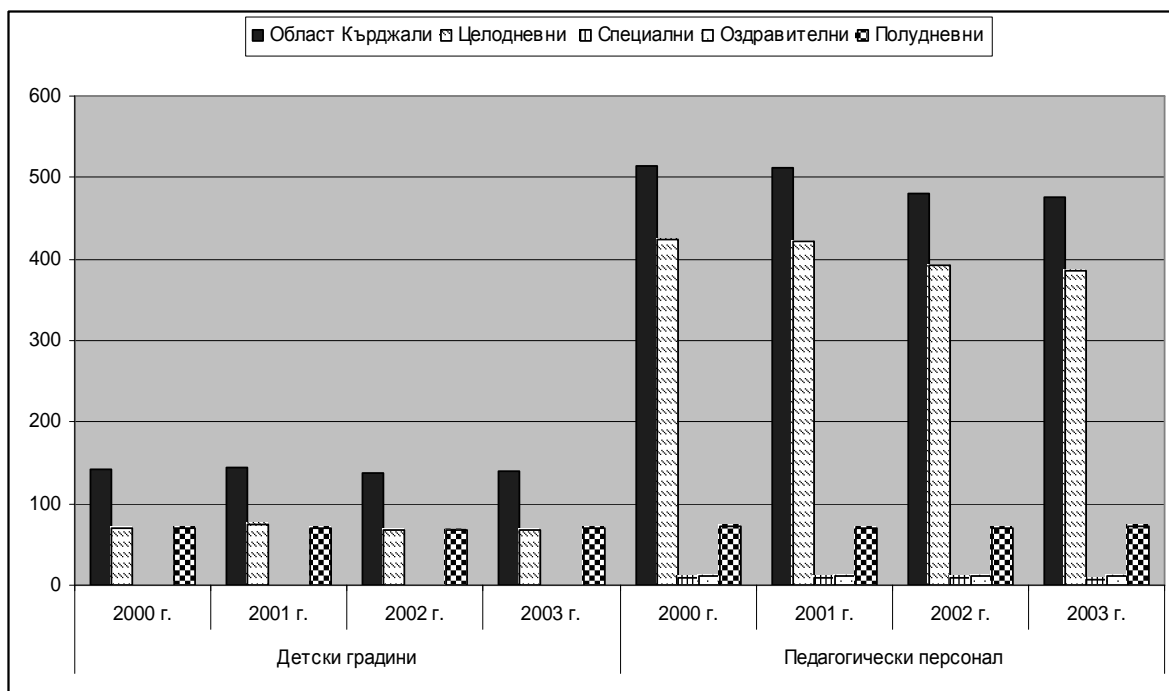
Област Кърджали разполага с достатъчна мрежа от учебни заведения - с оптимална за досегашните потребности структура за общо образование, професионална подготовка и получаване на висша образователна степен.

В Област Кърджали функционират следните детски градини и учебни заведения.

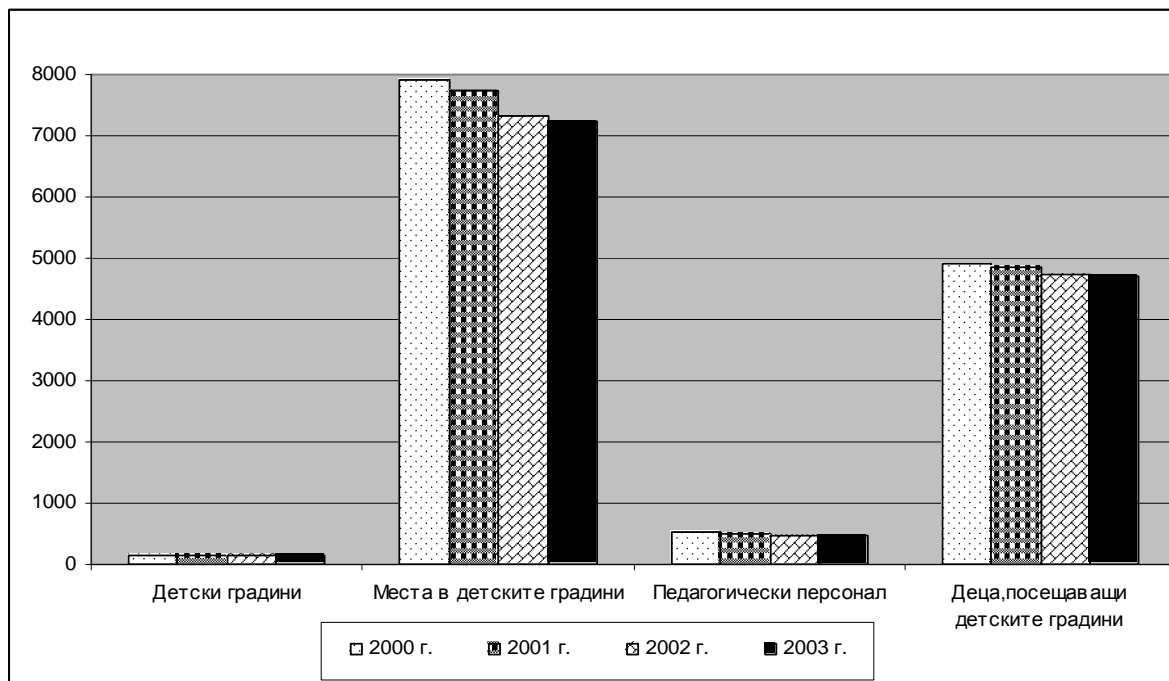
Таблица № 93. Детски градини в област Кърджали по видове и години /фиг. № 130 - № 132/

Детски градини	/ Брой /			
	2000	2001	2002	2003
Детски градини				
Област Кърджали	141	145	137	140
Целодневни	70	74	68	67
Специални	1	1	1	1
Оздравителни	1	1	1	1
Полудневни	69	69	67	71
Места в детските градини				
Област Кърджали	7917	7744	7321	7236
Целодневни	6284	6134	5764	5625
Специални	33	33	33	33
Оздравителни	64	72	72	75
Полудневни	1536	1505	1452	1503
Педагогически персонал				
Област Кърджали	515	512	480	477
Целодневни	424	422	392	386
Специални	8	8	8	7
Оздравителни	11	11	11	11
Полудневни	72	71	69	73
Деца, посещаващи детските градини				
Област Кърджали	4917	4853	4734	4693
Целодневни	3972	3896	3809	3740
Специални	27	37	42	49
Оздравителни	72	82	91	96
Полудневни	846	838	792	808

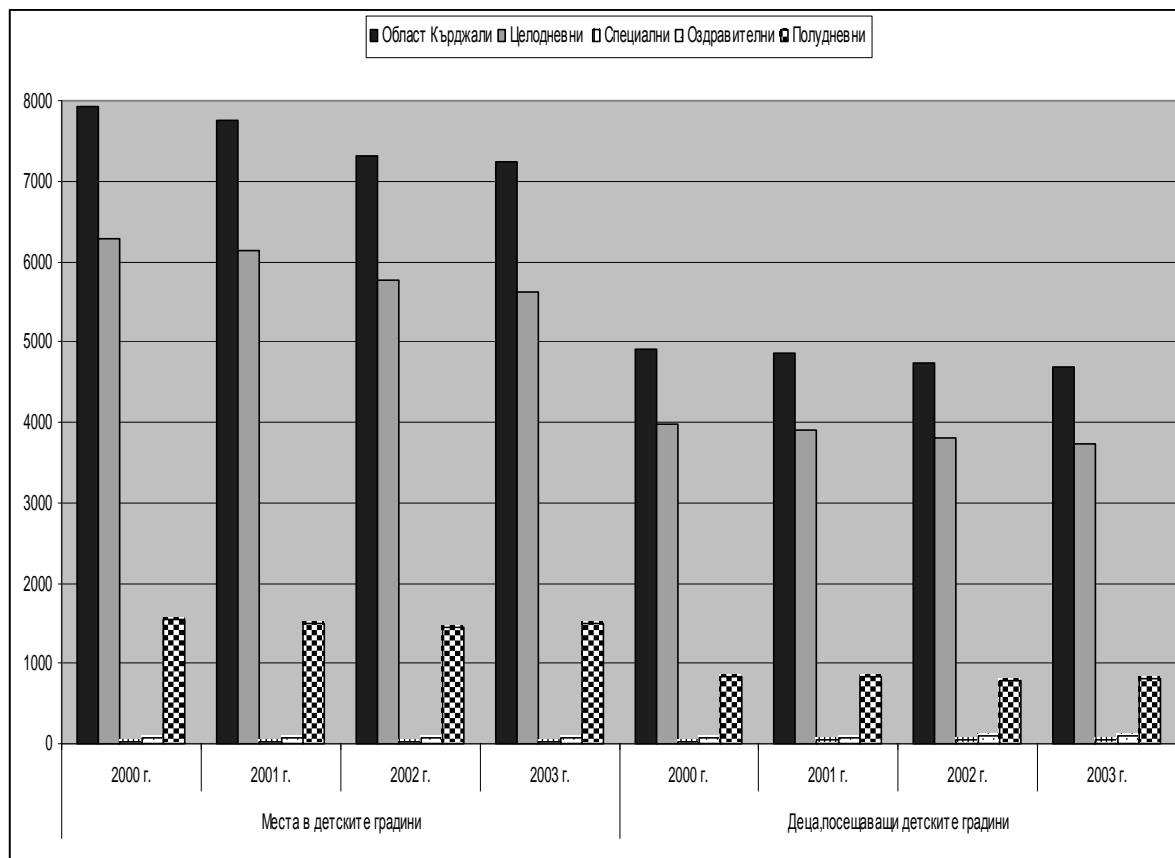
Фиг. № 130. Видове детски градини по години

Фиг. № 131. Общ брой детски градини в област Кърджали по години

Фиг. № 132.Общ брой места и деца посещаващи детски градини в област Кърджали

Посочените по-горе детски градини в Област Кърджали за съответните учебни години се обслужват от: 2000г. – 515 ; 2001г.- 512; 2002г.- 480 и 2003г.- 477 души педагогически персонал, като броят на децата в тях е:
за 2000г. - 4917; 2001г. - 4853; 2002г. - 4734 и 2003/2004г. - 4693.

През учебните 2000/2001; 2001/2002; 2002/2003 и 2003/2004г. функционират следните учебни заведения. Броя на преподавателите и учащите се по видове учебни заведения са както следва:

Таблица № 94.Учебни заведения, преподаватели и учащи се по видове и години /фиг. № 133/

Видове училища	2000/2001	2001/2002	2002/2003
Област Кърджали	131	129	114
Общообразователни училища	116	114	99
Учители	1910	1882	1719
Учащи се	21074	20255	20044
Специални училища	1	1	1
Учители	16	16	14
Учащи се	98	102	93

ПТУ с прием след VI, VII и VIII клас /2/	-	-	-
Паралелки	4	2	-
Учители	-	-	-
Учащи се	73	32	-
СПТУ	4	3	3
Паралелки	66	57	61
Учители	66	50	55
Учащи се	1374	1196	1250
Техникуми, професионални гимназии и училища по изкуствата /3/	10	11	11
Паралелки	130	147	163
Учители	303	322	329
Учащи се	2785	3133	3329

1. В броя на учителите са включени директорите и помощник-директорите с преподавателска заетост.
2. ПТУ е форма на обучение към техникумите и специалните училища.
3. Включително професионалните училища след средно образование.

Фиг. № 133. Видове учебни заведения по години

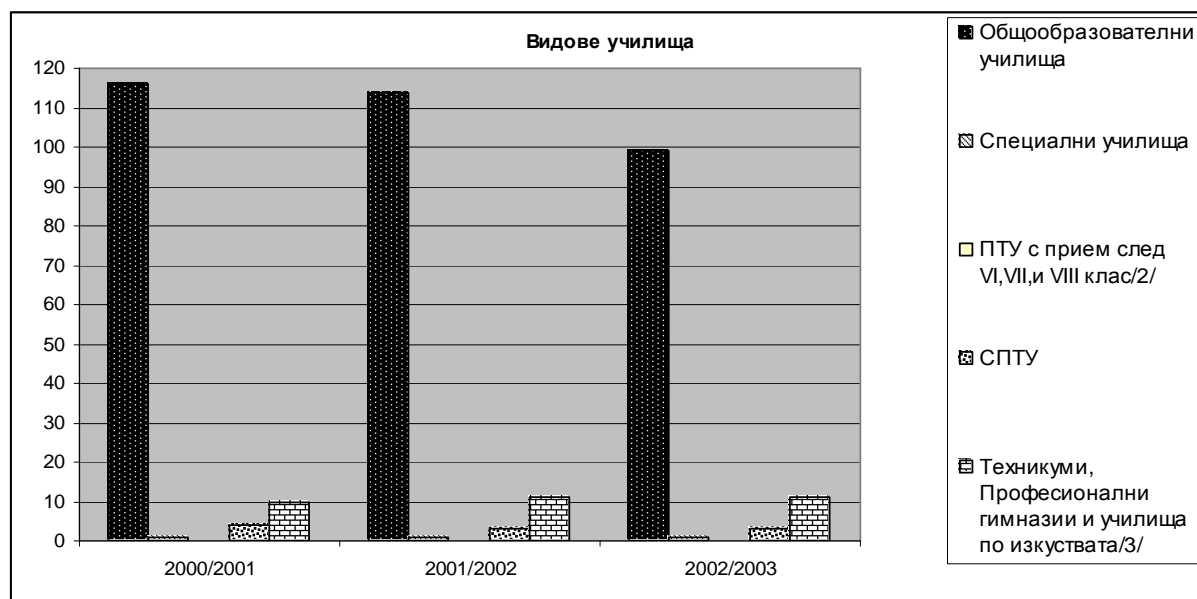

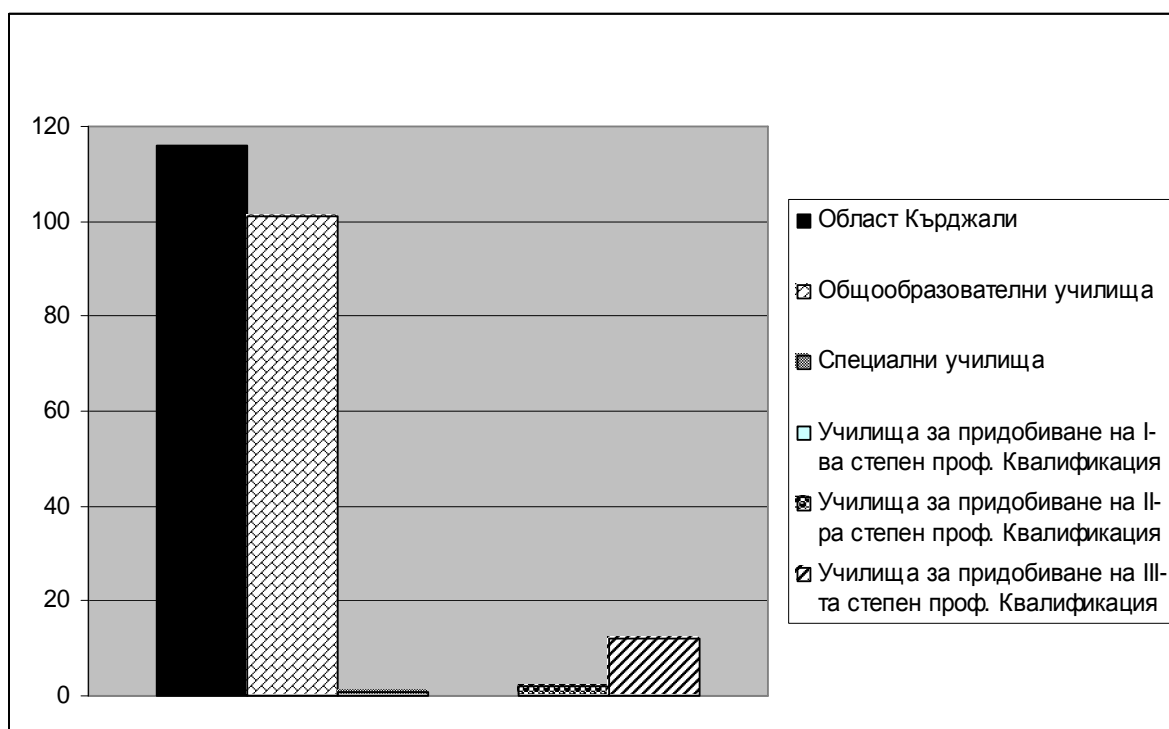
Таблица № 95. Учебни заведения, преподаватели и учащи се по видове и години /фиг. № 135/

Видове училища	2003/2004
Област Кърджали	116
Общообразователни училища	101
Учители	1588
Учащи се	19273
Специални училища	1
Учители	12

Учащи се	81
Училища за придобиване на I-ва степен професионална квалификация	-
Учители	-
Учащи се	21
Училища за придобиване на II - ра степен професионална квалификация	2
Учители	42
Учащи се	1144
Училища за придобиване на III - та степен професионална квалификация	12
Учители	317
Учащи се	3476

* Без директорите и помощник- директорите с преподавателска заетост във всички училища.

Фиг. № 134. Видове учебни заведения

- обслужващи звена / ОДК / - 8
- домове за отглеждане и възпитание на деца лишени от родителски грижи - 3

На територията на областта / предимно в общинските центрове / функционират и около 15 общежития и пансионни.

В сферата на образованието в областта съществуват редица проблеми, а именно:

Област Кърджали включва 7 общини, разположени в Югоизточните Родопи, с характерен планински и полупланински пресечен терен, с голям брой малки селища и махали, с недостатъчно развити комуникационни връзки и инфраструктура. Демографските параметри се определят от нисък прираст на населението в последните десет години, засилващата се миграция, довежда някъде до драстично обезлюдяване на селища; намаляване на броя на учениците, водещо до закриване на училища.

Всичко това рефлектира по своеобразен начин върху състоянието на училищната мрежа и образователния процес, създава допълнителни затруднения при изграждането на оптимален модел на училищна мрежа, която се характеризира с разпокъсаност и неефективност. Голям брой средни училища са съсредоточени предимно в областния център- с добра М Т Б , а останалите – в общините , където само в общинските центрове са създадени добри условия за съвременно функциониране и резултати.

- Брой училища, брой деца, брой паралелки, брой обслужващи звена за 2002г., 2003г., 2004г. и тенденции до 2015г. / Таблица № 96 /

В различните видове училища, в зависимост от това къде се намират, в малка община, или в отдалечено място от общинския център, се допуска ниска пълняемост на паралелките или слети класове.

Като тенденция се очертава намаляване на броят на учениците, респективно и на паралелките.

Таблица №96. Брой училища, брой деца, брой паралелки, брой обслужващи звена за 2002г., 2003г., 2004г. и тенденции до 2015г.

2002/2003

	1-4 клас		5-8 клас		9-12 клас		общо	
	ученици	паралелки	ученици	паралелки	ученици	паралелки	ученици	паралелки
Общо за Областта	8352	522	9240	506	6311	291	23903	1319
Ардино	614	42	669	41	392	23	1675	106
Джебел	503	36	593	41	315	17	1411	94
Кирково	1127	59	1123	55	567	29	2817	143
Крумовград	988	70	1240	69	422	18	2650	157
Кърджали	3653	217	3962	204	3906	171	11521	592
Момчилград	956	59	1051	57	568	25	2575	141
Черноочене	511	39	602	39	141	8	1254	86

2003/2004г.

	1-4 клас		5-8 клас		9-12 клас		общо	
	ученици	паралелки	ученици	паралелки	ученици	паралелки	ученици	паралелки
Общо за Областта	7175	450	8860	489	7676	358	23711	1297
Ардино	506	35	657	40	425	25	1588	100
Джебел	403	28	534	36	465	29	1402	93
Кирково	1065	63	1232	66	632	31	2929	160
Крумовеград	906	59	1103	60	544	21	2553	140
Кърджали	3121	188	3817	199	4646	205	11584	592
Момчилград	762	47	954	54	773	39	2489	140
Черноочене	412	30	563	34	191	8	1166	72

2004/2005

	1-4 клас		5-8 клас		9-12 клас		общо	
	ученици	паралелки	ученици	паралелки	ученици	паралелки	ученици	паралелки
Общо за Областта	6439	431	8309	482	7749	361	22497	1274
Ардино	413	30	575	37	383	24	1371	91
Джебел	337	28	503	35	466	27	1306	90
Кирково	927	57	1188	63	653	32	2768	151
Крумовеград	862	58	1018	59	615	23	2495	140
Кърджали	2866	182	3605	197	4664	207	11135	586
Момчилград	673	45	912	54	759	40	2344	139
Черноочене	361	32	508	37	209	8	1078	77

Таблица №97. Брой учебни заведения по години

	2002/2003	2003/2004	2004/2005
ОБЩО ЗА ОБЛАСТТА	213	209	203
Училища	119	116	112
ДГ	82	82	80
ОЗ	12	11	11
Ардино	16	16	16
Училища	10	10	10
ДГ	5	5	5
ОЗ	1	1	1
Джебел	21	21	21
Училища	11	11	11
ДГ	9	9	9
ОЗ	1	1	1
Кирково	41	41	35
Училища	18	18	14
ДГ	22	22	20
ОЗ	1	1	1
Крумовеград	26	26	26
Училища	14	14	14
ДГ	9	9	9
ОЗ	3	3	3
Кърджали	69	69	69
Училища	41	41	41
ДГ	25	25	25
ОЗ	3	3	3
Момчилград	28	24	24

Училища	16	13	13
ДГ	9	9	9
ОЗ	3	2	2
Черноочене	12	12	12
Училища	9	9	9
ДГ	3	3	3
ОЗ			

• Материално – техническа база и нейното обновяване за 2002г., 2003г., 2004г и тенденции до 2015г.

В голяма част от училищата на областта материалната база не е осъвременявана. Тя е амортизирана и морално остаряла, което се отразява на качеството на обучението и не отговаря на съвременните изисквания за модернизация на образованието.

Подобряването на материално- техническата база се свежда до частични ремонтни дейности и обновяване на интериора в класните стаи. Учебно- техническите средства са остарели и не задоволяват потребностите на обучението.

Като тенденция е заложено изработването на държавни образователни изисквания, касаещи материално-техническата база, компютризиране на училищата, разширяване на параметрите от разработването и участието в проекти и програми, съдействието на училищните настоятелства, което ще доведе до привличането на различни източници на средства.

• Кадрово обезпечаване / Таблица № 98 /

Учебния процес е кадрово обезпечен с правоспособни учители. Преобладаващ е процентът на учителите с образователно квалификационна степен “ Бакалавър” и “ Магистър”. Учители с ОКС “ специалисти”, преподаващи по няколко учебни предмети , са предимно в малките населени места. Незначителен е процентът на неправоспособните учители, които се срещат най-често при учебни предмети с малък брой часове и в училища с малък брой паралелки.

Като тенденция се очертава назначаване само на правоспособни учители. На лице е стремеж за придобиване и повишаване на професионално-квалификационните степени.

Таблица №98. Кадрово обезпечаване по години

2002/2003г.

	Брой персонал общо	Брой педагогически персонал	Брой не- педагогически персонал	Усл.шатни бройки
Общо за Областта	3321	2522	799	197.4

Кърджали	1598.5	1183	415.5	97.7
Ардино	280	213	67	11.5
Джебел	188	148	40	16.6
Кирково	321.5	259	62.5	16.1
Крумовград	373	283	90	22.3
Момчилград	362.5	280	82.5	21.1
Черноочене	197.5	156	41.5	12.2

2003/2004г.

	Брой персонал общо	Брой педагогически персонал	Брой не- педагогически персонал	Усл.щатни бройки
Общо за Областта	3307.98	2556.47	751.45	162.38
Кърджали	1556.84	1182.34	374.5	74.4
Ардино	203.03	166.83	36.2	6.44
Джебел	245.06	187.06	58	11.12
Кирково	380.89	305.14	75.75	21.1
Крумовград	363.15	277.15	86	16.82
Момчилград	374.85	286.35	88.5	22.14
Черноочене	184.16	151.6	32.5	10.36

2004/2005

	Брой персонал общо	Брой педагогически персонал	Брой не- педагогически персонал	Усл.щатни бройки
Общо за Областта	3364.47	2617.23	747.24	196.56
Кърджали	1583.84	1208.84	375	92.33
Ардино	248.81	197.91	50.9	11.04
Джебел	237.86	181.86	56	13.76
Кирково	371.71	298.11	73.6	20.72
Крумовград	364.1	282.1	82	22.8
Момчилград	376.46	296.22	80.24	24.22
Черноочене	181.69	152.19	29.5	11.69

- **Закриване и откриване на училища / училищна мрежа /**

През 2003г. са закрити 4 училища и открита една държавна гимназия. През 2004г. са закрити 5 училища и открито едно държавно основно училище.

Характерът и структурата на училищната мрежа се предопределят както от образователни, така и от редица други проблеми- финансови, социално-икономически, транспортни, комуникативни, компактност или разпокъсаност на населените места. В областта се поддържа една относително по-разгърната мрежа, поради спецификата на района. Процесът на оптимизацията се осъществява бавно, трудно и продължително. Практика за областта и тенденция е запазването на паралелките от закритите училища като филиални към едно основно училище, което е естествен процес и доказва потребността от създаване на средищни училища. Това е свързано с финансови ресурси, кадрови

потенциал, промяна в транспортната инфраструктура и с преодоляване на редица психологически стереотипи.

*** ВИСШИ УЧЕБНИ ЗАВЕДЕНИЯ - 1**

На територията на Област Кърджали функционира едно висше учебно заведение - ПУ " П. ХИЛЕНДАРСКИ " ФИЛИАЛ " ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ " - Гр. КЪРДЖАЛИ, и един Колеж " Минно дело "

Във Филиала на Пловдивския Университет се предлагат следните дисциплини:

Бакалавърски програми

1. Български език и английски език
2. Български език и немски език
3. Български език и турски език
4. Български език и история
5. Начална училищна педагогика и чужд език
6. Физика и математика
7. Теология
8. Биология и химия
9. Маркетинг
10. Стопанско управление
11. Туркология

Магистърски програми

1. Психология и социални дейности
2. Счетоводство и анализ
3. Финансов мениджмънт
4. Религия и социални дейности
5. Национална и регионална сигурност
6. Дипломатия и международни отношения
7. Българска история в балканския и европейския контекст

- КОЛЕЖ ПО МИННО ДЕЛО – Гр. Кърджали

В Колежа по Минно Дело се предлагат следните специалности:

1. Минерални технологии
2. Разработка на полезни изкопаеми
3. Автоматика- информационна и управляваща технология
4. Компютърни технологии в инженерната дейност

5.6.Професионално обучение

• Професионално образование

В област Кърджали професионалните училища са съсредоточени в областния център - гр. Кърджали, останалите са разпределени по общини, някои от тях с близка професионална насоченост, поради разпокъсаността на селищната мрежа и отдалечеността на населените места.

Професионалното образование и обучение на учениците в област Кърджали се осъществява в 14 професионални гимназии. Общият брой на професионалните паралелки е 48, като 3 от тях са за завършилите VII-ми клас, а 45 - за завършилите VIII-ми клас. Съществува трайна тенденция на интерес към професионалното образование, особено към специалностите икономика, електроника и електротехника в резултат от потребностите на пазара на труда.

Професиите, които най-често се търсят и предлагат са в областта на хотелиерството и ресторантьорството, на производството на текстил и облекло, на горското стопанство, бизнес-администрацията, електрониката и икономиката.

Социално-икономическите и демографски промени не се отразяват в голяма степен върху мрежата от професионални гимназии. Професиите и специалностите в тях се съобразяват с пазара на труда, с плановете за развитие на съответната община и областта.

Като тенденция се очертава, съвместно с общините и съответните институции и организации, съобразяване със структурата на местната икономика и с очакванията и потребностите от кадри на фирмите и предприятията, отчитане на тенденциите в икономическото развитие и перспективи на общините и областта като цяло, за създаване на оптимален и адекватен на потребностите модел за професионално образование и мрежа от професионални училища в област Кърджали.

• Професионално обучение

Намаляването на безработицата и увеличаване на заетостта е една от главните цели и приоритети, залегнали в стратегическите документи за регионално развитие на Област Кърджали.

Съществуват програми, както национални, така и по програма ФАР-Икономическо и социално сближаване, с които се осигурява професионална квалификация, преквалификация и заетост на много хора от областта,

включително и такива, насочени изцяло към младите хора. Някои от тях, успешно изпълнени до момента са:

- **Проект BG 9915.01 Проект за заетост в районите с минна и стоманодобивна промишленост.** Грантовата схема стартира през 2001 г. Общото финансиране по грантовата схема за Област Кърджали е 729 819,30 евро. Общ брой обучени: 175, общ брой заети: 159

- **Проект BG 0004.03 - Професионално обучение.** Проектът приключи в края на месец август 2003 г. Това е проект за оказване на техническа, методическа и финансова помощ за намаляване равнището на безработица и интегрирането на продължително безработните лица към пазара на труда в Северозападен и Южен Централен район за планиране чрез обучение за придобиване на професионална квалификация и преквалификация. Професионалното обучение по този проект е насочено както към безработни, така и към заети лица, нуждаещи се от повишаване на квалификацията си или от преквалификация.

Общата сума на проектите за Област Кърджали след договарянето е 349 414,30 евро, обучените безработни, получили професионална квалификация са 448 и компенсирани заети с преквалификация са 210.

- **Проект BG 0004.04 Обновяване на центрове за професионално обучение.**

- **Проект BG 0102.05 - Инициативи на пазара на труда.**

- **Проект BG 0102.06 - Социална интеграция.**

- **КРАСИВА БЪЛГАРИЯ.**

- **Национална програма “От социални помощи към осигуряване на заетост”** - програмата е действаща в момента, в чийто териториален обхват е включена и Област Кърджали. Основната цел на програмата е осигуряване на заетост и повишаване на пригодността на безработните за заетост, чрез включването им в дейности, водещи до повишаване на уменията и квалификацията им и включване в обучение за ограмотяване и придобиване на професионална квалификация.

Едни от мерките за насърчаване на заетостта, които извършват децентрализираните регионални структури на МТСП са дейностите по професионално консултиране и обучение, по Закона за насърчаване на заетостта. В Дирекциите "Бюро по труда" в областта се организират и провеждат курсове за професионална квалификация на безработни лица, без предварително осигурено работно място. Съгласно утвърдения Национален план за действие по заетостта за 2005 г. До края на месец юни 2005 г. за Област Кърджали в квалификационни курсове ще бъдат обучени общо 237 лица.

5.7. Култура и културно наследство

Разположението на Областта на географски и исторически кръстопът определя особеното място на региона в културното и историческо развитие на България.

На територията на Област Кърджали за 2000; 2001; 2003 са регистрирани следните недвижими паметници на културата.

Таблица №99. Регистрирани недвижими паметници на културата в област Кърджали по години

	2000	2001/1/	2002	2003
Театри – бр.	1			2
Места – бр.	670			
в т.ч. в драматичен – бр.		670		
Представления - бр.		149		
в т.ч. в драматичен – бр.		149		
Посещения – хил.бр.	27			
в т.ч. в драматичен – бр.		27		
Кина	2			1
Места	1054			
Посещения – хил.бр.	16			23
Музеи	2		2	
Експонати – бр.		36949	33154	
Посещения – бр.	14		12	
Художествена галерия	1		1	1
Библиотеки – бр.	217			
Библиотечен фонд –хил.бр.	1569			
Читатели – бр.	27965			
Читалища – бр.	85			

1. След 2001г. наблюденията в областта на културата са през определен период от време.
2. По области на регистрация, а не по области на излъчване.

Други културни институции и паметници на културата, исторически обекти, природни забележителности и археологически паметници на територията на Област Кърджали по общини:

Община Кърджали

Паметници на културата в община Кърджали са: Средновековния комплекс “ Перперикон”, “ Каменните гъби”, “Манастирски комплекс “Св. Йоан Предтеча”, връх “Исаклартепе” и “ Каменните пирамиди”.

Община Ардино

В община Ардино са регистрирани следните исторически обекти: / Орловите скали- тракийско светилище, Дяволския мост, Тракийското светилище “Орлови скали и “Ардинския водопад” /.

Община Крумовград

На територията на община Крумовград са регистрирани 38 археологически паметници на културата и 12 архитектурни паметници.

Община Кирково

На територията на община Кирково са регистрирани 35 паметници на културата. От тях 11 сводести мостове, 3 воденици, 2 конака, 2 скални образования, 1 тракийско светилище, 1 средновековна църква, 2 крепости / тракийска и средновековна /, 1 скална ниша, 1 скална гробница, 6 селища / средновековни, късно римски и от каменно-медната епоха /, 1 археологически обект, 1 джамия и 2 некропола / цистов и могилен /.

Община Джебел

Паметниците на културата в община Джебел са 3: Средновековната крепост “ Устра”, “ Античната скална гробница “ Хамбар кая” и “ Скална гробница”.

В Община Момчилград са регистрирани следните паметници на културата: Връх “ Стръмни Рид” и “ Дамбалъ”, Тракийското светилище “ Татул” и Тракийски скални гробища “Вкаменената гора”.

В община Черноочене- се намират следните културни обекти: Резервата “ Къзълчирпа”, връх “ Чиляка” и връх “Бездивен”.

Обекти на културата в Област Кърджали, които са с регионално и над общинско значение са театрите, историческите музеи, художествените галерии. Историческият музей в гр. Кърджали е с национално значение.

6.Техническа инфраструктура

6.1.ВиК

6.1.1. Водоснабдяване

Водостопанската система е обслужваща система, свързана с всички сфери на икономиката. Основни подсистеми на водостопанската система са:

- Û Питейно-битово водоснабдяване;
- Û Отвеждане и пречистване на отпадни води;
- Û Хидромелиорации;
- Û Хидроенергетика.

Водоснабдяването на област Кърджали се осъществява от “Водоснабдяване и канализация” ООД, гр. Кърджали. Дружеството е държавно, с предмет на дейност поддържане и експлоатация на водоснабдителните и

канализационни системи в населените места на областта. 87% от населението е свързано към водопроводната мрежа на дружеството и ползва услугите му.

Общият брой на водоизточниците е 1011, от тях:

- Û Каптажи – 937 бр.;
- Û Дренажи – 7 бр.;
- Û Шахтови кладенци – 62 бр.;
- Û Тръбни кладенци - 4 бр.;
- Û Язовири – 1бр.

Водоснабдяването на населените места се осъществява чрез **100 бр. помпени станции**, като помпените станции и груповите водоснабдявания са изградени в периода 1950 – 1985г. Голяма част от помпените станции се нуждаят от преоборудване, което включва подмяна на помпени агрегати с по-голям коефициент на полезно действие, подмяна на спирателни кранове и обратни клапи, подмяна на присъединителни фитинги и удароубиватели, подмяна на водомерите с измервателни уреди без въртящи се части.

Дължината на изградената водопроводна мрежа на територията на Област Кърджали е с дължина 1301 км в т.ч.:

- Û Външни водопроводи – 784 км;
- Û Вътрешна водопроводна мрежа – 517 км.

По вида на материала, от който е изградена мрежата се разпределя както следва:

- Û Етернитови тръби - 1171 км (90 %);
- Û Стоманени тръби - 75 км (6 %);
- Û П Е В П - 47 км (3 %);
- Û П В Ц - 8 км (1 %).

Количество подавана вода за **2004 год е 8 632 570 м³**. Ползвани водни количества от населението и промишлеността са общо 5 086 082 м³, от населението 3 537 463 м³, от промишлеността 1 568 619 м³. Общо водопотребление е 91,35 л/ж/ден. Брой населени места без целогодишно водоснабдяване – **няма такива**. Местоположение на пречиствателната инсталация ПСПВ е **край село Енчец**.

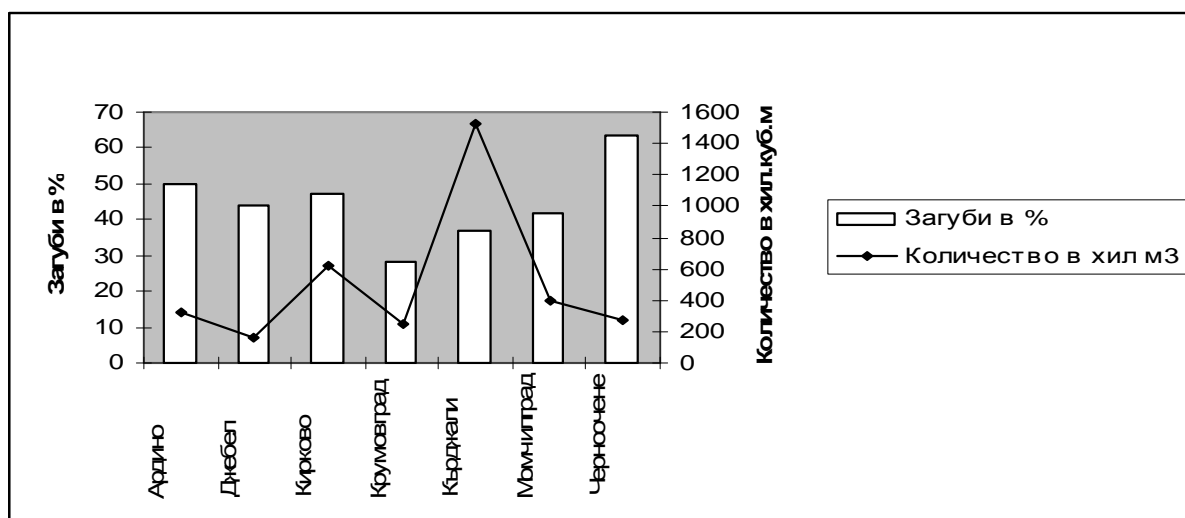
Изграждането на водопроводната мрежа е започнала през 1930 година и по-голямата част е изградена до 1960 - 1970 година.

Голяма част от водопроводите са с изтекъл срок на годност и вследствие на това загубите на вода са големи.

Таблица №100.Средните годишни загуби на вода за 2003 година по общини /фиг. № 136/

№	Община	Загуби в %	Количество в хил м ³
1.	Ардино	49,73	327
2.	Джебел	44,09	164
3.	Кирково	47,08	615
4.	Крумовград	28,21	242
5.	Кърджали	36,86	1529
6.	Момчилград	41,66	395
7.	Черноочене	63,35	267
	Общо:	43,02	4 354

Фиг.№136.Средните годишни загуби на вода за 2003 година и по общини

За град Кърджали и още 30 селища, които се водоснабдяват от язовир Боровица /без Момчилград/ загубата на вода във вътрешната мрежа е 34,55 % или 1 381 хм³. В някои водоснабдителни групи загубите на вода достигат до 88 % главно заради повишена аварийност във външните водопроводи.

Ако се подмени уличната водопроводна мрежа в гр. Кърджали и гр. Момчилград ще могат да се освободят близо 100 л/сек вода за нови водоснабдителни групи, за които има работни проекти, или идейни проекти.

Това са:

- Ў Водоснабдяване група Жинзифово;

- Û Водоснабдяване група Зим Зелен;
- Û Водоснабдяване с.Пъдарци;
- Û Водоснабдяване група Кърджали – север;
- Û Водоснабдяване група Кърджали – североизток;
- Û Водоснабдяване на селата в посока с. Къосево и с. Кобиляне.
- Û За периода 2000 – 2002 година са регистрирани 6 335 броя аварии. От тях :
- Û Смяна на етернитови тръби - 3 226 бр.;
- Û Възстановяване на връзки по етернитови тръби - 2 814 бр.;
- Û Аварии по стоманени водопроводи - 83 бр.;
- Û Аварии по спирателни и пожарни кранове - 202 бр.

От статистиката се вижда, че аварията по азбестовите водопроводи е над 95 % от регистрираните аварии.

6.1.2. Мрежи и системи за отпадни води

Изградена канализационна мрежа има в следните градове на Област Кърджали:

- Û гр. Кърджали - 86 160 м;
- Û гр. Момчилград - 11 842 м;
- Û гр. Крумовград - 3 648 м;
- Û гр. Джебел - 13 983 м;
- Û гр. Ардино - 8 114 м.

В град Кърджали има 3 квартала без канализация. Изградените главни клонове вече са претоварени и не могат да изпълняват функциите си. Основната част от града е изградена в речното корито на р. Арда и когато каналната мрежа работи под напор, се получава ексфилтрация, която замърсява речната тераса, наводняват се ниските части на града. Водите от всички аварии във водопроводната мрежа на града, скритите течове и течовете от домоотклоненията се изливат в канализацията и натоварват допълнително канализацията. По същия начин канализацията се натоварва и с подпочвени води при висока вода на р. Арда и притоците ѝ.

Канализацията е доста стара, изградена е от бетонови тръби с пясъчно-циментова връзка, която вече не осигурява водоплътност поради напукване.

Изводи:

1. Кърджалийска област разполага с добри в количествено и качествено отношение водоизточници с изключение на територията на общините Джебел, Ардино, Крумовград и Черноочене.

2. Наличните водоизточници не се използват рационално, поради което има режимно водоснабдяване с питейна вода в малка част от населените места в областта.
3. Съществуващата водопроводна мрежа в голямата си част е остаряла и се нуждае от подмяна и реконструкция.
4. Канализационната мрежа е изградена само в големите населени места, в останалите се използват септични ями и попивни кладенци, което води до замърсяване на подпочвените води.
5. Липсват пречиствателни съоръжения за отпадни води.

6.2. Транспортна мрежа

6.2.1. Пътна мрежа

Пътищата на територията на Област Кърджали са републикански и местни. Републиканските пътища са автомагистралите и пътищата първи, втори и трети клас, които осигуряват транспортните връзки от национално значение и образуват държавната пътна мрежа на областта. Местните пътища са общински и частни, отворени за обществено ползване и осигуряват транспортните връзки от местно значение, и са свързани с републиканските пътища и улиците. В Област Кърджали няма автомагистрали и частни пътища.

За уреждане на обществените отношения, свързани със собствеността, ползването, управлението, ремонта, поддържането и финансирането на пътищата, по предложение на Министъра на регионалното развитие и благоустройството, Министерския съвет утвърждава Списък на републиканските и общински пътища.

Републиканските пътища са изключителна държавна собственост и на територията на Област Кърджали се управляват от Областно пътно управление-Кърджали, което е специализирано звено към Изпълнителна агенция “Пътища”-София. Разпределението им за територията на областта и за страната е следното: /Таблица № 101 и Фиг. № 137/

Таблица № 101. Дължина на републиканската пътна мрежа /фиг. № 137/

Година \ Клас път	/Километри/			
	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.
Р България	37 301	37 296	19 280	19 265
Област Кърджали,	1126	1126	609	600,3

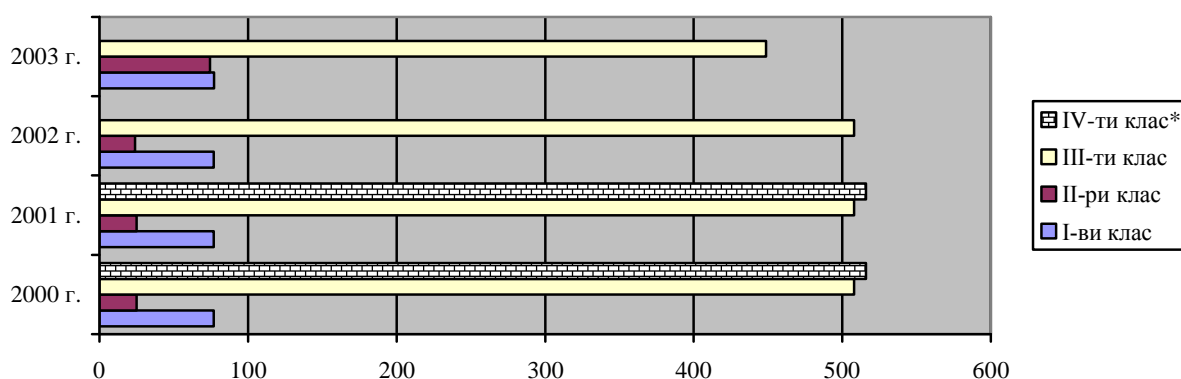
В т.ч.				
Автомагистрала	-	-	-	-
I-ви клас	77	77	77	77,2
II-ри клас	25	25	24	74,5
III-ти клас	508	508	508	448,6
IV-ти клас*	516	516	-	-

*От 2002 г. от републиканската пътна мрежа са изключени четвъртокласните пътища, които преминават към общинските пътища.

Делът на републиканската пътна мрежа в Област Кърджали към републиканската пътна мрежа в страната е 3,12 %.

Общата гъстота на цялата републиканска пътна мрежа в областта е 0,187 км/кв.км, за Република България тя е 0,171 км/кв.км., а средната за Европейския съюз /15/ е 0,09 км/кв.км. Отчитайки факта, че по-голямата част от територията на Област Кърджали е преимуществено с планински и полупланински релеф, силно пресечен от била и тесни долини, и слабо населена, като цяло гъстотата на пътната мрежа е достатъчна.

Фиг.№ 138. Дължина на републиканската пътна мрежа в Област Кърджали, км.

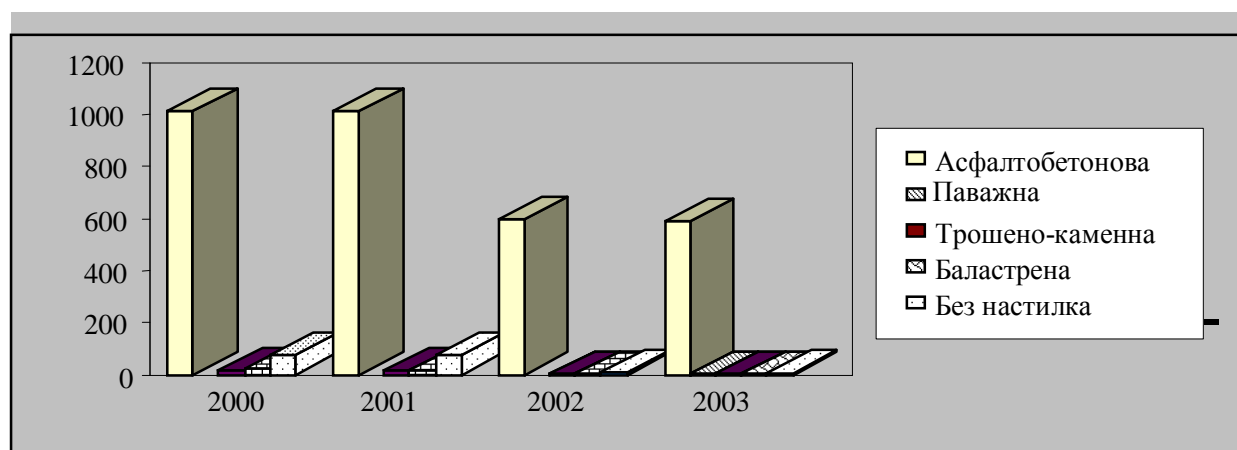

От общата дължина на републиканската пътна мрежа в областта 594,3 км са с настилка, което представлява 99 % от цялата дължина и 6,0 км - без такава, едва 1 %. По видове настилки, републиканската пътна мрежа в областта е разпределена, както следва: /Таблица № 102 и Фиг. № 139/

Таблица № 102. Републиканската пътна мрежа според вида на настилка /фиг. № 139/

Година \ Вид настилка	/Километри/				% от общата дължина на РПМ в областта
	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	
Р България	37 301	37 296	19 280	19 265	-
Област Кърджали, в т.ч.	1126	1126	609	600,3	100,0
Асфалтобетонова	1010	1014	596	588,9	98,1
Паважна	-	-	-	0,2	0,03
Трошено-каменна	18	18	4	4,5	0,75
Баластрена	20	16	2	0,7	0,12
Без настилка	78	78	7	6,0	1,00

Фиг. № 139. Републиканската пътна мрежа в Област Кърджали според вида на настилка, км.

С грапаво асфалтово покритие от цялата дължина на републиканската пътна мрежа в областта са 16,6 км, като 6,6 км са от пътища II-ри клас, а 10,0 км от пътища III-ти клас.

На територията на Област Кърджали 27 км от дължината на републиканската пътна мрежа са с повече от две ленти /Таблица № 103/:

Таблица № 103. Пътища с повече от две ленти в Област Кърджали

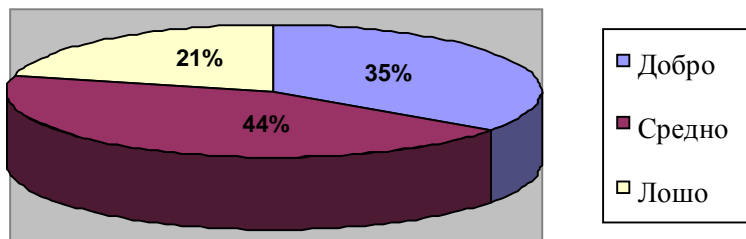
Пътища с повече от две ленти	Клас на пътищата			Общо
	І-ви клас	ІІ-ри клас	ІІІ-ти клас	
С 4 ленти и разделителна ивица	8,9	-	2,6	11,5
С 4 ленти без разделителна ивица	3,3	-	0,6	3,9
С 3 ленти	8,2	2,5	0,9	11,6

Ежегодно се събира и обработва информация за състоянието на републиканската пътна мрежа, която се обобщава в три категории - добро, средно и лошо. Основно, за състоянието на пътната мрежа се съди от състоянието на пътната настилка. Данните за състоянието на републиканската пътна мрежа и за състоянието на същата с настилка по класове пътища за 2004 г. е разпределено, както следва: /Таблица № 104 и Фиг. № 140/

Таблица № 104. Състояние на републиканската пътна мрежа в Област Кърджали /фиг. № 140/

Състояние на пътната настилка	Дължина Км	% от общата дължина на РПМ в областта
Добро, в т.ч.:	209,0	35,0
І-ви клас	25,7	
ІІ-ри клас	54,8	
ІІІ-ти клас	128,5	
Средно, в т.ч.:	262,4	44,0
І-ви клас	44,9	
ІІ-ри клас	11,5	
ІІІ-ти клас	206,0	
Лошо, в т.ч.:	122,9	21,0
І-ви клас	6,6	
ІІ-ри клас	8,2	
ІІІ-ти клас	108,1	
Всичко:	594,3	100,0

Фиг. № 140. Състояние на републиканската пътна мрежа в Област Кърджали, %

Поради хроничния недостиг на средства за поддържане и отложените във времето ремонтни работи, състоянието на републиканската пътна мрежа в областта като цяло се определя като средно.

Основните пътни артерии на Област Кърджали са:

- Път I-5 “о.п. Хасково-Конуш-Черноочене-Кърджали-Момчилград-Маказа-граница Република Гърция” - свързва областта с останалите административно-стопански региони в страната;

- Път II-58 “/Конуш-Черноочене-/Комунига-Тополово-Асеновград” и път II-59 “Момчилград-Звездел-Крумовград-Ивайловград-Славеево-граница Република Гърция” - осъществяват връзката със съседните области Пловдив и Хасково;

- Път III-506 “Хасковски минерални бани-Караманци-Петелово-/Конуш-Черноочене/”, III-507 “Кърджали-Широко поле-Чифлик-Мост-Долно Войводино-Манастир”, път III-508 “Кърджали-Момчилград-/Джебел-Рогозче-Фотиново-/Бенковски-Подкова/”, III-591 “Крумовград-Ковил-Джанка-Поточница-Студен Кладенец-Рабово-Пчелари”, III-865 “/Търън-Средногорци/-п.к.Стояново-Ардино-Бойно-Кърджали” и III-867 “Средногорци-Мадан-Златоград-Бенковски-Подкова-/Момчилград-Маказа/” - осигуряват пътната връзка между общините в областта и съседните области.

За тези пътища се извършват редица мероприятия за подобряване на технико-експлоатационното им състояние. Но следва да се има в предвид, че експлоатационният им период отдавна е изтекъл и е необходимо извършването на ново строителство, реконструкция и рехабилитация на редица пътни участъци. Тази потребност е наложителна и от предстоящото завършване на новото трасе на път I-5 от с.Подкова до прохода Маказа и разкриването на ГКПП “Маказа”. Път I-5 е част от международен път E-85 Русе - Бяла - Велико Търново - Стара Загора -Хасково - Подкова - Комотини и от Общоевропейски транспортен коридор № 9 Хелзинки - Санкт Петербург - Москва /Псков - Киев - Любашевка - Кишинев - Букурещ - Русе - Димитровград - проход Маказа - Александрополис.

Проблем е недостатъчната изграденост на обходни пътища на по-големите градове в Област Кърджали, поради което автомобилният трафик транзитира през голям брой населени места. Тази необходимост е най-вече належаща за областния град Кърджали. През последните години в края на участъка при входа

на гр.Кърджали по път I-5, км 340+680 са настъпили 20 ПТП с тежкотоварни автомобили, при които има загинали и ранени, и са нанесени значителни материални щети. Преустановено е движението на МПС с обща маса над 10 тона по път I-5 за посоката Черноочене-Кърджали, до изграждане на обходния път на гр.Кърджали, като до тогава движението ще се осъществява по маршрут през с.Мост. Отговорността за здравето и безопасността на гражданите и от друга страна-грижата и задължението за осигуряване на добра икономическа среда, в която фирмите развиват своята дейност, са достатъчни условия за генералното и трайно решение на проблема, а именно изграждането на обходен път на град Кърджали.

Друг проблем е необходимостта за повишаване дължината на пътищата с носимоспособност на пътната настилка 10 т/ос. В Област Кърджали това се отнася най-вече за пътищата III-ти клас, за които от обща дължина 448,6 км, с носимоспособност 10 т/ос са 346,5 км. В тази връзка да споменем, че поет от страната ни международен ангажимент е за повишаване носимоспособността на пътната настилка на 11,5 т/ос по основните направления на международния транспорт.

Основно строителните и ремонтни работи трябва да обхванат следните участъци:

- Изграждането на Обходен път на гр.Кърджали;
- Започване строителството на втория етап на пътя за Маказа - “сп.Джебел-Подкова”;
- Завършване реконструкцията и рехабилитацията на път II-58 “Конуш-Черноочене/-Комунига-Тополово-Асеновград” в участъците: от км 13+775 до км 17+581 и от км 7+900 до км 13+086;
- Рехабилитация на път II-59 “Момчилград-Звездел-Крумовград-Ивайловград-Славеево-граница Република Гърция” от км 6+270 до км 24+522;
- Рехабилитация на път III-865 “Търън-Средногорци/-п.к.Стояново-Ардино-Бойно-Кърджали” в участъците: от км 21+500 до км 28+900 и от км 56+938 до км 57+769;
- Завършване новото строителство на път III-867 “Средногорци-Мадан-Златоград-Бенковски-Подкова-/Момчилград-Маказа/” в участъка от км 68+914 до км 70+004;
- Реконструкцията на път:
 - път III-591 “Крумовград-Ковил-Джанка-Поточница-Студен Кладенец-Рабово-Пчелари” в участъка от км 0+000 до км 16+000;
 - път III-5071 “Чифлик-Мургово-Горна Крепост-Стремци-Три могили-Драганово-Черноочене” в участъка от км 0+000 до км 17+866;
 - път III-5901 “Момчилград-Равен-Нановица-Гургулица-Зорница” в участъка от км 17+000 до км 27+400;

- път III-5906 “/Крумовград-Ивайловград/-Железино-Гугутка-Бял Градец-Казак-Стражец-Синигер-п.к.Черничево-/Голямо Каменяне-Аврен/” в участъка от км 37+188 до км 49+750.

По републиканската пътна мрежа има изградени редица съоръжения-водостоци, мостове, подпорни стени и други, които са в недобро състояние. Необходимо е, в следващите години да бъдат вложени значителни средства за тяхното възстановяване и поддържане в добро технико-експлоатационно състояние. /Таблица № 105/

Таблица № 105. Изградени съоръжения по републиканската пътна мрежа в Област Кърджали

Показател	Мярка	Клас на пътищата			Общо
		I-ви	II-ри	III-ти	
Предпазни огради	км.	43,4	26,5	116,9	186,8
Подпорни стени	м.	436,0	255,0	7022,0	7713,0
Водостоци с отвор до 2 м. вкл.	бр.	175	188	1345	1708
	м.	3211,6	3804,2	18812,4	25828,2
Водостоци с отвор от 2-5 м. вкл.	бр.	10	8	74	92
	м.	385,5	184,8	963,7	1534,0
Мостове, пътни надлези и подлези с обща дължина до 20 м. Вкл.	бр.	8	5	30	43
	м.	87,0	50,3	324,5	461,8
Мостове, пътни надлези, подлези и естакади с обща дължина 20-50 м. вкл.	бр.	7	0	19	26
	м.	253,9	-	580,0	833,9
Мостове, пътни надлези, подлези и естакади с обща дължина над 50 м. вкл.	бр.	5	1	9	15
	м.	637,4	119,0	874,5	1630,9
Прелези	бр.	1	0	2	3

Качеството на предлагания продукт е средно, имайки предвид състоянието на пътната мрежа и липсата на автомагистрална такава. Въведената през 2004 г.

винетна система има за цел да гарантира финансиране на поддържането на републиканските пътища, но тя не покрива пълните инфраструктурни разходи.

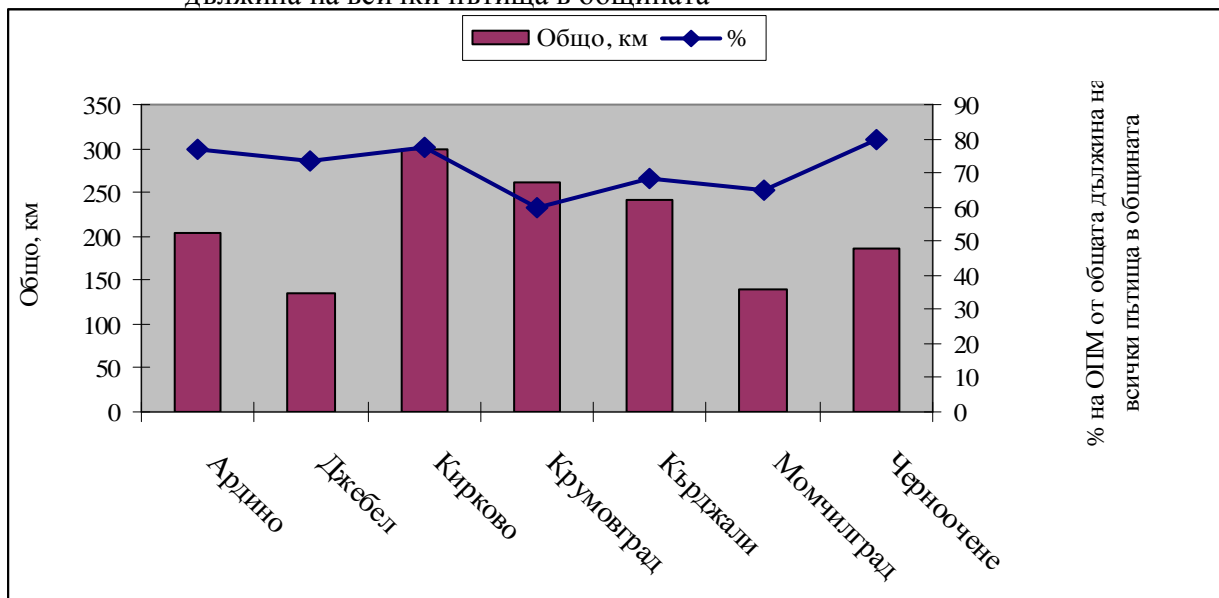
В последните години ИА “Пътища” вложи значителни средства за подновяване на вертикалната сигнализация. Основните пътни направления на областта са сигнализиран с нови пътни знаци и табели, отговарящи на “Техническите изисквания за производство на пътни знаци и табели от светлоотразителни материали”. Подмяната и унифицирането на вертикалната сигнализация в областта ще продължи и в следващите години до привеждането ѝ в съответствие с нивото на страните от Европейския съюз.

От 2002 г. от републиканската пътна мрежа са изключени четвъртокласните пътища, които преминават към *общинската пътна мрежа*. Същата включва и местните пътища. Като цяло, общинската пътна мрежа съставлява около 71 % от всички пътища в областта. Най-голяма е дължината ѝ в общините Кирково, Крумовград и Кърджали, а най-голям спрямо всички пътища в съответна община е дялът на общинската мрежа в общините Черноочене, Кирково и Ардино. По общини, дължината на общинската пътна мрежа е: /Таблица № 106 и Фиг.№ 141/.

Таблица № 106. Дължина на общинската пътна мрежа по общини в Област Кърджали /фиг. № 141/

Община	Общинска пътна мрежа		Общо	% на ОПМ от общата дължина на всички пътища в общината
	Бивши пътища IV-ти клас	Предложени местни пътища		
Ардино	68,7	134,0	202,7	77,16
Джебел	32,0	102,7	134,7	73,53
Кирково	87,3	211,5	298,8	77,55
Крумовград	97,6	164,0	261,6	60,06
Кърджали	107,8	132,6	240,4	68,33
Момчилград	38,7	101,5	140,2	65,06
Черноочене	70,7	114,7	185,4	79,57
Всичко:	502,8	961,0	1 463,8	Среден % 71,61

Фиг. № 141. Дължина на ОПМ по общини в Област Кърджали и % на ОПМ от общата дължина на всички пътища в общината

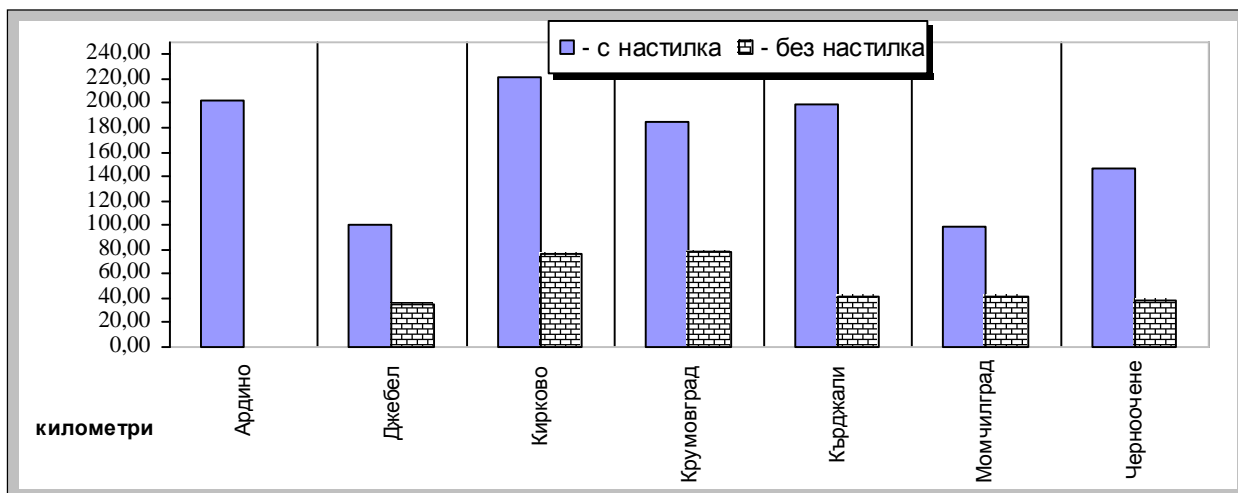
Най-добра изграденост на общинската пътна мрежа има в общините Ардино и Кърджали, където % на пътищата от ОПМ с настилка са съответно 100 % и 82,78 %, а на най-ниско ниво са в общините Момчилград и Крумовград - съответно 29,96 % и 29,63 %, които са без настилка. С настилка - асфалтова, трошено-каменна и баластрена, както и без такава, общинската пътна мрежа в общините на областта е: /Таблица № 107 и Фиг. № 142/

Таблица № 107. Степен на изграденост на общинската пътна мрежа по общини в Област Кърджали /фиг. № 142/

Община	Общинска пътна мрежа			
	Бивши пътища IV-ти клас	Предложени местни пътища	Общо	% от ОПМ в общината
Ардино	68,7	134,0	202,7	100,00
-с настилка	68,7	134,0	202,7	100,00
-без настилка	-	-	-	-
Джебел	32,0	102,7	134,7	100,0
-с настилка	29,0	70,7	99,7	74,02
-без настилка	3,0	32,0	35,0	25,98
Кирково	87,3	211,5	298,8	100,00
-с настилка	87,3	134,5	221,8	74,23
-без настилка	-	77,0	77,0	25,77
Крумовград	97,6	164,0	261,6	100,0
-с настилка	81,1	103,0	184,1	70,37
-без настилка	16,5	61,0	77,5	29,63

Кърджали	107,8	132,6	240,4	100,0
-с настилка	95,8	103,2	199,0	82,78
-без настилка	12,0	29,4	41,4	17,22
Момчилград	38,7	101,5	140,2	100,0
-с настилка	36,7	61,5	98,2	70,04
-без настилка	2,0	40,0	42,0	29,96
Черноочене	70,7	114,7	185,4	100,0
-с настилка	69,1	78,0	147,1	79,34
-без настилка	1,6	36,7	38,3	20,66

Фиг.№ 142. Степен на изграденост на общинската пътна мрежа по общини в Област Кърджали, км.

Състоянието на пътната настилка показва общото състояние на общинската пътна мрежа /Таблица № 108 и Фиг. № 143/. Като цяло състоянието на пътната настилка е незадоволително. От дългогодишната експлоатация настилната е износена, физически остаряла и амортизирана. На голям дял от общинските пътища от години не е извършван основен ремонт, а само частични кърпежи, които не са достатъчни да подобрят състоянието ѝ. Друг основен проблем са засипаните отводнителни окопи и отоци на водостоци.

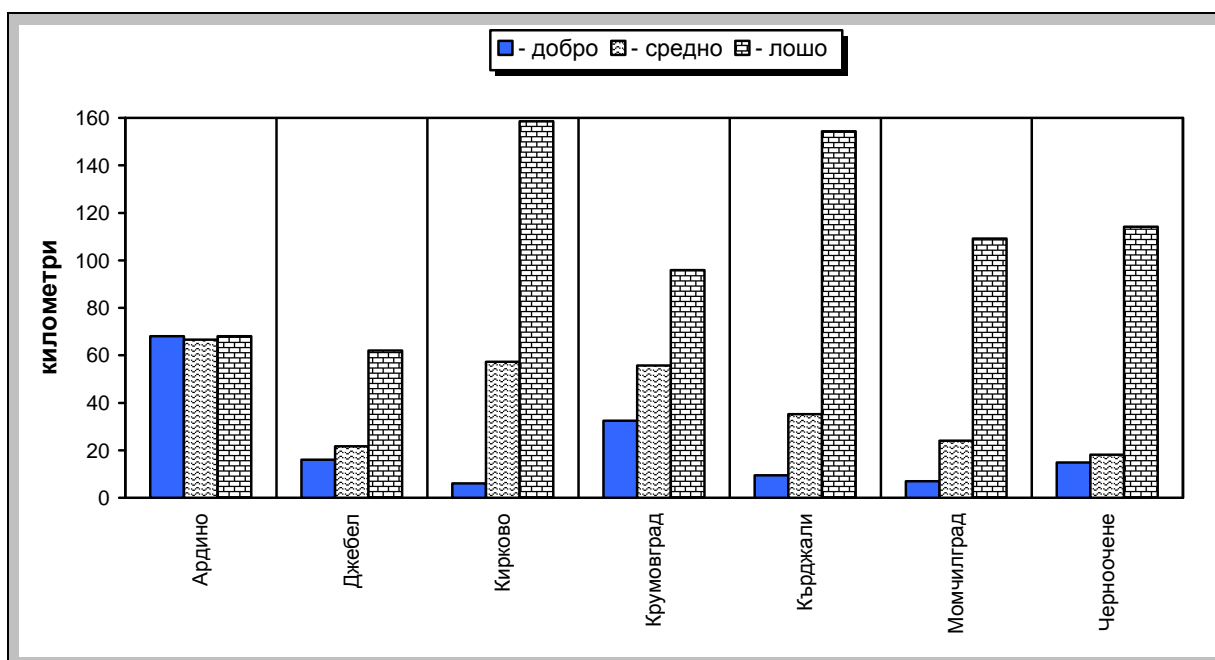
Общо от общинските пътища с настилка, с най-голям процент в добро и средно състояние са пътищата в община Ардино, а в лошо състояние - най-много са тези в общините Черноочене, Кърджали и Кирково.

Таблица № 108. Състояние на пътната настилка /само за пътищата с настилка /фиг. № 143/

/Километри/

Община	Общинска пътна мрежа			
	Бивши пътища IV-ти клас	Предложени местни пътища	Общо	% от ОПМ /с настилка/ в общината
Ардино	68,7	134,0	202,7	100,00
-добро	24,1	44,0	68,1	33,60
-средно	21,6	45,0	66,6	32,86
-лошо	23,0	45,0	68,0	33,55
Джебел	29,0	70,7	99,7	100,00
-добро	16,0	-	16,0	16,05
-средно	7,7	14,0	21,7	21,76
-лошо	5,3	56,7	62,0	62,19
Кирково	87,3	134,5	221,8	100,00
-добро	4,0	2,0	6,0	2,71
-средно	29,7	27,6	57,3	25,83
-лошо	53,6	104,9	158,5	71,46
Крумовград	81,1	103,0	184,1	100,00
-добро	19,5	13,0	32,5	17,65
-средно	34,7	21,0	55,7	30,26
-лошо	26,9	69,0	95,9	52,09
Кърджали	95,8	103,2	199,0	100,00
-добро	1,2	8,2	9,4	4,72
-средно	21,3	13,9	35,2	17,69
-лошо	73,3	81,1	154,4	77,59
Момчилград	36,7	61,5	98,2	100,00
-добро	3,0	4,0	7,0	7,13
-средно	14,0	10,0	24,0	24,44
-лошо	19,7	47,5	109,2	68,43
Черноочене	69,1	78,0	147,1	100,0
-добро	1,2	13,7	14,9	10,13
-средно	10,5	7,6	18,1	12,30
-лошо	57,4	56,7	114,1	77,57

Фиг. № 143. Състояние на пътната настилка /само за пътищата с настилка/, км.

За Област Кърджали средната гъстота на общинската пътна мрежа /Таблица № 109/ е 0,455 км/ кв.км. Тя е най-голяма в общините Джебел и Черноочене, а най-малка - в община Крумовград.

Таблица № 109. Гъстота на общинската пътна мрежа по общини

Община/ област	КМ/ КВ.КМ.		
	Общинска пътна мрежа - км	Територия на общината - площ в кв.км.	Гъстота
Ардино	202,7	385	0,526
Джебел	134,7	229	0,588
Кирково	298,8	538	0,555
Крумовград	261,6	843	0,310
Кърджали	240,4	575	0,418
Момчилград	140,2	360	0,389
Черноочене	185,4	327	0,567
Област Кърджали	1 463,8	3 216	0,455

Общата дължина на пътната мрежа в Област Кърджали е 2064,1 км., със средна гъстота 0,642 км/ кв.км.

6.2.2. Железопътна мрежа

Изградената *железопътна инфраструктура* на територията на Област Кърджали е част от четвърта главна жп линия Русе-Стара Загора-Подкова, с обща дължина 65 км. Тя е от жп линиите с национално значение, неелектрифицирана, включваща 5 гари, 13 спирки и 11 индустриални клона. В момента 4 от клоновете не функционират, макар и някои от тях да са в добро състояние. Чрез съществуващите в гр. Кърджали и гр. Момчилград по две жп гари - пътническа и товарна, се осъществява връзката с всички гранични точки в страната. По-голямата от двете товарни жп гари - тази в гр. Кърджали е с товарооборот над 50 хил. т. товари годишно. /Таблица № 110/.

Таблица № 110. Наименование на жп гари, спирки и индустриални клонове

Жп гари	Жп спирки	Жп клонове
Кърджали, Перперек, Мост, Момчилград, Подкова	Добриново, Мъдрец, Калоянци, Средна Арда, Звезделина, Широко поле, Момина скала, Желязна врата, Глухар, Джебел, Горско Дюлево, Птичар, Рогозче	- За Кърджали: “Трансинженеринг”, “Бентонит” АД-3 бр., “Топливо”, “ОЦК” АД, ”Горубсо-Кърджали” АД, “Устра-холдинг” АД, “Петрол”* - За Момчилград: ВК”Младост”, “Зърнени храни”*, “Търговия на едро”* - За Подкова: “Циментов възел”*

* В момента не функционират

Железопътната линия е строена преди повече от 50 години, с геометрични параметри, долно строене и съоръжения за скорости до 60 км/час. Общата ѝ дължина е със стандартно междурелсие - 1435 мм.

Гъстотата на жп мрежата за Област Кърджали е 0,017 км/кв.км., за страната тя е 0,039 км/кв.км.

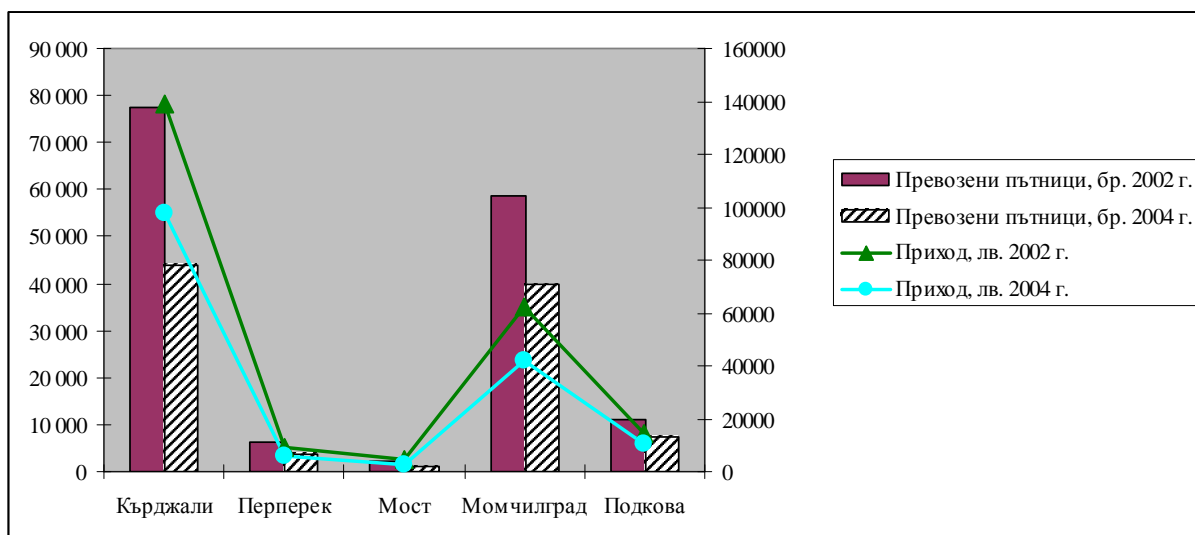
През последните години се наблюдава тенденция към намаляване както на пътническите, така и на товарните жп превози в областта /Таблицы № 111 и 112 и Фиг. № 144, 145 и 146/. Те се предлагат от “БДЖ” ЕАД - акционерно дружество със 100 % държавна собственост, подразделения-Пловдив и Димитровград.

Пътническата дейност е намаляла в резултат на слабата мобилност на населението, намаления брой влакове, поради това, че техническото състояние на железния път не позволява висока скорост на влаковете, както и от засилената интервенция от страна на автомобилните превозвачи.

Таблица № 111. Превозени пътници и приходи от дейността от жп транспорт, по жп гари в Област Кърджали /фиг. № 144/

Година Жп гара	2002 г.		2004 г.	
	Превозени пътници /бр./	Приход /лв./	Превозени пътници /бр./	Приход /лв./
Кърджали	77 463	139 172, 89	43 909	97 409, 35
Перперек	6 398	9 154, 50	3 723	5 630, 65
Мост	2 344	4 683, 85	1 099	2 493, 15
Момчилград	58 603	62 132, 80	39 711	42 130, 40
Подкова	10 948	14 400, 50	7 252	10 625, 00
Общо:	155 756	228 544, 54	95 694	158 288, 55

Фиг. № 144. Превозени пътници и приходи от дейността от жп транспорт, по жп гари в Област Кърджали

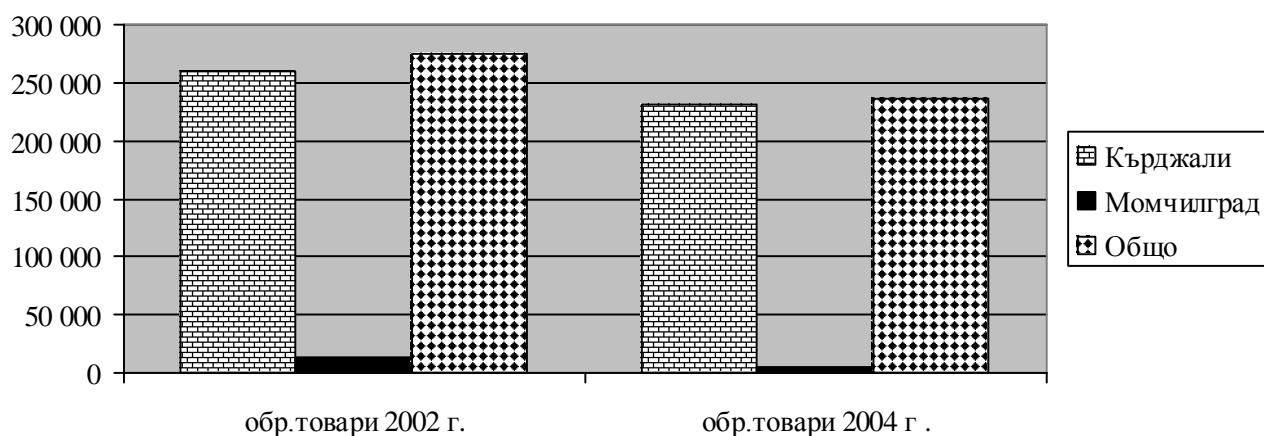

Драстично намалелия обем на *товарните превози* е в резултат на намалялата или спряла дейност на редица големи промишлени фирми с товароемки производства, а също и от увеличеният брой на автомобилни фирми в сферата на товарните превози.

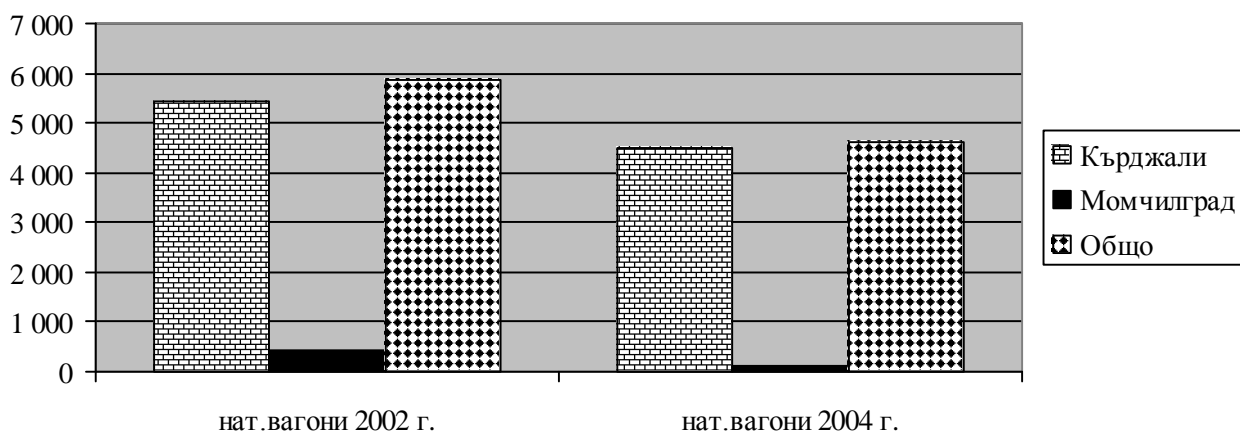
Таблица № 112. Обработени товари по жп гари в Област Кърджали /фиг. № 145, № 146/

Година Жп гара	2002		2004	
	Натоварени вагони /бр./	Обработени товари /тона/	Натоварени вагони /бр./	Обработени товари /тона/
Кърджали	5 429	260 117	4 499	231 367
Перперек	-	-	-	-
Мост	-	-	-	-
Момчилград	423	14 019	125	4 313
Подкова	-	-	-	-
Общо:	5 852	274 136	4 624	235 680

Фиг. № 145. Обработени товари по жп гари в Област Кърджали, тона

Фиг. № 146. Натоварени вагони по жп гари в Област Кърджали, брой

Изградената жп линия и индустриални жп клонове се поддържат, доколкото е възможно на необходимото техническо и експлоатационно равнище. Като цяло, услугата на железницата не отговаря на изискванията на клиентите, най-вече от гледна точка на честота и времепътуване, като подвижният състав не е в много добро техническо и хигиенно състояние.

Стратегията за развитие на националната транспортна система на Република България до 2015 година, предвижда да се рационализира железопътната мрежа, да се въведат в експлоатация нови влакове, отговарящи на европейските изисквания за жп превози, цялостен ремонт на жп линията и съоръженията, с цел модернизация като цяло на железопътната инфраструктура и привеждането ѝ в съответствие с европейските технически стандарти, което в частност се отнася и за жп мрежата в Област Кърджали.

6.2.3. Въздушен транспорт

Област Кърджали разполага с *летище* за хеликоптери, изградено в източната част на гр.Кърджали. В момента то не функционира, поради липса на средства за експлоатация. Летището има добре изградени транспортни връзки с жп гарата, автогарите и самия град. При успешно реализирани инфраструктурни проекти летището би могло да играе ролята на важен транспортен възел, особено при доставката на карго пратки. С неговото разширение и модернизация ще се преодолее отдалечеността и периферността на община Кърджали и другите общини от областта от столицата и основните центрове в страната, пристанищата и летищата в страната, и страните от външния свят - за развитие на бизнеса и туризма. То може да бъде използвано активно и при реализирането на проектите с национално значение - високопланинското строителство на каскада "Горна Арда" и изграждането на пътната мрежа по Общоевропейския транспортен коридор № 9 през прохода Маказа, който е от изключително национално и местно значение от гледна точка на перспективите за развитие, трансгранично сътрудничество, търговия, услуги, туризъм и оживление на външноикономическите връзки.

6.2.4. Транспортно обслужване и услуги

В настоящия момент, в сферата на *пътническите превози* преобладава автобусния транспорт. Осъществява се по разработени общински, областна /32 автобусни линии със 125 начални времена/ и републиканска /62 автобусни линии/ транспортни схеми. Маршрутните разписания от тези транспортни схеми се изпълняват от различни фирми, в различни обеми, с около 440 автобуса. Общо 22 фирми, местни и от други области, изпълняват редовни автобусни линии със спирка гр.Кърджали до други държави. Към настоящия

момент *таксиметров превоз* на пътници се изпълнява от 373 фирми с над 350 автомобила.

Периодични технически прегледи на ППС се извършват от 13 фирми, разполагащи с изградени контролно-технически пунктове на територията на Област Кърджали.

В резултат на извършения анализ, отчитайки състоянието на икономиката в Област Кърджали, миграцията на населението и всички други по-важни фактори, оказващи влияние върху автомобилните превози, може да се направят следните изводи:

Автомобилният транспорт в Област Кърджали ще продължи да бъде предпочитан пред другите видове транспорт. Това е закономерно и се определя от най-важното му предимство пред другите - доставка на товарите и пътниците от врата до врата.

Нуждите на населението от пътнически автомобилен транспорт са презадоволени и ще се усети процес на отпадане на утвърдени вече разписания по дадени автобусни линии. Оправдано е да се смята, че е получена нужната наситеност и не е наложително да се разкриват нови такива. Автобусният парк е значително опреснен. В експлоатация са по-голям брой автобуси, с качества, съответстващи на налаганите от европейските транспортни структури. Ще продължи отпадането от пазара на малките фирми и обединяването им в структури, гарантиращи им по-голяма стабилност и оцеляване.

Функционирането на промишлените предприятия и възможностите им на сегашния етап са задоволени от товарен автомобилен транспорт. В това направление също може да се прогнозира окрупняване на фирмите и задържане броя на автомобилите. Тук те са също опреснени, в експлоатация са по-нови, съответстващи на европейските и международни норми. Това е процес, който ще продължи и занапред.

Таксиметровите автомобили са достигнали оптималния си брой. Отпаднаха и отпадат старите автомобили. Подновяват се непрекъснато с по-нови, гарантиращи по-безопасна и надеждна експлоатация.

6.3.Енергийна мрежа

На територията на Област Кърджали са електрифицирани 100% от населените места. Електроснабдяването в областта се осъществява от “Електроразпределение – Пловдив” ЕАД, клон Кърджали и НЕК–ЕАД София, Предприятие “Мрежи високо напрежение”, електропреносен подрайон Кърджали.

“Електроразпределение –Пловдив” ЕАД, клон Кърджали осъществява дейността си чрез техническите райони: Кърджали, Ардино, Подкова, Бенковски, Джебел, Крумовград и Момчилград и извършва доставка и продажба

на ел.енергия на потребителите, управление на разпределителната мрежа, поддържане на обектите и съоръженията в съответствие с перспективите за икономическо развитие, и прогнозите за изменение на електропотреблението в Област Кърджали, поддържа и развива спомагателни мрежи, осигурява непрекъснатост на електроснабдяването и качеството на подаваната електроенергия, извършва и някои специфични услуги за потребителите.

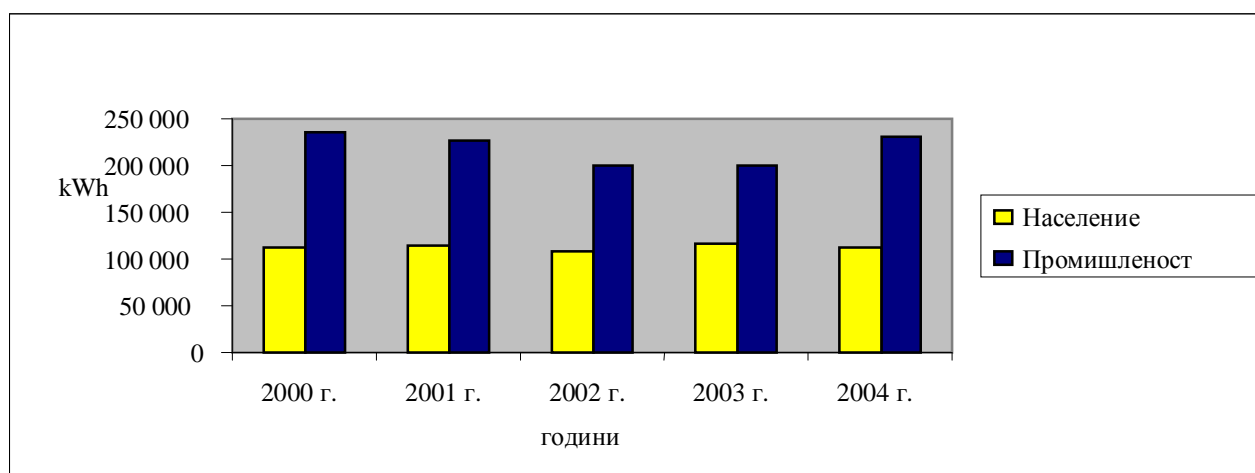
НЕК – ЕАД е собственик на мрежата високо напрежение в Област Кърджали. Чрез Предприятието "Мрежи високо напрежение" компанията осъществява техническата политика, функциите за експлоатация, ремонт и развитие на електропреносните съоръжения, включени в енергийния пръстен и извършващи трансформирането и преноса на електрическата енергия от електропроизводствените дружества до клиентите високо напрежение и електроразпределителните дружества.

По данни на Електроразпределение и Предприятие "Мрежи високо напрежение" годишното потребление на електроенергия в хил. kWh, използвана от населението и промишлеността за периода 2000 – 2004 година е следното:

Таблица №113. Годишно потребление на електроенергия, използвана от населението и промишлеността за периода 2000 – 2004 г. (в хил. kWh) /фиг. № 147, № 148/

Година	2000 г.		2001 г.		2002 г.		2003 г.		2004 г.	
	Ел.разпред.	НЕК	Ел.разпред.	НЕК	Ел.разпред.	НЕК	Ел.разпред.	НЕК	Ел.разпред.	НЕК
Население	112 016	-	114 717	-	107 963	-	115 719	-	111 601	-
Промишленост	235 069	66 376	227 440	66 376	201 024	66 376	134 229	66 376	109 498	121 875

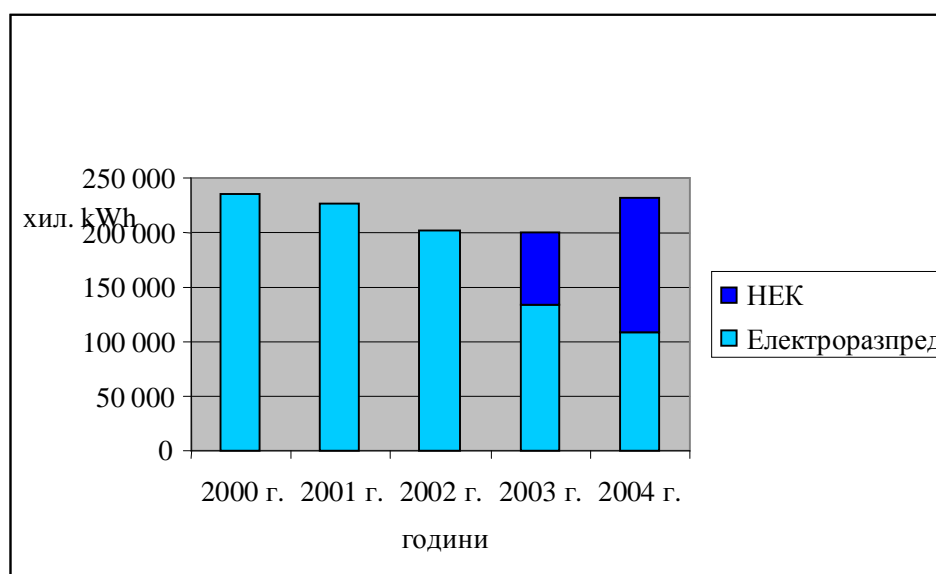
Фиг. №147. Потребление на ел.енергия за периода 2000 – 2004 г.

Най-големи консуматори на ел.енергия в областта са промишлените предприятия ОЦК – Кърджали и "Горубсо" АД – Кърджали. През месец Май,

2003 г. ОЦК се включва директно към мрежата на НЕК – ЕАД и става неин клиент както е Електроразпределение, за това потреблението на ел.енергия от промишлеността е разделено в две графи в таблицата, а графично е изобразено по следния начин, като височината на стълба показва общото потребление на ел.енергия от промишлеността за съответната година:

Фиг. №148.Годишно потребление на ел.енергия от промишлеността за периода 2000 – 2004 г.

В област Кърджали са изградени осем електрически подстанции с обща инсталирана мощност 405 000 kW. Броят на трафопостовите и възловите подстанции е 1 246 с обща инсталирана мощност 251 129 kVA (от тях: собственост на “Електро-разпределение – Пловдив” ЕАД клон Кърджали – 940 броя, в това число възлови подстанции 13 броя с инсталирана мощност 186 554 kVA; чужда собственост, присъединени към разпределителната схема 20 kV са 306 броя с инсталирана мощност 64 575 kVA). Дължината на електропроводите 110 kV е 216,3 км, на въздушните ел.проводи 20 kV е 1 713 км, кабелите 20 kV са с дължина 126 км, въздушните мрежи НН са 1 680 км и кабелните мрежи НН са 384 км.

На яз. “Кърджали” и яз. “Студен кладенец” са изградени ВЕЦ “Кърджали” и ВЕЦ “Студен кладенец”. ВЕЦ “Кърджали” е с инсталирана мощност 106 MW. Инсталираната мощност на ВЕЦ “Студен кладенец” е 60 MW. Малък дял от икономическия потенциал на евтината и екологична водна енергия е използван за производство на електрическа енергия чрез малки ВЕЦ. Енергийното потребление в бита и услугите може да бъде значително намалено чрез разширяване използването на слънчева енергия. При климатичните условия, в

които живеем 1 кв.м. колекторна площ може да усвои до 850 kW слънчева енергия годишно.

Увеличаването на дела на енергийното производство от възобновяеми енергийни източници чрез прилагане на преференциална политика за тяхното развитие интегрира усилията за подобряване състоянието на околната среда и енергийната ефективност като цяло. В област Кърджали съществуват благоприятни възможности за използване на възобновяеми енергийни източници – както на водна и слънчева енергия, така и на биомаса и вятърна енергия.

Един от принципите в световната тенденция за енергийна ефективност, енергоспестяване и екологична ефективност е преминаването към гориво природен газ. В област Кърджали няма изградена газопреносна и газоразпределителна мрежа. Магистралният газопровод, който достига до гр. Хасково е част от Националната газопреносна мрежа. Магистралното газопроводно отклонение от Хасково до Кърджали се предвижда с дължина 54-63 км.

6.4. Съобщителна мрежа

Съвременната инфраструктура на съобщенията представлява сложен комплекс от мрежи, обслужващи индивидуални или мултиплицирани дейности с комуникативен характер и центрове за предоставяне на услуги и продукти с аудио-визуален произход. Лицензирани фирми в зависимост от спецификацията на лиценза, развиват технологично и териториално мрежите и обхвата на следните основни съобщителни дейности в областта:

- Û Пощенски услуги – „Български пощи” ЕАД – клон Кърджали;
- Û Доставка на пратки - „Български пощи” ЕАД – клон Кърджали и частни оператори;
- Û Радио и телевизионно разпространение - национални и частни оператори;
- Û Кабелни телевизионни мрежи – частни оператори;
- Û Интернет доставчици – частни оператори и БТК-ЕАД;
- Û Мобилни телефонни услуги/аналогов и GSM стандарт/- частни оператори;
- Û Телекомуникационни услуги- БТК-ЕАД и частни оператори.

6.4.1. Телефонни съобщения

Изграждането на далекосъобщителната мрежа в област Кърджали, нейното поддържане и експлоатация се осъществяват от Технологичен район “Далекосъобщения” - гр. Кърджали към Регионално управление “Далекосъобщения” - Хасково, което е част от БТК-ЕАД София. Развитието на

телекомуникационната и съобщителната мрежа в страната ще се отрази благоприятно и на нивото на съобщенията на територията на областта.

В Област Кърджали в инсталираните 55 автоматични телефонни централи са задействани 38280 номера. Постигнатата телефонна плътност към 31.12.2004г. от 226 телефона/1000 жители /данните за населението са от 2001г./, говори за пълно задоволяване на бизнеса и населението в градовете и по-големите населени места с телефонни постове. Реализираният цифров телефонен пренос до телефонните централи осигурява 99 % цифровизация на междуселищните връзки, качественни цифрови наети линии и достъп до интернет за бизнеса и населението.

Поради недоразвитата местна телефонна мрежа ниска е телефонната плътност в някои селски райони на Община Черноочене, Община Момчилград и Община Джебел.

До общините Кърджали, Момчилград, Джебел, Кирково и Черноочене има изградени оптични кабелни линии с достатъчен капацитет, които са предпоставка за предоставяне на модерни телекомуникационни услуги, в т.ч. в близкото бъдеще за осигуряване на широколентов достъп за предаване на данни, високоскоростен интернет и др.

6.4.2.Пощенски услуги

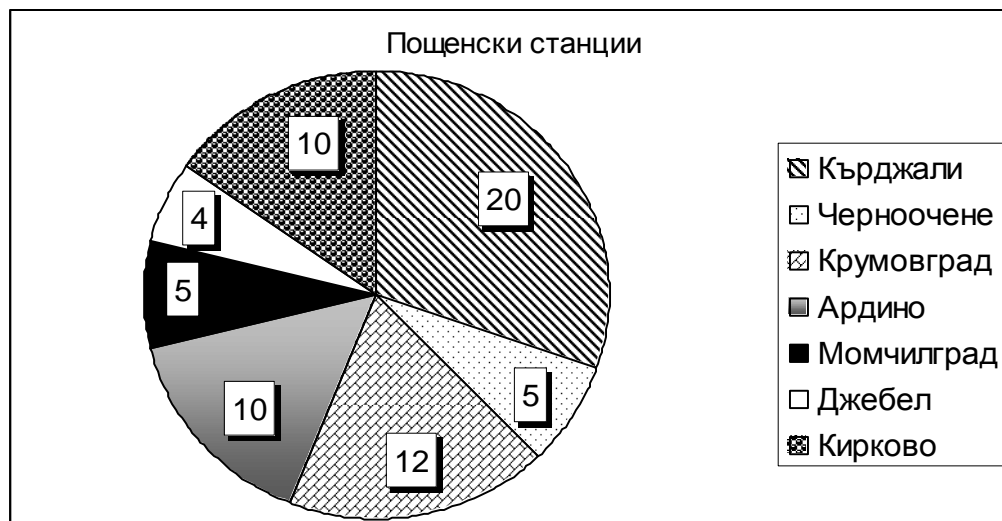
ТП „Български пощи“ - Кърджали е поделение на „Български пощи“ - ЕАД град София. Териториално поделение „Български пощи“ - Кърджали има изградена мрежа от пощенски станции 66 на брой, обслужващи 443 населени места разположени на територия от 4100 кв.км. Всяка една от пощенските станции обслужва средно от 6-7 села, като повечето от селата се състоят от няколко махали отдалечени една от друга.

Разпределението на пощенски станции по общини е следното:

- Û Община Кърджали - 20 пощенски станции;
- Û Община Черноочене - 5 пощенски станции;
- Û Община Крумовград -12 пощенски станции;
- Û Община Ардино - 10 пощенски станции;
- Û Община Момчилград - 5 пощенски станции;
- Û Община Джебел - 4 пощенски станции;

Ѓ Община Кирково - 10 пощенски станции.

Фиг.№149.Разпределение на пощенски станции по общини

Структурата на ТП „Български пощи“ - Кърджали е съставена от четири Районни пощенски станции - РПС-Кърджали обхващаща 25 пощенски станции разположени на територията на две общини - Кърджали и Черноочене, РПС — Крумовград обхващаща 12 пощенски станции разположени на територията на община Крумовград, РПС - Ардино обхващаща 10 пощенски станции разположени на територията на община Ардино, РПС -Момчилград обхващаща 19 пощенски станции разположени на територията на три общини -Момчилград, Джебел и Кирково.

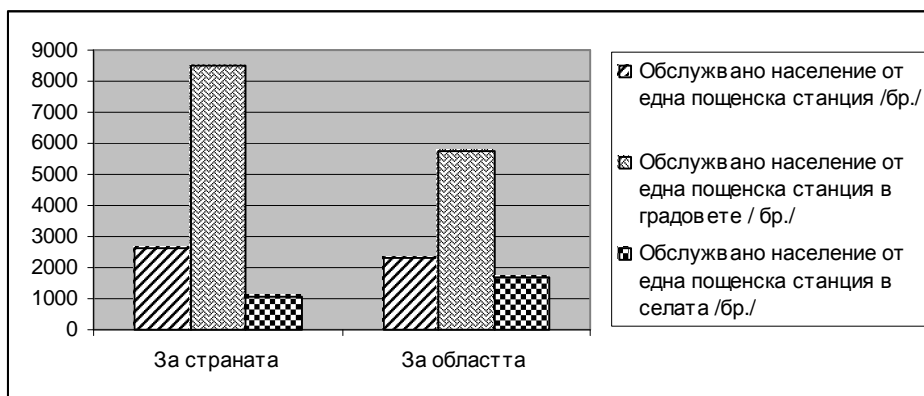
Основен показател характеризиращ пощенската мрежа е брой обслужвано население от една пощенска станция в градовете и брой обслужвано население от една пощенска станция в селата в национален мащаб. За Кърджалийска област тези данни изглеждат така:

Таблица №114.Основни показатели характеризиращи пощенската мрежа /фиг. № 150/

Показател	За	За
Обслужвано население от една пощенска станция /бр./	2639	2333
Обслужвано население от една пощенска станция в градовете / бр./	8528	5723

Обслужвано население от една пощенска станция в селата	1041	1691
--	------	------

Фиг.№150.Брой на обслужвано население по показатели за страната и областта

Показател, показващ гъстотата на пощенската мрежа е обслужвана територия от една пощенска станция. За страната обслужваната територия от една пощенска станция е 36.50 кв.км., а за областта - 59.00 кв.км.

Спецификата на нашия район - голямата разпокъсаност на населените места, селата състоящи се от няколко махали, планинския и полупланински район, силно изразената социална функция на пощата оказват съществено влияние върху развитието и състоянието на пощенската мрежа, чрез която териториално поделение "Български пощи" - Кърджали осъществява основната си задача – осигуряване на населението с универсални пощенски услуги. Перспективите в развитието на пощенската мрежа в нашия район се обуславят от тези особености:

- Û Подобряване и запазване на съществуващата пощенска мрежа, чрез изграждане на по-добра материална база за нея, осигуряване на надеждни и сигурни автомобили;
- Û По-голяма ефективност на пощенските станции - чрез предлагане на качествени услуги, разширяване на предлаганите чрез пощенската мрежа услуги, за да има по-малко неефективни пощенски станции, за да не се налага тяхното закриване.

ТП „БП“-Кърджали със своите 66 пощенски станции осъществява дейности регламентирани със Закона за пощенските услуги, обнародван в ДВ бр.64/2000 г. и общите условия на договора с потребителите на пощенски услуги, предоставени от „БП“-ЕАД в сила от 01.03.2003 година.

Услугите , които се предоставят на потребителите са:

- Û Приемане, пренасяне и доставка на пощенски пратки;
- Û Приемане и /или доставяне на пощенски пратки на съобщения, предавани чрез далекосъобщителни средства;

- Û Пощенски парични преводи;
- Û Куриерски услуги.

Пощенските услуги се осъществяват чрез пощенската мрежа и се делят на универсални и неуниверсални. Универсалните пощенски услуги са приемане, пренасяне и доставяне на вътрешни и международни пощенски пратки и пощенски парични преводи. Неуниверсалната пощенска услуга включва:

- Û Пощенски колети с тегло от 10 кг. до 20 кг.;
- Û Куриерски услуги;
- Û Приемане и /или доставяне на пощенски пратки на съобщения, предавани чрез далекосъобщителни средства.

В последно време добро търсене от потребителите на неуниверсалните пощенски услуги имат куриерските услуги. Те гарантират по-голяма бързина и надеждност на приемане, пренасяне и доставка на пратките. Куриерските услуги са вътрешна ускорена поща /гарантирана доставка до 24 часа/ с обратна информация до подателя /международна ускорена поща/ за 57 страни в света.

За улеснение на клиентите в Централна поща Кърджали е открит и работи Информационен център, който предлага необходимата информация за пощенските услуги.

Освен пощенските дейности в пощенската мрежа се осъществяват и дейности по възложителства по сключени договори от централно управление на „Български пощи“ ЕАД и териториално поделение „Български пощи“ - Кърджали.

Възложителствата включват обслужващи дейности на държавни структури:

- Û БТК - предоставяне на всички далекосъобщителни услуги /изпращане и получаване на телеграми, провеждане на междуселищни разговори/ в пощенската мрежа. Събиране на такси по разписки на Далекосъобщения от частни абонати;
- Û Електроснабдяване - събиране на суми за изразходвана и отчетена ел. енергия от битови абонати;
- Û В и К — събиране на суми за изразходвана и отчетена вода от битови и служебни абонати;
- Û Общински служби за социално подпомагане - изплащане на помощи на социално слаби;
- Û Териториална данъчна дирекция - доставка на съобщения за данъчни задължения на населението за годината. Събиране на данъчни задължения чрез пощенски записи;
- Û Общинска застрахователна компания - сключване на застраховки „Гражданска отговорност на собствениците, водачите, държателите и ползвателите на МПС“ и „Злополука на местата в МПС“;
- Û БПБ - набиране и изплащания по влоговете на гражданите;

- Û Разпространение на печата - доставка на ежедневен и периодичен печат чрез абонамент и свободна продажба, предоставяне на абонамент чрез интернет страницата на поделението;
- Û Български спортен тотализатор - приемане на фишове и изплащане на печалби по печеливши фишове;
- Û Държавна лотария - продажба на лотарийни билети от Традиционната лотария и моментни игри ;
- Û Метро кеш енд Кери" - доставка на каталози;
- Û „Мобилтел" - доставка на съобщения за заплащане на такси от абонатите;
- Û Глобул - доставка на съобщения за заплащане на такси от абонатите;
- Û ЗД „Алианц България" - доставка на непрепоръчани кореспондентски пратки;
- Û ИА „Пътища" - продажба и разпространение на винетни стикери.

ТП „Български пощи" - Кърджали, като структура на „Български пощи" - ЕАД в развитието на своята дейност се съобразява с насоките в стратегията на Всемирния пощенски съюз и с тенденциите за развитието на европейския и национален пощенски пазар.

6.4.3. Покритие с Радио и ТВ сигнал

Покритието със сигнал на лицензираните национални телевизии е 100% за територията на цялата област. На територията на гр. Кърджали има кабелна телевизия. Местни кабелни телевизии има и в другите общински центрове. Изградени са ретранслатори, осигуряващи цифрова ефирна връзка по трасета за предаване на телевизионен и радио сигнал, както и на компютърни комуникационни канали. Съществува кабелно радио, препредаващо Програма “Хоризонт” на БНР и местните програми на радио-възел.

6.4.4. Достъп до Интернет

Достъп до Интернет има в по-голямата част от територията на областта. Освен комутируем достъп до Интернет, клиентите на БТК могат да ползват още и достъп до Интернет чрез наети линии или други мрежи за данни, информационни услуги и други.

Съществуват множество зали за обществен достъп до Интернет, като в част от тях входящият канал е пренасочен през сателит (ASTRA и INTELSAT), което подобрява скоростта на връзката.

Технологичен район “Далекосъобщения”- Кърджали е основен доставчик на ИНТЕРНЕТ за клиенти и крайни потребители. Други доставчици са "Орбител", "Технотроникс", "Титан" и др.

6.4.5. Мобилни телефонни услуги

Покритие със сигнал на мобилните оператори Мобиком, Глобул и Мобилтел има в по-голяма част от територията на областта. Всички посочени оператори имат действащи представителни офиси в града.

7.Териториална структура

7.1.Урбанизация и селищна мрежа

Таблица №115.Население на област Кърджали по общини към 31.12. за периода 2000-2003 г. /фиг. № 151/

ОБЩИНИ	2000	2001	2002	2003
Област Кърджали	201360	163341	162332	161002
Ардино	17898	13492	13410	13236
Джебел	11038	8613	8571	8568
Кирково	32313	24005	23722	23421
Крумовград	30143	19792	19549	19347
Кърджали	76903	69845	69694	69274
Момчилград	21122	17126	16961	16861
Черноочене	11943	10468	10425	10295

Фиг.№ 151. Тенденция към спад на броя на населението в област Кърджали по общини за периода 2000 – 2003 г.

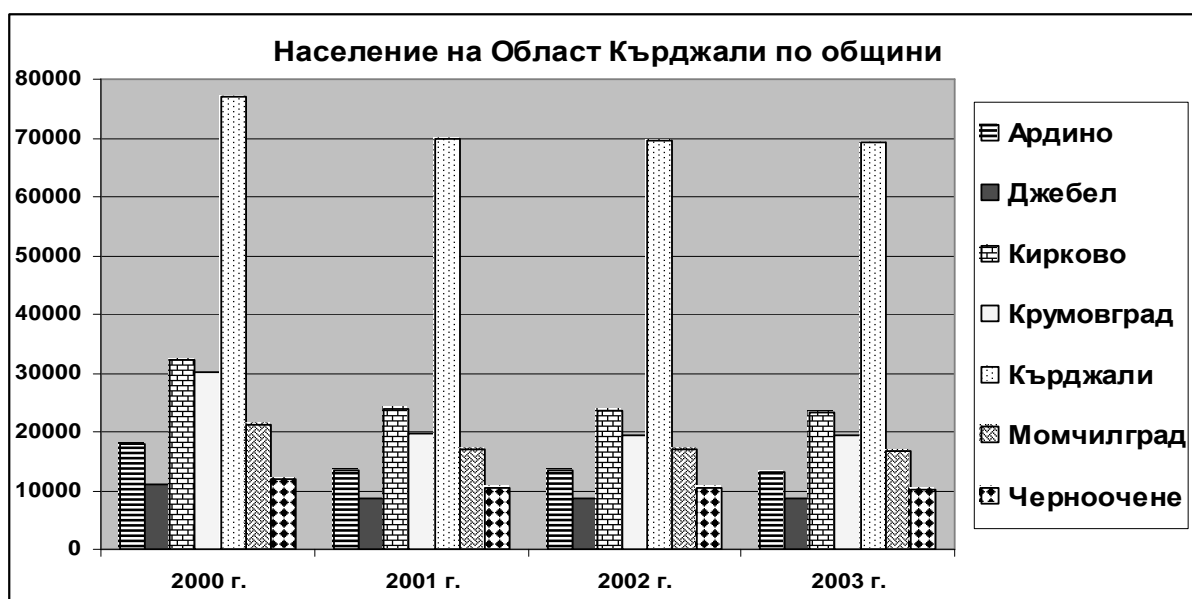
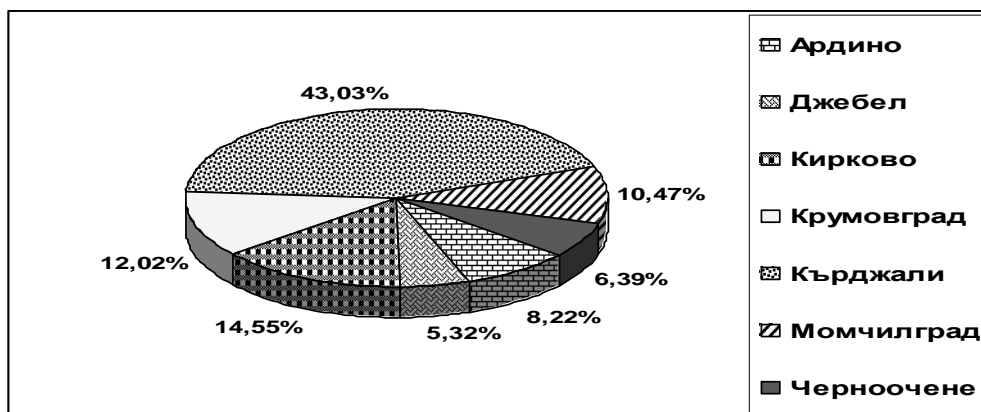

Таблица №116. Население на област Кърджали по общини и относителните му дялове в проценти за периода 2000 – 2003 г. /фиг. № 152, № 153/

ОБЩИНИ	2000		2001		2002		2003	
Област Кърджали	201360		163341		162332		161002	
Ардино	17898	8.89%	13492	8.26%	13410	8.26%	13236	8.22%
Джебел	11038	5.48%	8613	5.27%	8571	5.29%	8568	5.32%
Кирково	32313	16.05%	24005	14.70%	23722	14.61%	23421	14.55%
Крумовград	30143	14.97%	19792	12.12%	19549	12.04%	19347	12.02%
Кърджали	76903	38.19%	69845	42.76%	69694	42.93%	69274	43.03%
Момчилград	21122	10.49%	17126	10.48%	16961	10.45%	16861	10.47%
Черноочене	11943	5.93%	10468	6.41%	10425	6.42%	10295	6.39%

Фиг. №152. Относителен дял на населението на отделните общини към общия брой на населението на област Кърджали

Фиг. №153. Тенденция към спад на относителния дял на населението на общините в област Кърджали за периода 2000 – 2003 г.

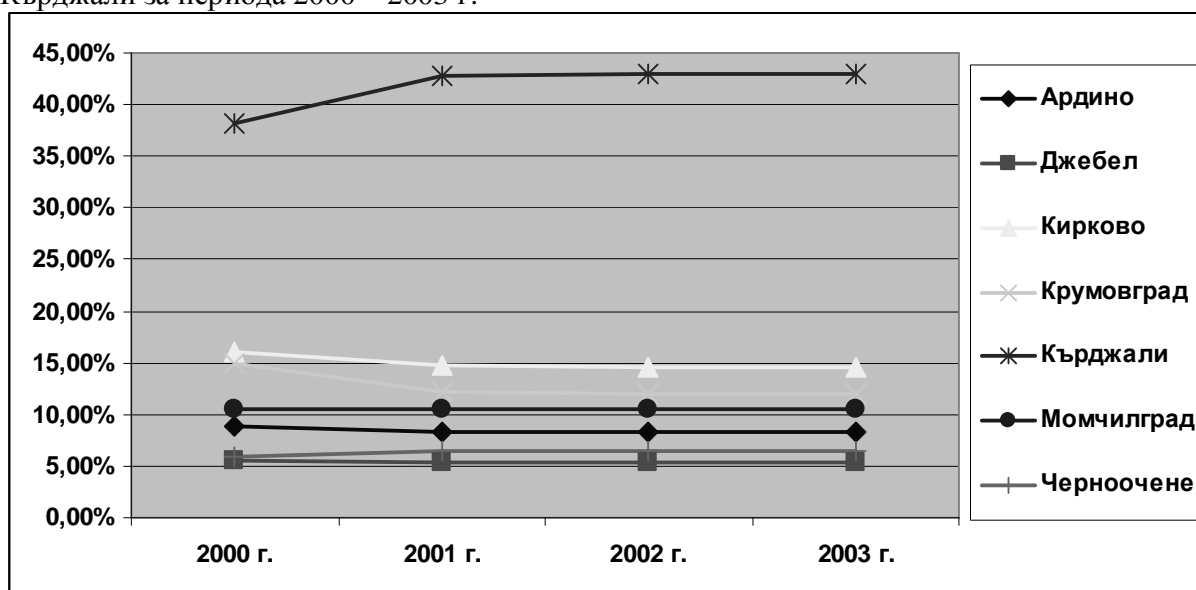
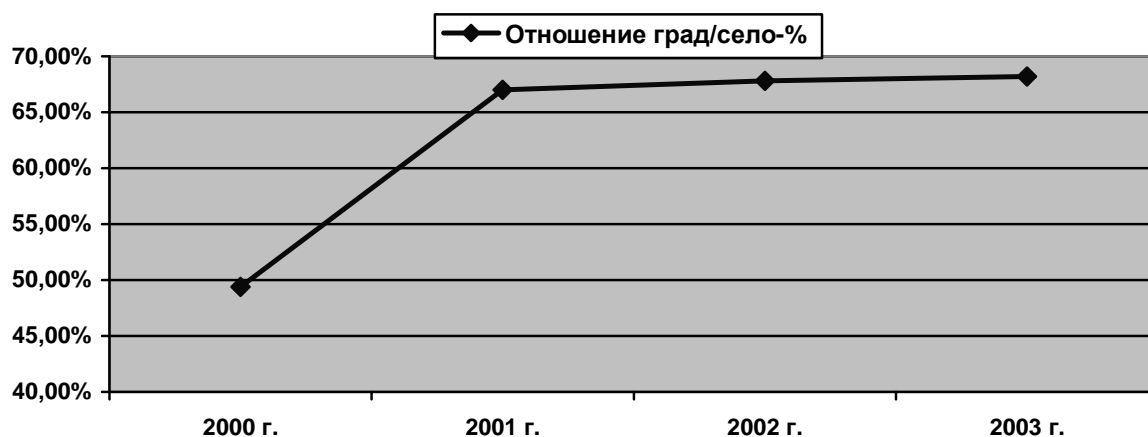

Таблица №117. Население на област Кърджали по местоживеене към 31.12. за периода 2000 – 2003 г. /фиг. № 154, № 155/

НАСЕЛЕНИЕ	2000	2001	2002	2003
Брой на население общо	201360	163341	162332	161002
В градовете	66613	65523	65611	65309
В селата	134747	97818	96721	95693
Отношение град/село - %	49.4%	67.0%	67.8%	68.2%
Степен на урбанизация - %	33.08%	40.11%	40.42%	40.56%

Степента на урбанизация представлява процентното отношение на жителите на градовете към общия брой жители в страната/областта/общината. За Област Кърджали през периода 2000 – 2003 г. се наблюдава ясно изразена тенденция към съсредоточаване на все по-голяма част от населението в градовете (Графика 1), но се вижда също така, че този процес се успокоява през последните две години от периода, за разлика от рязкото покачване на процента в края на 2001 г. От друга страна, отново наблюдаваме подобен процес при отношението град/село – рязко нарастване в началото на периода, последвано от едно успокояване в края на 2003 г. и дори спад в края на 2003 г. (Фиг.№154). Този спад може да се дължи на две причини: отрицателен естествен прираст за периода 2002 – 2003 г. или раздвижване на емиграционните процеси. В случая се касае, обаче, за констатиран отрицателен естествен прираст (справка: диаграмата за коефициентите на естествения прираст - раждаемост/смъртност на Област Кърджали по общини за периода 2000 – 2003 г.).

Фиг.№154.Тенденция към нарастване на степента на урбанизация на населението в област Кърджали

Фиг.№155.Относителен дял на населението, живеещо в градове, спрямо населението, живеещо в села, на територията на област Кърджали.

Таблица №118. Население в градовете на област Кърджали към 31.12. в периода 2000 – 2003 г. /фиг. №156/

Град	2000	2001	2002	2003
Общо	66613	65523	65611	65309
Ардино	4341	3733	3704	3713
Джебел	2954	2871	2902	2904
Крумовград	5400	5239	5258	5220
Кърджали	45233	45732	45825	45593
Момчилград	8685	7948	7922	7879

Общата тенденция, касаеща броя на населението в градовете на областта (Фиг. №156), с изключение на областния център гр. Кърджали, е към спад, който е най-изразителен в края на втората година от периода (2001 г.). Само в гр. Кърджали е отчетен прираст за тази година и общо за целия период. През последната година (2003 г.) на изследвания период във всички градове, с изключение на гр. Ардино, се наблюдава спад в броя на жителите поради отрицателния прираст на населението, а вероятно и поради някои миграционни фактори.

Фиг. №156. Тенденции към нарастване и спад на населението в градовете на област Кърджали.

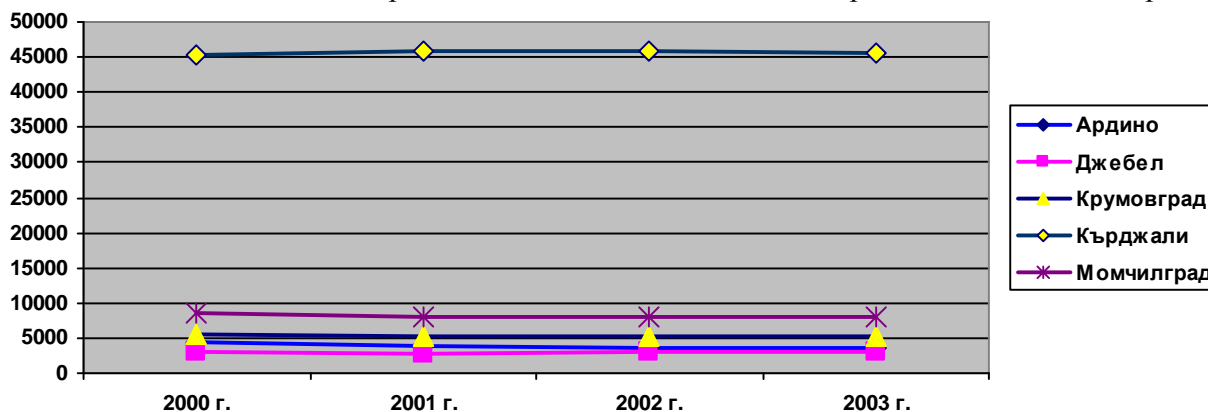

Таблица №119. Степен на урбанизация в градските общини към 31.12. в периода 2000– 2003 г.
/фиг. № 157/

Град / Община/ Степен на урбанизация	2000	2001	2002	2003
Ардино – град	4341	3733	3704	3713
Ардино – община	17898	13492	13410	13236
Степен на урбанизация	24.25%	27.67%	27.62%	28.05%
Джебел – град	2954	2871	2902	2904
Джебел – община	11038	8613	8571	8568
Степен на урбанизация	26.76%	33.33%	33.86%	33.89%
Крумовеград - град	5400	5239	5258	5220
Крумовеград - община	30143	19792	19549	19347
Степен на урбанизация	17.91%	26.47%	26.89%	26.98%
Кърджали – град	45233	45732	45825	45593
Кърджали - община	76903	69845	69694	69274
Степен на урбанизация	58.82%	65.48%	65.75%	65.82%
Момчилград - град	8685	7948	7922	7879
Момчилград - община	21122	17126	16961	16861
Степен на урбанизация	41.12%	46.40%	46.70%	46.73%

Можем да обобщим, че общата тенденция към покачване на степента на урбанизация за област Кърджали е резултат от относително равномерното и покачване поотделно за всяка от градските общини (Фиг.№157). Трябва да отбележим също, че това покачване е устойчиво за всички общини през изследвания период, което може ясно да се види от графиката.

Фиг.№157. Урбанизационни тенденции в градските общини на област Кърджали през периода 2000 – 2003 г.

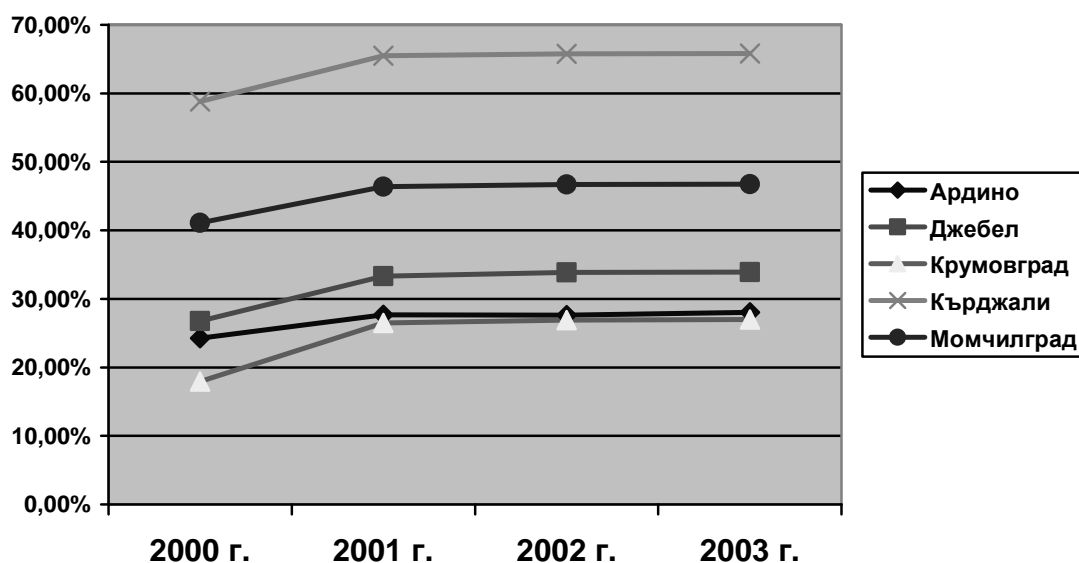
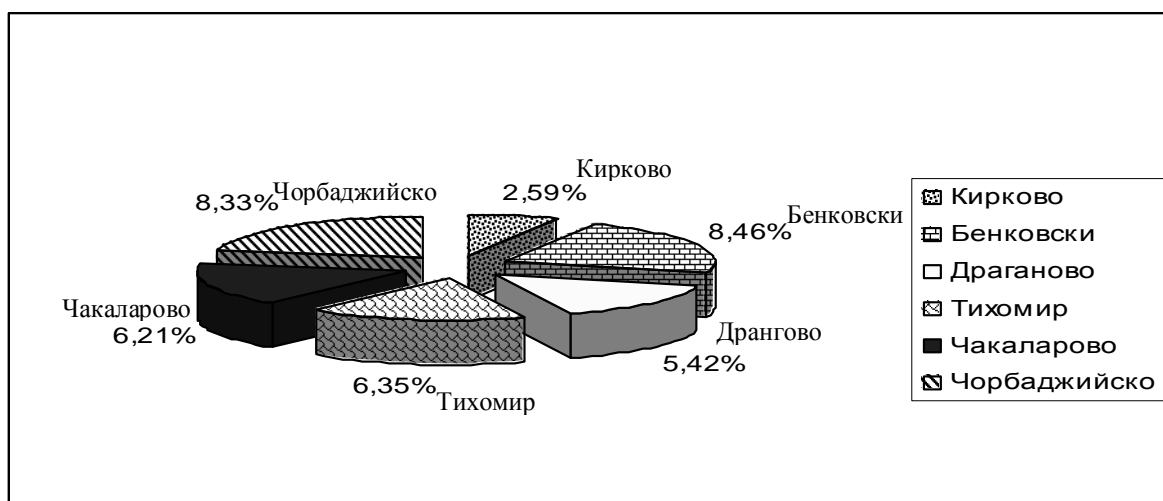

Таблица №120. Съсредоточаване на населението в общинския център и по-големите села за общините Кирково и Черноочене към 31.12 /фиг. № 158, № 159/

Общ. Център / Община	Население към 31.12.2003г.	Степен на съсредоточаване/урбаниз
Кирково – община	23421	
Кирково – село	607	2.59%
Бенковски	1981	8.46%
Дрангово	1269	5.42%
Тихомир	1488	6.35%
Чакаларово	1454	6.21%
Чорбаджийско	1950	8.33%
Черноочене – община	10295	
Черноочене – село	319	3.10%
Бели вир	493	4.79%
Габрово	762	7.40%
Даскалово	396	3.85%
Дядовско	413	4.01%
Комунига	1178	11.44%
Лясково	675	6.56%
Минзухар	488	4.74%

Двете села-общински центрове, Кирково и Черноочене, за разлика от градовете-общински центрове на територията на област Кърджали, не се отличават с най-високата степен на концентрация на население в своята община. Установяването им като центрове на съответните общини е резултат от благоприятното им разположение в комуникационно отношение както спрямо областния център и останалите населени места в съответната община, така също и спрямо по-важни за страната пътни артерии.

Фиг.№158. Концентрация на населението в общинския център и по-големите села при общините Кирково и Черноочене към 31.12.2003 г. Степен на съсредоточаване/урбанизация – община Кирково.

Фиг. №159. Степен на съсредоточаване/урбанизация – община Черноочене

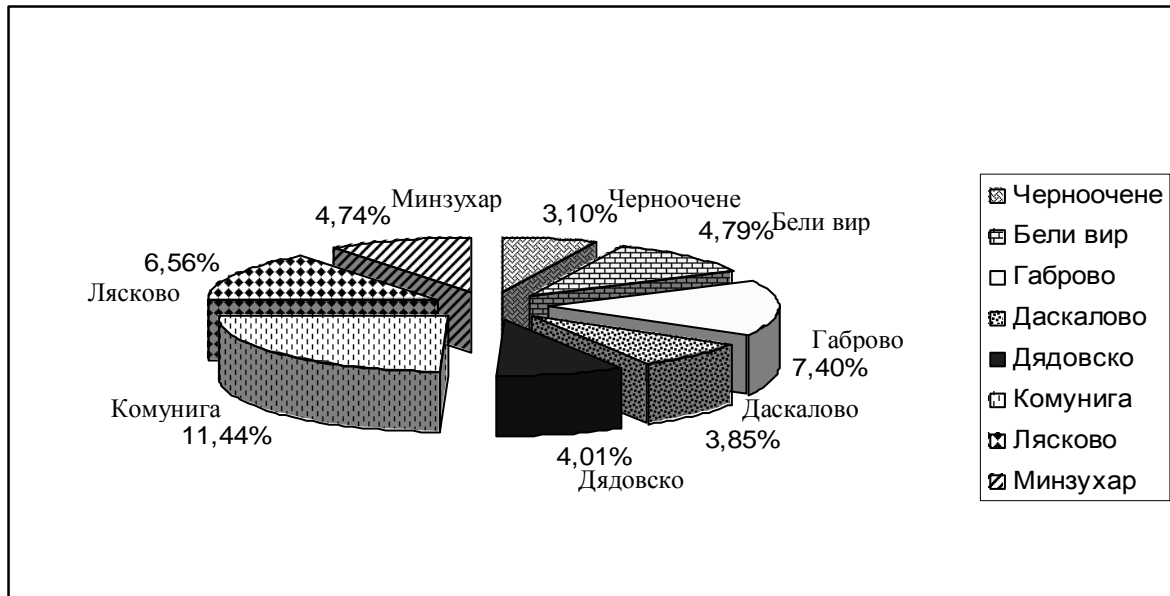

Таблица №121. Териториален обхват на урбанизираните и неурбанизираните територии по общини в област Кърджали към 31.12.2000г.

(Декари)

Общини	Общо	Земеделска	В т.ч. Обработваема	Горска	Населени места и др. урбанизиранни територии	Водни течения и водни площи	За добив на полезни изкопавани	За транспорт и инфраструктура
РБългария	111001902	63764817	49769279	37157538	4603416	2010385	2710867	754879
Област Кърджали	3209108	1367704	597629	1499066	80855	67600	178633	15250
Ардино	338848	136937	57165	179673	5033	7735	7433	2037
Джебел	229079	74021	40351	141245	6916	1210	4853	834
Кирково	537871	237223	107433	268332	8557	5625	16388	1736
Крумовград	843319	395937	148626	396019	16043	6759	25316	3245
Кърджали	574742	229523	122436	224809	28786	36645	51273	3706
Момчилград	358124	168045	64208	119304	11327	6718	50423	2307
Черноочене	327125	126008	57410	169684	4193	2908	22947	1385

Таблица №122. Относителен дял на общите, урбанизираните и неурбанизираните територии на общините в област Кърджали спрямо общата територия на областта към 31.12.2000 г.

/фиг. № 160/

Община	Обща Територия	Относит. дял в % спрямо	Урбанизирана Територия	Относит. дял в % спрямо	Неурбанизирана територия	Относит. дял в % спрямо
--------	----------------	-------------------------	------------------------	-------------------------	--------------------------	-------------------------

		общата терит. на областта		общата терит. на областта		общата терит. на областта
Област Кърджали	3209108	100%	80855	2.52%	3128253	97.48%
Ардино	338848	10.56%	5033	0.16%	333815	10.40%
Джебел	229079	7.14%	6916	0.22%	222163	6.92%
Кирково	537871	16.76%	8557	0.28%	529314	16.48%
Крумовград	843319	26.28%	16043	0.50%	827276	25.78%
Кърджали	574742	17.91%	28786	0.90%	545956	17.01%
Момчилград	358124	11.16%	11327	0.35%	346797	10.81%
Черноочене	327125	10.19%	4193	0.13%	322932	10.06%

Фиг.№160.Относителен дял на териториите на общините в област Кърджали спрямо територията на цялата област към 31.12.2000 г.

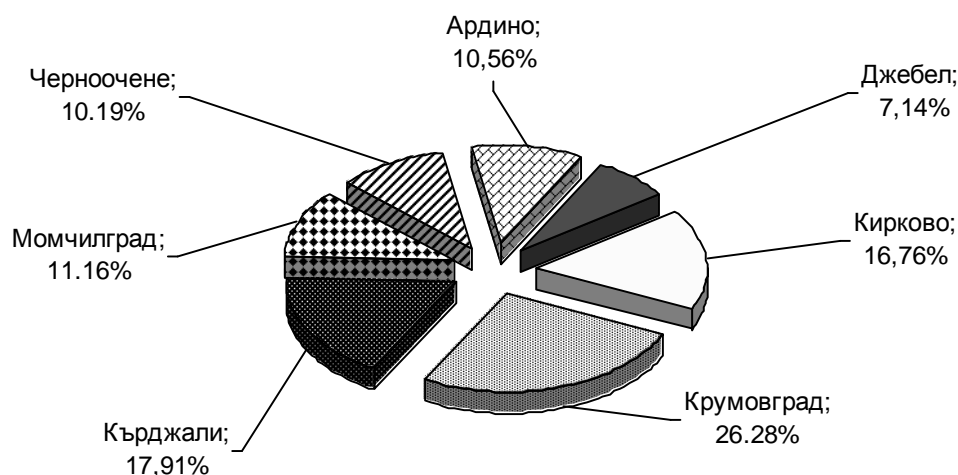

Таблица №123.Относителен дял на общите, урбанизираните и неурбанизираните територии на общините в област Кърджали спрямо съответните територии на областта към 31.12.2000 г. /фиг. № 161/

Община	Обща територия	Относит. дял в % спрямо общата терит. на областта	Урбанизирана Територия	Относит. дял в % спрямо урбаниз.терит. на областта	Неурбанизирана територия	Относит. дял в % спрямо неурб.терит. на областта
Област Кърджали	3209108	100%	80855	100%	3128253	100%
Ардино	338848	10.56%	5033	6.23%	333815	10.67%
Джебел	229079	7.14%	6916	8.55%	222163	7.10%
Кирково	537871	16.76%	8557	10.58%	529314	16.92%
Крумовград	843319	26.28%	16043	19.85%	827276	26.45%
Кърджали	574742	17.91%	28786	35.60%	545956	17.45%
Момчилград	358124	11.16%	11327	14.00%	346797	11.09%
Черноочене	327125	10.19%	4193	5.19%	322932	10.32%

Фиг.№161.Относителен дял на общите, урбанизираните и неурбанизираните територии на общините в област Кърджали спрямо съответните територии на областта към 31.12.2000 г.

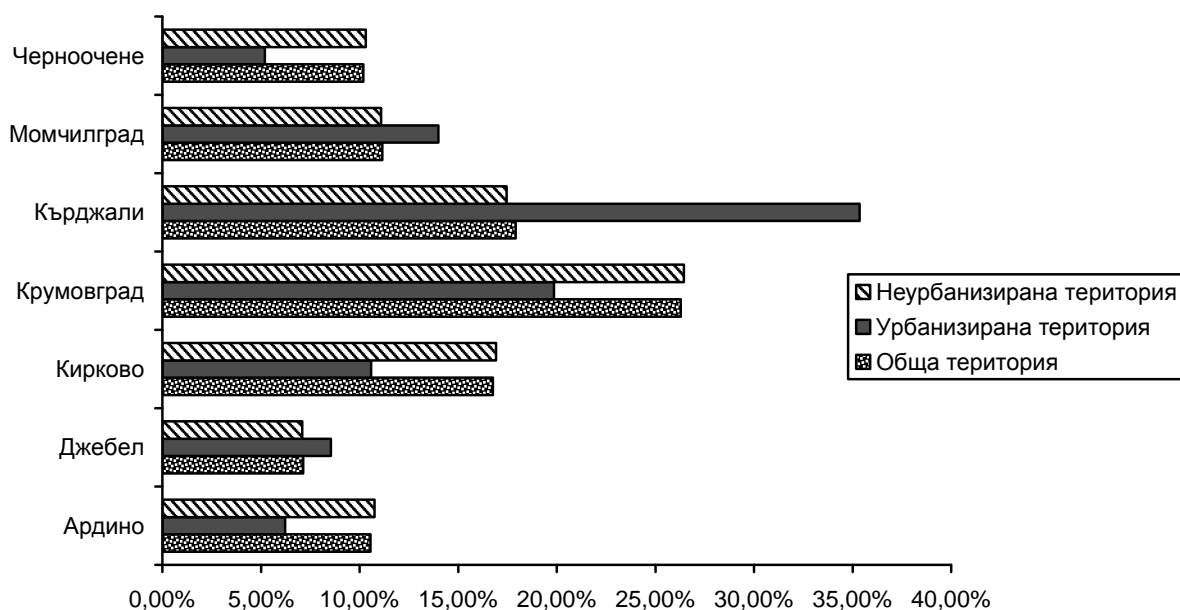

Таблица №124.Относителен дял на урбанизираните и неурбанизираните територии на област Кърджали спрямо територията на страната към 31.12.2000 г.

Общини	Общо	Земеделска	В т.ч. Обработваема	Горска	Населени места и др. урбанизирани територии	Водни течения и водни площи	За добив на полезни изкопавани	За транспорт и инфраструктура
РБългария	100%	57.44%	44.84%	33.47%	4.15%	1.81%	2.44%	0.68%
Област Кърджали	2.89%	1.23%	0.54%	1.35%	0.07%	0.06%	0.16%	0.01%

Таблица №125.Относителен дял на урбанизираните и неурбанизираните територии на област Кърджали и на общините в областта спрямо нейната територия към 31.12.2000 г.

/фиг. № 162/

Общини	Общо	Земеделска	В т.ч. Обработваема	Горска	Населени места и др. урбанизирани територии	Водни течения и водни площи	За добив на полезни изкопавани	За транспорт и инфраструктура
Област Кърджали	100%	42.63%	18.63%	46.71%	2.52%	2.12%	5.59%	0.47%
Ардино	10.56%	4.27%	1.78%	5.61%	0.16%	0.25%	0.22%	0.06%
Джебел	7.14%	2.30%	1.25%	4.39%	0.22%	0.03%	0.16%	0.02%
Кирково	16.76%	7.38%	3.33%	8.35%	0.28%	0.17%	0.51%	0.05%

Крумовград	26.28%	12.34%	4.63%	12.34%	0.50%	0.21%	0.79%	0.10%
Кърджали	17.91%	7.15%	3.82%	7.00%	0.90%	1.14%	1.60%	0.11%
Момчилград	11.16%	5.24%	2.00%	3.72%	0.35%	0.21%	1.57%	0.07%
Черноочене	10.19%	3.93%	1.79%	5.29%	0.13%	0.90%	0.71%	0.43%

Фиг.№162. Баланс на територията на област Кърджали към 31.12.2000 г.

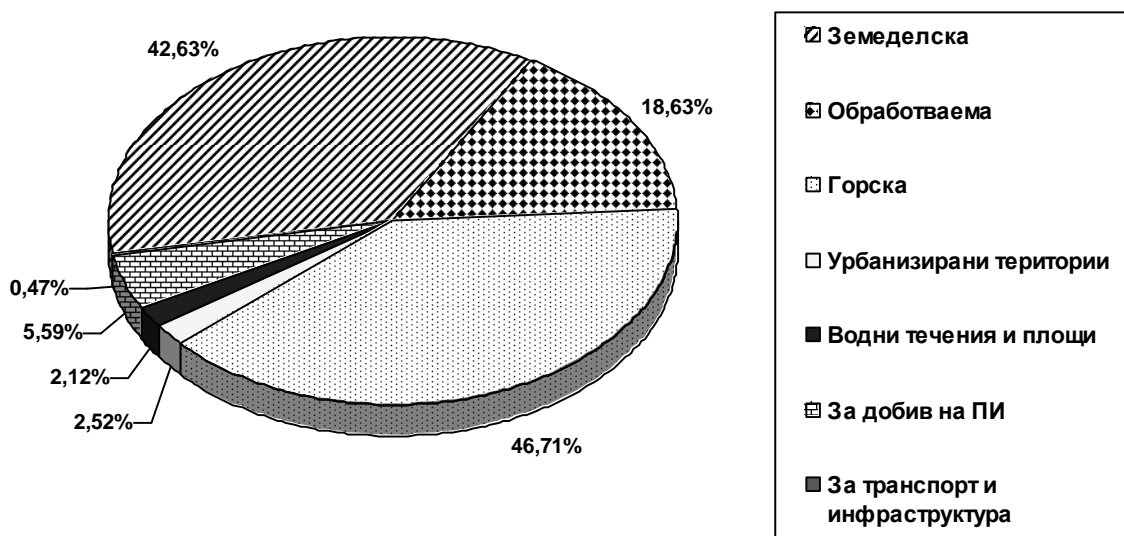

Таблица №126. Брой на жителите и на населените места в общините от област Кърджали към 31.12.2003 г. Средна гъстота на населението в област Кърджали и по общини към 31.12.2003г. /фиг. № 163/

Община	Брой жители	Брой на населените места	Брой жители/насел. място
Област Кърджали	161002	470	343
Ардино	13236	52	255
Джебел	8568	48	165
Кирково	23421	73	321
Крумовград	19347	79	245
Кърджали	69274	118	587
Момчилград	16861	49	344
Черноочене	10295	51	202

Фиг.№163. Средна гъстота на населението (брой жители/населено място) по общини в област Кърджали към 31.12.2003 г.

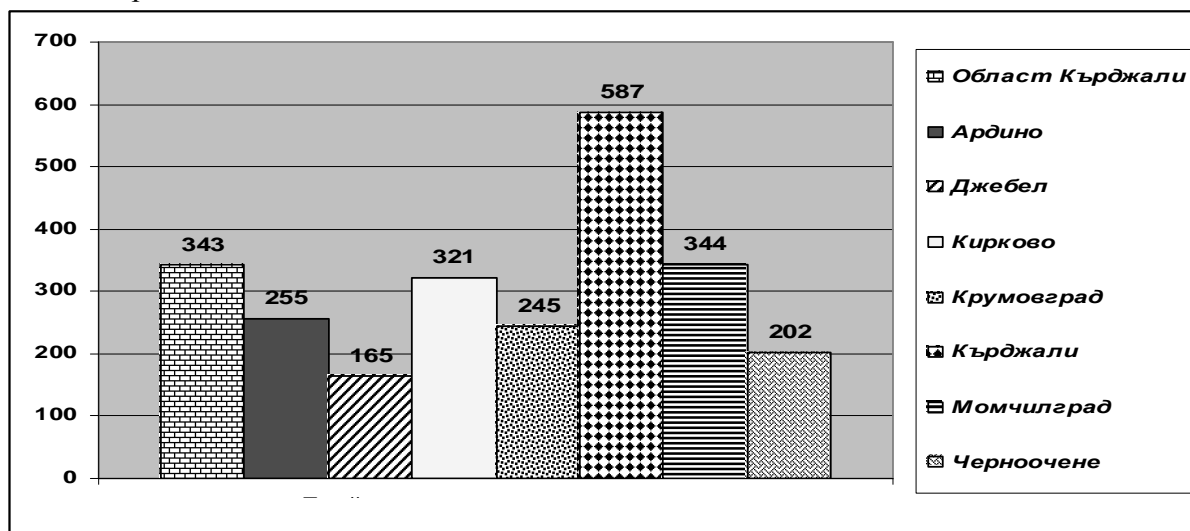
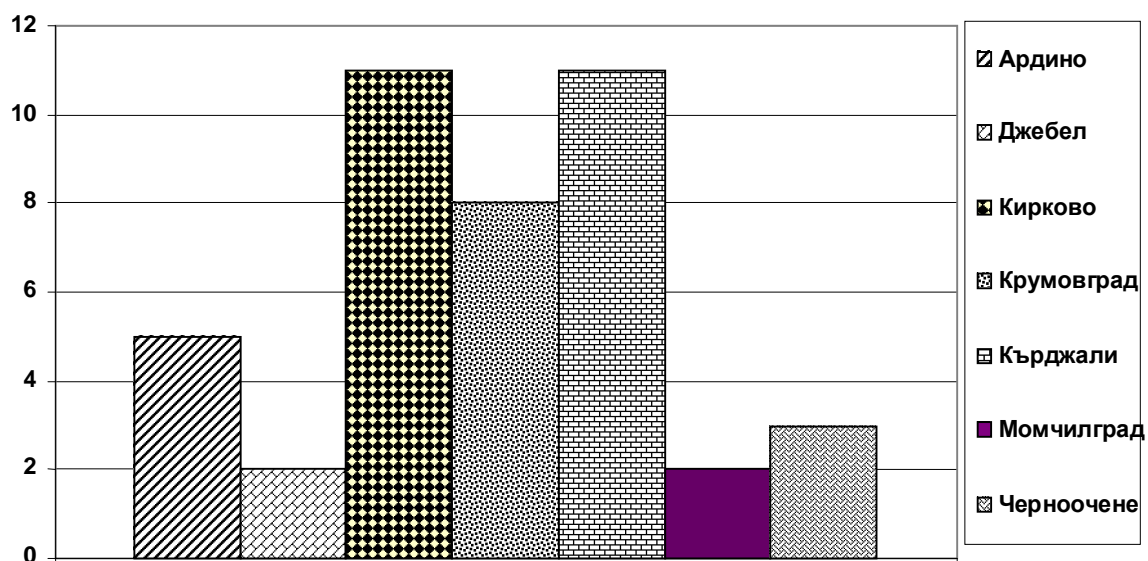

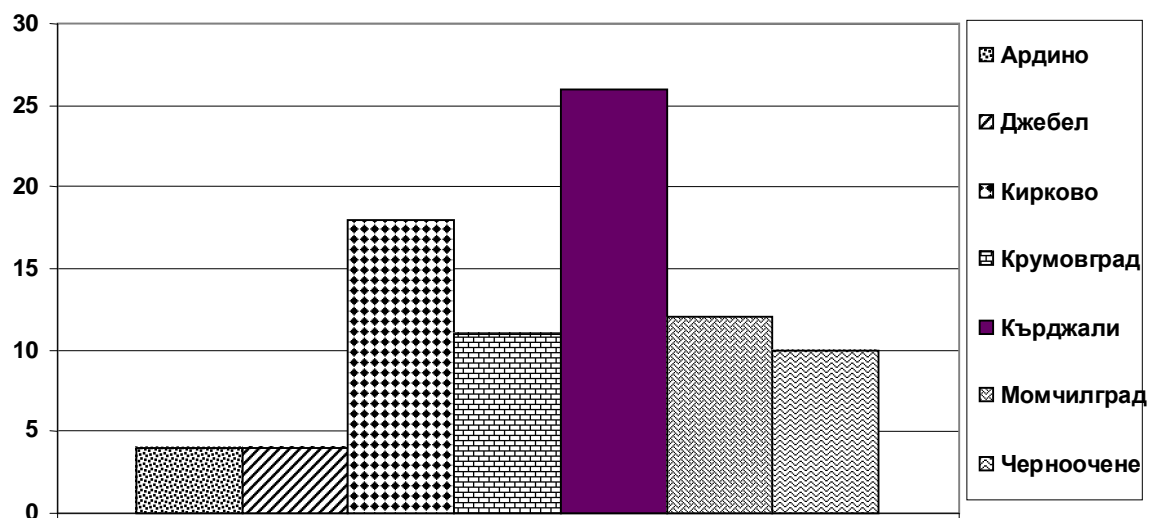
Таблица №127. Брой и вид населени места по общини в област Кърджали към 31.12.2003г.
/фиг.№ 164 - № 168/

Община	Нас. места с повече от 500 жит.	Нас. места с 250 до 500 жители	Нас. места с по-малко от 250 жители	Нас. места с по-малко от 10 жители	Обезлюдени нас. места
Ардино	5	4	40	3	Няма
Джебел	2	4	38	4	Няма
Кирково	11	18	39	4	1
Крумовград	8	11	54	3	3
Кърджали	11	26	71	8	2
Момчилград	2	12	32	1	2
Черноочене	3	10	34	3	1

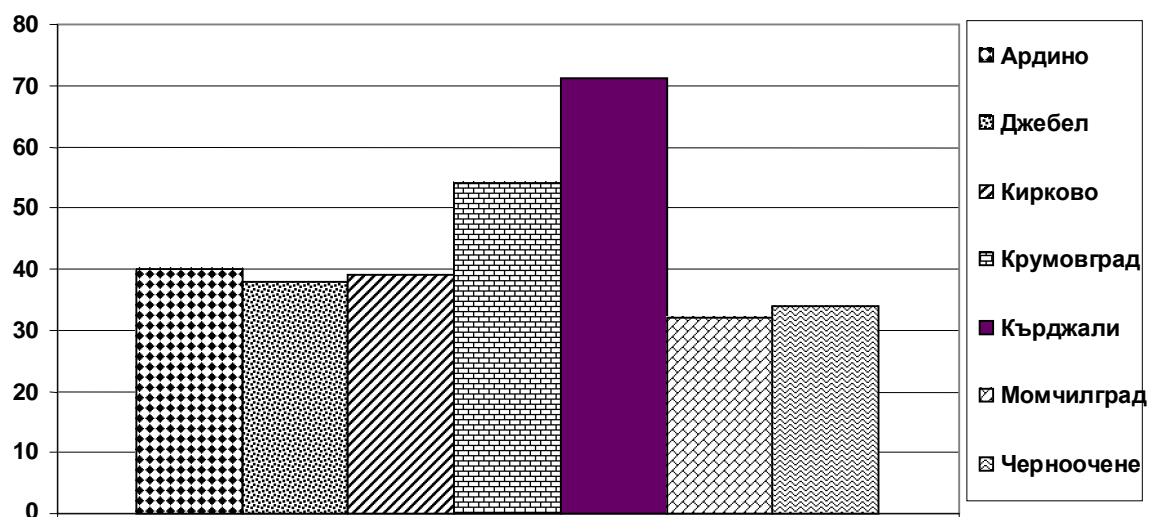
Фиг.№164. Населени места с повече от 500 жители по общини

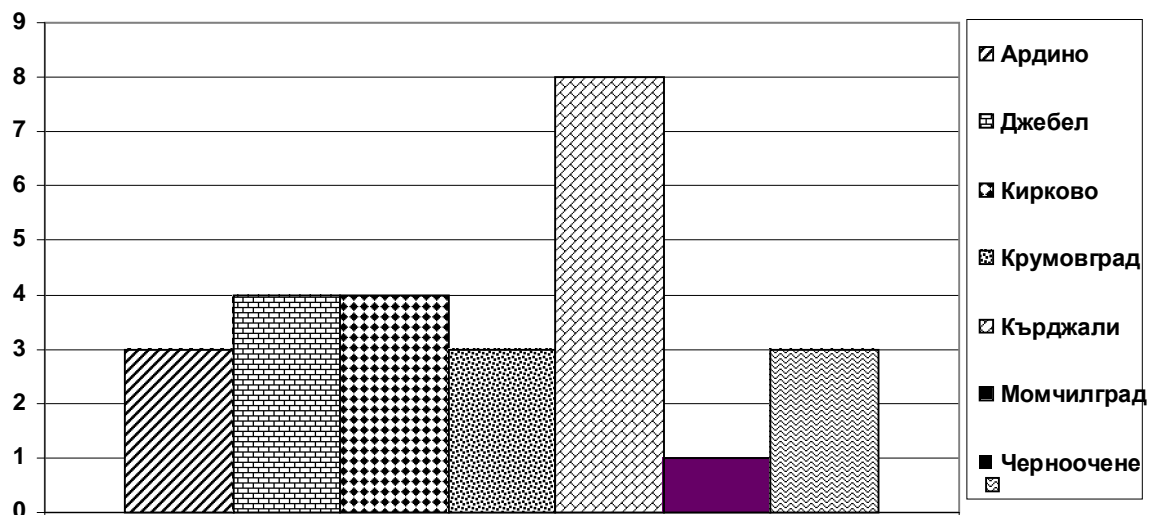
Фиг.№165. Населени места с население между 250 и 500 жители по общини

Фиг.№166. Населени места с население по-малко от 500 жители по общини

Фиг.№167. Населени места със затихващи функции (население по-малко от 10 жители по общини)

Фиг.№168. Обезлюдени населени места

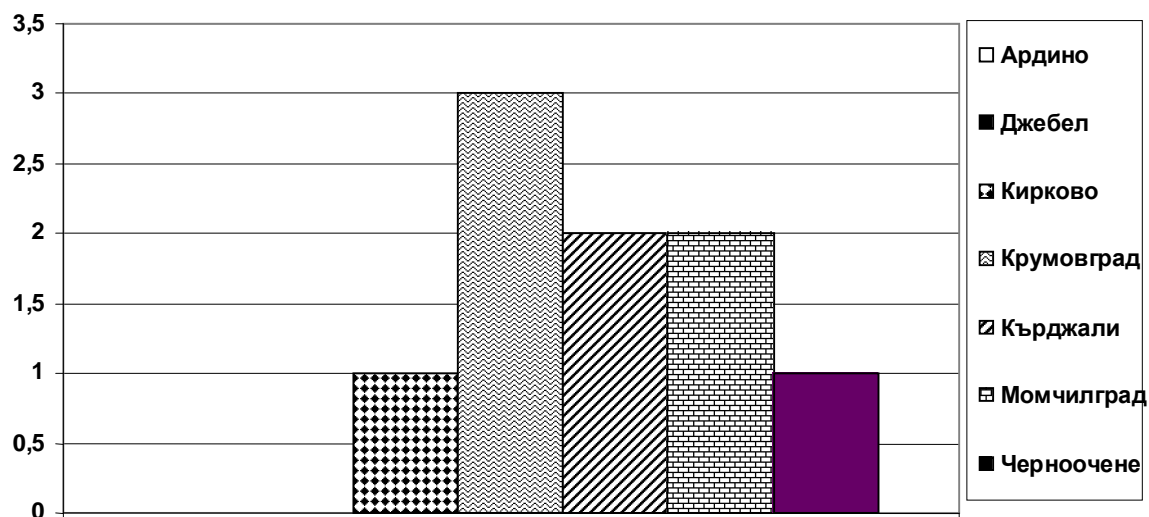
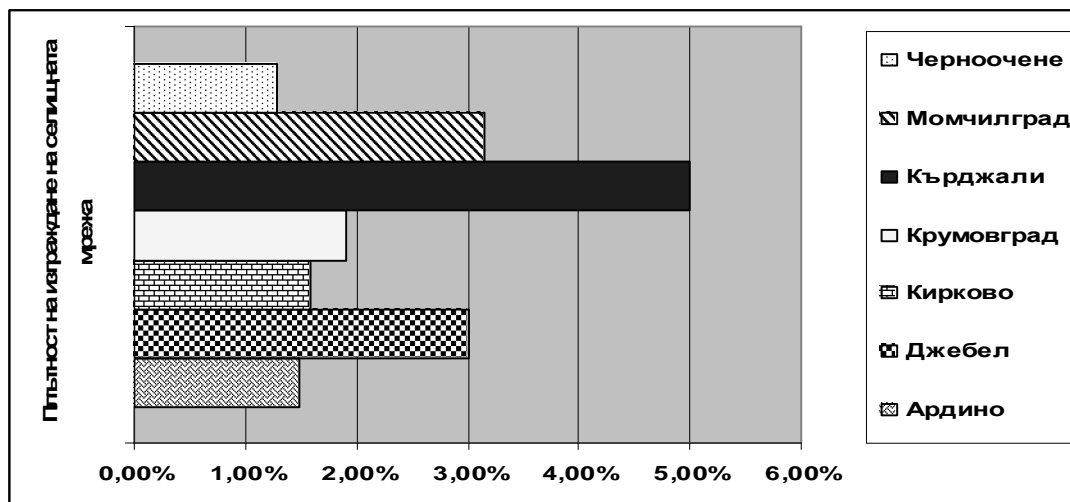

Таблица №128. Плътност и гъстота на селищната мрежа в област Кърджали и по общини към 31.12.2003 г. /фиг. № 169, № 170/

Община	Обща площ (в кв. км.)	Площ на урбанизираните територии (в кв. км.)	Плътност на изграждане на селищната мрежа (урб. тер./обща тер.) в %	Брой нас. места	Гъстота (бр. нас. места/100 кв. км)
Р.България	111001.902	4603.416	4.15 %	5333	4.80
Област Кърджали	3209.108	80.855	2.52 %	470	14.65
Ардино	338.848	5.033	1.49 %	52	15.35
Джебел	229.079	6.916	3.02 %	48	20.95
Кирково	537.871	8.557	1.59 %	73	13.57
Крумовград	843.319	16.043	1.90 %	79	9.37
Кърджали	574.742	28.786	5.00 %	118	20.53
Момчилград	358.124	11.327	3.16 %	49	13.68
Черноочене	327.125	4.193	1.28 %	51	15.59

Фиг. №169. Плътност на изграждане на селищната мрежа за област Кърджали и по общини.

Фиг. №170. Гъстота на селищната мрежа в област Кърджали и по общини

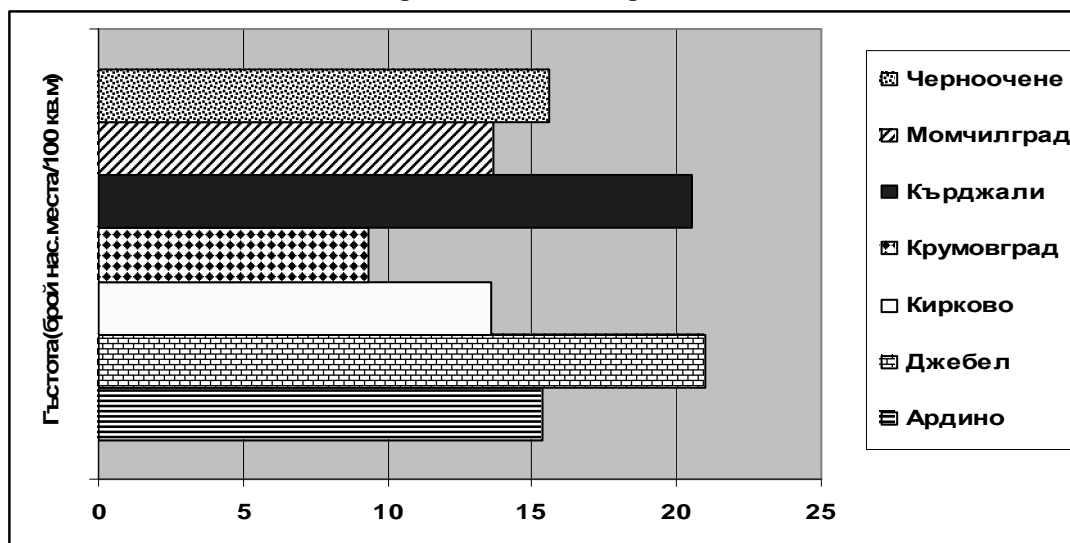

Таблица №129.Неизползваеми имоти на територията на община Кърджали към 15.03.2005 г.

№	Наименование на имота	Адрес	Застроена площ /м2/
1	2	3	4
1.	Бивша детска градина “Мир”	гр.Кърджали, ул.”Здравец”	два етажа, застр. площ – 691.00
2.	Бивша детска градина “Ян Бибиан” – централен блок	гр.Кърджали,кв.”Студен кладенец”	два етажа, застр. площ – 367.00
3.	Сграда/бивш Тубдиспансер/ двора на бивш “Пионерски дом”	гр. Кърджали	един етаж, застр. площ – 388.00
4.	Бивше училище с. Зимзелен	км. с. Повет	две сгради – един етаж – 228.00 и 227.00
5.	Сграда на бивше кметство с. Черешница	км. с. Черешница	един етаж, застр. площ – 53.00
6.	Младежки клуб с. Велишане	км. с. Бойно	един етаж, застр. площ – 90.00
7.	Бивше училище с. Бленика	км. с. Пенево	два етажа, застр. площ 102.00
8.	Сграда до кметство с. Перперек	км. с. Перперек	незавършена, два етажа
9.	Бивше училище с. Люляково	км. с. Стремци	два етажа, застр. площ – 240.00
10.	Начално училище с. Горна	км. с. Стремци	незавършено, без акт за Общ. собственост
11.	Бивша ДГ с. Горна крепост	км. с. Стремци	един етаж, застр. площ – 119.00
12.	Бивше училище с. Костино	км. с. Костино	един етаж, застр. площ – 110.00
13.	Битов павилион с. Костино	км. с. Костино	един етаж, застр. площ – 110.00

Таблица №130.Неизползваем сграден фонд на територията на община Кирково към 15.03.2005 г.

№	Населено място	Обект	Описание на имота	Площ		АОС	
				Застр. /м2/	Обща /м2/	Частна	Публична
1.	Пресека	Бивше училище	МС на един етаж	420.00	7851	336/07.07.2003	
2.	Чичево	Бивше училище	МС на един етаж с призем	332.00	6139	260/25.03.2002	
3.	Долна Каялоба	Училище	МС на един ет.	332.00	3351		183/27.04.2001
4.	Самодива	Училище	МС на два ет. МС на един ет. Склад за въгл. Скл. за инвент.	330.00 64.00 71.50 32.30	3585		285/17.06.2002
5.	Дюлица	Училище	МС на три ет.	288.00	5390		172/05.04.2001
6.	Самокитка	Бивше уч-ще	МС на един ет. МС на един ет.	154.00 210.00	2120	262,263/25.03.2002	
7.	Шопци	Училище	МС на два ет.	309.00	10200		142/08.01.2001
8.	Делвино	Бивше уч-ще	МС на един ет. МС на два етажа	394.00 380.00	7482	267,268/25.03.2002	
9.	Горно Кирково	Бивше уч-ще	МС на два етажа	280.00	6044.50	129/13.12.2000	
10.	Долно Къпиново	Училище	МС на два етажа със сутерен Масивен склад	300.00 36.00	5200		110,111/24.10.200
11.	Домище	Бивше уч-ще	МС на два етажа	285.50	4780	258/25.03.2002	

Таблица №131. Неизползваем сграден фонд на територията на община Момчилград към 15.03.2005 г.

№	Населено място	Обект	Описание на имота	Площ		АОС	
				Застр. /м2/	Обща /м2/	Частна	Публична
1.	С. Върхари	училище	МС на един етаж	300.00	7000		218/26.11.1999
2.	С. Груево	училище	МС на един етаж	440.00	1000		109/19.08.1997
3.	С. Горско Дюлево	Бивше училище	МС на два. ет.	540.00	6700	264/10.06.2002	
4.	С. Загорско	Бивше училище	ПМС на два ет.	186.00	5000	260/10.06.2002	
5.	С. Звездел	Бивше училище	МС на два ет.	115.00	890	283/09.06.2003	

8. Състояние на околната среда

8.1. Екологично състояние

Оценката на качеството на атмосферния въздух се извършва за основните контролирани показатели – прах, фини прахови частици (ФПЧ), серен диоксид, азотен диоксид, тежки метали, както и други специфични замърсители, съгласно Закона за чистотата на атмосферния въздух.

Като цяло територията на Област Кърджали е с добра екологична характеристика, която се определя от благоприятните почвени, микроклиматични и санитарно-хигиенни изисквания.

8.1.1. Въздух

В Област Кърджали няма големи производствени мощности – замърсители на атмосферния въздух, с изключение района на община Кърджали – “ОЦК” АД-Кърджали, “Бентонит” АД и “Горубсо – Кърджали” АД (имисионно прахово замърсяване от хвостохранилище Кърджали-II). Тези предприятия са включени в списъка на мониторинговата мрежа за наблюдение и контрол за състоянието на атмосферния въздух и при констатирани наднормени замърсявания на същите са налагани икономически санкции съгласно ЗЧАВ.

В Общините Джебел, Черноочене, Кирково, Крумовград и Ардино замърсяването на околната среда не е в такива големи и сериозни размери, поради това, че няма производства, замърсяващи с опасни отпадъци.

По отношение замърсяването на атмосферния въздух от неорганизираните източници, основен замърсител в големите населени места се явяват автомобилния транспорт и битовите отоплителни инсталации. Това замърсяване е епизодично и може да доведе до наднормени стойности при специфични метеорологични условия.

Анализ на състоянието на атм.въздух по данни от имисионния контрол, осъществяван в пунктовете за мониторинг – отчет 2004 г.:

- гр.Кърджали

Прах – ПДКср.дн. = $0,25 \text{ mg/m}^3$ - през цялата година измерените концентрации за нетоксичен прах не са превишавали ПДКср.дн.

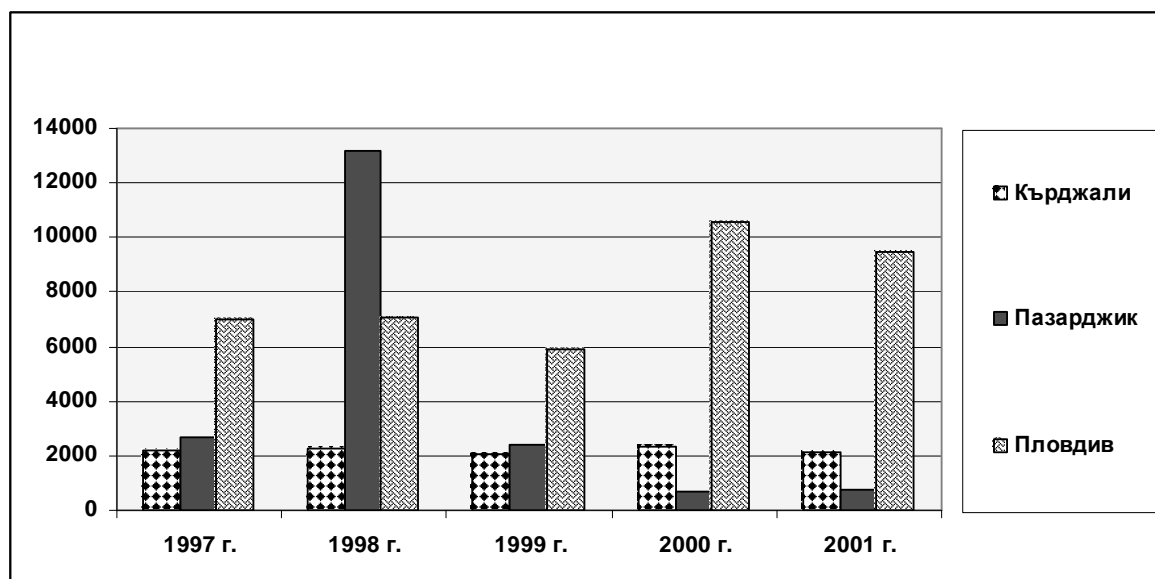
Средногодишната стойност - $0,0668 \text{ mg/m}^3$ е под ПДКср.год. Максимална концентрация е измерена на пункт "КОС" през м.януари- $0,2170 \text{ mg/m}^3$.

Серен диоксид – ПДКм.е = $380 \text{ } \mu\text{g/m}^3$ измерените концентрации са под ПДКср.дн., но през м. януари и февруари 2,3% от взетите проби са превишавали ПДКср.дн., като максималната измерена стойност е $1258,8 \text{ } \mu\text{g/m}^3$.

Таблица №132. Измерени концентрации на серни диоксиди в атмосферата по години
/фиг. № 171/

Емисии на серни диоксиди					(Тонове)
Области	1997	1998	1999	2000	2001
Общо за страната	1287026	1167038	870191	924976	888811
Южен централен	1070218	955271	676512	697204	613626
Кърджали	2170	2280	2025	2315	2133
Пазарджик	2671	13155	2370	715	780
Пловдив	6981	7044	5925	10554	9499
Смолян	422	397	369	258	248
Стара Загора	1020288	919010	641197	661405	579408
Хасково	37687	13385	24626	21958	21558

Фиг. №171. Измерени концентрации на серни диоксиди в атмосферата по години

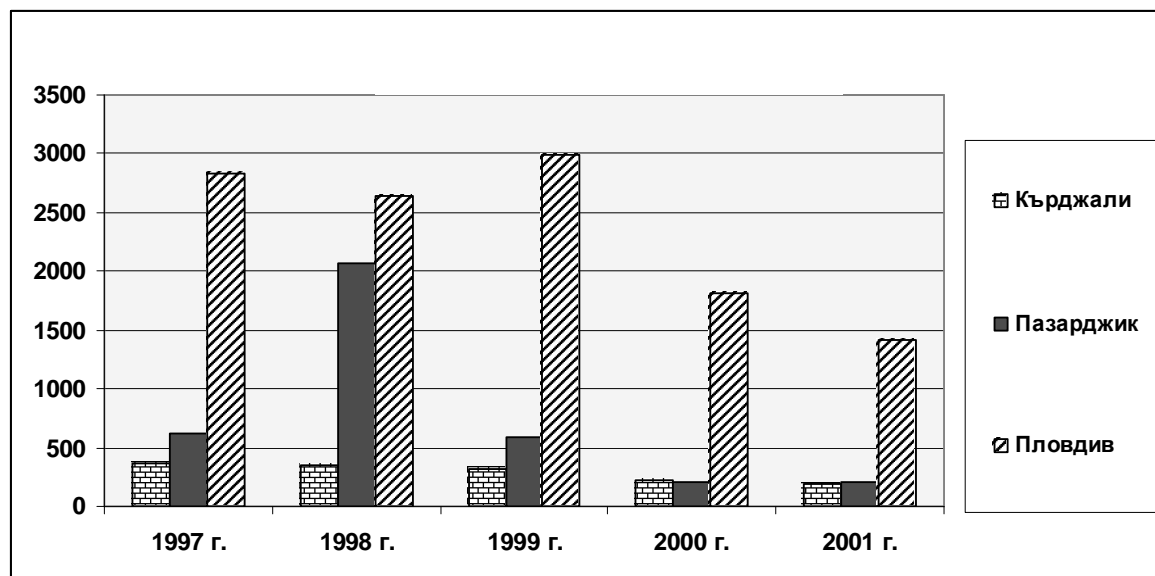

Азотен диоксид – ПДКср.дн = 260 µg/m - по този показател през цялата 2004г. не са регистрирани концентрации превишаващи пределно допустимите.

Таблица №133. Измерени концентрации на азотни диоксиди в атмосферата по години /фиг. № 172/

Емисии на азотни диоксиди в атмосферата					
	(Тонове)				
Области	1997	1998	1999	2000	2001
Общо за страната	134978	121677	104280	89085	89641
Южен централен	64582	56882	45908	28602	23535
Кърджали	372	357	325	224	191
Пазарджик	619	2073	587	208	202
Пловдив	2830	2643	2988	1809	1408
Смолян	51	44	41	38	32
Стара Загора	45862	40925	34007	21044	16252
Хасково	14848	10840	7959	5279	5450

Фиг. №172. Измерени концентрации на азотни диоксиди в атмосферата по години

Сероводород – ПДКср.дн = 0,005 mg/m³ 4,9% от взетите проби са превишавали ПДКср.дн. Измерената максимално еднократна концентрация е 0,0074 mg/m³ на пункт ”КОС”.

Таблица №134. Измерени концентрации на сероводород в атмосферата по години /фиг. № 173/

Емисии на сероводород в атмосферата					
					(Тонове)
Области	1997	1998	1999	2000	2001
Общо за страната	160283	136524	119162	118688	107075
Южен централен	6554	6936	7018	7766	7570
Кърджали	185	186	170	60	51
Пазарджик	255	334	255	183	151
Пловдив	3823	4264	4838	4848	4755
Смолян	21	18	32	25	27
Стара Загора	2112	1997	1591	2540	2475
Хасково	158	137	132	109	110

Фиг. №173. Измерени концентрации на сероводород в атмосферата по години

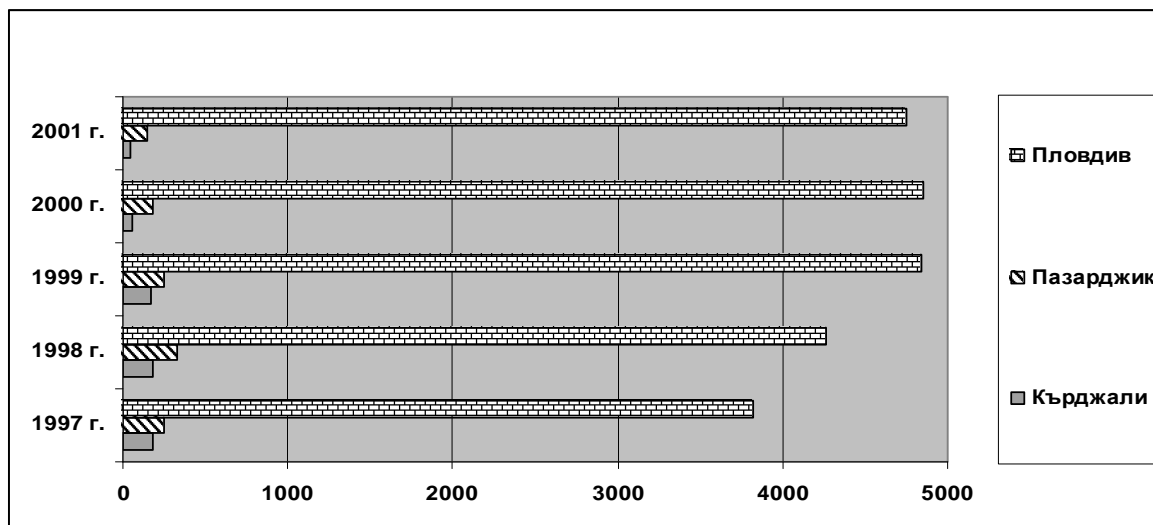
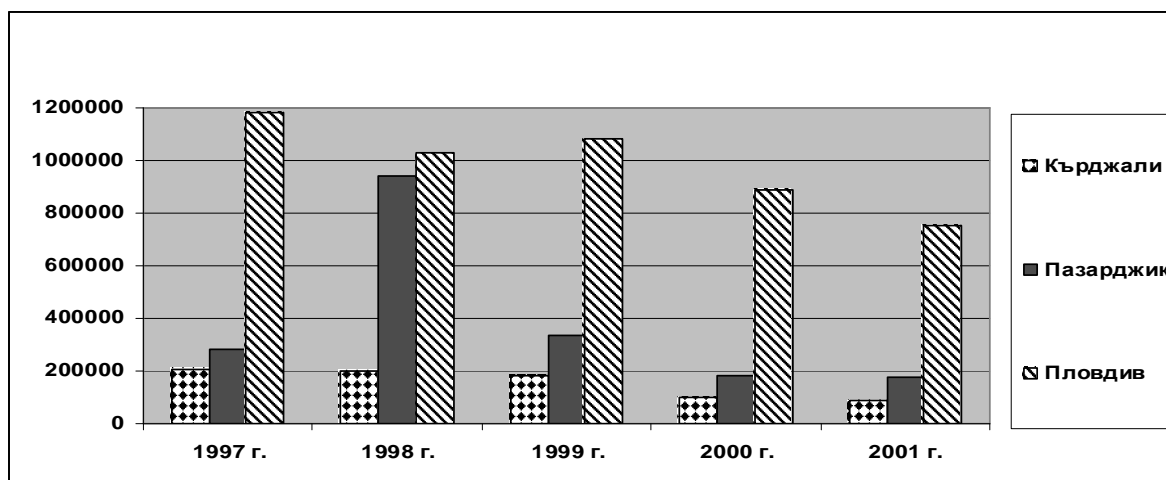

Таблица №135. Измерени концентрации на въглероден диоксид в атмосферата по години /фиг. № 174/

Емисии на въглероден диоксид в атмосферата					
	(Тонове)				
Области	1997	1998	1999	2000	2001
Общо за страната	50370822	48036909	41983609	33961565	31672675
Южен централен	17693992	18252867	15608536	15681926	12785347
Кърджали	203948	199384	182382	101264	90279
Пазарджик	284850	939857	334790	179801	175910
Пловдив	1183822	1030598	1080823	889666	750126
Смолян	29344	26271	24367	18473	17139
Стара Загора	15247303	15700448	13535542	13858388	11097245
Хасково	744727	356308	450633	634334	654649

Фиг. №174. Измерени концентрации на въглероден диоксид в атмосферата по години

Олово – ПДК_{ср.год.} = 0,5 µg/m³ средногодишната концентрация – 0,4062 µg/m³ е под ПДК_{ср.год.} Максималната измерена стойност е 11,350 µg/m³.

Кадмий – ПДК_{ср.дн.} = 0,00002 mg/m³ - 23% от взетите проби превишават средноденонощната концентрация, а максималната измерена стойност е 0,00034 mg/m³. Средногодишната концентрация е 0,000017 mg/m³.

Сравнени със стойностите на вредните имисии от 2003г. се наблюдава тенденция на намаляване процента на превишаване на ПДК с изключение на **показателя ФПЧ 10**, чиито стойности за месец ноември и декември са 1.3% над ПДК_{ср.дн.}, поради влияние на битовия сектор.

8.1.2. Земи, почви и земни недра

Преобладаващият почвен тип за регион Кърджали са изслужените канелени горски и алувиални, алувиално-делувиални по поречията на р. Арда и притоците и. По-голямата част от почвите имат средна до висока степен на ерозийност – II-III степен, а рН е неутрално до слабо алкално (7-7.8). Малка част са със слабо и средно кисела реакция (рН 6.7-5.). Почвите са предимно плитки до средно дълбоки, бедни на хранителни вещества. Обработваемите земеделски земи са разпокъсани и малки по площ.

За цялата територия на Област Кърджали няма проведени проучвания относно замърсяване с тежки метали и други замърсители. Такова проучване е проведено само за района около ОЦК гр. Кърджали и “Бентонит” АД, при което е установено, че поземления фонд е увреден в различна степен.

Засегнатите земи са около 6000 дка, включително и около старото и сега действащо хвостохранилище. Замърсяването на тези площи е предимно с тежки метали.

По отношение опазване земните недра и ползване на подземните богатства се наблюдава тенденция за увеличаване броя на получените разрешения за търсене и проучване на полезни изкопаеми - особено за скалооблицовъчни материали. В голяма част от случаите става въпрос за площи с малки размери, при които въздействието върху околната среда е ограничено.

В обектите за търсене и проучване на метални полезни изкопаеми, които обикновено са със значителни размери, до момента геоложките работи се концентрират върху малки площи, с изключение на златно находище “Ада тепе” в района на Крумовград.

Всички обекти, свързани с минно-геоложки дейности се контролират от РИОСВ-Хасково, съгласно изисквания по закона за подземните богатства /ЗПБ/ и ЗООС. До момента няма констатирани сериозни нарушения в тази област, с изключение проблема с кариера за добив на бентонит – “Пропаст - север”, където периодично се активизира свлачището.

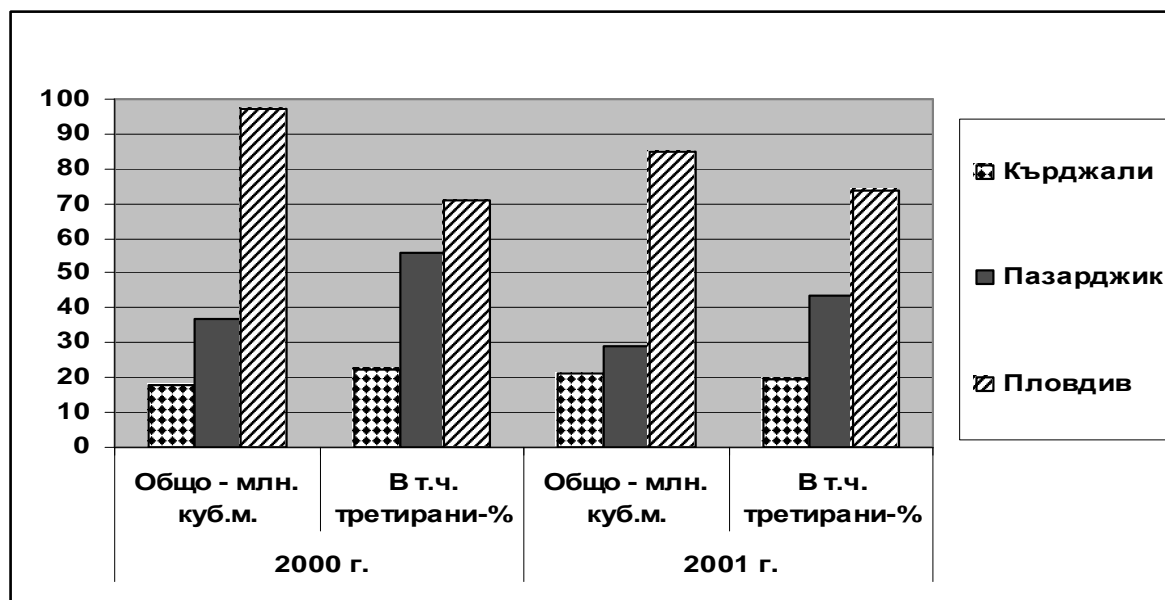
8.1.3 Води

От началото на 2004 г. компетентния орган по отношение на водоизточниците, водоползване, водните басейни и екологичното състояние и ползване на водните обекти в региона е Басейнова дирекция “Източнобеломорски район” с център гр.Пловдив. РИОСВ – Хасково контролира заустването на отпадните замърсени води.

Таблица №136. Заустени отпадъчни води по райони за планиране, области и по години /фиг. № 175/

Райони за планиране Области	2000		2001	
	Общо - млн. м ³ Total mill. m ³	В т. ч. третиран - % Of which: Treated %	Общо - млн. м ³ Total mill. m ³	В т. ч. Третиран - % Of which: Treated %
Общо за страната	879	62,6	785	62,2
Южен централен	205	47,2	188	46,2
Кърджали	18	22,1	21	19,3
Пазарджик	37	55,9	29	43,4
Пловдив	97	70,9	85	74,0
Смолян	5	12,7	4	7,8
Стара Загора	34	7,2	30	16,2
Хасково	14	0,8	18	10,1

Фиг. №175. Заустени отпадъчни води по райони за планиране, области и по години

По обобщени данни от предходни години може да посочим, че общото състояние на водите (ползване на водни ресурси, степен на замърсяване) е добро. Като сериозен проблем се очертава замърсяването на водните течения и

водоеми с битови отпадъци (основно пластмасови отпадъци), в резултат от неорганизираното сметосъбиране и занижен контрол от страна на кметовете на населените места.

Най – големите емитери на отпадъчни води са ОЦК АД –Кърджали, Бентонит-АД-Кърджали, хвостохранилище към обогатителна фабрика на Горубсо –Кърджали. По отношение заустването на отпадните замърсени води, всички големи промишлени предприятия в района имат издадени Разрешителни за заустване, които се контролират периодично и при констатиране на наднормени замърсявания се налагат икономически санкции съгласно ЗВ.

Контролират се и малките производствени мощности /мандри, цехове за месопреработка и др/. Единични обекти от тях са все още без Разрешително за заустване, поради липса на Разрешително за водоползване същите са в процес на узаконяване от Басейнова дирекция “Източнобеломорски район”.

В региона няма изградени градски пречиствателни станции за отпадни води/ГПСОВ/ В ход е единствено изготвянето на предварителната документация за изграждане ГПСОВ-Кърджали, която следва да се реализира до 2010г.

Съществуващите пречиствателни съоръжения за отпадни води в ОЦК – АД –Кърджали, Бентонит-АД-Кърджали, хвостохранилище към обогатителна фабрика на Горубсо –Кърджали, както и “Байдано-Младост-95” – ООД – Момчилград и други по-малки такива работят сравнително добре и имат проектния пречиствателен ефект.

Проблемни са пречиствателните съоръжения за отпадните руднични води от рудници “Пчелояд” и “Еньовче”/Горубсо-АД-Кърджали/, които не работят ефективно. За неспазване на индивидуалните емисионни ограничения на дружеството се налагат ежемесечни икономически санкции (общ размер около 50000лв.), но тези санкции непрекъснато се обжалват съдебно от дружеството, под предлог че основния поток от отпадни руднични води се формира от ликвидирани участъци, за които то не носи отговорност (задължение на държавата).

8.2.Защитени територии и режимите в тях, съгласно приети Планове за управление

Източните Родопи са най-големия планински масив в Южна България, който се отличава с ландшафтно разнообразие, нисък релеф, широко отворени към Средиземно море, включващи поречието на река Арда.

Регионът се характеризира с изключително биологично разнообразие, защитени територии. Силното средиземноморско влияние, геоложкото минало на планината и особеностите на местния бит и култура са спомогнали за сформирването и съхраняването на разнообразни хабитати, а това е довело и до изключително високо биоразнообразие.

Източните Родопи са една от най-ценните в природно отношение територии в Европа. В област Кърджали има 4 природни резервата с национално значение – “Къзълчирпан”, “Боровец”, “Чамлъка” и “Вълчи дол”. В региона има находища на редки растителни видове - силивряк, джел, пърнар, родопска горска майка, вековен бял бор, вечнозелен тракийски дъб. Тук се срещат птици като скалния орел, керкенец, белоопашат мишелов, египетски лешояд

В областта се намират и интересни скални образувания – вкаменената сватба, каменните гъби, вкаменената гора, скалният прозорец, лъвът, хладилната пещера, скалите на Устра и шестте пещери.

Таблица №137. Защитени територии в област Кърджали по общини

№	Статут и име на ЗТ	Последна заповед на МОСВ за обявяване (прекатегоризиране, промяна на площта)	Землище	Площ в ха	Фонд	Стопанисвано от
Община Кърджали						
1	ПЗ "Каменните гъби"	№ 1427/13.05.1974	с. Бели пласт	3	ДГФ	ДЛ-Кърджали
2	ПЗ "Скални гъби" (Каменна сватба)	№ 1427/13.05.1974	с. Зимзелен	5	ДГФ	ДЛ-Кърджали
3	ПЗ "Находище на родопски силивряк"	№ 233/04.04.1980	с. Прилепци (Крайно село)	3.4	ДГФ	ДЛ-Кърджали
4	ПЗ "Находище на родопска горска майка"	№ 542/23.05.1984	с. Перперек	1.7	ДГФ	ДЛ-Кърджали
5	ПЗ "Реджеб тарла"	№ 3796/11.10.1966	с. Чилик	0.1	ДГФ	ДЛ-Кърджали
6	ПЗ "Скален прозорец"	№ 415/12.06.1979	с. Костино	0.2	ДГФ	ДЛ-Кърджали
7	ЗМ "Находище на венерин косъм" - река Кьошдере	№ 1114/03.12.1981	гр. Кърджали	1.5	ССФ	общ. Кърджали
8	ЗМ "Юмрук скала"	№ РД-569/31.10.2000	с. Калоянци	346	ДГФ	ДЛ-Кърджали
9	ЗМ "Средна Арда"	№ РД-380/24.07.2000	с. Звезделина, с. Висока поляна	420	ДГФ	ДЛ-Кърджали
община Черноочене						
10	Поддържан резерват "Женда" (Къзъл Чърпъ)	№ РД-365/15.10.1999	с. Женда	39.9	ДГФ	ДС "Женда"
11	ПЗ "Елата" м. Келевия дренак	№ 282/04.05.1979	с. Женда	0.5	ДГФ	ДС "Женда"
12	ПЗ "Находище на ела"	№ 233/04.04.1980	с. Мурга	11.3	ДГФ	ДС "Женда"
община Кирково						
13	ПЗ "Находище на синя хвойна"	№ 4051/29.12.1973	с. Нане	0.8	ДГФ	ДЛ-Кирково

14	ПЗ "Гъбата"	№ 407/07.05.1982	с. Бенковски	0.02	ПФ	общ. Кирково?
15	ПЗ "Лъвът"	№ 407/07.05.1982	с. Бенковски	0.03	ССФ	общ. Кирково?
16	ЗМ "Гюмюрджински снежник"	№ РД- 153/21.03.2003	с. Долно Къпиново, с. Горно Къпиново, с. Чакаларово, с. Кремен, с. Шумнатица	1926 .4	ДГФ	ДЛ-Кирково
община Джебел						
17	Поддържан резерват "Чамлъка"	№ РД- 369/15.10.1999	с. Воденичарско (с. Албанци)	5.4	ДГФ	РИОСВ- Хасково
18	ПЗ "Скални образувания" мест. Калето	№ 1799/30.06.1972	с. Устра	22.4	ДГФ	ДЛ-Кърджали
община Момчилград						
19	Поддържан резерват "Боровец"	№ РД- 368/15.10.1999	с. Равен	35.9	ДГФ	РИОСВ- Хасково
20	ПЗ "Вкаменената гора"	№ 707/09.03.1970	с. Равен (с. Биволяне)	7.5	ДГФ	ДЛ- Момчилград
община Крумовград						
21	ПЗ "Находище на турска леска- Джелово"	№ 1799/30.06.1972	с. Перуника	4.9	ДГФ	ДЛ-Крумовград
22	ПЗ "Находище на градински чай"	№ 542/23.05.1984	с. Кеселер	5	ДГФ	ДЛ-Крумовград
23	ПЗ "Водопада"	№ 3796/11.10.1966	с. Джанка	0.2	ДГФ	ДЛ-Крумовград
24	ПЗ "Душан"	№ 3796/11.10.1966	с. Красиано	0.1	ДГФ	ДЛ-Крумовград
25	ПЗ "Мандрата"	№ 3796/11.10.1966	с. Чал	0.2	ДГФ	ДЛ-Крумовград
26	ПЗ "Буреще"	№ 3796/11.10.1966	с. Падало	0.2	ДГФ	ДЛ-Крумовград
27	ПЗ "Вечнозелен тракийски дъб"	№ 2606/14.12.1960	с. Токачка (на шосето между с. Сърнак и с. Кандилка)	0.58	ДГФ	ДЛ-Крумовград
28	ПЗ "Находище на градински чай" м. Дайма	№ 542/23.05.1984	гр. Крумовград	15	ДГФ	ДЛ-Крумовград
29	ЗМ "Орешари"	№ РД- 274/23.08.1999	с. Орешари	55	ДГФ, ССФ	ДЛ- Крумовград, общ. Крумовград
30	ЗМ "Рибино"	№ РД 583/02.11.2000	с. Рибино, с. Самовила	66.3	ДГФ, ССФ	ДЛ-Крумовград общ. Крумовград
31	Резерват "Вълчи дол"	№ 877/25.11.1980	с. Студен кладенец	774.7	ДГФ, ПФ	РИОСВ- Хасково
Община Ардино						

32	ЗМ “Дяволски мост”	№ РД- 552/07.05.2003	с. Дядовци	2	ДГФ	ДЛ-Ардино
33	ПЗ “Находище на родопски силивряк” с. Дядовци	№ 531/25.09.1978	с. Дядовци	0.1	ДГФ	ДЛ-Ардино
34	ПЗ “Хладилната пещера”	№ 531/25.09.1978	с. Любино	0.1	ДГФ	ДЛ-Ардино
35	ПЗ “Находище на родопски силивряк”	№ 415/12.06.1979	с. Любино	0.1	ДГФ	ДЛ-Ардино
36	ПЗ “Калето”	№ РД- 551/07.05.2003	гр. Ардино	0.5	ДГФ	ДЛ-Ардино

8.3. Депа за битови отпадъци

Основният проблем по управление на твърдите битови отпадъци/ТБО/ в региона е липсата на регионално депо, отговарящо на изискванията на Наредба 8 /24.08.2004 г. За изграждането на РЦУО – гр.Кърджали има изработен ОВОС и тече процедура за възлагане обществена поръчка за проектиране.

Съществуващите общински депа за отпадъци не отговарят на нормативните изисквания и следва да бъдат закрити в срок до въвеждане в експлоатация на РЦУО-Кърджали, но не по-късно от 2009г. Всички нерегламентирани сметища следва да бъдат закрити, съгласно приетите общински програми, но не по-късно от горепосочения срок.

Екологичен проблем за всички общини са твърдите битови отпадъци. В община Черноочене през 1998 г. е разработена и приета специална програма за третиране на ТБО, а община Ардино работи по програма за защита на околната среда чрез подобряване на организацията по събиране и транспортиране на ТБО. Приоритет за община Момчилград и решаване на проблема с обезвреждане на отпадъците, генерирани от населението, е чрез нова схема за събиране, съхранение и транспортиране на отпадъците от цялата община и изграждане на ново депо. Освен това се разработват мерки за намаляване на риска от стари замърсявания чрез постепенно закриване на неконтролираните депа и сметища и недопускане на създаване на нови такива, постепенно ликвидиране на старите сметища, както и разделно събиране на отпадъците с цел тяхното рециклиране.

Целта на всички общини е изграждането на депа за ТБО, отговарящи на съвременните изисквания и нормативна база, хармонизирана с изискванията на Европейския Съюз.

Обобщените данни за съществуващите нерегламентирани сметища, общински депа и депа за производствени опасни отпадъци са посочени в следните таблици:

Таблица №138. Нерегламентирани сметища в област Кърджали по общини /фиг. № 176/

Община, област (описват се всички населени места за съответната община)	Закрити нерегламентирани сметища до края на 2004 г. (брой)	Нерегламентирани сметища, подлежащи на закриване, в т.ч. новообразувани през периода 2002-2004 г. (брой)	Заета площ (дка)	Срок за закриване (месец, година)	Стойност за закриване (лв.)
Ардино	50	50	4.6	декември '07	215500
Крумовград		75	66	декември '07	303000
гр.Джебел	2	5	2.5	юли – декември '05	1500
Кирково	7	130	32.2	декември '06 - декември '08	40150
Кърджали	61	48		декември '05 - декември '07	
Черноочене	3	17	17.2	декември '05	

Фиг. №176. Нерегламентирани сметища, подлежащи на закриване, в т.ч. новообразувани през периода 2002 – 2004 г., (брой)

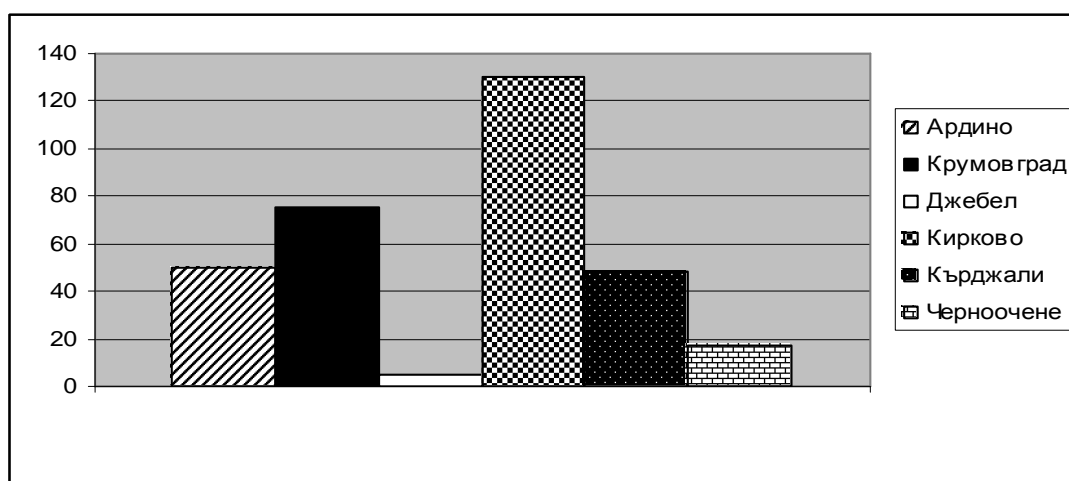

Таблица №139. Общински депа и депа за производствени опасни отпадъци в област Кърджали

Съществуващи депа, на които се депонират производствени или опасни отпадъци, които не съответстват на нормативните изисквания *	ОЦК АД – Кърджали	4 бр. <i>Утайки от ПСОВ</i> <i>Пластмас. отпад.</i> <i>Цинков кек</i> <i>оловна шлака</i>	57.6 дка 8-9 дка 8-9 дка 8-9 дка
Депа, които се използват от система за организирано събиране и транспортиране на битови отпадъци, които не съответстват на нормативните изисквания	2.2. с. Вишеград – К-ли 2.8 Кирково - с. Чорбаджийско - с. Фотиново - с. Тихомир 2.9 с. Вълкович-Джебел 2.10 Ардино 2.13 Черноочене 2.14 с. Барацци - Кр-град	1 1 1 1 1 1 1 1 1	42 дка 0.5 дка 0.5 дка 0.7 дка 3 дка 6 дка 7 дка 4 дка 4 дка

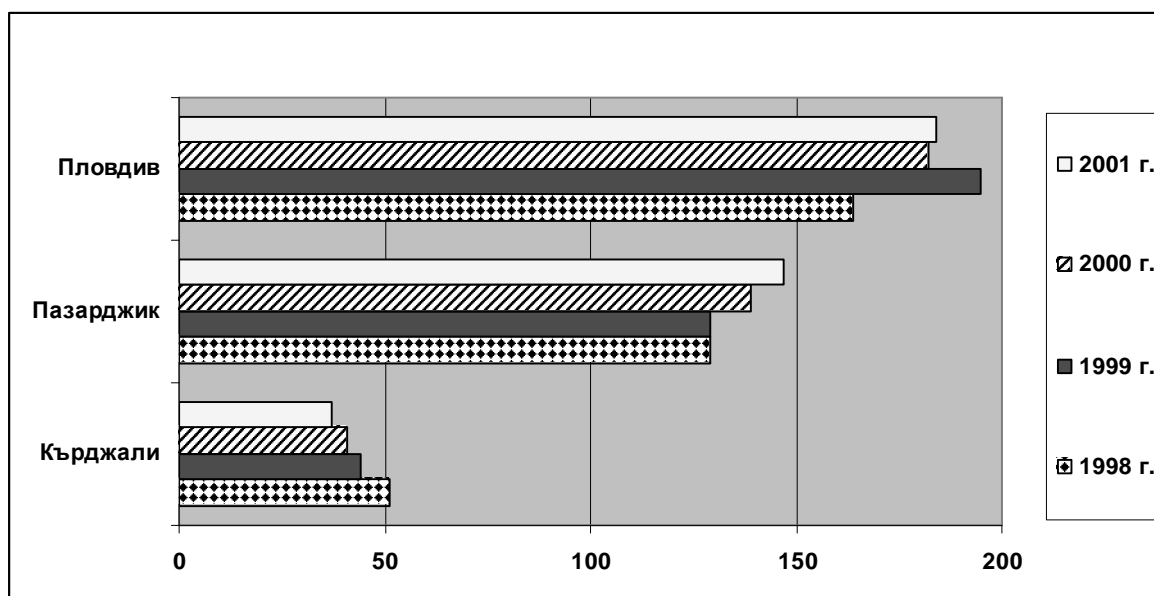
8.3.1. Битови отпадъци

Битовите отпадъци са тези отпадъци, които се получават в резултат на жизнената дейност на хората по домовете, социалните и обществени сгради. Към тях се приравняват и отпадъците от търговските обекти, занаятчийски дейности и обекти за отдых и забавления, когато нямат характер на опасни отпадъци и в същото време тяхното количество или състав няма да попречи на третирането им съвместно с битовите.

Таблица №140. Събрани битови отпадъци на общинските депа с организирано сметоизвозване /фиг. № 177/

Области	(Хиляди тонове)			
	1998	1999	2000	2001
Общо за страната	3197	3213	3318	3211
Южен централен	615	694	662	709
Кърджали	51	44	41	37
Пазарджик	129	129	139	147
Пловдив	164	195	182	184
Смолян	56	57	57	64
Стара Загора	105	133	109	139
Хасково	110	137	135	139

Фиг. №177. Събрани битови отпадъци на общинските депа с организирано сметоизвозване, хил.тона

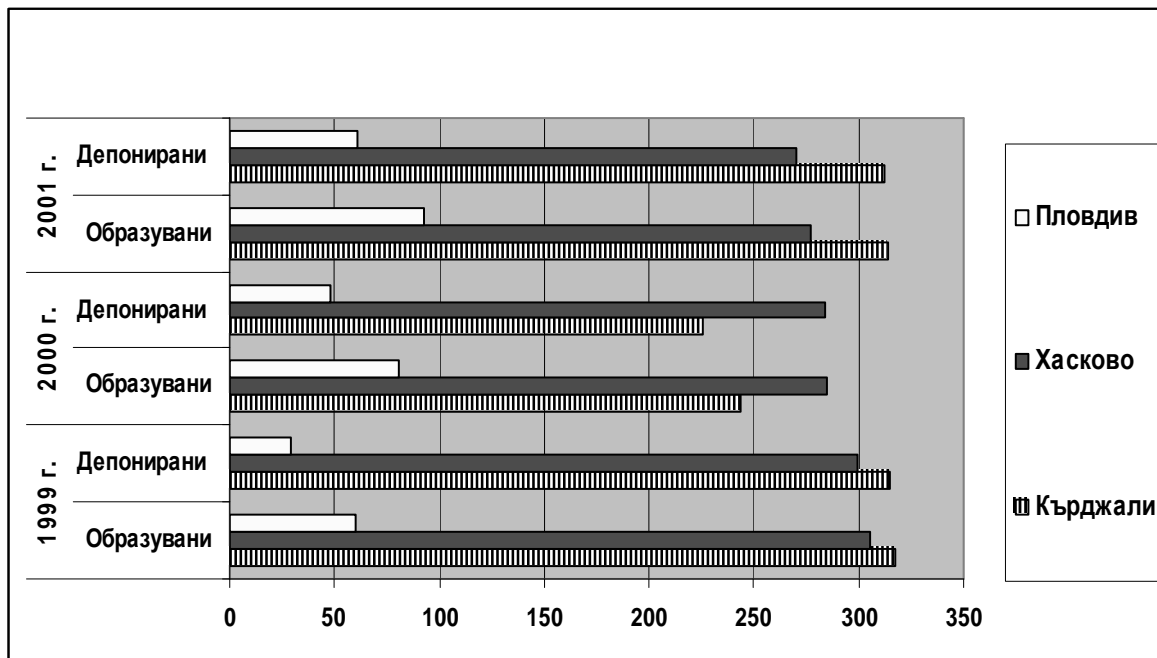
8.3.2. Промислени отпадъци

Промислени отпадъци са тези, образувани в резултат на промишлена, занаятчийска и обслужваща дейност на физическите и юридическите лица.

Таблица №141. Образувани производствени неопасни отпадъци по области и по години /фиг. № 178/

Области	1999		2000		2001	
	Образувани	В т. ч. депонирани	Образувани	В т. ч. депонирани	Образувани	В т. ч. депонирани
Общо за страната	174709	174067	92335	91306	86397	85143
Южен централен	143233	143093	42344	42203	31501	31390
Кърджали	317	315	244	226	314	312
Пазарджик	14003	13964	9962	9937	135	116
Пловдив	60	29	81	48	93	61
Смолян	44	42	11	9	16	1
Стара Загора	128505	128443	31761	31699	30666	30630
Хасково	305	299	285	284	277	270

Фиг. №178. Образувани производствени неопасни отпадъци по области и по години, (хил. тонове)

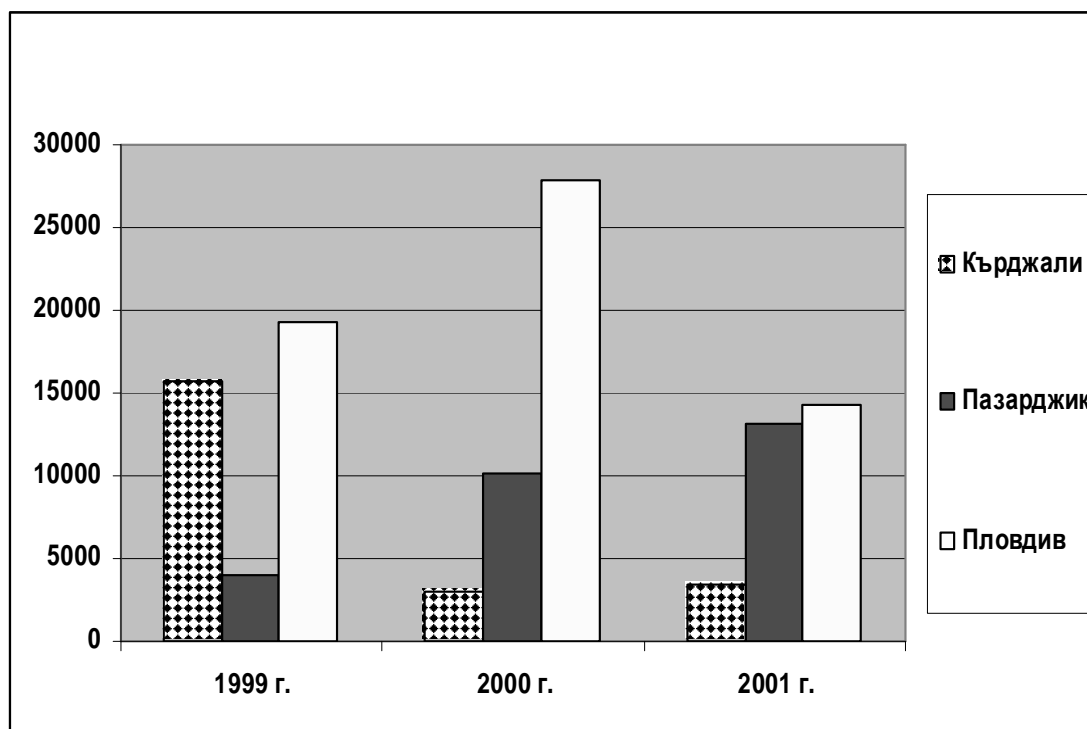
8.3.3. Разходи за опазване и възстановяване на околната среда

Таблица №142. Разходи за опазване и възстановяване на околната среда общо за страната, по области и по години /фиг. № 179/

(Хиляди лева)

Области	1997	1998	1999	2000	2001
Общо за страната	164805298	279209751	444626	433282	608376
Южен централен	26218145	56465025	81607	133269	95666
Кърджали	2451166	3665271	15656	2972	3476
Пазарджик	1655510	3757210	4022	10119	13072
Пловдив	7630704	14867712	19238	27858	14326
Смолян	2950058	5111494	14491	8906	9404
Стара Загора	9668069	24030770	23844	76654	42919
Хасково	1862638	5032568	4356	6760	12469
Неразпределени средства от Националния и общинските екологични фондове	77039	955675	2248	1206	1496

Фиг. №179. Разходи за опазване и възстановяване на околната среда по области и по години, (хил. тонове)

9. Райони за целенасочено въздействие

Специфичен момент при координацията на двата документа - Регионалният план за развитие на района за планиране и Областната стратегия за развитие е необходимостта от обвързване на териториалния обхват на районите за целенасочено въздействие със специфичните дългосрочни цели и приоритети за развитие на тези райони по чл.7, ал.4 и 6 от Закона за регионално развитие.

Териториалния обхват на районите за целенасочено въздействие предварително е определен от Регионалния съвет за развитие, според определените критерии /Наредба за определяне на показателите за обособяване на видовете райони за целенасочено въздействие, 2004 г./, при разработването на Регионалния план за развитие, за да могат да се определят техните специфични цели и приоритети при разработването на Областната стратегия за развитие. Регламентирайки обхватите на районите за целенасочено въздействие още в процеса на разработване на Областната стратегия за развитие се внесе яснота и се подпомога процеса на стратегическо планиране и на трите нива /областно, регионално, общинско/.

В Закона за регионалното развитие са регламентирани шест района за целенасочено въздействие:

1. Район за икономически растеж

Характеризира се със силно развити икономически и обслужващи функции по отношение на общото развитие на страната, добри комуникации, образователни центрове, висока концентрация на население, положителен икономически растеж. Това е регион, който има значителен вътрешен потенциал за ускорено развитие на икономика, базирана на знанието, и постигането на висок икономически растеж, който последователно да се разпростре върху съседните територии чрез тяхното териториално интегриране по линия на взаимосвързани производства, бизнес мрежи и клъстери, обслужващи функции от висок клас. Подкрепата на неговото развитие е свързана с висока и бърза възвръщаемост на направените разходи. Ефектът, който се очаква да се реализира, от една страна, е общонационален чрез приноса им към общонационалния растеж и качеството на растежа, от друга страна, териториален - чрез дифузия на растежа в околната територия и разпространение на тяхното положително въздействие върху съседните територии. Това е регион, който следва да бъде подкрепен основно в доизграждане на конкурентоспособна инфраструктура, развитие на техния иновационен потенциал и технологично развитие.

В териториалния обхват на този район не са включени общини от Област Кърджали.

2. Район в индустриален упадък

Обхваща територия, в която се извършва или е извършено реструктуриране на индустриални структуроопределящи предприятия, което води или е довело до спад в производството, увеличение на безработицата, ниско ниво на доходи и изселвания. Районът в индустриален упадък е типичен обект на целенасочено въздействие в рамките на политиката за регионално развитие в редица страни. Той е обект и на една от регионалните цели на Структурните фондове на Европейския съюз /цел 2/ за периода до 2007 г. /ареали, преминаващи през социално-икономически промени в секторите на промишлеността или услугите/.

За да бъдат успешно подкрепени социално-икономическите промени в секторите на промишлеността в този район, специфичните цели на политиката за регионално развитие са: постигане на диверсификация на икономиката; създаване на условия за оползотворяване на съществуващия потенциал /физически, човешки и др./ за икономическо развитие; осигуряване на достъп до и внедряване на нови технологии и производства; подобряване на образователната структура и преквалификация на работната сила; подпомагане на развитието на малки и средни предприятия като алтернатива за заетост и "заместване" на закриващите се или свиващи се производства.

В териториалния обхват на този район за Област Кърджали са определени общините Кърджали и Момчилград.

3. Изостанал граничен район

Този район се характеризират с гранично местоположение, ниско ниво на социално-икономическо развитие, изселвания, слабо изградена техническа инфраструктура. Неговото развитие ще бъде стимулирано чрез подобряване на транспортната достъпност, икономическо активизиране и повишаване на заетостта. Основен инструмент на регионалната политика в него е развитието на трансгранично сътрудничество, чрез което ще се реализират ползи за общото им развитие по линия на транспортната и социалната инфраструктура, икономическото развитие, в т.ч. развитие на туризъм, подобряването на уменията на работната сила и нейното интегриране към пазара на труда, повишаването на привлекателността на районите за нови инвестиции и качеството на живот в тях.

В териториалния обхват на този район за Област Кърджали са определени общините Кирково и Крумовград.

4. Изостанал селски район

Това е регион, в който по-голямата част от трудоспособното население е заето в селското и горското стопанство, характеризира се с ниска степен на развитие на транспортната, техническата и социалната инфраструктура, ниско образователно равнище и квалификация на населението в трудоспособна възраст, ограничени възможности за трудова заетост, високо равнище на безработицата, ниски доходи на населението и обезлюдяване.

Специфичните цели на политиката на регионално развитие по отношение на селските райони са: развитие на жизнен селскостопански сектор, диверсификация на структурата на икономиката, съобразена с местния потенциал, създаване на алтернативни източници на заетост и доходи; стабилизиране на демографското и селищното развитие; опазване /съхраняване/ на специфичното природно и културно наследство.

В териториалния обхват на този район за Област Кърджали са определени общините Ардино и Черноочене.

5. Изостанал планински район

Обхваща територия в планините на Република България с надморска височина над 500 м или под 500 м, но със средна за територията дълбочина на разчленение на релефа над 150 м разлика между най-ниската и най-високата точка на един квадратен километър, със средна за територията гъстота на разчленение на релефа над 1,5 км на кв. км и среден наклон на релефа над 7 градуса. Характеризира се с ниска степен на изграденост на техническата и социалната инфраструктура, ограничени природни условия за развитие на селското стопанство, малобройно и застаряло население, безработица и ниски доходи.

Специфичните цели на регионалната политика за изостаналите райони са: създаване на производствена заетост, развитие на устойчива стопанска дейност и постигане на икономически растеж; изграждане на основната /главно

техническата/ инфраструктура за нуждите на икономическото развитие; развитие и/или подобрен достъп до инфраструктурата на образованието и здравеопазването; професионална квалификация на работната сила и осигуряване на услуги за развитие на икономиката; стабилизиране на малките градове в селска местност.

В териториалния обхват на този район за Област Кърджали са определени общините Ардино, Джебел, Кирково, Крумовград, Момчилград и Черноочене.

Осигуряването на финансова схема за развитие на инфраструктурата, МСП, селско стопанство, преработване на продукцията до краен продукт, използване на екологичния потенциал на планината и др. в изостаналите планински и гранични райони и в районите в индустриален упадък чрез данъчни облекчения, преференции и стимули ще стимулира тяхното развитие.

б. Столична община

Поради значимостта на столицата за цялостното социално-икономическо и обществено-историческо развитие на страната Столичната община се включва към районите за целенасочено въздействие.

Освен другите финансови инструменти, подпомагането и финансовото осигуряване на дейностите, мерките и проектите в районите за целенасочено въздействие ще се извършват от Инвестиционна програма за развитие на районите за целенасочено въздействие. Получаването на средства по тази програма ще става на конкурсен принцип.

10. Трансгранично сътрудничество

Трансграничното сътрудничество е от важно значение за преодоляване на структурните проблеми в Област Кърджали като граничен район в резултат на периферното му местоположение.

Основен инструмент за сътрудничеството на пограничните райони в процеса на присъединяване на Република България към ЕС е програма ФАР – ТГС. Целите на програмата се свеждат до подпомагане на страните– кандидатки да преодолеят икономическите и социални трудности, причинени от тяхното периферно местоположение, постигане на по-добра конвергенция с нивото на развитие на отсрещната страна от ЕС или между две страни на външната граница на ЕС, подготовка на страните-кандидатки за ефективно участие в Интеррегионалната програма - програмата на ЕС за граничните региони в страните-членки.

В рамките на програма ФАР могат да бъдат съвместно финансирани от държавния бюджет и до 75% съфинансиране от ЕС проекти, свързани с намаляване на административните и институционални пречки за свободния поток на стоки, услуги и хора, подобряване на инфраструктурата в граничните райони, опазване на околната среда, насърчаване на деловото сътрудничество,

подпомогане на малките и средни предприятия. В областите на енергетиката и транспорта проектите имат за цел завършване изграждането на трансевропейските мрежи, а в сферата на правосъдието и вътрешните работи те са насочени към намаляване на пречките, създадени от различията в правната и административна система.

Около 90 км е дължината на общата граница на Област Кърджали с префектури Ксанти, Родопи и Еврос от гръцка страна. Общата граница с Република Гърция и близостта до Република Турция са предпоставка за определяне на Област Кърджали като регион с трансгранично значение и потенциал за интегрирано сътрудничество и растеж.

С оглед засилване на местното трансгранично сътрудничество в граничните райони, между Гърция и България на заседание на Смесения комитет за сътрудничество (Атина, 20 ноември 2000 г.) е взето решение да започне реализацията на Фонд за малки проекти. Основна цел на програмата е подпомагане на граничните региони да преодолеят специфични проблеми на своето развитие, произтичащи от относителната им изолация в рамките на националните икономики. Тази грантова схема подкрепя развитието в областта на малките проекти от типа “от хора за хора” с дейности от двете страни на границата в областите на икономическо развитие, околна среда, туризъм, културни обмени, местна демокрация, проучвания за планиране и развитие.

Понятието “еврорегион” се появява за пръв път през 80-те години на миналия век и вече повече от 20 години е важен аспект от настоящата и бъдещата политика на европейските страни. Субектите на сътрудничество в пограничните региони на различни европейски страни се явяват органите на местното самоуправление и държавната администрация, действащи в рамките на националното законодателство. Финансирането на дейностите на еврорегионите се осъществява посредством европейски програми и фондове. Ежегодно бюджета на ЕС за трансгранично сътрудничество е от порядъка на 100 млн. евро. В наши дни в Европа са създадени и функционират около 150 еврорегиона.

На 20 март 2001 г. е подписано рамково споразумение между Асоциацията на родопските общини /чиито членове от област Кърджали са общините Кърджали, Момчилград и Кирково/ и Пограничен регион "Делта-Родопи" /Гърция/ за създаване на Еврорегион "РОДОПИ" /България-Гърция/. Шестте области на дейност, които са разработени, и по които Еврорегиона работи са комуникации, обмен на информация и работа в мрежи, икономическо сътрудничество, транспорт и инфраструктура, туризъм-развлечения, култура и общество, околна среда и селско стопанство, трансфер на технологии.

11.SWOT анализ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> • Геостратегическо положение на региона, през който преминава Общоевропейски транспортен коридор /ОЕТК/ № 9; • Благоприятно погранично месторазположение - около 90 км обща граница с Република Гърция. • Област Кърджали попада в преходно-средиземноморския климатичен пояс. • Непосредствена близост до Средиземно море. • За последните три години общия брой на населението в областта е сравнително един и същ • Очакваната продължителност на живот за област Кърджали е по-висока спрямо средната за страната • Положителен икономически растеж за последните години • Преработващата промишленост има водещо място в икономическата структура на Област Кърджали • Наличието на квалифицирана работна ръка и специализирани 	<ul style="list-style-type: none"> • Участъкът Кърджали - Подкова - проход Маказа от ОЕТК № 9 все още не функционира поради отсъствие на ГКПП-Маказа. • Няма действащ ГКПП на територията на областта. • Отрицателен естествен прираст и засилена миграция към вътрешността • Задълбочаване процеса на демографско застаряване • Концентриране младите хора в градовете, а възрастните - в селата • Отдалеченост от развити промишлени центрове. • Сравнително стара технологична обезпеченост

<p>учебни заведения.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Започнал процес на технологично обновление. • Традиционен за Областта отрасъл • Област Кърджали е богата на рудни и нерудни полезни изкопаеми. • Има залежи на качествен мрамор и облицовачни материали, гнайси, туфи и варовици. • Присъствие на големи фирми в отрасъла. • Наблюдава се непрекъснат ръст на произвежда продукцията. • Наличие на евтина и квалифицирана работна сила. • Наличие на пазари на произведената продукция. • Благоприятни климатични условия за растениевъдство и животновъдство (Умерен климат с положителни температури и преобладаващи слънчеви дни). • Обособени с голяма площ региони за производство на екологосъобразна растителна и животинска продукция (биологично земеделие). • Традиция и квалификация на земеделските производители в отглеждането на технически култури. • Изградени напоителни системи 	<ul style="list-style-type: none"> • Замърсяване на околната среда. • Остаряло оборудване, характерно с високи текущи разходи • Висока цена на енергоносителите • Липсата на устойчив икономически растеж и наличието на кризисни явления; • Сравнително ниско заплащане на работещите в отрасъла • Висок дял на производството на "ишлеме" • Некомасирана и раздробена (намаляване на средната площ на имотите, поради продължаващата делба на наследствените имоти) обработваема земя. • Силна разпокъсаност на обработваемата земя, излужени и ерозирани почви • Наличие на замърсени почви с олово, кадмий и цинк по поречието на р.Арда • 95 % от площите заети с технически култури са тютюни-ориенталски сортове • Разрушени и недействащи
--	--

<p>в поливните площи, опит в производството на водолюбиви култури</p> <ul style="list-style-type: none"> • Възможности за създаване на трайни насаждения от лозя и овощни култури • 100 % възстановена собственост • Наличие на ветеринарно обслужване • Наличие на относително голям брой едър рогат добитък • Изградени съвременни мандри и организирано изкупуване на млякото 	<p>поливни инсталации</p> <ul style="list-style-type: none"> • Липса на сдружения на водоползватели по действащия закон за стопанисване на поливните съоръжения • Липса на опит, сортова (липсват разсадници за производство и аклиматизация на посадъчен материал) и складова база (хладилници) • Регистрирани относително малък брой земеделски производители, липса на групи производители и организации на тютюнопроизводители • Липса на единна кадастрална карта на региона • Пазарът на земеделските земи в областта не е развит и цената е относително завишена • Едър рогат добитък се отглежда по домакинства (средно по 2-3 крави на семейство) • Отглеждат се предимно за задоволяване на собствени нужди с месо и мляко • Неконтролируемото използване на нерегламентирани мъжки разплодници води до влошаване на качествата на породата • Няма изградени изкупвателни пунктове по Европейското законодателство. Нисък млеконадой, поради липса на селекция и неправилно отглеждане • Изоставена и разрушена
---	---

<ul style="list-style-type: none"> • Традиции в отглеждането на овце • Подходящи условия за отглеждането на овце (оформени бази, паша и климат) • Наличие на условия за развитие на рибовъдство (садково в яз.Студен Кладенец и Кърджали и по стопански начин в микроязовири) • Като цяло броят на съществуващите пазари за предлагане и изкупуване на селскостопанска продукция са достатъчни. • Преобладаващ процент на горския фонд от общата площ на областта • Изградена структура за управление и стопанисване на горите • Формиращи се горски екосистеми на базата на извършени залесявания през последните 50 години в размер на 1000 000 дка • Благоприятни условия за лов и наличие на значителни запаси от благороден елен, дива свиня, сърна, заек, яребица, кеклик и 	<p>материална база</p> <ul style="list-style-type: none"> • Малки стада с нископродуктивни животни, отглеждани предимно за месо • Микроязовирите не са проектирани за интензивно рибовъдство • Съществуващите пазари за предлагане и изкупуване на селскостопанска продукция не отговарят на изискванията за подходящи терени, сгради и общи условия за този вид продукция. • Млади гори, предимно иглолистни, с неизградена пътна мрежа, уязвими от пожари • Неефективна система за опазване на горския фонд • Няма осъвременена визия за развитието на дейностите в горите • Дърводобива не е в рамките на годишния прираст (450 хил. м³ , а е в рамките на 200 хил. м³) • Съществува безпастирна паша и незаконна сеч • Неефективно управление на ловния ресурс • Възможностите за ловен
---	---

<p>фазан, както и на муфлон и елен лопатар</p> <ul style="list-style-type: none"> • Област Кърджали разполага с уникално културно-историческото наследство, фолклор, обичаи, традиционни занаяти, запомняща се вдъхновяваща духовна среда и формиращи се амбиции за развитие на туризъм. • Увеличават се общите средни доходи на домакинствата. • Приходите от спестявания нарастват. • Взетите заеми и кредити намаляват. • Относително достатъчна задоволеност на семействата със собствени жилища. 	<p>туризъм са ограничени като се организират от външни структури и организации за региона</p> <ul style="list-style-type: none"> • Увеличение на популацията на вълка, чакала и скитащи кучета • Намаляващи запаси на местни видове дивеч (дива свиня, сърна) • Легловата база е концентрирана в Община Кърджали и неепряко свързана с туристически маршрути, отдих и почивка. • Ниска заетост на легловия фонд. • Липсва цялостен анализ и реалистична оценка на възможностите от гледна точка, както на ресурсната обезпеченост, така и на потенциалните пазарни сегменти. • Наличие на морално остаряла инфраструктура около язовирите Кърджали и Студен кладенец. • Тенденцията за увеличаване на общите средни доходи се съпътства от увеличаване и на общите средни разходи на домакинствата. • Източниците на доходи се формират най-вече от работната заплата и нейния относителен дял е най-голям; • Най-висок дял имат общите потребителски разходи. • Ограничени разходи за свободно време, културен отдих, образование и
--	--

<ul style="list-style-type: none"> • Увеличаване броя на личните автомобили - леки и товарни. • В Област Кърджали коефициентът на заетост е по-висок от средния за страната. • Увеличена активност на частния сектор в позитивно променяща се бизнес среда. • Равнището на безработица бележи тенденция на непрекъснато намаление. • Намалява средния брой на безработните жени. • Намалява средния брой на 	<p>здравеопазване.</p> <ul style="list-style-type: none"> • При регистрираните леки автомобили около 50 % са на възраст между 10 и 20 години. • В Област Кърджали равнището на безработица надвишава средните за страната стойности. • Няма равновесие между търсене и предлагане на работни места, като търсенето многократно надвишава предлагането. • Частния сектор все още не е в състояние да поеме освободената работна сила и производствени мощности. • Недостатъчно квалифицирана работна ръка в традиционните отрасли. • Изтичане на млади и квалифицирани специалисти в други по-развити райони и страни от ЕС. • Оформят се рискови групи на регионалния трудов пазар, които са неравностойни по отношение на останалите субекти, предлагащи работната си сила - безработни лица без специалност, с основно и по-ниско образование, продължително безработни лица с регистрация над 1 година и др. • Увеличена заетост на жените в нискоквалифицирани професии в шивашката промишленост, селското стопанство и др. при лоши условия на труд и ниско заплащане.
---	---

<p>безработните младежи до 29 г.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Изградена добре развита здравна мрежа, осигурена с медицински специалисти • Наличие на достатъчна мрежа от учебни заведения с оптимална структура за общо образование, професионална подготовка и за получаване на висша образователна степен • Наличие на квалифицирани преподаватели • Утвърдени културни традиции за взаимно честване на различните етно-културни празници • Запазени паметници на културата • Уникално историческо наследство • 87% от населението е централно водоснабдено. • Кърджалийска област разполага с добри в количествено и качествено отношение водоизточници. • През територията на Област Кърджали преминава Общоевропейски транспортен коридор /ОЕТК/ № 9. • Общата гъстота на цялата републиканска пътна мрежа в Област Кърджали /0,187 км/кв.км/ е по-висока от 	<ul style="list-style-type: none"> • Остаряла материална база • Намаляване броя на учениците • Закриване на училища • Неосъвременена /морално остаряла/ материално-техническа база • Маломерни и слети паралелки • Остаряла материална база (ритуални домове, читалища) • Голяма част от паметниците не се поддържат и не са обозначени на туристическите маршрути • Съществуващата водопроводна мрежа е с изтекъл срок на годност. • Наличните водоизточници не се използват рационално. • Канализационна мрежа е изградена само в големите населени места, в останалите се използват септични ями и попивни кладенци. • На територията на Област Кърджали няма автомагистрална пътна мрежа. • Основните пътни артерии са амортизирани и с изтекъл експлоатационен период. • Липса на обходни пътища на общинските градове в Област
---	---

<p>средната за страната и като цяло е достатъчна.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 99 % от общата дължина на републиканска пътна мрежа в областта е с настилка. • Добре организиран автобусен транспорт, задоволяващ изцяло потребностите на населението. <ul style="list-style-type: none"> • Всички населени места от Област Кърджали са електрифицирани. • Електроенергийната мрежа е с възможности за допълнително натоварване. • Географски и климатични условия, подходящи за преобразуване на слънчевата енергия в електрическа и топлинна. • Наличие на ресурс (в рамките на 1 млн. тона годишно) от биомаса, подходяща за производството на енергия. • Подходящи природни условия за построяване на вятърни електрически централи и малки ВЕЦ. <ul style="list-style-type: none"> • Подписан Договор на България за присъединяване към ЕС. • Общата граница с Република 	<p>Кърджали.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Малка дължина на пътищата III-ти клас в Област Кърджали с носимоспособност на пътната настилка 10 т/ос. • Незадоволително и лошо състояние на пътната настилка на общинската пътна мрежа. • Остаряла ж.п. линия за скорости до 60 км/час. • Липса на ж.п. връзка с Република Гърция. • Недостатъчна инфраструктура за въздушен транспорт. • Ниска енергийна ефективност при използването на топлинна енергия в промишлеността и в бита. • 96% от сградите в региона са без съвременна топлоизолация. • Използва се 3,5% от биологичния ресурс за отопление (широколистни дърва за горене). • Липса на проектна и финансова готовност за производство на електрическа енергия от вятърни електрически централи и МВЕЦ. • В региона няма изградена газопреносна и газоразпределителна мрежа. • Ограничено количество на геотермални енергийни източници. • Ниска усвояемост на средствата по действащите програми за ТГС в региона.
---	---

<p>Гърция, близостта до Република Турция и културно-историческото наследство на региона определят област Кърджали като регион с трансгранично значение и потенциал за интегрирано сътрудничество и растеж.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Обща граница на област Кърджали с префектури Ксанти, Родопи и Еврос от гръцка страна с дължина около 90 км. • Висока плътност на телефонизацията • До общините Кърджали, Момчилград, Джебел, Кирково и Черноочене има изградени оптични кабелни линии. • Реализираният цифров телефонен пренос до телефонните централи осигурява 99 % цифровизация на междуселищните връзки. • Покритието със сигнал на лицензираните национални телевизии е 100% за територията на цялата област. • Има максимално покритие на GSM- мрежите на националните оператори. • Степента на урбанизация е с минимална тенденция за покачване през последните три години • Област Кърджали е регион със специфична флора и фауна с представители на няколко зоогеографски зони с редки изчезващи видове включени в 	<ul style="list-style-type: none"> • Липса на действащ Граничен контролно-пропускателен пункт в региона. • Силно ограничени контакти на културно-битово ниво от двете страни на границата. <ul style="list-style-type: none"> • На места телефонната плътност е слаба. • Има кабела телевизия само в общинските центрове. <ul style="list-style-type: none"> • Обезлюдяване на малки населени места (кметства и махали) • Наличие на беспастирна паша и незаконна сеч • Наличие на нерегламентирани сметища.
---	---

<p>Червената книга на България ендемити и реликти и голямо разнообразие от ценни лечебни растения</p> <ul style="list-style-type: none"> • Във всички общини има изградени депа за ТБО, които могат да се преобразуват в общински събирателни пунктове • Има изградени структури за наблюдение и опазване на околната среда. • На територията на Областта преобладават региони на които няма регистрирани замърсявания от антропогенна дейност. 	<ul style="list-style-type: none"> • Липсва система за разделно събиране на отпадъците. • В областта няма изграден център за опазване и наблюдение на околната среда. • Наличие на замърсени райони с олово, цинк и кадмий. Продължаващо замърсяване от регистрирани замърсители. • Няма изградени пречиствателни станции за отпадни битови води • Наличие на силно ерозирани и излужени почви предимно в общинския и частен земеделски фонд.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
<ul style="list-style-type: none"> • Отваряне на ГКПП-Маказа и оптимално функциониране на ОЕТК № 9. • Отваряне и на други ГКПП с регионално значение - Аврен, Егрек, Тихомир, Шумнатица, Бенковски-Чала и др. • Създаване на поминък и задържане на населението в областта • Достъп до суровини и пазари на Европейския съюз. • Достъп до финансови ресурси и технологии от Европейския съюз. • Трансгранично сътрудничество с Гърция и Турция. • Разработването на залежи на нерудни изкопаеми. • Разработване на залежите от злато. 	<ul style="list-style-type: none"> • Липса на финансиране от държавния бюджет и фондовете на Европейския съюз. • Незаинтересованост от гръцка страна за функционирането на ОЕТК № 9 и регионалните ГКПП. • Застаряваща квалифицирана работна ръка. • Спиране на интеграционните процеси • Намаляване на добива от руди • Нерешаване на проблемите свързани с околната среда

<ul style="list-style-type: none"> • Производство на облекла и колекции със собствена марка. • Преминаване към отглеждане на друг вид технически култури (етерично-маслени и билкови култури) • Въвеждане в производството на нови сортове тютюни съобразно изискванията на световните и европейски пазари • Възстановяване и изграждане на нови високо-ефективни и с ниска себестойност на подаваната вода поливни системи • Създаване на условия за реален пазар на земеделската земя, като се създаде единна кадастрална карта на региона. • Информационно обслужване и създаване на условия за сдружаване на земеделските производители подпомогнато от външни донори • Създаване на условия за изграждане на разсадници за производство и аклиматизация на посадъчен материал от трайни насаждения • Създаване на нови трайни насаждения с качествен посадъчен материал и пазарносьобразен видов и сортов състав • Рекултивация на замърсените с 	<ul style="list-style-type: none"> • Мобилност на отрасъла и бързо развитие на технологиите. • Изменение на пазарната конюнктура с присъединяването на страната към ЕС. • Продължаващата делба на наследствените имоти, което води до намаляване на средната площ на имотите • Липса на инвестиции • Намаляване на тютюнопушенето в световен мащаб • Забавяне учредяването на съюзи на водоползвателите по региони • Неефективно законодателство по отношение на претенции на наследниците на починали собственици на възстановени земи. • Няма създадени групи производители, липса на опит в отглеждането на трайни насаждения • Продължаващото субсидиране на тютюнопроизводството
--	--

<p>фондовете на Европейския съюз.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Търсене на алтернативни форми за семеен бизнес в туристическата индустрия и селското стопанство. • Участие на трудовия пазар в Република Гърция. • Въвеждане на програми и мерки, финансирани от държавния бюджет и европейските фондове за мотивационно обучение и подпомагане на безработните лица в търсенето на подходяща работа. • Въвеждане на програми и мерки, финансирани от държавния бюджет и европейските фондове за заетост, обучение и ограмотяване, както и професионална квалификация и преквалификация на безработни и заети лица. • Насърчаване на малкия и среден бизнес за създаване на работни места чрез програми и мерки, финансирани от фондовете на Европейския съюз. • Създаване на условия за откриване на нови Висши училища в гр.Кърджали и други общински центрове • Реформиране и осъвременяване на учебния процес според изискванията на ЕС • Изготвяне на цялостна стратегия за развитие и съхранение на историческото и 	<p>капацитет за усвояване на средствата фондовете на Европейския съюз.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Неприемане на Република България в Европейския съюз. • Задълбочаваща се икономическа криза и невъзможност за усвояване на средствата от фондовете на Европейския съюз. • Икономическа криза, спиране на интеграционните процеси
--	--

<p>културното наследство, както и традициите в региона</p> <ul style="list-style-type: none"> • Създаване на трансгранични контакти на културно и битово ниво със съседите от Гърция и Турция • Разширяване и реконструкция на ВиК мрежата. • Построяване на канализационна система във всички населени места. • Реконструкция и рехабилитация на съществуващата и изграждане на нова инфраструктура за развитие на регионалните и трансгранични връзки. • Модернизиране на ж.п.мрежата в областта и създаване условия за ж.п. връзка с Република Гърция. • Модернизиране и разширяване на съществуващата инфраструктура за въздушен транспорт. • Изграждане на газопреносна и газоразпределителна мрежа в област Кърджали. • Внедряване на технологии за използване на био масата (дървесна растителност, биологични отпадъци от селско стопанство и от дървопреработващата промишленост, твърди биологични отпадъци, отпадъци от градската паркова растителност) за производство на енергоносители (брикети и други). 	<ul style="list-style-type: none"> • Липса на финансиране от държавния бюджет и други донори за опазване на околната среда. • Липса на финансиране от държавния бюджет и фондовете на Европейския съюз за изграждане на нова и подобряване на съществуващата инфраструктура. • Незаинтересованост от гръцка страна за функционирането на ОЕТК № 9 и регионалните ГКПП. • Природни бедствия. • Икономическа криза и сриване на енергийния пазар.
---	--

Б) Стратегическа част

1. Визия на Областната стратегия за развитие

Политиката на регионално развитие е елемент на националната структурна политика. Регионалното развитие представлява “процес на формиране и осъществяване на политика за постигане на балансирано и устойчиво развитие на административно-териториалните единици”. Основните цели на регионалната политика са създаване на условия за балансирано и устойчиво развитие на общините и районите, създаване на предпоставки за намаляване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия в икономическото развитие на общините и районите, осигуряване на условия за растеж на заетостта и доходите на населението, развитие на трансгранично сътрудничество и евроинтеграция. Дългосрочната политика за регионално развитие съдейства за осигуряване на равни възможности за икономическо развитие, достъп до икономически ресурси, по-висок жизнен стандарт и благоприятни условия на живот във всички райони, противодействие на специфичните проблемни ситуации в изостаналите райони за целенасочено въздействие и като цяло за доближаване до стандартите на развитие на регионите на Европейския съюз.

Анализът на заложените в Областния план за развитие на Област Кърджали 2000 - 2006 г., Актуализация 2001 г. стратегия, цели и приоритети показва, че те са били подбрани правилно, съответстват на потенциала на областта и на националните приоритети. Същевременно следва да се подчертае, че в резултат на засилването на процесите на интеграция на Република България с Европейския съюз и на благоприятното въздействие на редица макроикономически фактори, към средата на 2005 г. са налице допълнителни възможности за ускоряване на устойчивото развитие на Област Кърджали в периода 2005 - 2015 г. Това налага в настоящата Стратегия за регионално развитие на Област Кърджали да бъдат разширени, допълнени, уточнени и частично конкретизирани значителна част от стратегическите и специфични цели, приоритети и конкретни мерки и дейности.

На основата на анализа на тенденциите, проблемите, възможностите и особено на SWOT-анализа на Област Кърджали към юни 2005 г. може да се формулира следната **визия**:

“Област Кърджали в общия европейски дом, като част от Южен централен район за планиране /NUTS BG 22/ - област с устойчиво развитие, ефективно използване на местните ресурси, повишаващо се качество на живот на общностите, съхранена околна среда, история и култура”.

2. Стратегически цели

Главната цел на регионалното развитие в Област Кърджали за периода до 2015 г. е ***“Преодоляване на негативните социално-икономически тенденции и активно привличане на местни и чуждестранни инвестиционни ресурси за постигане на условия за устойчивото развитие на Област Кърджали”***.

Тази главна цел се основава на изводите от анализа на състоянието и тенденциите, проблемите и възможностите в развитието на отделните общини на областта и преди всичко на необходимостта да се развие и използва вътрешният ресурсен потенциал за повишаване качеството на живот, изграждане на инфраструктура, насърчаване на икономически дейности в определени райони и намаляване на различията между тях.

Главната цел може да се достигне чрез реализирането на следните стратегически цели:

1. Подобряване равнището на социално-икономическото развитие на общините в областта чрез инвестиции в технологичен и човешки потенциал и доближаване до средните за страната равнища на развитие.

2. Намаляване на различията от типа “център-периферия” в различните райони на областта чрез развитие на вътрешния потенциал на местно ниво.

3. Развитие на сътрудничеството за европейско териториално сближаване и партньорство.

Реализирането на първата цел предполага провеждането на комплекс от мерки, които да доведат до увеличаване на равнището на социално-икономическото развитие на общините в областта, с оглед доближаване до средните параметри за страната равнища на развитие. Това ще се постигне чрез създаване на условия за растеж, модернизирани на технологиите и повишаване на регионалната конкурентноспособност. Ключово значение ще има стимулирането на икономическото развитие - на основата на използването на потенциалните и сравнителните предимства на областта във водещите сфери на областната икономика - при модернизирането на технологиите в промишлеността, постигане устойчивост на селското стопанство и свързаната с него преработваща промишленост, разгръщането на високоефективни форми на международния туризъм, активизирането на малките и средните предприятия и при активното привличане на местни и чуждестранни инвестиционни ресурси с оглед значително повишаване на социално-икономическото равнище на областта. Дейностите на политиката за регионално развитие ще подкрепят икономическото реструктуриране на отделните райони чрез изграждане на стабилна икономика и равнище на растеж, повишаване достъпа до заетост чрез подобряване на професионалните и образователни характеристики на работната сила и съобразяването им с потребностите на регионалните и местни

пазари на труда, модерно технологично развитие, изграждане на нова и подобряване на регионалната и местна инфраструктура, влияеща върху привличане на бизнес инициативи.

Основните количествени индикатори за постигането на тази цел в края на 2015 г. за Област Кърджали са налице на национално макроикономическо ниво и включват:

- Достигане на БВП на човек от населението от Област Кърджали от 64 % от средния за страната през 2002 г. /РБ=100 %/ до изравняване със средния БВП на Република България.
- Достигане на равнището на заетост в Област Кърджали от 51,5 % през 2004 г. до над 65 % и намаляване равнището на безработицата в областта под 10 %.

Реализирането на втората цел - намаляване на различията от типа “център-периферия” в различните райони на областта чрез развитие на вътрешния потенциал на местно ниво, ще доведе до преодоляване на значителните различия в потенциала на човешките ресурси, заетостта, доходите, инфраструктурната осигуреност и възможностите за развитие в отделните общини от територията на областта. Дейностите, които ще подкрепят регионалната политика ще бъдат оценявани не само като намаляване на тези различия, но и по приноса им за постигане на тази стратегическа цел. Основен обект на политиката за регионалното развитие по тази цел ще бъдат изостаналите райони за целенасочено въздействие, съобразно специфичните регионални потребности и особености. Освен подкрепа за развитието на вътрешния потенциал на местно ниво, тези дейности ще доведат до повишаване на стандартите на населението вътре в отделните общини. Това са дейности за подобряване на достъпа до питейна вода и качеството ѝ, подобряване на екологичните стандарти и предизвикателството да се съхрани сравнително доброто състояние на околната среда по отделните ѝ компоненти и да я предпази от бъдещо замърсяване, своевременно осъществяване ефективна политика на превенция на околната среда от замърсяване на водите и почвите, повишаване качеството и достъпа до здравни услуги, запазване на местната единичност и съхраняване на местното природно и културно-историческо наследство.

Основните количествени индикатори за постигането на тази цел в края на 2015 г. за Област Кърджали са:

- Увеличаване броя на населението в областта над 200 000 чрез намаляване на миграционните процеси и увеличаване на естествения прираст.
- Равнищата на заетост по общини са не по-ниски от 20 % от средното за Област Кърджали.

Реализирането на третата цел е свързано с по-пълното и ефективно интегриране на общините в Област Кърджали в територията на Европейския

съюз и постигане на общи ползи от териториалното сближаване и партньорство, основано на съвместни проекти и програми за регионално развитие в рамките на трансграничното и транснационалното сътрудничество. Реализирането на комплексни програми за трансгранично сътрудничество в Област Кърджали ще зависи в растяща степен от своевременното отваряне на националното пространство и изграждане на транспортните и свързаните с тях комуникационни, енергийни и други връзки по предвидените в Националната стратегия за регионално развитие на Република България 2005-2015 г. коридори от национално, регионално и общоевропейско значение на територията на областта. Ключово значение за въвеждането и експлоатирането на тези коридори ще има откриването на Общоевропейски транспортен коридор № 9 през прохода “Маказа”, което ще осигури изключително важната връзка на Област Кърджали с Република Гърция. Развитието на трансграничното сътрудничество създава условия за растеж и повишаване качеството на живот в граничните райони, преобладаващата част от които се нареждат сред най-необлагодетелстваните в страната, а участието в транснационалните мрежи ще съдейства за пренос и ще бъде важен източник на полезен европейски опит, знания и ресурси в процесите на присъединяване на страната ни към Европейския съюз.

По тази стратегическа цел не могат да се посочат конкретни количествени ориентери за постигането ѝ, но за наблюдението на нейната реализация има посочени индикатори за наблюдение.

3. Приоритети, специфични цели и мерки/ основни дейности

Както се споменава по-горе, стратегията, целите и приоритетите на Областната стратегия за развитие за периода до 2015 г. имат приемственост с тези, определени в Областния план за развитие на Област Кърджали 2000 - 2006 г., Актуализация 2001 г., като ги разширяват, допълват и конкретизират.

Основните приоритети на Областната стратегия за развитие са:

Приоритет 1. Стимулиране на икономическото развитие.

В областта са изградени много на брой предприятия, чието възраждане ще доведе до решаване на основните проблеми в региона - високата безработица, намалено производство, ниски доходи и равнище на благосъстояние на населението. Пряко заинтересовани са фирмите от този бранш, които по настоящем са затруднени да работят достатъчно ефективно. Заинтересовани са също работещите в тези фирми, които ще получат по-стабилни и по-доходоносни работни места. Областта също е заинтересована от ефективното функциониране на тези традиционни за района производства, тъй като по този начин ще се повишат приходите в бюджета, ще се решават по-добре социалните въпроси, ще се следи за спазването на екологичните норми и др. Поради това

областта е готова да подкрепи различни форми на сдружения в тази насока и привличането на средства за тяхното ефективно функциониране.

Чрез насърчаване на сътрудничеството между частния и публичния сектор се търси подобряване на бизнес средата за реализацията на дейности от обществен интерес:

- Подготовка на бъдещи проектопредложения;
- Повишаване на сътрудничеството между публични и частни партньори;
- Провеждане на обучения;
- Укрепване и надграждане на капацитета на съществуващи бизнес центрове.

Успешните партньорства ще доведат до по-целесъобразно използване на финансовите ресурси; нарастване размера на инвестициите в инфраструктура и нейното развитие; разпределяне на риска между страните.

В рамките на приоритет 1 основните специфични цели са:

Специфична цел 1: Модернизирани на технологиите, стабилно нарастване на индустриалното производство, продуктово и пазарно обновяване на крайната продукция и повишаване на нейната конкурентоспособност на вътрешния и на международните пазари.

Основно направление на тази цел е да се постигне технологическо обновление на производствените предприятия в областта, което ще доведе до увеличаване на качеството на продукцията и конкурентоспособността на самите предприятия. Необходимо е да се реши основният проблем за фирмите в бранша, а именно завоюване на нови международни пазари. Основна роля за постигане на тази цел ще има създаването на Високотехнологичен парк и на Индустриални зони - на основа най-вече на значителния потенциал от инженерни кадри в региона. Индикаторите за реализирането на тази цел ще бъдат увеличаване броя и оборота на предприятията от бранша, повишаване на ефективността и конкурентоспособността на тези предприятия, спазването на екологичните норми, нарастването на заетостта в бранша, нарастването на приходите в бюджета на областта.

Специфична цел 2: Създаване на условия за устойчиво, екологично и балансирано развитие на селското и горско стопанство.

В област Кърджали съществуват благоприятни климатични условия за растениевъдство и животновъдство, обособени с голяма площ региони за производство на екологосъобразна растителна и животинска продукция, традиция и квалификация на земеделските производители в отглеждането на технически култури, изградени напоителни системи в поливните площи, традиции и подходящи условия за отглеждането на овце, условия за развитие на рибовъдство. Но заедно с това в региона обработваемата земя е разпокъсана, раздробена и некомасирана с излужени и ерозиранни почви, пазарът на земеделските земи в областта не е развит, монокултурност с доминанта

тютюнопроизводство в растениевъдството, с разрушени и недействащи поливни инсталации, липсват сдружения на водоползватели, групи производители и организация на тютюнопроизводители, липсва единна кадастрална карта на региона. Конкретните възможности в бъдещото развитие на земеделието и животновъдството в област Кърджали се свеждат в подкрепата на дейности, допринасящи за:

- Преминаване към отглеждане на друг вид технически култури като етерично-маслени и билкови култури;
- Възстановяване и изграждане на нови високоефективни и с ниска себестойност на подаваната вода поливни системи;
- Създаване на условия за реален пазар на земеделската земя;
- Информационно обслужване и създаване на условия за сдружаване на земеделските производители на растениевъдна продукция;
- Информационно обслужване и създаване на условия за сдружаване на тютюнопроизводители;
- Информационно обслужване и създаване на условия за сдружаване на животновъди;
- Рекултивация на замърсените с тежки метали почви и повишаване на тяхното плодородие.

Горският фонд заема преобладаваща част от територията на областта. Има изградена структура за управление и стопанисване на горите. Съществуват благоприятни условия за лов. Необходимостта от реализацията на дейности насочени към развитието на горското стопанство в област Кърджали произтичат от неефективната система за опазване на горския фонд, няма осъвременена визия за развитие на дейностите в горите, съществуващата безпастирна паша и незаконна сеч, ограничение на частната инициатива в държавните гори. Развитието на горското стопанство в област Кърджали е свързано с подкрепата на дейности, които ще допринесат за:

- Създаването на цялостна концепция за развитие на дейностите извършвани в горския фонд в област Кърджали съобразена с общинските планове за развитие, както и действащите проекти в региона;
- Създаване на по-добри условия за формиране на местен бизнес за извършване на дейности в горския фонд.

Специфична цел 3: Разгръщане на високоефективни форми на вътрешния и международния туризъм и туристически услуги.

Опазването на природните дадености и културно-историческото наследство, заедно с тяхното добро управление е един от основните акценти на регионалната политика на България до 2015 година. Ефективното им “стопанисване” и подходящо социализиране са предпоставки за развитието на туризма, съчетано със спорт и рекреация. Дейностите включват насърчаване на модели за развитие на туризъм, включващи опазване и експониране на

природното и културно наследство, както и подкрепа за местните културни институти.

Необходимо е да се извършат следните дейности:

- Актуализиране на списъка на природните забележителности и културно историческите паметници и контрол върху тяхното състояние;
- Улесняване на достъпа до историческите места и природните забележителности и подобряване състоянието на заобикалящата ги среда;
- Развитие на рекреативен и спортен туризъм.

Специфична цел 4: Утвърждаване на устойчив и конкурентоспособен местен малък и среден бизнес, което да допринесе за намаляване равнището на безработицата и повишаване на доходите на населението.

Създаването на клъстери е добър начин за оцеляване и адаптиране на българските малки и средни предприятия при присъединяването ни към Европейския съюз и е особено необходимо в страни, които са в процес на икономически преход, където бизнесът все още не е развит напълно. Обединяването между фирмите може да бъде както хоризонтално - между сродни фирми, така и вертикално - от типа "основно производство и неговите подизпълнители/ поддоставчици. Чрез прилагането на клъстерния подход ще се постигне ефективно използване на местните ресурси за целите на устойчивото развитие, повишаване на заетостта и доходите, подобряване качеството на човешките ресурси и конкурентни предимства на областта с цел привличане на външни инвестиции.

Необходимо е да се извършат следните дейности:

- Активно привличане на бизнес организациите и разпространяването на информация за секторите на МСП. Създаване и укрепване на съществуващите информационни мрежи за достъп на представителите на МСП до тях;
- Разработване на специални програми съвместно с браншовите организации на малкия и среден бизнес, чрез които МСП да получават безплатни консултации при изготвянето на бизнес планове, така че да бъдат улеснени в подготовката при отпускане на кредит;
- Повишаване информираността на мениджърите на експортно ориентирани МСП за изискванията на международните пазари и преди всичко на Единния европейски пазар, което е от особена важност за приспособяване на техните производства към тези изисквания.

Приоритет 2. Ускорено изграждане на нова и реконструкция на съществуващата техническа и социална инфраструктура.

Развитието и модернизацията на регионалната и местна инфраструктура е ключов фактор и съществена предпоставка за повишаване на инвестиционната привлекателност, стимулиращи създаване на благоприятен бизнес климат, развитието на бизнеса и икономическото приобщаване на цялата територия чрез

изграждане на предпоставки за използване на специфичните местни потенциали. Развитието на надеждни пътни и ж.п. връзки, на водопроводната и канализационна системи, на съвременните информационни и комуникационни технологии и тяхната инфраструктура, на по-висока енергийна ефективност и производство на ел.енергия и комунално обслужване, на социалната инфраструктура, създават благоприятни условия за привличане на местния и чуждестранен инвестиционен интерес. Освен това дейностите по изграждане на регионалната и местна инфраструктура са източник за създаване на нови работни места в процеса на нейното изграждане и функциониране.

Ускореното изграждане и реконструкция на основната инфраструктура следва да осигури постигането на няколко основни задачи, а именно:

- Интегрално допълване на изграждащите се обекти на националната транспортна, енергийна и телекомуникационна инфраструктура на територията на областта с проекти от регионално и местно значение, които следва да осигурят комплексното и хармонично развитие на надеждна инфраструктура, която да бъде в състояние да обслужва не само икономическия растеж в Област Кърджали, но и реализирането на мащабни инвестиционни проекти в промишлеността, селското стопанство, туризма и услугите от национално, а в някои случаи и от общорегионално значение за Южните Балкани;

- Осигуряване на надеждна основа за бъдещо развитие и растеж на основните стопански отрасли на областната икономика, при превръщане на ползваните услуги на местната техническа и социална инфраструктура във важен фактор за нарастване на международната конкурентноспособност на произвежданите на територията на Област Кърджали стоки и услуги.

В рамките на приоритет 2 основните специфични цели са:

Специфична цел 1: Изграждане на нова и реконструкция на съществуващата пътна и железопътна инфраструктура.

Важните предпоставки за устойчив растеж и заетост са свързани с осигуряване на добър транспортен достъп до зоните за развитие на икономически дейности.

В периода 2005 - 2015 г. е реалистично да се очаква своевременното изграждане на транспортните връзки по предвидените в Националната стратегия за регионално развитие на Република България в периода 2005 - 2015 г. коридори от национално, регионално и общоевропейско значение на територията на областта. Ключово значение за въвеждането и експлоатирането на тези коридори има разкриването на ГКПП-Маказа. На тази основа се очаква реалното превръщане на пътя Русе - Димитровград - Кърджали - Подкова - проход Маказа - Александрополис в ОЕТК № 9 от общорегионално значение на Южните Балкани. Изграждането на ГКПП-Маказа и реконструкцията и модернизацията на съставната инфраструктура на ОЕТК № 9 ще утвърди това направление в посока север-юг като конкурентно трасе през българската

територия за връзка между Балтийско и Северно море, ще възобнови преноса на хора и товари по оста Русия, Румъния, България - Гърция и региона на Егейско море. Съществен принос в това отношение ще има модернизиранието на ж.п.мрежата в областта и изграждането в перспектива на железопътната връзка с Република Гърция.

Политиката на регионалното развитие ще подкрепи реконструкцията и рехабилитацията на основните пътни артерии от републиканската и общинска пътни мрежи, чието експлоатационно състояние не е добро, за подобряване на транспортния достъп на регионално ниво до главните транспортни коридори, както и до изостаналите периферни и изостанали райони. Тя ще се насочи към:

- Пътища, осигуряващи достъп и имащи определящо влияние върху регионалната инфраструктура до ОЕТК № 9;
- Пътища от основната и допълваща инфраструктура с регионално, областно и местно значение;
- Модернизиранието на ж.п.мрежата в областта и създаване условия за ж.п. връзка с Република Гърция;
- Модернизиранието и разширяването на съществуващата инфраструктура за въздушен транспорт;
- Инфраструктура с определящо значение за превозване на стоки и товари за подпомагане основните отрасли на областната икономика и преносът им по ОЕТК № 9.

Специфична цел 2: Изграждане на нова и реконструкция на съществуващата водопроводна и канализационна инфраструктура.

Водоснабдяването на региона е важен елемент, оказващ влияние върху живота и стопанската дейност на населението. Усилията ще бъдат насочени към:

- Подобряване водоснабдяването на населените места;
- Реконструкция и модернизация на водопроводните системи и съоръжения; включване на нови местни водоизточници;
- Построяване на канализационни системи както в общинските центрове така и в малките населени места;
- Построяване на градски пречиствателни инсталации.

Специфична цел 3: Постигане на по-висока енергийна ефективност и производство на ел.енергия от възобновяеми енергийни източници, газификация.

Повишаването на енергийната ефективност и използването на възобновяеми енергийни източници са дейности, които са носители едновременно, както на висок екологичен и социален, така и на непосредствен икономически интерес. Съгласно Закона за енергийната ефективност, през 2004 г. в Област Кърджали е учреден Областен съвет по енергийна ефективност, чиято основна цел е осъществяване на по-добра координация между действията на министерства, държавни ведомства, областни и общински администрации по

изпълнение на държавната политика по енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници.

Инвестирането в енергийна ефективност е средство за намаляване на разходите за енергия и следователно на общите капиталови разходи, подобряване на конкурентноспособността на икономиката, сигурността на енергоснабдяването и опазването на околната среда.

За увеличаване дела на произведената енергия от възобновяеми източници на енергия подкрепата следва да бъде насочена към:

- Внедряване на високи технологии за рационалното използване на горивата и енергията;
- Увеличаване на енергийната независимост;
- Въвеждане на условия за пазарни отношения;
- Подобряване на конкурентноспособността и сигурността в енергоснабдяването;
- Предотвратяване изхвърлянето в атмосферата на значителни количества серен двуокис, въглероден диоксид, въглероден оксид, азотни оксиди, хлороводород и твърди частички;
- Предотвратяване замърсяването на водите.
- Намаляване разходите за здравеопазване и възстановяване на нанесените щети;
- Разкриване на нови работни места и повишаване на заетостта.

За постигане на целите и реализиране на дейностите по повишаване на енергийната ефективност ще бъдат използвани трите вида финансиране: безвъзмездни средства, заеман капитал, финансиране чрез собствен капитал. Финансиране на тези дейности за повишаване на дела на произведената енергия от ВЕИ може да бъде осигурено от банкови заеми. Цялостно или частично финансиране на инвестиционните програми може да бъде осигурено чрез национални или чужди фондове и международни програми, от бюджетни средства, съвременни икономически механизми като договори с гарантиран резултат, финансиране от трета страна, използване на фондове за рисков капитал, използване на механизмите по Протокола от Киото - “съвместно изпълнение” или “търговия с емисии”.

Разширяването на употребата на природен газ е световна тенденция и е едно от основните средства за намаляване на вредните въздействия на енергетиката върху околната среда. Изграждането на газопреводна и газоразпределителна мрежа в производствения, обществения и битовия сектор ще доведе до преки ползи за околната среда, до повишаване на жизнения стандарт на населението и повишаване ефективността на икономиката на Област Кърджали като цяло.

Специфична цел 4: Развитие на информационните и комуникационните технологии и тяхната инфраструктура.

Едно от важните условия за изграждане на конкурентен профил на районите е достъпът до информационни и комуникационни технологии. Липсата на достъп до подходящи телекомуникационни услуги представлява сериозна пречка в развитието на всички райони, особено на периферните райони, каквато е Област Кърджали.

Регионалната политика следва да подкрепи развитието на мрежата на информационното общество в районите и достигането на значително равнище на изграденост на широколентовите комуникации и прилагането на информационните и комуникационни технологии чрез:

- Изграждане на широколентови цифрови технологии за пренос на информация;
- Подобряване достъпа до и развитие на он-лайн публични услуги;
- Подпомагане на МСП за възприемане и ефективно използване на информационните и комуникационни технологии;
- Развиване на умения, свързани с информационните и комуникационните технологии от местното население.

Специфична цел 5: Развитие на социалната инфраструктура, създаваща условия за заетост и повишаване привлекателността и качеството на живот.

Укрепването на човешкия потенциал, социалното сближаване и опознаването на природното и културно-историческото наследство на общините в областта допринасят за повишаване на тяхната привлекателност и качество на живот.

Подобряването на уменията на човешкия ресурс води до по-висока приспособимост към икономическите и социални промени. Недостатъчно силна е връзката на образованието с потребностите на местните пазари на труда и регионалната икономическа среда, наблюдава се недостиг на умения и квалификация за работа с новите технологии и изисквания на производството, липса на осъзната фирмена политика за квалификация и обучение на работната сила.

В основата на предприеманите дейности по този приоритет са преодоляването на различията в степента на заетост и в равнището на образование на нашия регион с по-развитите региони в страната.

Природното и културно-историческо богатство и разнообразие на областта и тяхното запазване и популяризиране са в основата на устойчивото развитие, което е основният акцент в регионалното развитие на Област Кърджали. Това богатство е предпоставка за развитие на устойчив местен туризъм, комбиниран със здравен и икономически ефект. То е важно условие за повишаване привлекателността на района за инвестиции, така и за изграждане на качествена жизнена среда при запазване на местната идентичност.

В Област Кърджали равнището на безработица - 13,86 % надвишава средните за страната стойности - 12,67 %. развитието на отрасли, свързани с

развитието на икономиката, инфраструктурата и уменията на работната сила, чийто потенциал не е използван напълно, е предпоставка за разширяване дейността на малките и средни предприятия, както и създаване на нови фирми. В резултат на това се увеличава заетостта, нараства броя на частните фирми и дялът на производството им в общото производство. Стабилният икономически растеж в областта е резултат от стабилизиране дейността на отделните фирми и постепенно разрастване на тяхната производствена и търговска дейност. В Област Кърджали стремежът е да се създадат условия за разрастване и устойчиво развитие на дейността както на големите, така и на малките и средни предприятия, с цел те да се превърнат в основа на икономическия просперитет на областта.

Прилагането на превантивни и активни мерки на местния пазар на труда трябва да обхване всички социални групи с особена подкрепа за най-рисковите групи. Борбата с безработицата и повишаването на трудовата заетост в Област Кърджали до 2015 г. изисква осигуряването на устойчиви условия за насърчаване на заетостта посредством комплекс от целенасочени действия, мерки и проекти. Централно място сред тях ще заемат регионалните и местни програми за ограмотяване, квалификация и заетост, осъществявани по линия на съдействието от Европейския съюз и други международни организации, както и реализираните съвместно с български и/или чуждестранни правителствени и неправителствени организации.

Част от основните акценти на политиката за регионално развитие в Област Кърджали са върху развитието на съвременни професионални умения, информационни технологии, подобряване достъпа за обучение за младежите, атрактивността на образованието, подобряване на здравните услуги, опазване и популяризиране на природното и културно-историческото наследство и др. Това включва дейности за:

- Разработване на системи за обучение за професионална подготовка според нуждите на регионалния и местен пазар на труда, с цел намаляване несъответствието между образователно равнище и професионални умения и квалификация;
- Подкрепа за предприемачите, които прилагат нови технологии, водещи до намаляване на заетостта;
- Подкрепа и подпомагане професионалната преориентация и преквалификация на заетите в райони, в които се осъществяват структурни промени;
- Провеждане на активна политика на пазара на труда, включваща и обучение и квалификация на възрастни, на трайно безработни, лица с ниско образование и други лица от рисковите групи и групите в неравностойно положение на пазара на труда;

- Подкрепа за развитието на здравеопазването, включително инвестиции за развитие и подобряване предоставянето на здравни услуги, допринасящи за повишаване качеството на живот в областта;

- Насърчаване на природни и културни модели за развитие на устойчив туризъм и места за отдых, като алтернатива и възможност за диверсификация на местната икономика.

Приоритет 3. Издигане екологичното състояние на областта на висотата на европейските изисквания и запазване и подобряване на параметрите на околната среда.

Подобряване състоянието на водата, въздуха и почвите в районите с натрупване на екологични проблеми включва прилагането на мерки, които ще подобрят екологичната обстановка в зависимост от териториалния обхват на увреждането, обхвата на засегнатото население, концентрацията на замърсяването и степента на вредност за човешкото здраве и природата. Предлагащите мерки ще въздействат в няколко направления: намаляване или елиминиране източниците на замърсяване, изчистване на замърсяването, възпрепятстване преноса на замърсяване от един на друг компонент и предпазване от замърсяване. Според характера си мерките могат да се групират като: устройствени, програмни, технически и технологични, и институционални мерки, както и партньорство с бизнеса и гражданите.

Наред с развитието на стопанските отрасли, на техническата и социална инфраструктура, пред Област Кърджали стои предизвикателството да съхрани сравнително доброто състояние на околната среда по отделните ѝ компоненти и да я предпази от бъдещо замърсяване. От друга страна обаче, в съответствие с най-новите данни от екологичните изследвания на въздуха, водите, почвите и отпадъците в областта, се наблюдава значително замърсяване на река Арда от отпадните води от населението и промишлените предприятия, както и замърсяване на почвите и повърхностните и подпочвени води от битовите и промишлени отпадъци. Ето защо е наложително своевременно да се осъществи ефективна политика на превенция на околната среда от замърсяване на водите и почвите, което може да се реализира чрез осъществяване на четири специфични цели:

Специфична цел 1: Подобряване пречистването на отпадните води и изграждане на пречиствателни станции.

Ускореното подобряване на пречистването на отпадните води в Област Кърджали може да се реализира чрез изграждането на пречиствателни станции за битово-фекалните води на по-големите населени места от Област Кърджали и в град Кърджали с цел подобряване на екологичната обстановка и повишаване на инвестиционната привлекателност на областта.

Специфична цел 2: Подобряване управлението на отпадъците, реализиране на разделно събиране и оползотворяване на твърдите отпадъци, и изграждане на депа за битови отпадъци.

Поетапното подобряване управлението на отпадъците в Кърджалийска област ще се реши чрез изграждане на регионално депо за твърди битови отпадъци, в съответствие с изискванията на съвременното българско и европейско законодателство и реализиране на разделно събиране и оползотворяване на твърдите отпадъци с цел подобряване на екологичната обстановка и запазване здравето на населението.

Специфична цел 3: Решаване и отстраняване на “старите екологични замърсявания” в Област Кърджали.

- Своевременно отстраняване на “старите екологични замърсявания” в Област Кърджали чрез реализиране на конкретни проекти в “ОЦК”АД Кърджали и в “Горубсо-Кърджали”АД, с цел подобряване на екологичната обстановка, здравето на населението, и повишаване на инвестиционната привлекателност на областта;

- Поетапното закриване на нерегламентираните сметища.

Специфична цел 4: Ограничаване на ерозията на територията на областта.

Ограничаването на ерозията на територията на Област Кърджали ще бъде постигнато чрез активни мерки за корекцията на реките и за запазване на плодородните земи и биологичното разнообразие, с оглед постигане на положителен екологичен ефект.

Приоритет 4. Насърчаване и развитие на трансграничното и транснационалното сътрудничество.

Трансграничното сътрудничество е от важно значение за преодоляване на структурните проблеми в Област Кърджали като граничен район в резултат на периферното му местоположение. Основните дейности са насочени към развитието на инфраструктурата: пътища, жп транспорт, пречиствателни съоръжения, телекомуникации, енергетика; развитие на съвместни икономически, социални и културни дейности, които повишават привлекателността на района за инвестиции и подобряват качеството на живот в тях.

Транснационалното сътрудничество е добра възможност за Област Кърджали за насърчаване на партньорството и развитието на общи дейности с региони в други страни членки на Европейския съюз, адресиращи потребности от общ интерес в областта на опазването на околната среда, развитието на транснационалните транспортни и комуникационни мрежи, обмен на информация, намаляване на опасностите от екологични и природни рискове, изграждане на мрежи за трансфер на технологии и познания.

В рамките на приоритет 4 основните специфични цели са:

Специфична цел 1: Отваряне на националното пространство, изграждане на ГКПП-Маказа и прилежащата пътна инфраструктура.

От национално, регионално и общоевропейско значение е подобряване достъпността, вкл. инвестиции в трансгранични секции на европейски транспортен коридор № 9, преминаващ през територията на Област Кърджали и изграждане на ГКПП “Маказа”.

Постигането на тази специфична цел ще допринесе за сближаването на хората от двете страни на границата, за повишаването на жизнения стандарт в програничните региони, преобладаващата част от които са сред най-необлагодетелстваните в страната.

Специфична цел 2: Развитие на трансграничното и транснационалното сътрудничество във всички сектори и насоки с оглед активно участие в програмите за предприсъединително и структурно сътрудничество с Европейския съюз.

Основните инструменти за развитие на трансграничното сътрудничество до 2007 г. са съвместните програмни документи за трансгранично сътрудничество между България и Гърция, подкрепяни от европейските програми ФАР - Трансгранично сътрудничество, както и Програмата за добросъседство. Програмите все повече се отварят и за т.нар. “меки” мерки, като се финансират проекти за социално-икономическо подпомагане, културно и медийно сътрудничество, образование и квалификация и др.

От своя страна местните власти и изграждането на институционални структури за трансгранично сътрудничество, като еврорегиони и други органи, в рамките на съвместните си програми и дейности, допринасят съществено за разширяване и укрепване на културата на това сътрудничество.

Независимо от постигнатите резултати в следващия период е необходимо да се повиши ефектът от реализираните проекти, тяхната устойчивост и по-нататъшната интеграция на граничните райони на страните. За целта трансграничното сътрудничество ще се ориентира около ограничен брой цели и приоритети със стратегически характер и проекти с висока добавена стойност и устойчиво териториално въздействие. Те включват също тясно партньорство както формално - изразено чрез институционалните споразумения за програмиране и управление, така и неформално. Значително ще бъдат увеличени и финансовите ресурси по линия на Общността, които страната ще получи като член на ЕС за развитието на дейностите по трансгранично сътрудничество.

За развитието на ефективно трансгранично сътрудничество, област Кърджали се нуждае от подкрепа за:

- Насърчаване на предприемачеството и по-конкретно развитие на МСП;
- Подпомагане развитието на туризъм, култура и трансгранична търговия;
- Насърчаване опазването и съвместното управление на околната среда;

- Подобряване проблема на териториалната изолацията чрез подобрен достъп до транспортни, информационни и комуникационни мрежи и услуги и развитие на трансграничните инфраструктурни системи във водоснабдяването, управлението на отпадъците и енергийните системи;

- Развитие на сътрудничество, капацитет и съвместно използване на инфраструктурата и особено в сектори като здравеопазване, култура и образование;

- Насърчаване интеграцията на трансграничните пазари на труда, на местни инициативи в областта на заетостта, равните възможности, обучението, социалната интеграция и споделянето на човешките ресурси, както и на предоставянето на услуги по изследвания и технологично развитие.

Подкрепата за приоритетна област транснационално сътрудничество ще бъде насочена към:

- Управление на водите с ясно транснационално измерение, вкл. опазване и управление на речните басейни, водните услуги и влажните зони.

- Предпазване от природни рискове, вкл. наводнения, замърсяване на реките и вътрешните водни басейни, предпазване и защита от ерозия и земетресения посредством разработване на общи планове за подпомагане и защита, изграждане на инфраструктура, доставки на оборудване, изграждане на общи системи за наблюдение и контрол.

- Създаване на научни и технологични мрежи, свързани с решения за балансирано развитие на транснационални територии, побратимяване на институции за технологичен трансфер и развитие на съвместни финансови инженерингови инструменти за подкрепа на изследванията и технологичното развитие в МСП.

Приоритет 5. Укрепване на институционалния капацитет на областно и местно ниво за подобряване процеса на управление.

Укрепването и повишаването на институционалния капацитет на регионално и местно ниво ще спомогне за възприемане на предложените реформи в политиката за сближаване на Общността, за създаване на капацитет за по-добро усвояване на средствата от Структурните фондове и Кохезионния фонд, програмно проектиране, наблюдение и оценка и по-добрата политика на тези нива. Това може да се постигне чрез насърчаване на дейности по следните специфични цели:

Специфична цел 1: Укрепване капацитета и подобряване на координацията за управление на средствата от Структурните фондове на ЕС на областно и местно ниво.

Ефективното усвояване на средствата от Структурните фондове е от изключително значение за укрепване конкурентноспособността на общините от Област Кърджали.

Съществуващите досега проблеми в процеса на усвояване на средствата от Предприсъединителните фондове в преобладаващата част от структурите на регионално и местно ниво налагат прилагането на действия на основата на придобития опит и собствени усилия, които да доведат до укрепване капацитета на регионално и местно ниво за програмиране, разработване и управление на проекти, контрол, наблюдение и оценка, за ефективно усвояване на средствата, също и укрепване на административните структури, отговарящи за прилагането на програми и проекти за икономическо и социално сближаване и на бъдещите структурни инструменти на ЕС.

Дейностите по тази цел включват и ще подкрепят:

- Техническа помощ за подготовка на проекти;
- Обучение и развитие на уменията за разработване и управление на проекти;
- Информационно осигуряване на процеса на управление.

Специфична цел 2: Подпомагане изграждането на регионални и местни партньорства за развитие.

Партньорството ще бъде засилено чрез подобряване на сътрудничеството между регионалните и местните власти и социално-икономическите партньори на регионално и местно ниво. Това ще бъде постигнато чрез изграждане и укрепване на нови действени партньорства на регионално и местно ниво, обединяващи всички области на политиката, имащи отношение към икономическото, научното и социалното развитие и укрепване на институционалния капацитет на създадения орган за партньорство - Областния съвет за развитие на Област Кърджали и комисиите към него.

Дейностите, които ще допринесат за подпомагане процесите на партньорство са:

- Обучение и споделяне на информация, опит, резултати и добри практики на регионалните и местните партньори за разработване, финансиране и управление на съвместни проекти и прилагане на интегрирани програми за развитие;
- Информация и публичност на плановете и програмните документи на регионално и местно ниво;
- Подкрепа за развитието на публично-частни партньорства за стимулиране на регионалните и трансгранични клъстери и бизнес мрежи;
- Развитие на мрежи, събиране, предоставяне и обмен на информация в рамките на създадените такива;
- Дискусионни форуми.

Специфична цел 3: Подобряване на предоставяните услуги от областната и местни администрации.

Изграждането на капацитет за подобряване на предоставяните услуги от регионалните и местните администрации, в т.ч. и на социалните партньори и

неправителствените организации ще се извършва чрез обучение на персонала и подкрепа за ключови услуги, ускоряването и разширяването на административното обслужване едно гише на областно и местно ниво.

В) Организация и координация на дейностите за постигане на целите

1. Ангажираност на публичните институции и местните организации в областта на регионалното развитие

Провеждането на държавната политика в областта на регионалното развитие се основава на принципите, формулирани в Закона за регионалното развитие, а именно:

- Единен подход за планиране и програмиране;
- Концентрация на ресурсите за постигане на целите на регионалното развитие;
- Партньорство, публичност и прозрачност на всички нива при осъществяване на планирането, програмирането, финансирането, наблюдението и оценката;
- Допълване на финансирането от национални публични източници при съвместно финансиране с други източници;
- Междуведомствена координация на дейността на компетентните органи в процеса на планирането и програмирането, ресурсното осигуряване, реализацията, наблюдението и оценката;
- Съгласуваност с другите структуроопределящи политики, инструменти и действия на международно, национално и регионално равнище.

За осъществяване на целите и приоритетите на Областната стратегия за развитие на Област Кърджали, освен цитираните по-горе принципи, се спазват и принципите на:

- Децентрализация;
- Субсидиарност;
- Устойчиво развитие;
- Укрепване на партньорството;
- Гражданско участие в процеса на планиране.

Действията на публичните институции и местните организации в областта на регионалното развитие са насочени към постигане на вертикална координация - между Регионалния съвет за развитие, Областния съвет за развитие и общините, на хоризонтална координация - между различните звена, ведомства и актьори на областно ниво, и ефективна допълняемост при изпълнение на целите и приоритетите на Областната стратегия за развитие на Област Кърджали.

Необходимо е да се изградят и работещи информационни канали, които да осигуряват възможност за пряка комуникация, обмен на информация и задълбочаване на партньорството между структурите, намиращи се на различни управленски нива. Наблюдението и контрола осигуряват база за сравнение, обобщение и ефективност на стратегическото планиране. Добрите резултати от реализацията на стратегическия процес засилват значението и авторитета на Областния съвет за развитие, Областния управител и местните партньори, а това зависи главно от успешната координация между регионалните институции при реализирането на регионалната политика.

Местните институции и тяхната ангажираност в областното развитие е неотменна необходимост, защото органите на управление са ефективни, когато мислят и действат стратегически, грижат се за бъдещето и за това как да го изградят съвместно. Но без развитието на административния капацитет е невъзможно усвояването на средствата от Предприсъединителните и Структурните инструменти и Кохезионния фонд.

2. Организация и координация на дейността за постигане на целите

Отговорностите за изпълнението на Областната стратегия за развитие на Област Кърджали са ясно разпределени между партньорите от Област Кърджали и общините. Особено важно е да се поддържа постоянна връзка и контакт между Областната администрация, общините, бизнеса и неправителствените организации, тъй като те са основните партньори при разработването и реализирането на Областната стратегия за развитие. От добрата координация между тях зависи успешното ѝ изпълнение.

Местните партньори при разработването и изпълнението на Областната стратегия за развитие на Област Кърджали са общините, децентрализираните структури на Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Министерството на труда и социалната политика, Министерството на околната среда и водите, Министерството на земеделието и горите, Министерството на образованието и науката, Националният статистически институт, изпълнителни агенции, регионални организации на национално представените организации на работодателите, регионални организации на национално представените организации на работниците и служителите, неправителствени организации, фирми и други.

Областният управител и местните власти са основните участници и партньори в процеса на формиране и прилагане на регионалната политика в областта. Техните функции в управлението, наблюдението, оценката и контрола на регионалното развитие са определени със Закона за регионално развитие. Те са включени в процеса на определяне на регионалната политика, като са задължени да разработват стратегически планови документи за съответните нива

и да участват в разработването на НОПРР. Участват в състава на органите, създадени със Закона за регионално развитие за целите на управлението и наблюдението на регионалното развитие-Областния съвет за развитие, Регионалният съвет за развитие, Комитет за наблюдение на НОПРР и Съвета за партньорство.

Регионалният съвет за развитие

Осигурява широкото и ефективно участие на всички партньори в процеса на планиране, финансиране, наблюдение и оценяване на мерките за регионално развитие в района за планиране. Обсъжда и одобрява проекта на регионалния план за развитие и изпълнява функциите на орган за наблюдение на изпълнението му. На основа на годишния доклад за изпълнение на Регионалния план за развитие се отчита изпълнението на целите и приоритетите на Националната стратегия за регионално развитие. Регионалният съвет за развитие обсъжда и съгласува проектите на областните стратегии за развитие, осъществява координацията на предвижданията на областните стратегии за развитие за съответния район за планиране.

Областният управител и Областният съвет за развитие

Участват в изпълнението на Националната стратегия за регионално развитие чрез изработването, общественото обсъждане и изпълнението на Областната стратегия за развитие, подпомагат подготовката и реализирането на общинските планове за развитие, участват във формирането на регионални и местни партньорства при подготовката, финансирането и изпълнението на проекти, реализиращи плановите документи на регионално и местно ниво.

Местните власти

Участват в реализирането на целите и приоритетите на Националната стратегия за регионално развитие чрез формулирането и приемането на общински планове за развитие и програми за реализация, чрез мобилизиране на местните финансови, човешки и организационни ресурси, включително на частния и неправителствения сектор за изпълнение на мерките и проектите на тези планове и програми, за развитие и прилагане на местните инициативи с надобщинско значение, за осигуряване на информация и публичност на действията за местно развитие. В редица случаи общините ще бъдат конкретни изпълнители на проекти, а в останалите - бенефициенти от изпълнението на проекти в резултат на усвояване на средства от фондовете на Европейския съюз.

Участието на социално-икономическите партньори, неправителствения и частния сектор в политиката на регионалното развитие в рамките на Областната стратегия за развитие ще бъде широко застъпено. В процеса на работа по стратегията те обогатяват централните, регионалните и местните органи с нови идеи на база на техния практически опит и подпомагат вземането на решения с по-голям обществен консенсус, участват в реализирането на партньорства на местно и регионално ниво за изпълнението на стратегията, допринасят със

собствени средства за реализиране на дейности по целите и приоритетите на стратегията.

Организации на работодателите

Подпомагат реализацията на Областната стратегия за развитие като обект и бенефициент на политиките и действията, свързани с регионалното развитие. Те имат и значителни възможности за подпомагане на информационни, образователни и квалификационни, посреднически и други компоненти на действията по реализацията ѝ. Участват като членове в Областния съвет за развитие.

Организации на работниците и служителите

Основен партньор на властите на централно, областно и местно ниво в процеса на формиране и прилагане на регионалната политика. Участват като членове в Областния съвет за развитие.

Неправителствените организации

Имат функцията на полезен коректив по отношение подготовката на Областната стратегия за развитие и на реален участник в нейното изпълнение. Те имат широки възможности за подпомагане на информационни, образователни и квалификационни, маркетингови и други компоненти на действията по реализацията ѝ. Голяма част от тях пряко ще участват в реализацията на проекти и действия за регионално развитие, финансирани от европейски и национални фондове. Фактор за успешното им включване в реализацията на стратегията е усъвършенстване на механизмите и процедурите за партньорство.

3.Източници на финансиране

Предвидените дейности в Областната стратегия за развитие на Област Кърджали изискват значителни финансови ресурси. Източниците на финансиране са вътрешни и външни, национални и локални, публични и частни, безвъзмездни и възмездни /възвращаеми/, привлечени, централизирани и децентрализирани.

Локалното финансиране е основно при реализацията на проекти от регионално значение.

Привлечените средства могат да бъдат: частни финансови ресурси, предимно от местния бизнес или смесени финансираня /публични и частни/, банкови заеми и др.

- Централизираното финансиране е основно чрез Държавния бюджет, при изпълнение на национални програми, проекти, целеви субсидии и др. , вкл. и Инвестиционната програма за развитие на районите за целенасочено въздействие. Особено важно е използването на различните национални фондове и техните възможности.

- Фондовете на Европейския съюз:

- за периода до 2006 г. /Съгласно процедурите, регламентирани във финансовите меморандуми по програми ФАР и ИСПА и в годишното финансово споразумение по програма САПАРД, изплащането на средствата по Предприсъединителните фондове и съответно използването им ще продължи и в периода след присъединяването на Република България към Европейския съюз, както следва: по програма ФАР - до 2009 г., по програма ИСПА - до 2011 г. и по програма САПАРД - до 2008 г./ - Предприсъединителните инструменти на Европейския съюз: програма ФАР, в частта ѝ "Социално и икономическо сближаване" и Трансгранично сътрудничество и САПАРД;

- за периода 2007 - 2015 г. - Структурните фондове и Кохезионния фонд чрез Националната оперативна програма за регионално развитие, Оперативната програма по цел 3 "Европейско териториално сътрудничество", а така също ще бъде подпомогната от други оперативни програми, тъй като основните приоритети на тази стратегия ще бъдат включени в Националната стратегическа референтна рамка за периода 2007 - 2013 г.;

- Бюджетите на общините;
- Собствени средства на работодателите, местни физически и юридически лица, НПО и др.;
- Международни финансови източници;
- Други /банкови заеми и др./.

Г) Необходими действия по наблюдението, оценката и актуализацията /Система за мониторинг/

1.Наблюдение

Последната и една от най-важните фази на процеса на стратегическо планиране е мониторинга, който включва наблюдението, оценката и контрола на Областната стратегия за развитие на Област Кърджали. Това са дейности, които позволяват да се предприемат коригиращи действия, ако напредъкът е неудовлетворителен или ако условията се изменят. Същото става видно от изготвяните отчети, на базата на които се предприемат последващи действия.

В изготвяните отчети се съдържа анализ и оценка на резултатите от осъществяването на Областната стратегия за развитие и се предлагат решения за действията, които трябва да бъдат предприети с оглед преодоляване на проблемите, свързани с нейното реализиране, и при необходимост, за нейната актуализация.

За да може да се упражнява контрол върху изпълнението на Областната стратегия за развитие, въз основа на оценките от постигнатите резултати спрямо поставените цели, се използва набор от показатели /индикатори/.

Системата за мониторинг осигурява текуща информация, която помага да се отчете напредъка - успеха или неуспеха на Областната стратегия за развитие.

Ролята на мониториращ местен орган се изпълнява от Областния съвет за развитие, който наблюдава реализацията на Областната стратегия за развитие и прави междинната и последващата /окончателна/ оценка, след приключване на плановия период.

Областния съвет за развитие обсъжда, приема и актуализира Областната стратегия за развитие след съгласуване с Регионалния съвет за развитие, одобрява и утвърждава:

- Индикаторите за наблюдение на изпълнението на Областната стратегия за развитие;
- Периодично извършва преглед на постигнатия напредък по отношение на целите, като анализира резултатите от изпълнението на мерките;
- Разглежда резултатите от междинната оценка;
- Разглежда предложенията за промяна на мерките;
- Предлага промени, свързани с постигането на целите на Областната стратегия за развитие;

2.Индикатори

За реализацията на системата за мониторинг /наблюдението, оценката и контрола/ са използват индикатори, които показват това какво и как ще се наблюдава. Те са съобразени със стратегическия характер на Областната стратегия за развитие и заложените стратегически цели, приоритети и специфични цели /Приложение № 1/.

3.Оценка

За периода на действие на Областната стратегия за развитие 2005 - 2015 г. ще се разработят две оценки: междинна и последваща /заклучителна/.

Междинната оценка, отнасяща се за периода до присъединяването на Република България към Европейския съюз през 2007 г. и първите резултати от прилагането на Структурните инструменти на Европейския съюз. Основната ѝ цел е да констатира началните резултати от прилагането на Структурните фондове и резултатите от прилагането на Предприсъединителните инструменти. Резултатите от оценката могат да наложат осъществяването на текущи промени в действията по реализацията на основните приоритети. Тази оценка ще приключи към края на 2009 г.

Междинната оценка включва:

- Оценка на първоначалните резултати от изпълнението на Областната стратегия за развитие;

- Оценка на степента на постигане на съответните цели;
- Оценка на използването на финансовите ресурси и процедурите за управление и наблюдение.

Последващата /заключителна/ оценка ще отчита целия период до 2015 г.

Последващата оценка включва:

- Оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси за изпълнение на Областната стратегия за развитие;
- Оценка на общото въздействие;
- Анализ на положителните и отрицателни фактори при изпълнението на Областната стратегия за развитие;
- Оценка на степента на постигане на целите и на устойчивостта на резултатите;
- Изводи и препоръки, относно прилагането на политиката за регионално развитие.

Оценките за изпълнението на Областната стратегия за развитие трябва да се извършват от независими оценители - консултантски организации или отделни експерти, чрез възлагане на задачата.

4.Актуализация

Изпълнението на Областната стратегия за развитие е разделена на два етапа: първи етап 2005-2006 г. и втори етап 2007-2015 г. Конкретното изпълнение на Областната стратегия за развитие се осъществява основно чрез общинските планове за развитие на общините от Област Кърджали и Регионалния план за развитие на района за планиране.

Актуализирането на Областната стратегия за развитие се извършва съобразно условията и реда, посочени в чл. 18, ал.1 на Наредбата за условията и реда за приемане, финансиране и изпълнение на стратегиите, плановете и програмата за регионално развитие, приета с ПМС № 317 от 24.11.2004 г.

Областната стратегия за развитие се актуализира:

- В резултат на промени в Националната стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2005 - 2015 г.;
- При съществени промени на макроикономическите и международните условия или на свързаното законодателство.

Целите и приоритетите на Областната стратегия за развитие не подлежат на актуализация за периода на нейното действие.

Областния съвет за развитие обсъжда и приема актуализацията на Областната стратегия за развитие, след съгласуване с Регионалния съвет за развитие.

5. Информационни източници

Областната стратегия за развитие на Област Кърджали е разработена на база на събрана представителна информация от предходни години, въз основа на която е направен анализ на икономическото и социалното състояние и SWOT-анализ на Област Кърджали.

При разработването на Областната стратегия за развитие основен източник на информация е Националният статистически институт и неговото регионално поделение - Териториалното статистическо бюро, както и официалните статистически издания на областните децентрализирани служби на отделните министерства и ведомства, както и самите регионални структури, браншовите организации на бизнеса и общините от Област Кърджали.

Основните използвани информационни източници са:

1. Закон за регионалното развитие и поднормативните му актове
2. Национален план за регионално развитие 2000-2006 г.
3. Национален план за икономическо развитие 2000-2006 г.
4. Областен план за развитие на Област Кърджали 2000-2006 г., Актуализация 2001 г.
5. Национален план за развитие 2007-2013 г.
6. Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2005 - 2015 г.;
7. Други закони, национални стратегии, планове и програми.

Д) Схема за устройство

1. Териториална конкретизация /визуализация/ на стратегията

Схемата за устройство към Областната стратегия за развитие е регламентирана в чл.10, ал.3, т.5 от Закона за регионално развитие. Тя представлява графично изображение /онагледяване/ на Областната стратегия за развитие и илюстрира текста на стратегията. Чрез схемата за устройство се получава обвързването на регионалната политика с устройството на територията. Тя показва пространствения модел за реализация на регионалната политика в няколко основни сфери на регионалното развитие.

Схемата за устройство представлява графично изображение на Областната стратегия за развитие на Област Кърджали - както на аналитичната ѝ част /съществуващото състояние, в т.ч. проблеми/, така и на стратегическата част - тенденции и приоритети за развитие на областта.

Схемата за устройство към Областната стратегия за развитие на Област Кърджали съдържа:

- Административни граници: областна и общински;

- Обозначение на видовете Райони за целенасочено въздействие в областта;
- Очертания на териториите с основно предназначение: урбанизирани, земеделски, горски, защитени, нарушени за възстановяване;
- Реки, езера;
- Елементи на селищната мрежа - неселени места, с повдигане на центровете на общини и областта;
- Елементи на техническата инфраструктура:
 - Елементи на транспортната инфраструктура:
 - пътища от републиканската пътна мрежа /I-III клас/;
 - ж.п. транспорт - ж.п. линии, гари и станции;
 - въздушен транспорт - летища;
 - гранично-контролни пропускателни пунктове;
 - Елементи на електроенергийната инфраструктура - с областно и надобластно значение - електропроводи, ВЕЦ;
 - Елементи на водоснабдителната инфраструктура с областно, регионално и национално значение - язовири /за напояване и за питейни нужди/;
 - Елементи на съобщителната инфраструктура с областно, регионално и национално значение - оптични кабели, GSM покритие;
- Елементи на социалната инфраструктура - с областно, регионално и национално значение - болници, поликлиники, училища, санаториуми, социални домове;
- Елементи, свързани с опазване на околната среда - пречиствателни станции с регионално значение;
- Елементи на културно-историческото наследство с областно, регионално и национално значение, както и транспортните връзки към тях - музеи, църкви и манастири, археологически обекти.
- Обекти, изключителна държавна собственост - горски фондове;
- Обекти с областно, регионално и национално значение, свързани с развитието на туризма.

Графичните материали са:

1. Опорен чертеж в М 1:50 000 до М 1:100 000 - той представлява пространствен модел на аналитичната част на Областната стратегия за развитие.

2. Основен чертеж в мащаба на опорния чертеж - на него графично е изобразена стратегическата част в Областната стратегия за развитие - тенденциите и приоритетите за бъдещото развитие на областта.

Схемата за устройство е разработена за период от 10 години, т.е. за периода на действие на Областната стратегия за развитие /2005-2015 г./ и е неразделна част от нея. Обсъжда се и се приема от Областния съвет за развитие на Област Кърджали, съвместно със самата стратегия.

Приложения

Приложение № 1 - Основни индикатори за наблюдение на Областната стратегия за развитие на Област Кърджали 2005-2015 г.

Приложение № 2 - Списък на използваните съкращения

Приложение № 1

ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ

за наблюдение на Областната стратегия за развитие
на Област Кърджали 2005-2015 г.

Приоритет 1. Стимулиране на икономическото развитие.

Специфична цел 1: Модернизиране на технологиите, стабилно нарастване на индустриалното производство, продуктово и пазарно обновяване на крайната продукция и повишаване на нейната конкурентноспособност на вътрешния и на международните пазари.

- Брой на новосъздадените центрове за изследвания, технологии и иновации
- Брой на изградените технологични паркове и технологични инкубатори, получили подкрепа
- Размер на инвестициите за развитие на технологичните паркове и технологични инкубатори, и регионални центрове за изследвания и технологии /% от общите инвестиции/
- Нетни приходи от продажби на предприятията от нефинансовия сектор
- Брой на заетите в предприятията от нефинансовия сектор
- Брой на фирмите, разположени в технологичните паркове и технологичните инкубатори
- Общ размер на инвестициите, привлечени в технологичните паркове
- Брой на пазарно ориентирани изследователски проекти, получили помощ
- Повишаване на броя на заетите научно-изследователски кадри /брой и % от общия брой на заетите кадри от тази сфера, мъже/жени/
- % на успешно завършените пазарно ориентирани изследователски проекти
- Брой на получените патенти от разработените иновации
- Наличие и развитие на мрежа за трансфер на знание и технологии от научния сектор към индустриалния
- Наличие на структури/ програми за обучение в предприемачески умения

- Разработени регионални иновационни стратегии и програми за тяхната реализация - брой, териториален обхват

Специфична цел 2: Създаване на условия за устойчиво, екологично и балансирано развитие на селското и горско стопанство.

- Използвана земеделска площ /дка/
- Производство на растителни култури по видове - количество /ха/, добиви /хил.тона/
- Производство на месо /тона/ и мляко /тона/ по видове

Специфична цел 3: Разгръщане на високоефективни форми на вътрешния и международния туризъм и туристически услуги.

- Брой природни и културни обекти, получили подкрепа за опазване и експониране
- Площ на съхранените и експонирани природни и културни обекти
- Обновени местни културни институти
- Създадени нови устойчиви местни туристически продукти
- Предоставена площ в туристически обекти /кв.м./
- Брой на нови маркетингови инициативи /схеми за промоциране на туристическия бизнес
- Дължина на изградена нова/ подобрена техническа инфраструктура в подкрепа на местни туристически продукти
- Среден брой посетители на ден
- Реализиран брой ношувки

Специфична цел 4: Утвърждаване на устойчив и конкурентоспособен местен малък и среден бизнес, което да допринесе за намаляване равнището на безработицата и повишаване на доходите на населението.

- Брой изградени обекти на местната и регионалната бизнес инфраструктура, които са получили подкрепа
- Брой на малките и средни предприятия, които получават бизнес услуги
- Наличие на мрежа за обмен на информация между отделните звена на местната инфраструктура, предоставяща услуги за бизнеса
- Площ на изградените нови бизнес подкрепящи инфраструктурни обекти /кв.м./
- Процент на доволните бенефициенти /мъже/жени/
- Брой на МСП, получаващи финансова помощ за обучение /машаб, тип, продължителност/
- Брой на създадените регионални клъстери и мрежи

- Брой на фирмите, участващи в регионални клъстери
- Нетни приходи от продажби на МСП
- Брой на заетите в МСП

Приоритет 2. Ускорено изграждане на нова и реконструкция на съществуващата техническа и социална инфраструктура.

Специфична цел 1: Изграждане на нова и реконструкция на съществуващата пътна и железопътна инфраструктура.

- Дял на републиканската пътна мрежа в областта към републиканската пътна мрежа в страната, %
- Дължина на републиканската пътна мрежа по класове - I, II, III клас - км и % от общата им дължина в областта
- Дължина на общинската пътна мрежа /бивши IV-ти клас и местни пътища/ - км и % от общата дължина на всички пътища в съответната община
- Републиканска пътна мрежа по видове настилки - км и % от общата им дължина в областта
- Общинската пътна мрежа по видове настилки - км и % от общата дължина на всички пътища в съответната община
- Състояние /качество/ на пътната настилка
- Гъстота на пътната мрежа в областта и по общини - в км/1000 кв.км.
- Гъстота и състояние на жп мрежата - км
- Летище - капацитет и функции
- Транспортно обслужване - международни и вътрешни превози /автобусни, товарни, таксиметрови/, други автоуслуги

Специфична цел 2: Изграждане на нова и реконструкция на съществуващата водопроводна и канализационна инфраструктура.

- Дължина на новоизградената водопроводна мрежа /км/
- Дължина на подновената водопроводна мрежа /км/
- Брой водоизточници
- Брой на остраниените аварии
- Брой на нововключени населени места към ПСПВ
- Количество подавани води
- Общо водопотребление
- Ползвани водни количества от населението и промишлеността
- Брой населени места без целогодишно водоснабдяване

Специфична цел 3: Постигане на по-висока енергийна ефективност и производство на ел.енергия от възобновяеми енергийни източници, газификация.

- Годишно потребление на ел.енергия /хил.кW/h/, използвана от населението и в промишлеността
- Брой реализирани проекти по енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници
- Вложени средства във внедряване на високи технологии за рационалното използване на горивата и енергията /хил. лева/
- Произведена електрическа и топлинна енергия от ВЕИ в началото и края на наблюдавания период /хил.кW/
- Изградена газопреносна и газоразпределителна мрежа /км./
- Брой на заетите в енергийния сектор

Специфична цел 4: Развитие на информационните и комуникационните технологии и тяхната инфраструктура.

- Брой и % на увеличаване на цифровите телефонни линии
- Дължина на инсталираната широколентова мрежа /км/
- Брой на създадените "онлайн" услуги и възможности, предназначени за малките и средни предприятия /електронна търговия и транзакции, образование и обучение, създаване на различни видове мрежи/
- Брой на създадените "онлайн" услуги и възможности, предназначени за училища, публични институции и граждани
- Брой на абонатите на Интернет на 1000 жители
- Брой на новосъздадените фирми, които предлагат услуги, свързани с информационните технологии /"онлайн", електронна търговия и др./ на регионално и местно ниво
- Брой на обучителните курсове по информационни и комуникационни технологии
- Брой на обучителните часове /часове x обучавани/ по информационни и комуникационни технологии
- Брой на обучаваните /мъже/жени/ по информационни и комуникационни технологии
- Брой на създадените интерактивни услуги по информационни и комуникационни технологии
- Брой на Интернет-пунктове за достъп за повиквания на локално ниво
- Покрити територии от мобилните оператори
- Изградени локални мрежи.

Специфична цел 5: Развитие на социалната инфраструктура, създаваща условия за заетост и повишаване привлекателността и качеството на живот.

- Общ брой на населението в областта
- Естествен прираст /раждаемост, смъртност/
- Миграция /брой изселени/ заселени/
- Възрастова структура на населението
- Общ доход на домакинствата /средно на домакинство/ по източници /лв./
- Общ доход на домакинствата /средно на лице/ по източници /лв./
- Общ разход на домакинствата /средно на домакинство/ по групи разходи /лв./
- Общ разход на домакинствата /средно на лице/ по групи разходи /лв./
- Жилища на 1000 човека от населението, в бр./1000 обитатели
- Брой обитавани жилища
- Брой необитавани жилища
- Брой новопостроени жилища
- Брой регистрирани лични автомобили
- Възраст на превозните средства от първата начална регистрация, бр.
- Лични автомобили на 100 души, в бр./100 души
- Коефициент на икономическа активност, %
- Коефициент на безработица, %
- Коефициент на заетост, %
- Равнище на безработица, %
- Брой регистрирани безработни в Дирекциите “Бюро по труда”
- Относителен дял на рисковите групи и групите в неравностойно положение /безработни жени, безработни младежи до 29 г., продължително безработни с регистрация над 1 година, безработни с основно и по-ниско образование, безработни без специалност/ на регионалния трудов пазар, %
- Дял на регистрираната безработица по отрасли /в услуги-бизнес и финансови услуги, информационни услуги, здравеопазване, социални услуги; в индустрия; в селско, горско и рибно стопанство, и др./, %
- Брой заявени свободни работни места /от работодатели и по програми и мерки/
- Търсене и предлагане на пазара на труда
- Брой проведени курсове за обучение, квалификация и преквалификация на регионално и местно ниво
- Брой новоразкрити работни места
- Нови инвестиции, свързани с развитието и подобряването на здравните услуги /лв./

- Брой организирани курсове за повишаване квалификацията на медицинските специалисти, работещи в сферата на здравеопазването
- Участвали здравни работници в повишаване на квалификацията в борбата със социално значими заболявания, характерни за областта
- Вложени нови инвестиции, свързани с усъвършенстване обслужването на лекарските и стоматологичните практики /лв./
- Брой нови учебни програми, ориентирани към потребностите на регионалния и местен пазар на труда
- Брой създадени информационни системи и мрежи за професионално насочване и информация на учащите се
- Брой закрити паралелки/ учебни заведения
- Дължина на изградена нова/ подобрена техническа инфраструктура за достъп до природни и културно-исторически паметници /км./
- Инвестиции, свързани с опазване на природното и културно-историческото наследство /лв./

Приоритет 3. Издигане екологичното състояние на областта на висотата на европейските изисквания и запазване и подобряване на параметрите на околната среда.

Специфична цел 1: Подобряване пречистването на отпадните води и изграждане на пречиствателни станции.

- Брой на изградени ГПСОВ
- % отпадни води, подложени на първично пречистване
- % отпадни води, подложени на вторично пречистване
- % на домакинствата /стопанските предприятия, повлияни от премахване на режима на водоползване
- Брой на дните с нарушено водоснабдяване /на 1000 домакинства/
- Разходи за пречистване на водата
- Капацитет на ПСПВ

Специфична цел 2: Подобряване управлението на отпадъците, реализиране на разделно събиране и оползотворяване на твърдите отпадъци, и изграждане на депа за битови отпадъци.

- % на третиране на битови и строителни отпадъци в съответствие с нормативните изисквания
- % на населението, включено в организирани системи за събиране на битовите отпадъци
- Рехабилитирана площ - дка и % от подлежащата на рехабилитация

- Капацитет на депата за твърди битови отпадъци

Специфична цел 3: Решаване и отстраняване на “старите екологични замърсявания” в Област Кърджали.

- Брой на отстранените “стари екологични замърсявания”
- Брой на закритите нерегламентирани сметища
- Площи със замърсени територии

Специфична цел 4: Ограничаване на ерозията на територията на областта.

- Територии /% от общата/, застрашени от ерозия /водна, вятърна и в резултат на човешка дейност/
- Укрепени свлачища - брой и площ
- Рехабилитирана площ - дка и % от подлежащата на рехабилитация

Приоритет 4. Насърчаване и развитие на трансграничното и транснационалното сътрудничество.

Специфична цел 1: Отваряне на националното пространство, изграждане на ГКПП-Маказа и прилежащата пътна инфраструктура.

- Брой изградени ГКПП на общата ни граница с Република Гърция
- Изградена прилежаща инфраструктура /км./

Специфична цел 2: Развитие на трансграничното и транснационалното сътрудничество във всички сектори и насоки с оглед активно участие в програмите за предприсъединително и структурно сътрудничество с Европейския съюз.

- Брой на проектите за трансгранично сътрудничество
- Относителен дял на проектите, подадени от общините и включени в програми за ТГС, %
- Брой на бенефициентите по проекти от Област Кърджали за трансгранично сътрудничество
- Относителен дял на целевото население, повлияно от проекти за трансгранично сътрудничество, %
- Брой на проектите за транснационално сътрудничество с участие на общини от Област Кърджали
- Брой на бенефициентите по проекти от Област Кърджали за транснационално сътрудничество
- Брой формирани еврорегиони в Област Кърджали и брой бенефициенти

Приоритет 5. Укрепване на институционалния капацитет на областно и местно ниво за подобряване процеса на управление.

Специфична цел 1: Укрепване капацитета и подобряване на координацията за управление на средствата от Структурните фондове на ЕС на областно и местно ниво.

- Брой проекти, получили техническа помощ за подготовката им
- Брой преминали обучение за развитие на уменията за управление на проекти, финансов контрол
- Брой разработени регионални информационни системи за осигуряване на процеса на управление
- Брой разработени системи за наблюдение на изпълнението на регионалните и местните планови и програмни документи

Специфична цел 2: Подпомагане изграждането на регионални и местни партньорства за развитие.

- Брой разработени съвместни проекти между регионалната администрация, общинската администрация, частния сектор и неправителствения сектор
- Брой финансирани съвместни проекти между регионалната администрация, общинската администрация, частния сектор и неправителствения сектор
- Брой на преминалите обучение по разработване, финансиране и управление на съвместни проекти и прилагане на интегрирани програми за развитие

Специфична цел 3: Подобряване на предоставяните услуги от областната и местни администрации.

- Брой на преминалите обучение по мениджмънт от регионалните и местните администрации
- Брой ключови услуги, предоставяни на регионално и местно ниво, получили специфична подкрепа
- % от областните и общинските администрации, предоставящи административни услуги чрез едно гише.

Списък на използваните съкращения

Съкращение	Дефиниция
БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
БП	Български пощи
БПБ	Българска пощенска банка
БТК	Българска телекомуникационна компания
ВЕЦ	Водоелектрическа централа
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВиК	Водоснабдяване и канализация
ГКПП	Граничен контролно-пропускателен пункт
ГПСОВ	Градска пречиствателна станция за отпадни води
ДГ	Детска градина
ДГФ	Държавен горски фонд
ДЛ	Държавно лесничейство
ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕЕ	Енергийна ефективност
ЕС	Европейски съюз
ЕС/15/	ЕС на 15-те
ЗВ	Закон за водите
ЗД	Застрахователно дружество

ЗМ	Защитена местност
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗПБ	Закон за подземните богатства
ЗЧАВ	Закон за чистотата на атмосферния въздух
ИА	Изпълнителна агенция
ИАРА	Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури
ЛУП	Лесоустройствен проект
МВЕЦ	Микро ВЕЦ
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МПС	Моторни превозни средства
МСП	Малки средни предприятия
МТБ	Материално-техническа база
НЕК	Национална електрическа компания
НОПРР	Национална оперативна програма за регионално развитие
НПО	Неправителствена организация
НУГ	Национално управление на горите
NUTS 2	Райони за планиране
ОВОС	Оценка за въздействие върху околната среда
ОДК	Обединен детски комплекс
ОЕТК	Общоевропейски транспортен коридор
ОЗ	Обслужващо звено
ОКС	Образователна квалификационна степен
ОПМ	Общинска пътна мрежа

ОС ”ЗГ”	Общинска служба “Земеделие и гори”
ОЦК	Оловно-цинков комбинат
ПВЦ	Пластмасови тръби
ПДК	Пределно допустими концентрации
ПЗ	Природна забележителност
ППС	Пътни превозни средства
ПСПВ	Пречиствателна станция за питейни води
ПТП	Пътно-транспортно произшествие
РИОСВ	Регионална инспекция по опазване на околната среда и водите
РПМ	Републиканска пътна мрежа
РПС	Районна пощенска станция
РУГ	Регионално управление на горите
РЦНПО	Районен център за научно-приложно обслужване
РЦУО	Регионален център за управление на отпадъците
ТБО	Твърди битови отпадъци
ТГС	Трансгранично сътрудничество
ТД с МПС	Търговия на дребно с моторни превозни средства
ТКЗС	Трудовокооперативно земеделско стопанство
ТП	Териториално поделение
ТСБ	Териториално статистическо бюро
ФПЧ	Фини прахови частици

Създаването на Областната стратегия за развитие на Област Кърджали 2005-2015 г. е осъществено по Заповед № РД-09-41/ 01.03.2005 г. на Областния управител на Област с административен център гр.Кърджали, от Областна група за стратегическо планиране, в състав:

Ръководител: инж.Николай Янчев-началник отдел “РРЕИ”, дирекция “АКДСРР” при Областна администрация-Кърджали

Членове: 1.инж.Катя Димова-старши експерт в отдел “РРЕИ”, дирекция “АКДСРР”;

2.инж.Юксел Ибрям-старши експерт в отдел “РРЕИ”, дирекция “АКДСРР”;

3.Пембе Чобан-старши експерт в отдел “РРЕИ” ”, дирекция “АКДСРР”;

4.инж.Басри Мустафа-старши експерт в отдел “РРЕИ”, дирекция “АКДСРР”;

5.инж.Елена Димова-старши експерт в отдел “РРЕИ”, дирекция “АКДСРР”;

6.арх.Антоанета Кидикова-старши експерт в отдел “РРЕИ”, дирекция “АКДСРР”;

7.Александър Димов-младши експерт в отдел “РРЕИ”, дирекция “АКДСРР”;

8. инж. Севгин Али-младши експерт в дирекция “АПОФУС”;

9.Елеонора Попова-старши юриконсулт в дирекция “АПОФУС”;

10.Димитрина Димитрова-технически сътрудник в дирекция “АПОФУС”;

11.инж.Перихан Фикри-главен специалист в дирекция “АПОФУС”.